SZEDERKÉNYI

A végzet és egy rongybaba

A VÉGZET
ÉS
EGY RONGYBABA

REGÉNY

IRTA
SZEDERKÉNYI ANNA

BUDAPEST
AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. KIADÁSA
1920

10133. — Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

ELSŐ RÉSZ.

I.

A vasútról egyenest a házukig vezetett a széles utca, amelyen szakadatlanul dübörögtek a nehéz szállítókocsik, az őrült iramban vágtató, lecsukott zöld postakocsik, az egyfogatúak, kétfogatúak, a csengető villamosok, a tülkölő automobilok. Reggeltől estig és estétől éjfélig dübörgés, rohanás, sipolás, csengetés, kiabálás, kurjongatás, lárma, összevisszaság. Az utca elején, mindjárt az állomás előtt fekvő, széles térség sarkán sírkőraktár volt. Sírkőraktár, amikor belépett az ember a nagy vidéki városba, úgy, mint a falu elején a csendes, begyepesedett temető. Itt sírkőraktár: üzlet, kereskedés a halállal, itt a város kezdődött. Azután üzlet és üzlet egymás sarkába, egymás tetejére építve. Mindenfélefajta üzlet. Rőföskereskedés, férfiszabó, nőiszabó, drogéria, mozi, harisnyaraktár, számtalan cipőraktár, hentes-mészárosbolt, vendéglő-kávéház sorban egymás mellett kirakva, kiterítve, odatolva az ember orra elé.

Az utca mindig tele volt lármával, zűrzavarral, mint a bérház, amelyben egyszerre kiköl-

tőznek-és beköltőznek. A levegője is hasonlított az ilyen ház levegőjéhez. Ködös volt a felzavart portól és szeméttől. Az emberek nyüzsögtek benne, mint a megzavart férgek. Rosszszagú utca volt, amelyben a rohanók kíméletlenül lökdösődtek, rátapostak egymás lábára és sohasem tértek ki, hanem állandóan készenlétben voltak arra, hogy keresztülgázoljanak egymáson... Üzlet-utca volt a neve ennek az utcának, amely mindjárt az állomásnál nyakoncsipte a városba beözönlő vidékieket és mire végigmentek rajta, anélkül hogy tudták volna, alaposan meg is koppasztotta őket. Ennek ellenében lassan-lassan bepermetezte porral, bekente szénkorommal, elkábította lármájával, telíszaj beszédével, megizzasztotta alkudozásával, kifárasztotta nyüzsgésével, úgy hogy megkönnyebbülten sóhajtottak föl, mikor a Fekete Kutya mellett, a sarkon a Körútra befordultak.

VASKERESKEDÉS A FEKETE KUTYÁHOZ

ALAPITTATOTT 1889-BEN

BILLING ADORJÁN FIA BILLING JEROMOS

SZOLÍD KISZOLGÁLÁS • SAJÁT HÁZ

A saját ház ott terpeszkedett az Üzlet-utca és Körút sarkán. Frontjával az előkelőbb és leszűrődöttebb Körútra nézett. A ház tulajdonképen két részből állott. A sötétsárgára festett földszintből, amely terebélyes és idomtalan volt, mint egy rettentő nagy hombár, ebben voltak a vaskereskedés, a vasudvar és az irodák. Azonkívül volt itt egy tolltisztító, egy festék- és olajkereskedő, végül pedig egy szűcsműhely. Az ember befordult a nagy kapun és ha nem lapult a falhoz, nem vigyázott eléggé, akkor

mindjárt a kezdet kezdetén valami kisérteties történt vele, szép csendesen megindult alatta a föld és hasravágódott. A kapu alatt ugyanis valamely régi szerkezetű mérleg volt, a be- és kihajtató ócskavasas kocsikat mérték ottan, mert a Billing-cég ócskavassal is foglalkozott. Az ócskavas a második udvarban volt, jobbfelől egy fából összetákolt hodály alá fölhalmozva. Mindenféle megrozsdásodott, útálatos lim-lom, vastörmelék hevert ottan nagy rakásban, amit csak az Úristen tudja miért kellett összehordani, felraktározni. Mintha csak az emberiség szemetjéből akartak volna pirámist épiteni. A hodály mellett búgott és morgott a tolltisztitónak a rostálója. A keskeny műhelyablakon át vastag gőzkígyó kúszott kifelé, tekeródzött az udvaron és bemászott a festékraktár ablakán, amely szemben volt a tolltisztitóval. A szücsműhely már a kisudvarra szorult, oda volt eldugva és aki átmerészkedett a homályos, förtelmes szagú második udvaron, nyugtalanul nézett a háta mögé itt a harmadikban. Mindig arra kellett gondolnia, hogy leütik orozva, itt ezen az elzárt helyen, amelyben élő lélek nem mutatkozott. Köröskörül a máladozó sárgás, nedves fal, valahonnan kisérteties kopácsolás és búgás hallatszott, az ég nem látszott, ajtó csak egy volt, az is alacsony és eldugva egyik sarokba, az udvar végében. Ilyen volt a Billing-ház földszintes része, tele ide-oda tekeródző folyosókkal, apró ajtókkal, kirakva széles, korhadozó deszkákkal és szürös macskakövekkel.

Az első udvarból, belülről volt a feljárat az új házba, a világoszöldre festett emeletre. Az emeleten lakott Billing Jeromosné, a szép asszony.

Szép asszonynak hivta az egész utca és az egész vidék, amely még abból az időből ismerte, amikor Billing Jeromos a tolltisztitóból átvitte

a vaskereskedésbe. A tolltisztitóban még ott ült néha a kasszában, — de csak passzióból, csak olyankor, mikor olvasatlan pénzre volt szüksége. Billing Jeromos süppedő szőnyeggel terítette le a lépcsőt a tiszteletére, mikor felvezette az emeletre. Az agártestű, keskenyfejű, hegyesállú, hegyesorrú Billing Jeromos, Gránát Irént. Gránát Irénnek hívták és olyan volt, mint a neve, a gránát almafának a virágja. Vérvirág volt ez a Gránát Irén.

A szép asszony fenn volt az emeleten, Billing Jeromos pedig lenn a földszinten reggeltől-estig. Az ételt is oda, az irodába vitték utána, az úri ebédlőben hetenkint csak egyszer, vasárnapokon ült Billing Jeromos. Zárás után végig-hosszig járta a sötét, hepehupás udvarokat. Kis, kerek fekete selyemsapka ült a fejebúbján. A jobbkeze a zsebében, aprópénzt csörgetett. Csak úgy, gépiesen, önkéntelenül motoztak ujjai a pénzzel és csörgették, muzsikáltatták a pénzt. Amig gondolatában örökké összeadott és kivont, a gondolatai mögött a pénz muzsikáját hallgatta. Néha a balkezét a levegőbe lódította és az ujjain számlált, olyankor egy-két szót hangosan mormogott maga elé. Közben pedig a jobbkeze zörgette-csörgette a pénzt. Sokszor egészen jól besötétedett már, Billing Jeromos még mindig le-föl járt az udvarokon. Keskeny alakja, mint a kisértet, imbolygott a boltivek alatt, a pénzek zörögtek, mintha láncot húzott volna a lábain és az zörgött volna a kerek köveken. A kapu dördülve csapódott. Látta a lépcsőn felsuhanni a szép asszonyt, Gránát Irént. Felment ő is utána. A lépcsőház tele volt az asszony nehéz, kábító illatával. Azt az illatot beszivta magába szomjasan, minden pórusával. Először még befordult a kis irodába, ott megmosakodott övig, átöltözött, beillatositotta magát, mert a szép asszony nem

állhatta a »bót« szagát, és úgy ment be hozzá. Mintha nem is a feleségéhez ment volna. Pedig volt egy gyermekük is, Haydé.

Haydé... Ezt a nevet az anyjától, Gránát Iréntől kapta, aki nagyon szerette az Ezeregyéjszaka meséit. Jeromos úgy fogadta ezt a gyermeket, mint a Messiást, de belenyugodott, mikor az asszony fizetett, idegen kézre adta, mert az asszonynak alázatos kutyája, rabszolgája volt. Az asszony a nyakára tette a lábát az első napon és azóta rajta tartotta és taposott rajta. Hagyta, mert az is jól esett neki. Nem tudta a feleségének érezni egy pillanatig sem. Feljárt hozzá, mint a szeretőjéhez. A lakását telehordta szőnyegekkel, drága porcellánokkal és képekkel. Őt magát selyemben, bársonyban, aranyos cipőkben járatta.

Kopogtatott. Várt egy percig, de nem kapott választ. Kinyitotta az ajtót, előbb óvatosan a fejét dugta be. Irén nem volt az első szobában. Tehát csak ezért nem felelt. Megkönnyebbült.

Keresztülment az első szobán, közben egy pillantást vetett jobbról, a fehér fal mellé állított, fekete fából faragott karosszékre. Csudálatos, nem ebből a világból való állati és emberi szörnyetegek voltak ráfaragva a székre fantasztikus összevisszaságban. Irén szerette az ilyesmit. Jeromos útálta, mint mindent, ami meghaladta a képzeletét. Az asszony háttal az ajtónak, a pamlagon guggolt. Előrehajolt, a falra bámult. Mikor a lépteket hallotta, visszanézett a vállán keresztül és intett Jeromosnak, hogy menjen közelebb. Mikor melléje ért, akkor felnézett rá és elragadtatott hangon mondta:

— Nézd, Jeromos! — és a falra akasztott szőnyegre mutatott. — Menj hozzá, Jeromos, tapintsd meg.

Jeromos fölkelt a pamlag sarkáról, a szőnyeghez ment és megsimogatta a tenyerével.

Érzed-e, Jeromos? Olyan az érintése, mint a gyenge asszonyi testé. Rugalmasan tapad a bőrhöz. Lüktet a tenyered alatt. Néha vonz magához, máskor meg eltaszít, de akár vonz, akár taszít, mindig fogva tart. Ah! és milyen keservesen harcoltam érte, amíg megadta magát. Négy hét óta minden délután eljártam hozzá! Tudod-e, hogy kié volt ez a szőnyeg? Abdullah Juszufé, a bolond perzsáé, a Király-utcában. Mondom neked, hogy bolond ez az ember. Tökéletes bolond. Odarak a kirakatába selyemszőnyeget, régi aranyból való, drágakövekkel kirakott tőket, láncokat, gombokat, vert aranyba foglalt tükröket, amik hétszeresen szebbé tesznek, vékony porcellánokat, titkos zárú szelencéket, az ifjúság titkát őrzik ezekben, rózsalevélpapirosra írva; azonkívül arany- és ezüstkelyheket, ha iszol belőle, leírhatatlan kéjes álmokba szédülsz; mindezeket és hasonlókat helyez el Abdullah Juszuf a kirakatába, hanem amikor bementél hozzá és venni akarsz tőle valamit, akkor rettentő pénzeket kér a legszerényebb darabért, csakhogy elmenjen a kedved a vásárlástól. Mondom neked, Jeromos, valóságos, tökéletes bolond ez az ember. Ezért a csöpp darabka szőnyegért huszonhétezer pengőt kért tőlem és mikor sokalloltam, akkor csak annyit felelt: nézzem meg jobban azt a szőnyeget. Jeromos, én megnéztem és folyton néztem négy hét óta és most is nézem... Nézd meg te is, Jeromos...

Jeromos nézte az asszonyt. Feküdt a pamlagon. Aranyszínű, puha selyem hullámzott rajta. Amint a karját feje fölé emelte, a ruha bő ujja visszacsúszott és két karja, mint két fehér lusta kígyó bujt ki a ruhából. A haját lebontotta. A fekete, illatos hajtömeg szikrázva omlott le a derekán. Csípőn alól ért a haja. Keskeny, finom lábát maga alá húzta. Így feküdt ottan

Jeromosnak kiverte a forróság a szája szélét. Odakuporodott a pamlag mellé, ráhajolt és csókolta a ruháját, oda, ahol érte. Az asszony, mintha észre se vette volna a csókjait, a szőnyeget nézte...

— Négy hét óta nézem és nem tudom kitalálni, hogy mit kérdez attól a vérző fejtől? Mit mond neki félig nyitott szájjal, rámeredő szemével?... Úgy fekszik éppen, mint én aranyszínű fátyolruhában. A két karját így előrenyújtja... Jeromos, gyere ide... Add ide a fejed... Hiszen neked is fekete a hajad, Jeromos, de a Jánosé még feketébb valamivel és azok a fekete fürtök vértől csepegők... Most ide térdelj, Jeromos... Látod, így, így fogja a János fejét, belenéz nyitott szemébe és valamit kérdez... Azt kérdezi tőle: Mondd, mondd, te egyetlen, drága szerelmem, mért tetted ezt velem?... Hiszen szerettél... Tudom, hogy szerettél... Salomét az égen úszó hold is szereti, a fűszál a réten Salomeért haldoklik és éppen csak neked ne tetszettem volna... Ó mért kellett nekünk így végeznünk... Fájt, édes szerelmem, mondd, nagyon fájt-e, amikor az éles kést odatette? Nem fájt, mert ez a kés az én szívemet szelte kettőbe... Hadd csókoljam fel hullo vércsöppjeidet... Ó milyen édes a véred... A csókodat iszom a véredben...

Jeromos érezte ide-oda villódzó ujjait a hajában, a nyakán.

— Mondottam Juszufnak, — suttogta az asszony, - talán megőrült maga, Juszuf, hogy tízezreket kér tőlem ezért a régi rongyért? Régi rongy?... Hiszen itt van rajta a vére?... Nem látja, hogy ez az ő vére? Ezen táncolta a halálláncot és ezen itta lecsöpögő vérét. Ó ez a vérszín, ezek a foltok... És ő maga, ahogyan ajkát nyújtja, de a János feje a halál gőgös sápadtságában nem mozdul feléje...

Zöld selyem mezőben világosan rajzolódik ki minden, mintha élő eleven volna minden alak... Juszuf mondja, hogy a táncától megbűvölt zöld selyemszőnyegre mindez úgy rajzolódott rá akkor, mint a tükörlapra a föléje hajló fej... Azután már nem is akarta ideadni semmi kincsért... Négy hét óta könyörögtem neki minden napon a János fejéért... Juszuf, mondottam, add nekem a János fejét... Salome, — felelte ő, — neked adom, ha eltáncolod nekem hét fátyolodnak varázsos táncát...

Hirtelen elhallgatott... Elfordult a szőnyegtől, egyetlen mozdulattal kergette el magától Jeromost, fölegyenesedett...

— Mindezt most olvastam az Ezeregyéjszakában, — mondta azután csúfolódó nevetéssel.

— És a szőnyeg? — kérdezte Jeromos? — Ez honnan való?

— Ó, még nem az enyém. Most csak elhoztam, hogy kipróbáljam... Az ágyam mellé akarom akasztani láb felől a János fejét... Mert Salome nem mindig látszik rajta. Minden attól függ, ki az, aki nézi. Az is megesik, hogy Salome elbúvik, mert szégyelli magát.. Mintha szégyelnivaló történet volna az övé. Kivánta és amint kívánta, eljárta a hétfátyol táncát. Amikor az első fátyol a lába elé hullt, akkor rátaposott az Istenére; amikor a második lehullt, akkor rátaposott az anyja fejére; mikor a harmadik lehullt, akkor minden erényére, mikor a negyedik lehullt, akkor minden kegyességére, mikor az ötödik, akkor a jóságra, mikor a hatodik, akkor szemérmetességére; mikor a hetedik, a szűzességére és ott maradt meztelen az anyaszült igazság: az asszonyi testbe ojtakozott éhes vágyakozás... No de mit beszélek neked ilyenekről, Jeromos. Menj aludni, álmos vagyok...

Gránát Irén egy csomóba kapta lebomlott haját, felcsavarta a feje tetejére. Odament öltöz-

ködőasztalához, vékony semelyhálót vett elő és beleszoritotta a haját. Hosszú uszálya nyúlt utána a szőnyegen. Jeromos csak most látta, hogy harisnya nincs is rajta, csak úgy meztelen lábára volt ráhúzva lilaszin selyempapucs. Fehér volt a bőre, mint a tej.

— Én még nem vagyok álmos, Irén... Messze van még a reggel és én egész nap nem láttalak. Tegnap sem, tegnapelőtt sem és azelőtt sem... Így múlnak el tőlem a napjaim és én nem tudom, hol jársz, kivel beszélsz, kire nevetsz?... Nem jól van ez így, Irén...

— Jeromos, már megint kezded?... Jól tudom, hogy mit csinálok én reggeltől estig. Szerelmeskedek az élettel. Te ott ülsz a vasasbótban és méred az ócskavasakat. Az apám pedig ott ül a tollasbótban és tisztítja, mércsingéli a roszszagú lúdtollat. Méritek mércsengélitek, közben halmozódik, magasra nő az aranyhalom. Egész domb nő a csörgő pénzből és Gránát Irén ott ül a domb tetején, lelógatja a lábát a semmibe, a feje az égig ér és az ég széléről szürcsöli a szájába csurgó édes gyönyörűségeket. Reggeltől késő éjszakáig mindig azt. Mert nem bír jóllakni. Az anyja is ezt szomjazta, a nagyanyja is és a hetvenhetedik öreganyja is... De nem tellett nekik ilyesmire, hiszen kóduskutyák voltak, odavetett csontokon rágódtak... Azonban csak kaparták, fúrták a nagy hegyet, beljebb és beljebb fúrták magukat, amíg végre megkaparintották a koncot... Nekem kaparintották meg... Hogy én kibujhassak a condrából és zizegő, drága selyembe takarhassam testemet... Hogy aranytálakon járhassak és hogy az ágyam fölé akaszthassam a János drága fejét... Az elérhetetlen boldogságot, a gőgös, büszke férfit, aki szent eszméket kerget és nem akar tudni Saloméről... De Salome utána kúszik, Salomenek nincs köze a

láthatatlan Istenhez... Salomének a látható és kézzelfogható élet kell... Mert én nevetni akarok, mindig csak nevetni és te unalmas vagy, Jeromos. Olyan vagy te, mint a redves fa...

II.

Hazahozták este hét órakor falfehéren, dermedten, ismeretlen férfiak. Egy nő is volt velük, selymes fehérarcú, kígyózó szemöldökű, furcsa nő, olyan, mint Gránát Irén. Valami idegenszerű volt a nézésében, rejtelmesség egész mivoltában. Ezek vitték fel a lépcsőn, lefektették a pamlagra, szóltak a szobalányának, hogy hirtelen rosszul lett a nagyságos asszony, jó lenne az orvosért küldeni. Azután futólag ránéztek a betegre, meghajtották magukat és lesiettek a lépcsőn. A szobalány egy pillanatig álldogált a pamlag végénél, nézte az asszonyát, nem értette az egészet, olyan mozdulatot tett, mintha hozzá akarna nyúlni, de azután megijedt a merev testtől. Odaugrott a csengetyűhöz, amelyik a lakás csendjéből az üzlet lármájába rikoltozott bele és nyomta kétségbeesetten. Jeromos éppen valamely falusi zsidóval alkudozott, mikor a csengő rániasztott. Félbeszakította a szót, a lépcsőhöz szaladt.

— Mi az? Csengetnek a lakásból... Valami baj van odafönn...

— Orvosért, tiz orvosért, — őrjöngött, mikor az ájult testet meglátta.

Letérdelt melléje, simogatta, vetköztette. Közben ezer becéző névvel költögette és millió csókkal csókolta. Most tűrte, most nem tudott védekezni nemszeretem csókjai ellen. A szobalány már huszadszor ismételte:

— Nem tudom, kérem. Én sohasem láttam itt azokat az urakat... Igenis kérem. Egy nagy-

sága is volt velük. Azt sem láttam még... Nem mondtak semmit... Letették és elmentek... Nem mondtak semmit... Nem ismerem őket...

Alig-alig észrevehetőleg, de még vert a szive. Szétfeszítette a fogait, belefujta a levegőt, mintha a lelkét akarta volna belélehelni. Illatszerekkel dörzsölgette.

— Nézz rám... Egyetlenem... Drága mindenem...

Jött az orvos, visszaráncigálta az eszméletét. Feltűrte a csipkeujjait, valami nyugtatószert fecskendezett a bőr alá. Sokáig, figyelmesen nézegette a karját, végig. Azután a másik karját. Fölhúzta a szemhejait és vizsgálta a szeme tükörét. Kihallgatta a szivverését, megkopogtatta. Leült az öltözőasztalkájához, félretolta az aranynyelű késecskéket, ráspolyokat, ollókat, csiptetőket, szaz ravasz műszerét az asszonyi szépségnek. Mig ákombákomjait irta az apró, fehér papirlapra, halkan kérdezte Jeromostól, aki nem mert szólni, kérdezni, csak várta visszafojtott lélekzettel az ítéletet.

— Hány éves most önagysága?

— Harminckettő.

— Harminckettő... Csodálom az ő korában. És mióta szokott rá önagysága ezekre az injekciókra?

Jeromosnak kimeredt a szeme a csudálkozástól, hebegett.

— Injekciókra, az én feleségem?... Hiszen sohasem jött orvos a házhoz. Hiszen olyan egészséges volt... Soha, semmi baja.

Az orvos különös pillantással nézte végig Jeromost.

— Akkor önagysága járt az orvoshoz... Önagysága morfinista volt. A szive teljesen kimerült. A szive olyan öreg, mint egy százesztendős emberé... Egy fél óra mulva fel fog ébredni, akkor kis tejet kell neki adni. Egy kis csillapító-

szert írtam fel. ha a rosszullét ismétlődnék. De az orvos itt alig tehet valamit. Nyugalomra van szükség. Ez tulajdonképen végelgyengülés... Ha nem volna nő és tisztességes asszony, akkor azt kellene mondanom, hogy sokat és túlgyorsan élt. — Jeromos leroskadt a pamlag szélére, tűrte tehetetlenül, hogy lezuhanjanak rá a nehéz, meggondolt szavak. Csak kapkodta a fejét, mikor hozzávágódott egy-egy szó:

— Morfinista... Sokat élt... Túlgyorsan élt... Szivgyöngeség... Kábult agya lassan feldolgozta ezeket a szavakat, vére fölszivta az értelmüket és a gyilkos méreg szétáramlott egész testében. Fölugrott, reszketve, tántorogva az íróasztalhoz lépett, de az orvos már nem volt ott. Csak a fehér lap feküdt az asztalon, rátéve egy kerek kristályüveg tükörlapra... Összeszorította az öklét, csikorgatta a fogát, az öklével csapkodott a levegőbe:

— Nem igaz... Nem lehet igaz... Gyilkos, fogják meg!... Hazudik... Hazudik az egész világ.

A lélegzete elakadt, elcsöndesedett, a pamlag mellé kuporodott, mereven nézte a beteget.

Csak a szemhéjai rezegtek. Egyenletesen lélegzett. Billing Jeromos elmerült ennek az arcnak a szemléletében. Most, amikor lehúnyt pillákkal feküdt és nem lobogtak nyugtalanul a szemei, olyan volt az arca, mint a gyermeké. De csak a szájáig, mert az ajkai körül két különös vonás volt. Két odaékelt nyíl visszafelé mutatott, elviharzott forró, parázna ölelésekre és csókokra emlékeztetett. Jeromosnak a szeme elvágódott a két kicsi árokban. Ezt a két mélyedést még sohasem látta ilyen világosan a felesége arcán. Valamikor régen, féktelenül átmulatott éjszakáknak unott keserű hajnalán, vidám lányoknak szája körül látta ezeket az öregitő rán-

cokat. A fiatal száj köré telepedett titkos jeleit falánk, titkos kéjeknek.

A mohó száj csak paráználkodik és a száj köré pedig a láthatatlan kéz odavési a rovást. Élő húsba jeleket ír, csak ír a nagy számadásig... Jeromos nézte a két ráncot, amely idegenszerűvé tette az asszony arcát; elváltoztatta nagy mozdulatlansága is. Hiszen még sohasem látta így maga előtt.

Ez tehát az asszony — gondolta. — Az én feleségem. A gyermekem anyja. Igen, a gyermek anyja, hiszen mégis csak ő adott életet a gyermeknek. Igaz, azután nem állhatta, mert nem állhatott semmit, ami kötelességet rótt rá... Csak a színház, társaság, ruhák, képek és... és...

A gondolat megbotlott, hőkölt egy szempillantásig, de azután visszapattant a helyére a láthatatlan rúgó és a kerék forgott tovább.

— És... és... a férfiak...

Egész házassága alatt sejtette, hogy az asszony közel engedi magához az idegen férfit. Sejtette és a pokol ízét ízlelte meg vele ez a sejtelem. Az őrülés környékezte meg, ha arra gondolt, hogy ez az asszony, aki gyilkos fukarsággal zárja el előle szépségének áhított kincseit, ez az asszony két kézzel mér másoknak. Hét tőr járta át a szívét, valahányszor erre gondolt. Pedig sokat és sokszor gondolt rá. Akarta, vagy nem akarta, minduntalan bizonyítékokba botlott. Ó! az asszony még arra sem érdemesítette, hogy valami nagyon titkolódzék. Ismerte lenyűgöző hatalmát, élt és visszaélt vele. Rágázolt arra a végtelen és határtalan szerelemre, amely az urából áradt feléje. Gyönyörűsége tellett benne, hogy kedve szerint gyilkolhatja a férfit, aki kiszolgáltatta magát neki... Valami ördögi kíváncsiság ösztökélte, megtudni, hol van mégis határa ennek a tenger szerelemnek? Beleásott, vájta, marcangolta — és Billing Jeromos tűrt, szenve-

dett és tovább tűrt... Lehúnyta mind a két szemét, mégsem akart látni. Irtózott a bizonyosságtól. Érezte, tudta, hogyha a tulajdon két szemével látná más mellett, akkor sem tudna megszabadulni ettől a vérévé vált, emésztő szenvedélytől, amelyre sohasem adott gyógyító írt az asszony... Nem, neki nem... Neki sohasem egyetlen atómját — maga jószántából — az odaadásnak...

Az asszony magához tért, felnyögött.

— Kívánsz valamit? — kérdezte rekedten Jeromos.

Az asszony fölnézett és nemet intett.

Nem! Nem! Ez volt az asszony egész életében az ő számára. Nem! Akármit mondott, kért, állított, akart, mindig és mindig nem és nem! Vágyódott, rimánkodott: nem, nem, nem!...

Nem!... Ez a gőgös visszautasítás egyszerre felkorbácsolta Jeromos vérét. Lám, itt fekszik, tehetetlenül, félig öntudatlanul, de azért nem!... Most is nem... Neki nem, másoknak azonban igen!... Hol járt ez az asszony ma délután? A vér elöntötte az agyát. Fellázadt benne hosszúhosszú esztendőknek minden lefojtott kínja, kettéharapott vágya... Vérvörös karikák táncoltak körülötte és a karikákban millió szikrázó, apró pontocska és minden egyes pontocskából hajszálvékony, hegyes tőr állt ki, az a szemébe és szemén keresztül agyába fúródott... Szédült, a két halántékához kapott, de az érintés elviselhetetlen kínszenvedést okozott neki... Felhördült.

— Úristen, meg kell halnom!...

Még sohasem érezte így magán a halál kezét... Ilyen közelről, ilyen súlyosan... Bágyadtan nézett körül, várta, hogy most mindjárt eléje lép, nagy kaszájával, zörgő csontokkal, vigyorogva csontvázkoponyájának fogatlan, förtelmes

szájával... Az ismeretlentől való félelem riasztotta a szivét.

— Jeromos, — hallatszott mellette, de mintha valahonnan a föld alól jött volna a hang.

Mire odahajolt hozzá, az asszony már megint mozdulatlanul, lehúnyt szemekkel feküdt.

— Jézusom, — villámlott keresztül Jeromoson, hiszen nem én, hanem az asszony... Az asszonyért jön, azt kerülgeti a nagy kaszás. Szivgyöngeség... Végelgyengülés... Sokat élt... ismételte újból az orvos szavait... Igen, az asszony sokat élt és most el fog szökni előle — a halálba... Ő pedig itt marad összetörten, mindenből kifosztottan, nyomorultan... Itt marad a rettentő bizonytalansággal, az örök kérdéssel, a szégyennel, a gyalázattal — és semmi sem fogja enyhiteni a kinját és a tenger vize sem moshatja le róla a szégyenét... De ki bizonyitja? Ki látta? Az orvos... Mit az orvos?... De nem igaz, nemcsak az orvos... Ő maga is... Évek óta sejtette... Az asszonynak felelnie kell... Nem fogja magával vinni a sirba a titkát... Visszarángatja a sir széléről, beszéljen, hiszen neki már úgyis mindegy... Az asszony elmegy az örök hallgatásba, de ő itt marad, elevenen, szivében vérző sebekkel... Beszéljen ez az asszony... Vágja a szemébe, az arcába a sarat... Hadd tudja meg, ki volt... A saját szájából akarja hallani...

Odafordult a beteghez, megrázta a vállát ész nélkül.

— Te... te asszony... te szörnyű...

Valaki megérintette a kezét. Egy szempillantás alatt fordult meg maga körül. Két nagy tágrahúzódott szemet látott... Két rémülten csudálkozó, szomorú szemet, halaványkicsi arcocskát...

— Haydé!... Hogy jössz te most ide?...

— Anna mondta... Anyukám beteg?

— Igen, igen... beteg... Menj a szobádba...
— Az anyuka...
— Alszik, ne bántsd...
— Alszik? — ismételte csalódottan a gyermek, de gyorsan hozzátette. — Talán nem is alszik..!

Gyorsan lekuporodott a pamlag mellett.

Gránát Irén felnézett.

— Menj... Hagyjatok... Menj...

Ennyi volt. Jeromos a csengőhöz ugrott. A dajka sápadtan rohant be.

— Vigye ki! — ordított az asszonyra. — Hogy merte beengedni?

Az asszony kivezette a síró gyermeket. Jeromos az asszonyra nézett. Látja-e vajjon, hogy sír a gyermeke? Látta, de azért nem változott el a tekintete. Nem volt abban más, csak végtelen, határtalan közöny.

Jeromos látta ezt a közömbös tekintetet és ebben a feneketlen, irgalmatlan közönyben fölismerte a valóságot. Ezen a dermedt, fagyos ablakon keresztül belelátott abba a vigasztalan sivárságba, amelybe ő, mint feneketlen verembe hurcolta lelkének, szivének kincseit...

— Nem kell neki a gyermeke. Eddig sem kellett... Elcsapta maga mellől idegen kézre, mint a talált gyereket... Pénzen vett neki szeretetet, az övé másra kellett... Hanem ezután majd másképp lesz... Nyitva fogja tartani a szemét... Rajta fogja tartani a szemét... Vége a mulatságnak... Minden lépését számon fogja kérni... Rácsukja az ajtót, ha el akar menni... És felelni fog azért, ami történt... Ó! számon fogja kérni tőle azt, ami történt... Az öklére csavarja a haját, úgy hurcolja végig a szobákon... Majd ő megmutatja ennek a...

Rekedt, rettentő dühös kacagás téritette magához Jeromost a gondolataiból... Utána megint nehéz csend feküdt rájuk. Ki volt ez?

Ki nevetett?... A beteg? Vagy ő maga?... És hol van a gyermek?... A gyermek kiment, bizonyosan megijedt a nevetéstől... Vagy talán a halál röhögött... Hogy amíg ő itten tétlenül áll és bosszúálló gondolatokkal táplálja lelkét, ezalatt ő a negyedik kerekét akasztja már be a halál szekerének... Nos, nem fogja elvinni... Majd ő megmutatja a halálnak is...

*

A falut Pokolfalunak hívták. Körüskörül zárták az égbe kapaszkodó hegyek. Nem volt annak a falunak útja, csak egy irányból, az is sziklák közé vágva, nagy kínnal, szuszogva kapaszkodott hegynek fölfelé. Ki a faluból már csak keskeny gyalogutak kigyóztak, a hegyek közt bujt szakadékokon keresztül. Kevély uraságok uralták valamikor ezt a falut. A Pokol-hegy tetején még ott gunnyasztott, silbakolt a váromladék, amelynek minden sziklakövét embervérrel puhították. asszonyhússal malterezték. A hegy oldalában egymáshoz bújva lapultak az egyablakos, fehérre meszelt kunyhók. Százesztendős fáknak az árnyéka rejtegette őket és az apró, virágos kertek mind a házak mögött virítottak. Nem nagyon szerették abban a faluban a virágneveló lányokat virágoskert közepén mutogatni. A kevély vár réges-régen összeomlott, még a kövei is máladoznak immáron.

A Vízfőnél, ahol valamikor a büszke uraságok kényes teste alá harminc szép lány teregette illatos haját isteni vánkosnak, ott a Vízfőnél nem esnek már többé hét határra szóló mulatozások. Pogány istenek nem kukucskálnak immáron sárga irigységtől sápadozva holdtölte idején a Vízfőnél gyepre terített asztalokra. A vörösen lobogó fáklyákat nem hajítja többé a forrás ágyába hatalmas férfikéz. Repültek a lobogó

fáklyák, lánggalégőn írták bele a levegőégbe és hirdették környösközül minden népeknek, hogy az uraságnak szerelmes kedve kerekedett. Nagyrégen volt mindez. A Vizfőnél százados avar süppedezik. Sziszeg-susog, fütyül-zizeg benne millió bogár, kígyó és gyíkok tanyája. A zsombékban vadruca tanyáz, nyúl futkároz, görény viaskodik. Ezer madárfészek óvja az apró tojásokat. Emberi láb csak véletlenül botlik arra.

Kőkoporsókban, sziklába vágott sírboltban alusznak mélységes álmot a pokolfalvi urasagok. Magvaszakadt a gőgös háznak. Megforditották a pajzsot régesrégen a kapuja fölött. Az uraság lába a másvilág porát rúgja, ott hajkurássza örömeit a pokol tornáca körül. Teszik a szépet az asszonyt szerető uraságok a sátán lobogószemű lányainak. De a szellemük feljár kisérteni a kősirokból. Éjnek évadján, lomha, barna éjféleken tárogató harsan a kőomladék között. Lódobogás dobban, sziklák recsegnek-ropognak, az erdő mélységében titokzatos lángok imbolyognak. A faluban fölrezzennek az emberek legédesebb álmukból és fejükre húzzák a takarót.

Jézus, légy velünk! feszegeti Pokolfalvi Vidróczky a koporsóját. Ó, homályositsd el a szemét, verd meg a lábát bénasággal Szűz Mária anyánk!

A hegy pedig morog, pöfög, békétlenkedik és van úgy, hogy meg is hasad kínjában. Nagy szakadékok támadnak rajta. A szakadékokból nehéz ködök gomolyognak, szikladarabok indulnak meg és görögnek alá a völgybe. A népség álmélkodva néz a hegyre, az égre és titokzatos erőkről suttog.

A Billing Jeromosék villáját a hegy oldalába épitették. Azt beszélik a népek, hogy puttonyban, háton hordták fel a szegény asszonyok a földet és vállon a köveket, azt a háromtornyú villát úgy épitették fel. Hanem a villa szép volt.

Trónolt a falu felett. Hét mérföldre villogott a tornya, a nagy fenyők a kertjében a felhőkig értek. A faluból félórai gyalogséta vezetett a villáig. A villa nem is látszott a fekete sűrű fák közül, csak a tornya... Ide, ebbe a villába bujt el Gránát Irén minden esztendőbe fiatalodni.

A villát Paradicsom-villának nevezte el. Paradicsomvilla volt az Pokolfalván.

Ó, furcsa történeteket beszéltek róla a falubeliek... Hogy anyaszűz meztelen hengergőzött minden hajnalban a pázsiton, úgy fürdött a gyenge harmatban... Attól lett olyan a bőre, mint a liliom levele... Hogy holdtöltekor a Vidróczky lelkével cicázott a fák alatt kakaskukorékolásig... Hogy törvénytelen gyermek vérével mosdott, akárcsak Báthory Erzsébet... Hanem az mégis csak fejedelemasszony volt... Ez pedig Gránát Irén.

... Hordágyon vitték fel Gránát Irént a Paradicsom-villáig. A nyugágyát kitették a márványerkélyre. Ott feküdt egész nap lehúnyt szemekkel a napsütésben. Hallgatta a csendet és mohón szivta be a langy levegőt, amelyet azok a fák leheltek feléje... Azok a fák és az a pázsit... Az a harmatos pázsit ismerte az ő fiatalságát.

Jeromos otthagyta az üzletet és utána utazott nyolcadnapon...

Holdtölte volt éppen azon az estén. Az asszony a fedett erkélyen feküdt. Jeromos zsámolyon ült a lába előtt... Hallgattak és nézték a fákat. A fák megelevenedtek az áthatő holdfényben. Az ég felé nyújtózkodó ágak titokzatosan megrázkódtak és elkezdtek integetni az ég felé. A levelek súgtak-búgtak és bekukucskáltak az erkélyre kíváncsian. A bokrok is megnyúltak, megteltek, meggömbölyödtek, úgy közeledtek a világos pázsiton keresztül. Valami érthetetlen, különös élet mozdult környöskörül. A kövek is görögtek valahova, valami ismeretlen cél felé

történtett a mindenség. Az erkély szögletében fecskefészek volt. A fecskemadár álmában fordult és egy pihe szállt ki a fészekből. A delejes holdvilágításban a pihének akkora árnyéka nőtt, mint a dió. És amint az lassan, imbolyogva hullt lefelé a nyugágyra, az árnyék gurult utána a falon...

Jeromost megigézte a csendesség. Az utolsó hétnek mondhatatlan kinjai, kétségei feloldódtak benne. Elnézte Gránát Irén elváltozott, lefogyott arcát, gyámoltalanná lett kezét, azt az egész, összeroskadt alakot... Ráborult és mondta nem azt, amit az úton kigondolt, amig gyilkos haragjával fűtötte a vonatot, hogy gyorsabban vágtasson, hanem mondta azt, amit súgtak neki az elvarázsolt fák holdtöltekor...

— Én tudom, hogy érted minden egyes szavamat, bár úgy teszel, mintha nem is értenéd. Csak a fejeddel intsél, rubintom, nekem az is elég lesz. Nem felelsz? Itt fekszel előttem és dacolsz velem most is, mint ahogy dacoltál egész életeden át. Pedig én csak érted éltem. Neked éltem, miattad éltem. Szolgáltalak minden erőmmel és akaratommal. Hajnaltól estig lótottam, futottam, télen-nyáron a nagy hasznot hajszoltam. Fagylódtam hidegben, forró nyárban verejtékben áztam... Érted, mindig és mindent érted! Hogy te szép lehess, aranytálakon járhass... Irénkém, virágom, hallod? Csak a szempillád rezzenésével felelj... Nem felelsz... Elzárkózol előlem... Nem felelsz?... Nem adsz életjelt?... Mit titkolsz előttem? Mondd meg nekem, hol jártál akkor délután? Mi ez neked? Néhány szó csupán és énbennem eloltod véle ezt a rettentő bizonytalanságot, amely az őrületet marja bele a vérembe, velőmbe és dühödten harapja, rágja a lelkemet... Asszony te! — aki sohasem irgalmaztál nekem, aki büntetője voltál mindig alázatos szerelmemnek, könyörülj

meg rajtam mostan, ebben a csendes órában. Csudálatos fények égnek odafönn. Mi elneveztük azokat a soha nem látott világokat, ahogyan tudtuk... Benépesítettük azt a kifürkészhetetlen magasságot, ahogyan tudtuk... De hátha... Ha mégsem úgy van... Ó, ki tudhatja, mi van ott?... Mi vár ránk? Ki tudhatja, mi következik el egyszer... Irén, nyisd meg most a szivedet én előttem. Körösköröl a néma éjszaka, nem hallja senki más, csak én... És én... Hiszen tudod... tudod, hogy kim voltál te nekem... Mondd meg nekem, hogy jártál-e ahhoz az orvoshoz?... Miért jártál hozzá?... Nézz körül ebben a hallgató világban. A fák milyen magasra nyúltan állanak, komolyan, figyelmeztetőn mutatnak — felfelé... Azt mondják, hogy van valami odafönn, amire eddig nem gondoltunk. Tedd jóvá azt, amit egy egész életen át vétettél ellenem... Ó, hinlsd meg csudás szemeidet az irgalomnak mennyei harmatával és permetezz be engem a mennyei harmattal...

Az asszony dideregve húzódott a takaró alá. El akarta rejteni kezét is, de Jeromos nem engedte. Közelebb hajolt az asszonyhoz, füléhez szorította ajkait. Dőlt belőle a szó feltartózhatatlanul. Dőlt belőle a szó, kiáradt, magával sodort minden gátat.

— Most itt vagyunk ketten a végtelenségben. A falu félórányira innen, de az is alszik mélységes mély álomban. A hegyek is alusznak, alszik az országút és az országút mentén valahol a messzi sötétségben alszik már a város, bűnös szorításából én kitéplek. Beszélj nekem arról, hogy mit tanultál te ott abban a városban, amikor heteken, hónapokon át forogtál a zúgójában?... Ó, ne, ne tégy úgy, mintha nem is hallanád a beszédemet. Hiszen azt a titkot tovább már nem rejtegetheted... Kikívánkozik

belőled, kényszeríteni foglak erős kényszerítéssel...

Megragadta az asszony kezét, de abban a szempillantásban, mikor hozzáért, önkéntelenül visszakapta a tenyerét... Az asszony keze hideg volt, mint a jég... Hideg és fás... Odahajolt a nyugágy fölé és belenézett Gránát Irénnek — halott szemeibe... A szemek nyitva maradtak és tágra húzódva valamin nagyon csodálkoztak.

III.

A test mereven nyújtózkodott. A fej kicsit jobbra billent, a szemek üvegesen kancsalítottak a világra az elernyedt pillák alól. Feküdt végig-hosszig a nyugágyon, mintha már nem tudott volna semmiről semmit. Pedig még itt volt, még ide tartozott félig. Részenként-ízenként szakadt el külön-külön minden ízével ettől a világtól, amelybe olyan szerelmes volt, amelyhez gyönyörittasan ragaszkodott. Amellyel való együttélése egyetlen, csattogó-zengő nászéjszaka volt.

Feküdt meredten, dermedten, összeharapott fogakkal. Különös hangok verdesték a fülét. Messziről, nagyon messziről vonítást hallott. Kutyák marakodtak; egymás fülcimpáit marcangolták és kinjukban vonítottak éktelenül. De mikor erősebben figyelt oda, akkor úgy tetszett, hogy az mégsem kutyák vonítása, emberi hangok azok a hangok... Jeromos hangja az. Billing Jeromos üvöltözik eszeveszettül, állati fájdalom rágja a szivét, azért üvölt és vonit, mint az éhhalálban döglődő farkas fagyos éjszakában, végtelen hómezőségeken... Behatolt a fülébe az a borzadályos, gyötrő siránkozás és a fülén keresztül a szivébe... A lábai térdig fagyosak

és dermedtek voltak már és azt is érezte, hogy a dermesztő hidegség hogyan gyűrűzik följebb és följebb. Arra gondolt, hogy meg kellene mondani Jeromosnak, ne jajveszékeljen itt az ágynál, mert azt rossz hallgatni. De nem bírta a száját kinyitni. Próbálta, de nem bírta. Az alsó ajka odatapadt a felsőhöz. Egészen odafordult. Azt nem lehetett megmozditani. Akkor arra gondolt, hogy a kezével int neki. Rámutat az ajtóra, abból meg fogja érteni, mi a kívánsága, kimegy és meg fog szünni ez a borzasztó vonítás, üvöltés... De nem bírta fölemelni a kezét. . Nem, az ujját sem bírta megmozditani, a kisujját sem... Már nem volt övé a karja, a keze. Feküdt dermedten, halottan. Nem fogadott szót, vége volt, annak az ő akarata nem parancsolt többet.

Leirhatatlan, szóval ki nem fejezhető döbbenettől vonaglott meg a szive.

Krisztus a keresztfán! Ez a halál!... Ez már a halál fagya...

Ő akkor még körülnéz utoljára ebben a világban... Vet még egy búcsúpillantást a drága, egyetlen életnek tündöklő arcára... Megsimogatja tekintetével ezt a világot, amelytől el fog szakadni, megsimogatja... És ez a szegény Jeromos.. Ő! bizonyosan látja . tudja már... Tőle is elbúcsúzik... A szemébe néz és mondani fog neki valamit... Valami vigasztalót... Rettenetes... Rettenetes... Ez a nyöszörgés...

Mi az?... Már a szempilláját sem bírja mozditani!?... A fejét sem... Nehéz a feje és nagy, borzalmasan nagy, mint a malomkő... És a szája... A szája leesett, már nincs is ott a helyén, pedig neki okvetlen beszélnie kell Jeromossal.

Jaj!... A halott feküdt ég felé fordított arccal. A nyugágy lábánál egy sötét tömeg rángatódzott és üvöltözött. A hold teli képe kibukott a fenyőfák közül. A merev, lompos fenyogallyak alól hosszú-hosszú és széles fekete alakok bontakoz-

tak ki. Nyultak-nyujtózkodtak végig a fehér kavicsos utakon, keresztül-kasul lépkedtek. Lóbálták a nyakukat, lóbálták hosszú kezüket, mintha nagy póznákkal integettek volna. Fekete, csupa fekete testetlen árnyalakok bujkáltak a bokrok között. Pillanatok alatt tüntek elő, ide-oda suhantak a lugasok között. Valami végigszaladt a kerten, a kertajtó kivágódott, egy ág reccsent, valami lehullt a magasból, valami zörögve gurult a kavicsokon. A leander az erkélyről kihajolt és mélyen sóhajtotta:

— Jaj!...

Utána két vén akác, a fiatal és vén fenyők, az akácfák, a hársak és olajfák, a platánok mind hosszan és keservesen:

— Jaj!... Jaj...

A láthatatlan szél kapta fel és nyargalt a szóval a ház körül, lebujt a kéményen, dudált a kályhákban... Kivágta a kályhaajtót, korommal és hamuval a barackvirágszínü selyemszőnyegre:

— Jaj!... Jaj!... nyöszörögte a kulcslyukon keresztül, a folyosón kisértetiesen huhogta:

— Jaj!... Jaj!...

Jaj!... Jaj!... A halott arcára sápadtan sütött a hold világa... A halott nézett nyitvamaradt szemével, húzta magához a hegyeket, a fák alatt bukdácsoló szörnyeket, a kék lángokat és tüzeket... Az éjszaka lábrakelt titkait és varázslatait... Megszünt, kilépett medréből minden, ami valóság, feltámadt és életre kelt minden hihetetlen... Kitágultak és széttárultak a merev keretek, kaput nyitottak a lehetetlennek...

*

Csak szállt, szállt fölfelé az ismeretlenségben, ahol nem volt sem sötét, sem világos és hideg sem volt, meleg sem volt. Semmi szín és semmi fény, csak valami áthatolhatatlan rezgő

szürkeség... Néha úgy tetszett, hogy elrebben mellette valami hozzá hasonlatos... Szárnyak csapkodtak és suhogtak, de testetlen szárnyak, hang nélkül... Alulról még feltetszett valami leírhatatlan hang. Minden, ami odalent maradt, egyetlenegy reszkető és reszkettető fájdalmasan egyhangú szólamba olvadt bele és csak zúgott-zsongott, zengett, mint a sirató anya bölcsődala, aki a halálba ringatja bele haldokló gyermekét...

Szállt följebb és följebb a lélek, hogy ne hallja azt a bölcsődalt, amely nyult utána, alaktalan felhőrongyokban, ide-oda imbolygó áttetsző foszlányokban... Nem tudta, merre és hová? Mi célból... vagy mi elől? Mi az, ami elmult, vagy ami következik? Néha meg akart állapodni, valami ösztökélte, hogy utána gondoljon a történteknek, de nem volt megállása... Csak följebb és tovább a rezgő szürkeségben, amely tikkasztotta és szívta, úgy szívta, mintha egy skorpió lógott volna a szive helyén...

Akkor egyszerre kettéhasadt a szürkeség. Egy pillanat alatt szakadt kettőbe, mint mikor piros Pünkösd éjszakáján a magos ég kárpitja szakadt kettőbe halandó szem előtt. A lélek betámolygott a rezgő szürkeségből, a rezgő, fényes hidegségbe. Csillámlott és gyöngyözött körös-körül, pedig az nem volt víz, nem volt tűz... Napsütés sem volt, valamint nem volt az holdsütés, vagy csillagoknak fénye... Nem volt hideg, de azért dermesztett. Nem volt tűz és mégis égetett. De nem maradt utána seb, vagy forradás... Nem látszott körül sem eleven, se holt, de mégis telisdedteli volt... És sürögtek és forogtak, de nem látszottak alakjokban. És érezni lehetett égő tekinteteket, amelyek át és áthatoltak rajta, mint éles tőrök. Szörnyű bizonytalanságot érzett, tovább akart haladni, de nem mert abban a káprázatában. Meg akart pihenni,

de nem tudta, hol pihenjen. Ott nem volt egyetlen halvány pont, amire leszállhatott volna... Az életnek paranyi csúcsa, vagy foltja... Valami szigetecske, csak akkorka, mint az újszülöttre váró bölcső... Vagy akkorka enyhely, mint az eltávozottat magához ölelő koporsó... Ott nem volt nyoma sem az életnek, sem a halálnak és mégis virrasztott és nézett tágrahúzódott szörnyű szemekkel minden élet és halál. A Kezdet és Vég ásítozott ottan megfoghatatlanul, beláthatatlanul, háthorzongatóan, félelmetesen... Ott tátongott a fenéketlen kút, szédítő mélységből örökösen gomolyogtak fölfelé a hideg, hömpölygő hullámok... És a hullámok tovagörögtek és lehengerelték mindent, de azért nem látszott semmi út és nem látszottak a hullámok...

Úgy érezte, már a végtelenség óta tart céltalan bolyongása. Hogy világokon és világokon furta magát keresztül, hogy mögötte van már a mindenség járhatatlan útja, minden út és minden világ... Tetején nézett körül és reszketett benne a nyugtalanító várakozás... Valami kínzó és gyötrő sejtelem, hogy most, most fog eldőlni minden, most jön az a pillanat, amely mindent megold és megmagyaráz... Körülpillantott, vergődött, fel- és leszállott. Tudta, hogy elkövetkezik az, ami miatt minden történni fog... Hogy ezért volt minden siras és nevetés, hogy most egybeszakad minden könny és minden kacagás...

Rettentő szózat hangzott feléje. Riadtan fordult volna jobbra és balra, alábukott volna, tovaszállt volna, de az a leírhatatlan hang odaszegezte a helyére és megdermesztette és megfagyasztotta. Nem hang volt az, nem volt hasonlatos semmiféle addig hallott hanghoz. Nem volt az dallam és mégis belső zengése volt. Benne zengett minden harangnak kondítása és kongatása. Nem szavakkal beszélt, de azért megérthette a csecsszopó is... Mélyről jött az a szózat, a föld

közepéből és magasból, a legislegnagyobb magasságokból. Borzadály volt és rémület volt. Körös-körül megdermedt egy pillanatra a gomolygó, hideg csillámlás és megfagyott a feneketlen kút...

*

Hörgött és vonaglott a dermedt asszony lábánál Billing Jeromos:

— Nem fogsz elszökni előlem, mert beléd kapaszkodom. Hiába akarnál elmenni, én nem engedlek. Itt fogsz maradni a földön, itt van a helyed. Tüzeket raktál itten, most oltogasd az égő tüzeket... Nem engedlek, visszarángigállak... Nem fogsz elszökni előlem, Gránát Irén... Együtt megyünk... Együtt fogunk menni...

Vadul nevetett, szeméből őrületes fény cikázott, belekapaszkodott a mozdulatlan tetembe...

— Együtt megyünk... Föl a táncra, szép Gránát Irén!...

Megragadta a tetem vállát dühösen ráncigálta a testet.

— Itt, itt kell bűnhődnöd, Gránát Irén. Nehéz a föld a cselekedeteidtől. Itt fogsz maradni, az ördög a tanúm rá, akivel cimboráltál. — És amint tépte, rángatta, a halott fölnyitotta a szemét. Ránézett az őrjöngőre szörnyű tekintettel. És nézett egymásra delejesen a két szempár, nem birván többé elszakadni egymástól.

Billing az asszony fölé hajolt, nyöszörögve, hörögve és amint nézte, az az arc egyre kisebbre és kisebbre zsugorodott, míg végül olyan kicsi lett, mint a gyermeké. Rémülten kapott az asszony keze után, az a kéz parányi volt, apró, gyönge, pici gyermeki kéz...

Felordított és a halott mellé zuhant...

MÁSODIK RÉSZ.

PAP ZSANIKA.

IV.

A haját két ágba fonva, koszorúba tűzve viselte. Fehér színű volt kicsike orcája, két nagy, mandulavágású szeme szeliden nézett, de olyan szeliden, mint az égből leszállt angyaloké.

Pap Zsanika...

A válla roskadozott a garagulya alatt, mikor a két nagy teli vödröt ráakasztotta a horogra. Mint az árnyék suhant végig a házak mentén, nem szólított meg soha senkit és mégis mindenki megfordult utána, mint az idegen ember után. Idegen volt ő az égi világon magának is, másnak is.

Hajnalra virradóra nőtt ki a földből az idegen virág. Egyszer csak ott volt a pokolfalvi ispán úr kapujának küszöbje előtt. Nagy csudálkozással bámult fel Hódy Veronra, a mindenesleányra, aki majd felbukfencezett benne, mikor csordahajtáskor a teheneknek kaput nyitott. Még jó, hogy meglátta, mert alighanem agyongázolták volna a tehenek. Csak nézett a kitett gyerek. Parányi szájacskáját összeszorította. Hódy Veron felverte az ispán urat legédesebb, hajnali

álmából. Odanyomta markába a fehér csöppséget. Azonban a csöppség keservesen nyöszörgött, szivettépően nézett föl reá. Az ispán — mint a ragályt — messzire eltartotta magától és befordult vele szobájába. Magára zárta az ajtót. Hogy mit és hogyan egyezkedtek, arról nincsen tudomása senkinek.

Az »idegen« gyerek ott maradt az ispán úr portáján kelletlen tehernek, különcnek, Hódy Veron neveltjének. A ház körül nőtt fel, mint az ágról szakadt veréb. Kő volt a párnája, kő a nyoszolyája, kóbor szellő szivbéli dajkája. Sokszor dobálták meg kemény kővel, kemény kőnél is keményebb szóval. Mikor már bírta a munkát, durva dologra fogták. Volt ő libapásztor, rucaetető, mindenescseléd. Hamupipőkéje volt az ispánék portájának.

Nem hajlott senkihez szeretettel. Magányosan, dacosan megmaradt magának minden kis örömével, sok nagy bánatával.

A küszöbön nőtt gyerek idegen maradt annak a küszöbnek, annak az udvarnak, annak a háznak, annak a határnak. Elütött mindenkitől egész mivoltában. Kicsike volt, karcsú és finom. Messziről néző, messziről vonzó, mint a tavaszi napsugár. Még egyedül járta vasárnap délelőttökön a templomba vivő utat. Nem volt leánybarátnéja, nem volt férfiszerző vénasszony jóakarója.

Tizenhét éves múlott, amikor először akadt meg a szeme férfiemberen. Ártatlan volt még, rezzenés nélkül állta a szeme a férfitekintetet. Hosszan néztek egymásra. A fiút Pongrácz Józsefnek hívták. A sapkásmester Pongráczék fia volt, nagytudós fiatalember, Budapesten járt híres, nagy iskolákba. Az orgona mélan muzsikált, egyszerű énekek magasan szárnyalva Jézus dicsőségét zengték és ők ketten egymásra akadtak összetalálkoztak mélységes, áhítatos pillantásban. Szagos rozmaringok, fodormenták lapos-

menták illata szálldosott a keményre vasalt rokolyák, kolnizóvassal fodorított csipkefodrok között. A kántor úr telitorokkal harsogtatta:

Szűz Mária édesanyánk,
Magos égből tekints le ránk . . .

Az oltár előtt kerekfejű gyerekek titokban színes márványgolyókkal játszadoztak a fehér kőkockákon. A barna padokból sárgaképű, hegyesorrú vénasszonyok hosszú léptekkel indultak meg az oltár felé. »Minden egy« lépésnél térdet hajtottak, úgy billegtek előre, a Máriadajkák, akik mindennap áldoznak. A nyitott ajtón keresztül betűzött a nap és behallatszott a magasan szárnyaló fecskék csicsergése.

A sapkás Pongráczéknak szép, nagy fia Pap Zsanikát nézte. Pap Zsanika Pongrácz Józsefet nézte és amint nézte, hirtelen soha nem érzett melegség ömlött a szívére. A melegségtől kipirult az arca és lesütötte a tekintetét. Már nem látta Józsefet, de még akkor is érezte, hogy perzseli a szemét valami jóleső forróság. Alig is várta meg, hogy áldását kiossza a pap, elsőnek sietett ki az Isten házából. Otthon egyenest a kertbe futott le. De helyét csak nem lelte. Nem volt maradása. Valami hajszolta, űzte és először életében kiállott a kapuba Pap Zsanika. Sohasem érzett nyugtalanság kényszerítette oda a kapu elé. Várt valakit, valami vonzotta, kényszerítette magához. Sorjázva, egymásba kapaszkodva, utcaszéltében jött ki a templomból az asszonyok hada és a gyerekhad. Tele lett az utca a szagos rozmaring szagával. Legvégül a férfinép jött ki nyugodt, tempós léptekkel. Kék mándlis gazdák fényesre kefélt, feszes csizmában, kerek kalapban. Nyalka legények és az úrfiélék. Szájukban a szivar. A sapkás Pongráczék József fia a kántor úrral igyekezett hazafelé.

Elmenvén az ispánék háza előtt, a kapu felé fordította a fejét. Nem köszönt, de odanézett. Pap Zsanika beszaladt, a kaput nagyhirtelen becsapta, de még a hátában is érezte azt a pillantást.

V.

Estefelé a falu kútja körül gyülekeztek az asszonyok, a sapkásmester Pongrác kocsmája előtt a férfiak. A sapkásék háza a falu szélén épült, nem volt elkeritett udvara. A ház előtt volt a két hosszú kocsmaasztal. Faragatlan, azon módra a kérgében hagyott tölgyfatönk volt az asztal lába, rászegezve a simára gyalult tölgyfadeszka. Az asztalok mellett keskeny lóca. A háztól oldalvást és a ház mögött a gyümölcsöskert. A kert fonott vesszőkeritése legázolva, bedőlve, a kertajtó előtt nagy, lapos kődarab.

Itt ezen a lapos kövön ült annak a nevezetes vasárnapnak délutánján — amelynek délelőttjén szemrefogta Pongrácz József az ispánház Hamupipőkéjét — a sapkás Pongráczné ölbe eresztett kézzel. A kocsmaasztal mellett a falubéli férfiak, azoknak beszédjét hallgatta — látszólag. Mert nem egészen hallgatott oda. Csak kivülről. A bensejében a fiában gyönyörködött, aki a ház ajtófélfájához támaszkodott és túlnézett a hegyeken, az ég aljára.

— Az éjszaka süvöltött a szél — mondta Kakó gazda, félfogára kapván szortyogós pipacsutoráját. — De olyan igen-igen süvöltött, mintha a torkát szorongatta volna az ördög a Vidróczky lelkének. Ma hajnalra odafagyott a dér az ördög szarvára.

A sapkásné kedvetlenül szólt rá Kákó gazdára:

— Ugyan ne bomoljon kend azzal a Vidróczkyval.

A sapkásmester befordult a házba, kihozta a dohányvágó deszkáját meg a kis szitát. Letette az instrumentumot a kocsmaasztal végére, tempósan simogatta ki és göngyölte össze vastag hurkában a világosbarna dohányleveleket. Szűzdohányt szívott a sapkásmester. Jól értett a felvágáshoz A csendőrőrmester mindig rágyújtott a kis szitából, ha a falun vitt keresztül az útja.

A vén Horkay keresztbetette a fehérre súrolt asztalon méteres pipaszárát. A pipaszár végére figyelt, amitől összenézett a két szeme. Minden szót szertemorzsolva a fogai között, mondta:

— Az öreg Pinczés István hat címeres ökrét kihajtotta a domboldalra.

— Láttam, — felelte Kákó gazda. — Éppen akkor ment át az úton az ökrök előtt Krajnák János, a váltott gyerek, amikor én kiléptem a kapun. Öreg Pinczés István mindazonáltal kihajtotta az ökröket.

A sapkásné nem állhatta meg, közbeszólt:

— Nem váltott gyerek az, hanem bolond szegény.

— Itt ült öreg Pinczés István azon a szent helyen, ahol most Horkay gazda ül — szólt bele Pongrácz, a sapkáskocsmáros. — Az ökreit pedig amoda a fa alá terelte, amig egy kupicával lenyelt.

Elhallgattak, a hegyet nézték. A titokzatos hegyet, amelynek sötét barlangjaiban, szakadékaiban ismeretlen erők lakoztak.

— De nagy a csendesség ebben a faluban, — mondta Kákó.

— Mi történik itten? — felelte Horkay — az emberek születnek és meghalnak.

Pongrácz József keresztülment az udvaron. Az édesanyja leterítette a kőre frissen vasalt kékvászon kötényét.

— Ülj le, fiam.

Leült melléje.

— Születnek és meghalnak, — ismételte halkan — ennyi az egész.

— Közben reszketnek a Vidróczky lelkétől, — fűzte tovább halkan a szót a sapkásné. — Elhal bennük a babonás lélek, ha megrezeg az ágán a nyárfa levele... Nem hiába, hogy a Tisza mellől hozott ebbe az Isten háta mögé lapított zugolyba az édesapád, fiam, de nem is tudtam én megszeretni ezt a bagolyfészket. Azt a tiszakeszii vásárt is megemlegetem holtom napjáig, amelyiken én bárányborsapkát vettem Mihály öcsémnek a fiatal sapkásmester Pongrácztól. Akkor ismerkedtem meg vele. Fekete bárányborsapkát vettem tőle. Ócsón adta az apád — no de én mégis jól megfizettem azért a sapkáért.

A sapkásné mélyet sóhajtott. A kocsmaasztalra rákönyökölt Kákó gazda, úgy beszélt:

— Még egészen kisgyerek voltam... Akkor egyszer néztem bele... — amott a hegytetőn — a Vidróczky-hasadékba. Hiszik-e kendtek?

— No... no...

— Lehasaltam a szélire, meresztettem a szememet. Nem láttam mást, csak az anyaföld iszonyú torkát, amelyből kiásított a semmiség. Ahogy ott fekszem, megreszket alattam az egész hegy. Hiszi-e kend, Horkay?

— Hm... no...

— Valóságosan hintázott velem a borzasztó nagy hegy. A mélységből meg az ördög vörös szeme világított. Valóságosan. A nagy ijedségtől legurigáztam a hegyoldalon. Beleestem egy galagonyabokorba, a térdembe beletört egy hosszú galagonyatövis. Két hónapig sántítottam. Inkább fel is akasztanám magam, semhogy a Vidróczky kútjába nézzek még egyszer.

— Látod, ilyenek — mondta a sapkásné a fiának. — Holdkórosnak született ez mind erre a szép világra. Lesüt rájuk az égről az Isten drága napja, de ők mégis dideregnek, mert egyre a

túlvilági lelkekkel viaskodnak. Ezek a hegyek köröskörül élő koporsóba zárják ezt a falut. Eltemet itt mindent a hegy. Az én fiatal életemet is eltemette. Úgy éreztem én itt magam mindig, mintha a fejem tetején ülne a váromladék. Öldökölt a nagy fekete árnyék. Itt mindig árnyékban van az ember. Azért van itt penészszine embernek, állatnak, növénynek. Ó Istenem! Édes fiam!

A fia közelebb húzódott hozzá, de nem szólt. Félt, hogy a szavával gátat vetne a megáradt anyai szivnek.

— Igen, édes fiam. Azt akarom, hogy te nyergeld meg ezt a hegyet. Ugrass át rajta és menj vissza a nagy életbe, odatúl, vissza a Tisza partjára. A nagy síkságra, ahol a nagy élet lakik. Ezért dolgoztam, tűrtem, verejtékeztem egész életemen keresztül, hogy te visszamehess, vissza az emberek közé.

Az út túlsó felén megcsikordult a Jány-kút ostora. Odanéztek.

— Nini!... Ez meg az ispángazda találtgyerekc. Ezt mi lelte, hogy a falu túlsó végéből ide jár vizért. Még sohasem láttam ezt ennél a kútnál.

Pap Zsanika odaköszönt a laposkóhöz:

— Jó beszélgetést adjon az Isten!

Élesen felelt a sapkásné:

— Közelebb volna a falu kútja, lelkem.

— Otthon jobb szeretik a Jány-kútnak a vizét.

— Ugy-e? Jobb szeretik? No, csak meg ne ártson a vize.

— Jut is, marad is, ha egy-két vödörrel kihúzok belőle.

Lekapcsolta a horogról a vödröt, ráakasztotta a garagulyára.

— No, Isten maradjon velünk...

József utána nézett.

— Az ember azt gondolná, hogy összetörik a teste a garagulya alatt, — mondta.

— Az igaz, hogy nyápicfajta — ócsárolta a sapkásné. — Mindig ilyen volt. Pedig ugyan dolgoztatták, de nem bírta a dolog megerősíteni. Valami úrféle, városi fajta lehetett ennek az anyja. Az ispán úr talán tudja is kicsoda, csak elhallgatja. Váltig esküdözik, hogy neki annyi köze van hozzá, mint a futószélnek. Hogy csak irgalomból fogadta be, ha már éppen az ő háza küszöbénél felejtették. Azon a hajnalon történt ez, amikor a Billing Jeromosnét temették. No az is nagytermészetű asszony volt... Annak külön ünnepet csináltak a másvilágon. Egyszóval azon a hajnalon találták a kapu előtt a gyereket. Az Isten a tudója. Akik ismerték, mondják, hogy szakasztott olyan ez a lány, mint a Billing Jeromosné volt. Itt a faluban pedig mindenki ismerte a szép Billing Jeromosnét. No de mi köze volna ennek a lánynak Billing Jeromosnéhoz? Ámbár ki tudja az asszonyok dolgát. Legényes asszony volt a Billingné. Az ispánról pedig a futószél is azt suttogja, hogy szép asszonyokra herdálta el minden fekvőségét. Pedig nagy gazda ember volt valamikor. Huszonnégy eke szántott az apjának... De ez mind csak aféle szóbeszéd. Éppen Vidróczky-éjszakájának hajnalán vetette ki a föld ezt a leányt. A parasztnép nem állhatja. Azt mondják, azért oly feneketlen mély a szeme, mert a Vidróczky lelke szorult bele.

— Csakugyan különös szeme van, — felelte József — és még mindig nézett a lány után. De ez nem tűnt föl az anyjának.

Ott ültek a kövön egymás mellett. Olyan szorosan összesimulva, hogy érintkezett a válluk, a karjuk. Érezték egymás testének a melegét, szinte hallhatta volna a fiú az anyjának, anya a fiának szive dobbanását, ha ráfigyel. Olyan

közel voltak egymáshoz, hogy a hajszál sem fért volna el közöttük. És az anyja mégsem érezte meg, hogy a fiú már megmérte milyen mélységek lakoznak annak a lánynak szeme kútjában. Nem érezte meg, hogy nagyot dobbant a fiú szíve, mikor a kútgém megcsikordult. És nem kapott feléje, hogy visszarántsa, magához szorítsa mind a két kezével, mikor az a lány a kúttól elindult. Pedig akkor indult el, szakadt el tőle a fiú és ment a lány után. Ment utána, görgött utána a szíve az út porában. Fölötte az út porából a vízcsöppet, ami a garagulyán hintázó vödörből lecsöpögött.

— Mikor a Jány-kútra ment, a haját lebontotta a fejéről Pap Zsanika. Akkor először életében vállára eresztette, kék pántlikát font a haja legvégébe, hogy lássák, meddig ér. A szoknyája aljáig ért.

József fölkelt az anyja mellől. Sétált körben az udvaron. A járása olyan volt, mint azé az emberé, aki nem jön sehonnan és aki nem készül sehova. Csak éppen jár körben az udvarban, a szép estében és nem gondol hozzá semmit. Nem is néz sehova. Még azzal sem fárasztja magát. Nem még azzal sem. Csak éppen van az ember, úgy, mint az ég felé növő fa, amelyik csak áll a földben, virágot sem hoz, gyümölcsöt sem érlel, csak van... A kertsövénynél megállott József, azután előbbre lépett egy lépést. Hátra vetett egy pillantást. Az anyja félig elfordított fejjel odanézett a beszélgetőkre. József még egyet lépett előre és elkezdett sietni abba az irányba — amerre a kék pántlika hivogatta.

Ment a kék pántlika után. Ment, mint a többi húszesztendős fiúk, akiknél nem volt jobb, de rosszabb sem. Az anyja azt szokta rá mondani, hogy szakasztott olyan, mint az apja, az a nem ebből a világból való furcsa sapkásmester, aki hétszámra sem beszél mással, csak a sapka-

fejekkel. A fia a külsejében egészen az apjára ütött. Széptermetű, nagy dióbarna szemű, csókos szájú, meggondolt járású diák, aki nem kerülte el a lányokat, de nem is nagyon vetette magát utánuk. Szerette a könyveket és sokat tartott arra, hogy úr lesz belőle. Az anyatejjel szívta magába ezt a gondolatot és azóta szüntelen csak ezt hajtogatta a fülébe a sapkásmesterné.

— Ne maradj félembernek... Nyergeld meg a hegyet és akkor megnyergelted a világot... Ki innen, csak innen, ki ebből az átkozott, babonás fészekből és tiéd a világ...

Előtte volt a cél, a vérébe itta magát az a cél, hogy a faluból ki, a faluból el... El mindentől, ami a falu — és ment a lány után... pedig a legutolsó lány volt a faluban. A kitett gyerek, a senki gyereke, hanem lebocsátott haja a szoknyája szélét verte és ahogyan ment az a lány a holdas estében a fehér poros úton, olyan volt, mintha hattyú úsznék ezüstvizen... Ő pedig szerelmes nem volt még soha... Még nem akadt össze lánnyal, akinek ő lett volna a férfiak legelseje és minden titkok megfejtője. Nem, mert a finom városi lányok előtt esetlennek, durva falusinak érezte magát. A lába a térdigérő falusi sár és iskolapad között még nem tanulta meg a kitérőt — a parkettig. Így indult el a lány után. Nem gondolt semmit, csak úgy setált a nyomában.

VI.

Felzúdult az egész falu. Elsőnek a veres Borbás Ádám hozta a hírét a szörnyű szerencsétlenségnek. Lelke szakadtából adta ki a szót.

— Beszakadt a hegy. Az öreg Pinczés István hat ökrét elnyelte a föld. Mint a tűzláng a szélvészben, úgy öntötte el a veszett hír a falut.

A népek mind kitódultak a házakból. Kákó gazda egyre hajtogatta.

— Tudtam. Nemhiába hogy kígyóval álmodtam az éjszaka. Azt álmodtam, hogy a borpincébe mentem. Füles kosarat vittem, a füles kosárban két literes üveget. Már éppen be akartam lépni az ajtón, mikor kinő a földből a lábam előtt egy nagy kígyó. Tekerődzött az iszonyatos galád állat, felnyúlt magosra és odakapott a szivem tájéka felé, nem győztem ugroskálni előle... No, mondtam reggel az anyjukomnak, valami történni fog ebben a faluban. No hát, itt van! Itt van a történet!

Holdvilágos este volt. A nyár összecsókolódzott már az ősszel. A hegyoldalon még aranyos napsugarak kergetődztek, bujkáltak a bokrok között. De a bokrok és fák leveleit már rozsdabarna foltok tarkitották. És a fák alja teritve volt lehullott levéllel. Azonban búcsúzóra megenyhült a szive az időnek. Langyos hullámok uszkáltak a levegőben. Az asszonyok kis kendőben, az emberek kis mándliban szaladtak a Vidróczky-szakadék irányába. A férfiak vastag köteleket, létrát, petrencerudakat vittek magukkal. Hogyha mégis meg lehetne menteni öreg Pinczés István hat cimeres ökrét. Az egész falu a hegyre kapaszkodott, csudát nézni.

Ők ketten maradtak otthon. A sapkás Pongráczék fia, József — és a kitett gyerek: Pap Zsanika.

Ott állottak a kút mellett. A Jány-kútja mellett.

— Az egész kertünket víz alá tettem, minduntalan kiboritottam a vödröt. És ma húszszor is voltam vizért ezen a kúton. Halkan mondta ezt Pap Zsanika és minden egyes szava kimondhatatlan lágyan, szemérmesen pergett le ajkáról.

— Én ma húszszor is kiboritottam a tele vödröt. Elárasztotta a víz az udvarunkat.

El, el az egész udvart, az egész falut, az egész világot és Pongrácz József szívét. El volt az is árasztva, ott hánykolódott a víz alá tett udvaron. Csupa-csupa tenger volt körülötte minden és mégis olthatatlan tűz emésztette.

József leült a kút kávájára.

— Zsanika édes, kis Zsanika, minek ez a sok víz?

— Jaj, magam sem tudom. Mintha mindig ösztökélne valami; mintha mindig húzna valaki, hogy csak jöjjek vízért erre a kútra.

József a Zsanika keze után nyúlt. A két tenyerébe vette vergődő kis kezét.

— És miért erre a kútra, mikor sokkal közelebb volna a másik.

— Én nem tudom — és leült ő is a kút kávájára.

Ott ültek most egymás mellett szótlanul, mozdulatlan. A hátuk mögött tátongott a fekete mélység, de ők arra nem gondoltak. Másforma mélységekben bukdácsolt a lelkük. Azok a mélységek akkor telisded-tele voltak csillagfényes bűbájjal, édes mézes kábulattal.

— Zsanika, lelkem, hajnalban már én elmegyek. El, vissza a városba... El kell mennem.

— És én itt maradok, — mondta halkan és elhallgatott utána. Kisvártatva tette hozzá: — Azt hittem, hogy megnyílik az ég boltozatja... Hogy csoda történik... Hogy még nem fogsz elmenni, József.

József lehajolt hozzá!

— Hiszen csuda történt. Elsülyedt az öreg Pinczés István hat címeres ökre, megnyílott a hegy, elnyelte őket, hogy mi itten magunkra maradhassunk. Hogy mi itten búcsúzóra még egyszer találkozzunk.

A holdvilág nagy, lomha árnyékot vetett eléjük a kút körül rakott fehér kőlapokra.

— Jaj, valaki jön!

Csakugyan, a vajákos asszony.

Azt mondják, boszorkány, bűbájos — súgta Zsanika. Ha ez most engem a nyelvére vesz.

— Szaladjunk.

— De merre?

— A mi kertünkön keresztül. Nincs itthon senki, bátran mehetünk.

József fölkapta a vödröt. Kinyitotta a kert kis kapuját és betette maguk mögött. A kert végében patak folydogált. Átmentek a pallón. A vödröt letette József a patak partjára.

— Üljünk le.

— Én talán hazamennék inkább, — ezt mondta Zsanika, de valami ellenállhatatlanul marasztalta.

Belenéztek a csörgedező vízbe, amelynek minden lélekzetvétele hallatszott az éjszaka csendjében. A vödör hallgatagon állott őrt mellettük. A patak partján magas akácfák kiegyenesedve figyeltek az éjszakába. Kiterjesztett karokkal a végtelen messzeségbe mutattak. Mit mutattak? Zsanika és József ösztönszerűen összébb simultak.

— Szereted a csillagos éjszakát, Zsanika?

— Mást nem is szerettem eddig, csak az éjszakát. Mikor mindenki aludt a házban, sokszor virrasztottam én az eperfa alatt. Az eperfát szerettem legjobban az összes fák között. Tudod-e, József, hogy a fák is élnek? Ők is emberek, de elvarázsolt emberek. Nappal nem tudnak sem járni, sem beszélni. De éjjel... éjjel egészen más... A titokzatos éjszakában én hallottam susogásukat. Éreztem, hogy rámnéznek és sorsomról gondolkoznak. Éjszaka minden föltámad, ami nappal halottnak látszik. Még a fejősajtár a kerítés lécén, még az is él éjszaka. Ó, én szerettem az éjszakát, eddig csak az volt jó hozzám, de most...

De most?!...

A ház felől hangos kiáltás hangzott:
— József! József!
— Az édesanyám... Már itthon van.
A hang közeledett.
— József! József!
— Jaj Istenem! — rémüldözött Zsanika. — Az édesanyád nem állhat engem, József.
József fölugrott.
— Hamar!... Hamar!...
Fölsegítette Zsanikát.
— Gyorsan! Gyorsan!

A patak partjánál a hátuk mögött volt a Horkayék nagy kertje. Fonott sövénye volt annak is. József egyetlen ugrással vetette át magát a keritésen. Mint a madár libbent utána Zsanika. József kitárt karokkal állt a kerités mellett, fölfogta. És mikor a karjában tartotta, érezte, hogy a szive olyan erősen ver, mintha ki akarna szakadni a helyéből.

...A sapkásné kereste a fiát a házban, az udvaron, a kertben. De nem találta. Kinyitotta a kert kiskapuját, kilépett a pallóra. És akkor, ott a patak partján meglátta a teli vödröt. A vödör állingált magányosan, komolyan bámult föl a sapkásnéra. Az nézte egyideig, nézte, megismerte a vödröt a fülébe vésett rovásos betükről, és kitalált mindent. Fölfordult a lelke, nekiment a vödörnek, megtaszitotta, a vödör belezuhant a patakba.

A sapkásné megfordult és nehéz, lassú léptekkel ment vissza a házba.

A vödör görgött lefelé a csergedező vizben, azután megakadt a pallóban. A viz bugyborékolva és gurgulázva folyt ki belőle...

VII.

Tiszta, hideg téli reggel volt.

A sapkásmester Pongráczné felült a kiskocsira. Horkay gazda ráterített egy nagy pokrócot, négyrét hajtva, a deszkaülésre, azon teregette szét nyolc szoknyáját a sapkásné.

Horkay gazda keresztet rajzolt a lovak elé a porba, rántott még egyet a ló zabolján, azután a saját lajbiján, a sapkájához nyult és felkecmergett az első ülésre. A sapkásmester még mindig ott állt egy helyben a kocsi mellett.

— Menj továbbb — mondta neki a sapkásné haragosan, de szelidülten ismételte. — Menj továbbb, még elgázoltatná magát. És mivel az ura nem mondta ki, a gondolatára felelt: — Jó, jó, ne félj, nem kapom be a fiadat, azt a szép mákvirágot. Az orrát se fogom leharapni.

A kocsi zörögve indult neki. Már vagy fiz kerékfordulásnyira volt, mikor még visszaszólt a sapkáné:

— A pincében, Veron, nyitva ne hagyja az aludttejes fazekakon a láda tetejét. Hé!

Nyilegyenesre dermedve nyúltak bele az út két szélén a sudár fák a metsző, mozdulatlan hidegségbe. Átlátszó volt köröskörül a tiszta, kemény hidegség.

Horkay gazda a Török-gödröknél túl megállította kis percre a lovakat. Az ülés alól nagy bárányborkeztyűt cibált elő.

— Kemény idő van — mondta és a kezére ráncigálta a meleg bőrt.

— Az, — felelte a sapkásné. — Még a cigányrajkóba is belefagyhatna a szusz.

A kocsi újból megindult. A lovacskák fürgén szaladtak előre. A sapkásné a jobbszélső lovat nézte. Szomorú, kis barna lovacska volt, lógatta a fejét, megadta már magát a sorsának.

Arra gondolt a sapkásné, hogy sok esztendővel ezelőtt, amikor először fuvarozott Horkayval, akkor valami szép, hetyke sárga volt a jobbszélső ló. Még csillag is volt a homlokán.

— Az szép ló volt, az a sárga — mondta ki hangosan és még sok egyéb járt benne mindenféle büszke reménységekről, miegymásról, ami akkor azon az úton benne lakozott és el nem maradt mellőle egész idő alatt, — akkor először vitte a fiát a városba.

Horkay mindjárt tudta, hogy miféle lóról beszél a sapkásné.

— Az bizony szép állat volt. Világi életemben több olyan meg se fordult a kezem alatt. Finom egy állat volt az. A tanyás Herbst vette meg. Most is nála van még. Hintós ló lett belőle, de az meg is érdemelte. Meg az — —

Elmaradt mellettük Darócz, balról a Zúgómalom is. Még nagyon korán volt, a házakat alig lehetett megkülönböztetni a fák között. Inkább csak a lelkével látta az emberfia a fehérséget.

— Hát a fiú, úgy-e? — fordult hátra az ülésen Horkay gazda. — A hamut a körmével belenyomta a kialudt dohányba, de a pipát továbbra is a foga között tartotta.

A lovak kis kaptatón haladtak fölfelé lépésben. — Amiatt, — mondta kedvetlenül a sapkásné. — Hát amiatt. Ezért kellett nekem veszkődni mostanáig. De majd megmutatom én annak a haszontalan személynek. Még az ilyen akarja a nyakába akasztani magát az én fiamnak.

— Pedig erről a Zsanikáról senki se gondolta volna, amíg itt volt a faluban — csendesitette a sapkásné asszonyt Horkay gazda. — Hátha nem is igaz.

— Hiszen ha nem volna igaz — sóhajtotta a sapkásné. — Higyje el Horkay gazda, eleintén én is azzal csillapítottam magamat, hogy talán

nem is igaz. Pedig észrevettem rajta mindjárt. Megérezte a szivem, hogy valami változás történt vele. Tudja, azelőtt olyan hosszú leveleket írt nekem az a fiú. Abban elmondott mindent, de tudja, Horkay gazda, valami nagy őszinteséggel. Nekem olyká tűnt föl, mikor a levelét olvastam, hogy szemben áll vélem és az arcomba néz, úgy beszélget. Mindig láttam a nyitott szemét a levelében. De egy idő óta már nem. Nem mert a szemembe nézni, lesütött szemekkel állt előttem. Ez mindjárt feltűnt nekem, hogy mért nem mer ez a szemembe nézni.

Fenn voltak a kaptatón, a gazda leszállt a kereket megakasztani. Mig azzal motozott, megkérdezte:

— Azután csak úgy a leveléből érezte ki a szeme állását, sapkásné asszony?

— Abból. Az anya szivét nem könnyű megcsalni. Abból, hogy akadozott a szava az irásában. Annyi hiábavalóságról fecsegett, az mutatta meg, hogy elhallgatja a legfontosabbat. No, azután amikor ez a leány is eltűnt a faluból, meg amióta egyik is, másik is hírt ad róla, hogy együtt látták őket ott a városban — mulatós helyeken... Hanem az irgalmas Isten könyörüljön rajtuk, én csak annyit mondok. Mert én nem arra nevelem a fiamat, az szent igaz. — Horkay eloldotta a kereket és a lovak könnyebbülten szaladtak neki az útnak.

*

... Éppen akkor, amikor József ki akart lépni a szobája ajtaján, nyomta le a kilincset kívülről a sapkásné és betoppant. Meg sem csókolta a fiát. Annyi időt sem hagyott neki, hogy fölocsudjon a meglepetéséből.

Rárontott:

— Ne tagadd, most is hozzá indultál.

Kibujt a meleg ködmönből és leoldotta a rojtos posztókendőt a fejéről.

— Még szerencse, hogy vannak jó emberek a világon, akik híradással szolgálnak a bizakodó, nyomorult szülőnek.

Most a fülén keresztülkötött, kisebb flanellkendőt oldotta le. Akkor előkerült a homlokára leszorított sötétkék kasmirkendő.

Amíg a kendőivel küszködött, József összeszedte magát kicsikét.

— Majd én segítek, édesanyám. Üljön le ide. Tessék! Édesanyám.

— Édesanyám, édesanyám... Én nem vagyok édesanyád. Neked nincs anyád, nincs apád, nincs Istened... Te eltaszítottál magadtól mindenkit, téged el fog magától taszítani mindenki. Te a rosszal szövetkeztél.

Lekapta a kék kasmirkendőt is, mert a nagy belső indulat úgy kihevítette, hogy bíborszínt váltott az orcája.

József az ablakhoz támaszkodott, keresztbe fonta a két karját és lehorgasztotta a fejét. Leszakadt a záporeső. Már régen várta. Tudta, hogy el fog következni. Aki felhőt vet, villámlást, mennydörgést arat. A sapkásné tetőtől-talpig méregette a fiát.

— Ejnye, azt a... Nem mondtam-e, hogy a cipőd kitartson legalább öt hónapig... Hiszen már össze-vissza van repedezve a felsőbőr... Az apád ruhája már nem látszik a sok foltul... És én? Mibe járok én? Házi szőttesben. Ez meg itten egyre-másra nyúzza a cipőt.

József fájdalmasan szólt közbe:

— Lássa anyám, mindig mondtam, ha olyan nehezükre esik...

A sapkásné észrevette, hogy rossz mesgyére fordult. Térített a szón:

— Hohó, édes fiam! Nem azért rázattam én magamat télbe-fagyba, hajnaltól késő dél-

utánig, hogy az apád foltjairól beszélgessek tevéled. Nem bizony, szerelmes magzatom. Az már el van végezve. Ami kell, az kell. Az egyik darab földet már eladtuk. Ha kell, eladjuk a másik darab földet... Ha kell, kiadom a kertet is. Ha kell, vénségemre még vásározni is elmegyek az apád molyette sapkáival. Mit gondolsz te fiú, te! Miért verejtékeztem, dolgoztam, vergődtem és túrtam a földet az orrommal annyi esztendőn keresztül. Hogy belőled tanult embert, urat neveljek, azért! Hogy megnyissam neked a világ kapuját, azért! Hogy szárnyat adhassak alád, hogy elszállhass oda, ahová vonz a vágyad... Azért bizony, azért. Terád dolgoztam és dolgozom, ha kell szakadásig... De csakis terád. De hogy az én verejtékemet, az én véremet az a falu szégyene, az a senki gyereke, az a... az a... Az igya, az egye az én véremet... Nem így alkudtunk, de nem ám... Nem, nem azért temettem beléd a fiatalságomat, minden jó órámat...

— De ha olyan nagyon nehezükre esik, akkor édesanyám...

— A jövődért nem sokallom!

— De én sokallom!

— Az sem baj. Majd visszafizeted te azt kamatostul. Fekete ternóba, selyembe járathatsz... Inast tarthatsz kiszolgálásomra...

— Inast... Fekete selymet... És ha nem lesz miből?

— Ki mer kételkedni benne?

— Én, anyám!

A sapkásné az öklével ütögette az asztalt.

— Te, te kételkedsz?...

Sápadozott, vörösödött, tajtékzott benne bősz indulatja.

— Megveszekedtél, megháborodtál?...

József odatántorgott a pamlaghoz, leroskadt rá. Nem bírta nézni azt a dühtől kiforgatott

arcot. A sápadt volt a fiú, nagyon sápadt. Ez egyszerre lecsillapította a sapkásnét. Odaült a fia mellé. Mikor már ott érezte maga mellett, nem bírt ellentállni a vágyának. Önmaga előtt is szégyenkezve, amiért úgy elárulja gyöngeségét, odavonta magához a fiút. Cirogatta, mint pólyás korában.

— Édes, egyetlen fiam... Hiszen te vagy nekem minden reménységem. Te vagy az én szivem büszke koronája. Hiszen mi csak érted élünk, érted dolgozunk... Hogy boldog ember legyen belőled és te utánad belőlünk is. Mi volt a mi célunk? Hogy kiemeljelek abból az elátkozott, babonás világból. O, a szivemet tettem alád oszlopnak, azon emeltelek a magasba... Mert rettegtem, ha közöttük maradsz, leszel, ami a többi... Babonás Kákó, aki reszket, ha megremeg a nyárfa levele és ráesküszik, hogy a Vidróczky lelke mozgatja. Vagy mi akarsz lenni? Horkay, aki megnémult a hallgatásba?... Krajnák János, aki belehülyült abba, hogy Vidróczky kicserélte a lelkét. Vagy sapkás-kocsmáros lennél?... Mint az apád, félúr-félparaszt? Amannak kevés, emennek sok... A kettő együtt pedig félembert sem ér...

— Ugyan, ugyan, édesanyám...

De a sapkásnét újból beletüzelte a saját hangja a haragba.

— Hallgass... Hogy egy pillanatig is el tudtam felejtkezni a gyalázatodról. Hogy én még meg tudtam csókolni az arcodat, holott talán most is rajta van annak a nyoma... Mit csináltál, te boldogtalan? Mit csináltál? Én kiveszlek a sárból, te pedig visszabujsz belé, a nyakadba akasztod a kőlöncöt. Hová tetted az eszedet, te nyomorult? Éppen abba akaszkodtál bele? Hogy éppen abba botlottál! Nem érted-e, hogy máris lehúz magához? És még ide is elhoztad?

Józsi dacosan vágta vissza:

— Nem hoztam. Magától jött. Utánam jött.

— Persze, hogy utánad jött. Majd fog az még mást is. Úgy rád fog tapadni, hogy a jó Isten hatalma sem szedi le rólad. Befog maga mellé az igába, majd segíthetsz húzni a szégyenét és gyalázatát... Így tehát csak ennyit ért a te fiatalságod legszebb álma? Ez a te választottad... No, én másképp gondoltam.

— Ej, anyám, miért avatkozik az ilyesmibe? Nem úgy van az, ahogy édesanyám gondolja.

— Jól van, édes fiam, nem úgy van... Te jobban tudod... Hát csak tudjad is. En csak egyet mondok. Inkább a tiz körmömmel kaparlak a föld alá, semhogy lássam a fiatalságodat, minden szép reményedet a sárba hullani.

Belefulladt a szó, kitört belőle a zokogás. Erőslelkű asszony volt a sapkásné, nem sirt az egykönnyen. De ha sirt, rázta a sirás, mint a vihar. Minden tagja remegett. Nehéz sóhajtások szakadtak ki belőle. Nagy, kövér könnycseppek folytak végig az arcán. Nagyon rossz volt azt nézni Józsefnek, nincs annál borzasztóbb, keservesebb, mint mikor a gyerek a szülőjét sírni látja. Sírni azért, mert az eleven gyerekét kell siratnia. A sapkásné sírt eszét vesztve. A könnyűi belülről is folytak, ráfolytak indulatjának égő parazsára és sustorogva oltogatták a parazsakat... Azok kicsit mintha hamvadoztak volna, de megint csak lángra kaptak, a sirás kiújult még viharosabban, még rémítőbben. József nem tudta, mit csináljon. Ha agyonvágták volna, az sem fájt volna jobban, mint ez a sirás. Ennek az asszonynak a sirása, akit eddig csak nagyerejűnek, keménynek, haragosnak ismert. Aki rikatott, de ő maga sohasem sírt... Szerette volna vigasztalni, de nem tudta hogyan fogjon hozzá. És mindezt tetézte, hogy valahol a lelke mélyén folyton arra kellett gondolnia, hogy

Zsanika már várja. Látta a hidegben álldogálni. A fagyos szél rángatta vékony kabátját . . .

— Fiam . . . fiam . . . fiam . . . — jajveszékelt a sapkásné.

— Rémeket lát, édes, — hebegte József.

— Rémeket látok . . . látom én azt, hogy mit látok. Mit tudsz te még a világról, hiszen azt sem tudod, mibe keveredtél.

Ez igaz volt. Nem, ő maga sem tudta, még nem tudta, de már kezdte sejteni. Ebből a sírásból és sok másból.

Ó, az szép volt akkor, a Vidróczky éjszakáján! Olyat csak egyszer élhet át földi féreg, földi életében. Az a magafeledkezés, az a láz, az az önkivület! Akkor ő égberepült földi szárnyakon! De ami azután következett. Kenyérgondok . . . A légyottok utcasarkokon . . . Légyottok a mosoda előtt . . . A lekötöttség . . . A szárnyaszegettség . . . A lázadások . . . A sirások . . . Nem, ő nem tudta akkor, hogy mi alszik ott a Horkayék körtefája alatt és mit kelt életre önfeledt, öntudatlan, lázas csókjaival . . . Ha tudta volna . . .

Fölemelte az arcát, az anyja szemébe nézett nyiltan:

— Édesanyám . . .

— Mondd, édes fiam.

— Elhiszi-e nekem, hogy úgy jött rám az egész, mint a lázverés. Mint az igézet . . . Mit tudtam én az egész életről . . . Anyám, én most őszinte vagyok magához . . . Mintha a tenyerére fektetném a szivemet, úgy higyje el minden szavamat. Mintha onnan olvasnám a maga szemével . . . Sok levelet irtam én anyámnak, amióta eljöttem otthonról . . . Amikor már nem fért bennem, amikor már úgy tele voltam, hogy azt hittem a két szemem és a két halántékomon forr ki belőlem az indulat, a keserűség, a nyugtalanság, elégedetlenség és tudom is én még mi . . . Ez az egész mindenség . . . Elkezdtem irni,

de megijedtem attól, amit írtam. Amikor a két szememmel szóba foglalva láttam... Nem mertem bevégezni, csak széttéptem ezer darabra és szétszórtam, tűzbe vetettem. Mintha azzal széjjeltéphettem volna ezt is...

Félbeszakította magát... A sapkásné némán hallgatta, de lassan a fia keze után nyúlt, közelebb vonta magához és nézett vissza rá. A tekintetében benne volt az a mélységes odaadás, az a fájdalmas, mindent megértő és megbocsátó szelíd szeretet, amilyet csak az anya szeme tud kifejezni. Elapadtak a könnyei. Amikor a fiának vergődése nyilvánvalóvá lett előtte, egyszerre megerősödött, visszanyerte a lelke rugalmasságát. Megfeledkezett magáról, már csak a fiára gondolt, arra, hogy az szenved és segítenie kell...

— Istenem! Mennyi éjszakán át gondolkoztam... Töprengtem, vergődtem és kérdeztem és kérdezem magamtól, mi lesz ebből... Milyen borzasztó hosszú éjszakákon és nem birtam a végét látni... Rámszakadt az egész egy pillanat alatt... Az ember mond valamit, a szó csak kibukik a szájából... Maga sem gondol rá... A holdvilág süt, a földből kipárázik a forróság, amit a napból reggeltől estig magába szívott... És este ráontja az emberre azt a kábító forróságot... A hold lesüt az égről csudálatosan, a csillagok ragyognak... Meg kell attól bolondulni... És egyszerre elönti az embert valami megnevezhetetlen, leírhatatlan érzés... Annak nem lehet ellentállni... Arról nem tehet senki... Az magával taszít, ránt, visz... És... és... egy szempillantás alatt... Most odaadnám érte az egész életemet, ha meg nem történtté tehetném... De nincs segítség. Rajtam az emberi tehetetlenség minden átka... Azt a percet nem változtathatom meg. Azt a percet, amelyikben megértettem mindent, mindent, kezdve az eredendő

bűntől — a saját bűnömig... Mert sajnálom, anyám... Úgy sajnálom azt a lányt... Az nem olyan lány, mint a többi. Ha maga igazán ismerné...

— Az apád lelke van benned... Az a sírós, puha, tétovázó, magatehetetlen, ide-oda tántorgó, mindig önmagával kínlódó lélek, — zuhant közbe a sapkásné kemény szava irgalmatlanul.

Nem bírta tovább hallgatni. Eltépte a szavát, ha már nem téphette ki a lelkéből azt az érzést egyetlen erős, kegyetlen rántással. — No lám... Hogy ez az ő fia... Ez a nyöszörgő, nyavalygó, sapkásivadék... Nem hiába hogy az apjához hasonlít... Olyan most az érzésektől elöntötten, mint az volt fiatal korában. Amikor még azt forgatta, gyúrta, törte így a szerelem. Az is így olvadozott, az is egészen neki adta magát... Nem tudott mást, csak szeretni... Az igaz, hogy azt azután tudott.

A fia arcáról visszarévedt egy pillanatra az elmult, drága fiatalságba... Hol van már az!... Ó, milyen végtelen messzeségben. Mit csinált belőlük azóta a kérlelhetetlen élet... Nem hagyta úrrá lenni az érzést maga fölött. Megragadta a gyeplőt és visszarántotta... A zabola beletört a szívébe... Az nem baj, az bírja... Az nem vajból van... A fiút is meg kell zabolázni... Még van rá idő... Hiszen azért jött... Csak nem fog tétovázni... Ki miatt? Egy fattyú gyerek miatt... Mintha az másravaló lenne... Annak már az a sorsa... Ha nem az egyik, akkor a másik...

József hallgatott.

— Felelj őszintén.

— Néha azt hiszem, hogy meghalok utána... Máskor kölönc, fojtogat... Magam sem tudom...

Elhallgattak. Ültek a pamlagon egymás mellett. A sapkásné a kötényét hajtogatta. Leteritette a térdére a kötényt, kisimította és harmonikásan hajtogatta össze. Mindig, mikor gondol-

kozott. Lassan, ritmikusan mozgó két keze sorozta egymás mellé — rendre — gondolatait. József nézte a két tempósan mozgó kezet. A kidolgozott ujjakra tapadt a tekintete... Azok az ujjak... Az a két kéz... De sokat mosott, de sokat vasalt, ásott és aratott, szőtt- és font, tett és vett óéretle az a két kéz... Most is, mikor úgy tesz, mintha játszadoznék, most is az ő életét szövi és fonja, fonogatja.

— Ragaszkodol hozzá, vagy csak nem birod lerázni magadról?...

Nyolcat harangoztak. A sapkásné fölkelt a pamlagról.

— Elkísérem édesanyámat — mondotta József.

A kasmirkendőt szorosan kötötte a homlokára a sapkásné. Rá a fülén keresztül a posztókendőt. Tetejébe a rojtosat. A sok kötés fölpeckelte az állát, megmerevítette a nyakát.

— A húsodnak kell...

Az ajtónál még megállt egy pillanatra.

— Nem szeret az téged. Ha szeretne, elkerülne, mint a tüzes kénkövet. Hanem kapaszkodik beléd, mint a bojtorján. Van oka rá, hogy kapaszkodjék. Lám, a faluból idáig már elhúztad magad után.

Mikor elvált az édesanyjától, megnézte az óráját József. Még jó negyedórányira volt a híd tól. Másfél órát késett.

VIII.

Volt egy nyitott, vékony tavaszi kabátkája Pap Zsanikának, abba bujt bele és a fejére piros kalapot tűzött. Arra a szép, koszorúba tűzött hajára, de nagyon nem illett neki a kajlaszélű, sokszor megázott, sokszor kiszárított, itt is, ott is behorpadt kalap. A keztyűjét már a műhely előtt, az utcán húzta föl. A vasalóműhely előtt.

Pap Zsanika a vasalást tanulta ki a városban. Vasalni járt.

Gyorsan köszönt el a lányoktól és keresztülfutott az utcán, sietett a híd irányába. Úgy beszélték meg Józseffel, hogy a hídfőnél fognak találkozni műhelyzárás után. Kifulladva ért oda, azonban József még nem volt ott.

— Nem baj, várok, — gondolta Zsanika — legalább egy kicsit kifujja a szél ruhámból a vasalószagot.

Várt...

Nagy tél volt abban az esztendőben. Volt úgy is, hogy a könny, amit a hideg mart ki, odafagyott az ember szeme sarkába. Azon a napon nem esett a hó. Metsző, csontot-velőt hasogató szél fujt, nem bírt leesni a hó. A Duna tetején dudálva szánkázott a szél, robogva vágtatott fölfelé a parton. Zsanika odalapult a hirdetőoszlop oldalához. Fájt a szive a hidegtől.

Ó bizony! Jöhetett volna már az a József. Nem embernek való idő volt az. Már olyan nagyon fáztak a lábai, hogy toporzékolni, mozdulni sem bírt. A szivében dermedezett az összegyülemlett keserűség. Rossz kis kabátját emelgette, rángatta a szél, mint az ágrólszakadt fakó rongyot. Már nem bánta, akármi is történik vele. Sírni szeretett volna, telisded-tele volt könnyes bánatokkal, de dermedt szivéből nem tudtak leesni a könnyek.

Lassankint megelevenedett az utca körülötte. Kivilágított kocsik és autók vágtattak el mellette, az arcába vágták a jólétnek és a gondtalan vidámságnak kihívó illatát. Az üvegablakok mögött fényesruházatú és villogószemű nők ültek. Kényeskedve dőltek hátra a bársonyülésen. Finom urak hajoltak feléjük. Finom urak, akiknek egész mivoltuk egyetlen, alázatos odaadásba olvadt bele. Az emeleteken utcahosszat egyik ablak a másik után gyulladt ki. Az ablako-

kon belül sok szőnyeg volt, ragyogó csillárok, nagy képek, tükrök a falakon. Világosruhájú magas nők jártak föl és alá csillárok alatt. Ó, bizonyosan puha meleg volt azokban a szobákban. Simogató, anyáskodó melegség.

Pap Zsanika egyik ablakról a másikra nézett és még jobban didergett... és mindig több és több fogat vágtatott el mellette, a kivilágított ablakok széditően ragyogtak. Akik gyalog jártak, vastag prémekbe voltak burkolódzva, ők nem fáztak. Csak Pap Zsanika fázott. Az egész világ fényben és bőségben úszott körülötte, csak ő állt ott kivetetten, a hirdetési oszlop mellé bujva. Dudált be a fülén a szél, behatolt az agyvelejébe, minden csontjába, minden porcikájába, szinte a velőt dermesztette meg benne. A két vállát összehúzta a vékony posztó alatt, érezte, hogyan szipolyozza, szivja ki belőle az erőt csöppenként a kegyetlen hideg. Könnyes két szeme előtt körbe-karikába forgott minden, szédült-kábult. És amint kábultan nekivetette magát az oszlopnak, belemeredvén az utca forgatagába, egyszerre olybá tűnt föl neki, hogy önmagát látja tovarobogni ama vörös bársonnyal bélelt kocsiban. Nincs többé mosodagőz, csipős szavak, szegénység, nyomorúság, ott robog Pap Zsanika selyemben-bársonyban. Ismerős illatok remegtetik orrcimpáját, ismerős hangokat hall, mindez a fény, a ragyogás, a gazdagság — ez mind-mind olyan, mintha már duskált volna benne valamikor... És kell hogy ismét az övé legyen... Kívánta, rettenetesen kívánta Reszketett belé tetőtől-talpig, annyira kívánta a mellette vágtató, köröskörül tündöklő pompát. Minden porcikája odahajkurászta, kényszeritette az élet örömeinek lángban lobogó máglyatüzéhez... Meglátta a csipkét, selymet, bársonyt a kirakatokban. Az édességekkel teli kosarakat, a rózsaszinre pirult pecsenyéket, a habos és ízes

süteményeket, az illatos déligyümölcsöket... A harmatos virágokat a szemközti virágüzletben. A kivilágított kávéházban a gondtalan nevetőket. Rámeredt a rengeteg, gazdag, puha kényelem útvesztőjére... És akkor megpillantotta Józsefet, aki gyalog jött feléje a hídon keresztül. Nem ujjongott föl benne az öröm, amikor neki olyan drága és kedves alakját meglátta. Még jobban fojtogatta a torkát a keserűség. Nem is tudott szólni hozzá, amikor melléje lépett.

József sem szólt, csak a kalapját emelte meg. Nem kapaszkodtak össze, úgy indultak el egymás mellett. Pedig jól esett volna összesimulni. Akkor nem férkőzhetett volna közéjük a jeges szél. Így azonban minduntalan odafurakodott és mintha megfagyasztott volna bennük valamit. Mintha kitépett volna belőlük valamit gyökerestül és azt gurigáztatta volna maga előtt végés-végig a fagyos úton.

Hat hónap óta éltek együtt Budapesten. Hat hónap múlott el azóta, hogy a sapkásék fia átemelte a kerítésen a kitett gyereket... Különös éjszaka volt az. Akkor is ilyen rettentő szélvihar kerekedett. És ahogyan ott kergette őket a szél egymás mellett, eszébe jutott Zsanikának az az éjszaka. Nem állhatta meg, beszélni kezdett róla. A dermesztő hidegben öntudatlanul idézte az akkori meleg éjszakát, hogy fagyos szíve föl bírjon engedni.

— Mikor a kapuhoz értem — és már kilincsen volt a kezem, észrevettem, hogy elvesztettem hajamból a selyempántlikámat. A kék selyempántlikámat. Én nem tudom, miért, de borzasztóan megijedtem. Nem birtam átlépni a küszöböt. Azt a selyempántlikát meg kell nékem találni, meg, ha a föld alatt is. Visszaszaladtam. A nagy széllel birkóztam, hogy a tüdőm majd kiszakadt. Bolyongtam a fák között. De nem ismertem rá arra a fára. Pedig azt

hittem, rá kell nekem arra a fára ismernem. Azt hittem, maradt ottan valami jel... Valami, valami, ami megsúgja nekem: ez volt az!... Ez és ez!... De egyforma volt minden fa és én bolyongtam a sötétben... Féltem, de nem mertem hazamenni kék selyempántlikám nélkül... Egyre vártam, hogy visszatérsz és segíteni fogsz rátalálni, de te nem jöttél és én magamtól nem leltem meg, Józsika... És soha... soha többé nem leltem meg, Józsika... Mintha a föld nyelte volna el...

Így beszélt Pap Zsanika. Ebben a fagyos, keserves órában, amikor ott állt és várt a számkivetettség szégyenoszlopánál és a csontjait átjáró hidegben mindenkitől elhagyatottnak érezte magát, visszatért ösztönszerűen ahhoz a perchez, amelyből mindez eredt. Fölidézte a pillanatot, a keserűségek ősforrását. Azt a pillanatott, amely öntudatlanul fiadza a tudatos kinokat. Kergülten, szédelegve közeledett ahhoz a fához, amelynek tövében öntudatlanul alszik el minden leány és tudatosan ébred minden asszony. Akkor csak ránéz arra a fára, amelynek nincsen annyi ága, nincsen annyi levele, ahányszor az asszony keseredett szívvel átkozza még azt is, aki azt a fát elültette... Azt a fát, amelynek tövében már hiába álldogál Ádám és Éva, hiába várja egyik a másikától a föloldozást, nincs kegyelem, nincs irgalom: azt már csak viselni kell... És minél jobban acsarkodnak, annál inkább viselni kell...

Pap Zsanika halkan ismételte:

— És soha... soha többé nem leltem meg...

A szél kegyetlenül hideg volt. József nagyon fázott.

Türelmetlenül vágott Zsanika szavába:

— Megbántad, úgy-e, megbántad?

Zsanika ijedten kapaszkodott a karjába.

— Nem azért mondtam.

— Tudom, hogy megbántad. Mintha én volnék az oka számos nyomorúságodnak. Annak, hogy dolgoznod kell. Mit tehetek róla? Mikor eljöttél, tudhattad...

Zsanika gyáván, halkan védekezett:

— De én igazán-igazán nem azért mondtam... Csak úgy...

— Beszélhetsz... Hiába beszélsz... Most már hiába beszélsz... Jól tudom én, hogy fáj, amiért dolgoznod kell... Hogy nem járathatlak szép ruhában... Hogy miattam éhezel, fázol, rongyoskodsz! Jól tudom, mit gondolsz magadban: azt, hogy én mindent elvettem és cserébe mit sem adtam.

Veszekedtek. Várt rá a csontfagyasztó hidegben órákon keresztül és mikor végre ott volt, akkor veszekedtek. Végig az utcán mindig dühösebben, mindig keserűbben, de azért csak mentek egymás mellett. Ó, nem először történt!...

— Bemenjek? — kérdezte Zsanika, mikor ott állottak már a kapu előtt.

— Hiszen azért jöttél idáig, vagy nem? — felelte József.

A József fakó, bérelt szobájában minden talpalatnyi hely meg volt szentelve a szerelmükkel. Annak a bútorozott szobának nyomorúságos, undok bútorai látták őket legszebb óráikban, mint a szerelem büszke és boldog királyait. A szőnyeg, amelyen a lábai előtt ült... A pamlag, amelyen írni-olvasni tanult Józseftől... Az asztal, amely mellett egymással szemközt ültek mint férj és feleség...

A kályhába be volt gyújtva. Zsanika odakuporodott melléje. Rátette cipőjét a széntartóra. Didergett. Gémberedett ujjacskáit a meleg felé nyújtogatta. Olyan volt, mint a félig megfagyott, szegény kicsi veréb. Józsi nem állhatta meg, odament hozzá, átölelte, melengette. A kalapjából kivette a kalaptűt. Zsanika ellágyult az első

engesztelő mozdulatra. Odavetette magát József karjaiba.

— Jaj, ha tudnád mit érzek én! Szent Úristen mit érzek én, mikor látom, hogy a Vidróczky-szakadék tátong miközöttünk... Világosan látom, hogy te ott állasz a túlsó partján, én az innensőn és a borzasztó, a feneketlen, a titokzatos feketeség közöttünk... A rettenetes Vidróczky-szakadék, ördögök és boszorkányok hadának szaporodó fészke... De hát miért, én édes Istenem, miért?...

A pamlaghoz mentek. József cigarettára gyújtott, Zsanika odabujt hozzája. Összegömbölyödött, kicsike, egészen kicsike volt. Fejét József térdére hajtotta, arcát feléje fordította. Azok a hűséges szemek, az az arc telides-tele volt szerelemmel, odaadással. Az ajka halkan vallotta:

— Hiszen mikor én téged meglátlak, Józsika, akkor énkörülöttem felragyog minden... Akkor nekem fényeskedik az ég minden csillaga...

József lenézett rá. Tükrözte magát szép szemeiben, elmerült ebben a két feneketlen tóban. Elszenderült sok ellene ágaskodó indulatja. Újból hitt neki, megcsapta iránta való szerelmének eredendő illata, forrósága és szégyenkezett, amiért bántotta és elárulta. Mert elárulta délután, most megvilágosodott ez benne. — Kiadtam rajta, mint a rossz, hűtlen cseléden. Mit szólna hozzá, ha most kinyitnám a számat és megmondanám ezt neki, — járt a fejében. — Az anyámmal beszéltem rólad... Azt beszéltem el neki, ami közötted és közöttem volt... És ami van...

Ráfeszültek ezek a gondolatok, szorították, mint a szűk cipő. Elzsibbadt bele a teste. Mindenáron szabadulni kívánkozott tőle.

Zsanika duruzsolt:

— Az éjszaka valami nagyon különöset álmod-

tam. Világszép Nádszálkisasszonyról. Mintha én ott jártam volna a Horkayék kertjében. De ez a kert valami különleges fákkal volt tele. Minden fának emberarca, emberkarja volt. A karokból a hold ezüstsugára, a nap aranysugára csurgott ki az ujjak végén. Az aranysugár, ezüstsugár átszőtte keresztbe-kasul a Horkayék tündérkertjét. A középső fa alatt állott Világszép Nádszálkisasszony aranynyoszolyája. Ő maga ott ült a nyoszolya szélén és fésülte, bontogatta aranyhaját. A haja földig ért. Közeledtem hozzá, mert az arca nagyon ismerősnek tetszett. Jaj! de milyen ismerősnek tetszett. Mikor melléje értem, akkor látom... Azt láttam, hogy hiszen az én vagyok ottan... Én az aranynyoszolya szélén... Én ott az aranynyoszolyán, a Világszép Nádszálkisasszony pedigen mosolyogva hajlott fölibém... A cipője is aranyos volt. Magas volt a cipője sarka. Mikor lépett, akkor muzsikált a cipője sarkában: Kip-kop... kip-kop... szép vagyok... A legislegszebb én vagyok... A haját koszorúba fonta, úgy mint én. És elől a hajában gyémántcsillag fénylett. És a hajtűi is mind gyémántosak voltak szép hajában. Csillogtak-villogtak a hajában a gyémántos szentjánosbogarak. Néztem mindezeket, én csak nézegettem. Semmit sem szóltam, szólni hozzája dehogy is mertem volna, azonban ő olvasott lelkemben, titkos vágyamat kiolvasta onnan.

József közbeszólt, éllel mondta:

— Titkos vágyaidat?...

Zsanika nem figyelt a hangsúlyra, folytatta:

— Mikor odajött mellém, fülembe súgta: „Húnyd le a szemedet Pap Zsanika.“ Én lehúnytam, de a szemem sarkát ici-picit nyitvahagytam. Megnéztem és csakugyan — csakugyan!... mintha újból tulajdonmagamat láttam volna. Ezen nagyon csudálkoztam. Olyan nagyon, hogy

felkiáltottam. A kiáltástól megijedt... elszaladt és én felébredtem.

— És a gyémántos csat?...

— Azt is elvitte. Pedig milyen szép volt. Illet a hajamba... És milyen szép voltam én abban a tündérszép ruhában. Ha te abban láttál volna... Majd ha nagyon nagy úr leszel, József és sok tengersok pénzed lesz, vegyél nekem olyan ruhát, olyan csatot.

Józsefet egyszerre érthetetlen düh öntötte el... Ösztönösen kapaszkodott bele a szóba.

— Az kellene neked, úgy-e? Már látom, mire-való volt ez az egész mesemondó komédia... Selyem, bársony, aranycipellő!... A fény, a pompa, az kell neked... Én vagyok a lépcső, az ugródeszka... Én vagyok az út...

— József, elkárhozol te József. Dolgozom érted, nyomorgok miattad és te...

— Úgy, úgy, vesd csak a szememre. Most mutatod meg igazi magadat. Megmondta ezt az édesanyám is, — pattant ki belőle.

— Úgy? Az édesanyád?...

— Az bizony, az édesanyám? Itt van. Eljött...

— Eljött. Utánad jött. Most már tudom én, ki bujtogatott ellenem.

— Az édesanyámat ne vádold!

Fenyegető lett a hangja. Elhúzódtak egymástól, ellenségesen villant a tekintetük. Mérlegelték az erejüket. Belülről izgatta, ingerelte. ösztökélte őket valami.

— Így is tudsz? — fujt József.

— Tudok én még másképp is, sziszegett Zsanika.

Rájuk kopogtattak. Fütyülve nyitott be Hiller Béni, a festőművész és Vende Károly a hosszúhajú újságíró. Vende Károly lányt vonszolt magával.

József eléjük ment, sápadtan, küzködve, hogy leplezze felindulását. De nem sikerült neki.

Hiller Béni a festő ránézett, azután a lekonyult fejű Zsanikára és rögtön tisztába volt a helyzettel.

— Ni, ezek veszekedtek, — nevetett hangosan. Mi a legjobbkor jöttünk. Megverjem ezt az embert? — kérdezte Zsanikától, Józsefre mutatva.

— Elő a csomagokat ismeretlen, de kiváló írónk. Meg vagyon írva, hogy minden lelkiizgalomnak legjobb ellenszere a teli gyomor.

Vende Károly odahúzódzkodott a pamlagra, Zsanika közelébe. Hiller Béni rámordult.

— Te csak menj innen, odébb, őrült író. Eredj asztalt teriteni. Segits vacsorát csinálni. Mirevalók az írók, ha erre sem?...

— Majd segit Fánika.

— Menj te is segiteni.

— Mondd meg világosan, szerelmet akarsz vallani?

— Azt.

— Jól van, megkönyörülök rajtad, de csak azért, mert itt úgysem nő fü a te számodra.

József a kályha mellett ült. Tudta, hogy már várja az anyja. Az anyja ül a szállodai szobában az ajtóval szemközt és lesi, mikor hangzanak fel léptei az ajtó előtt. Ment volna, de nem volt hozzá ereje. A hangos beszéd, a nevetés körülötte az agyvelejét hasogatta...

— Kétségbeejtően ostobák vagytok, — tört ki belőle...

Teliszájhahota volt a válasz.

— Ne röhögjetek, mert mindjárt kikergetlek. Nem birok rátok nézni.

Vende Károly komolyságot erőltetett az arcára, odasettenkedett melléje és jelentősen integetve a homlokára tette a kezét, közben mélabúsan kántálta:

— Ó, bocsássatok meg a lelkiszegényeknek, hiszen nem tudják ők, mit cselekesznek...

Lerázta magáról a kezét és ellökdöste maga mellől...

— Menj, menj...

Elfordult tőlük, az ablakhoz ment, a hosszú függönyt összevonta maga mögött. Homlokát a hideg üveghez szorította és figyelte, hogyan zúg a vér a fülében és kopácsol a halántékában. Valami nagyon durva hasonlat jutott eszébe, kimondta:

Mint a kutya két karó között...

Így volt ő... A két asszony lecövekelődött mellette és ő nem birt szabadulni. Szorította mind a kettő és fájt neki mind a kettő... És mióta tartott már ez!...

Azok a szobában megint nevettek. Felrezzent... Megfordult, szétvonta a függönyt.

Hiller Béni egészen közel ült Zsanikához és suttogott.

— Bántotta?

— Nem.

— Ne tagadja, Zsanika... Maga nem tud hazudni. Ugy-e bántotta?

— És ha úgyis, az én dolgom az, nem a másé.

— Zsanika, legyen őszinte hozzám. Mért nem akar maga őszinte lenni énhozzám? Én úgy jövök magához, hogy a két tenyeremen hozom a lelkemet. Nézzen az én nyitott szivembe és olvasson benne.

Zsanika fölkelt mellőle szótlanul.

Hiller Béni utána nézett és hangosan vetette oda:

— Azért mégis csak Pap Zsanikáról fogom én festeni a legszebb képemet. Mégis csak Pap Zsanika lesz az én Rongybabakirályném.

— Rongybabakirálynő! Nem rossz! Ez a szó kész novella, — tódította Vende Károly. — Ebben a szóban történet van. A pincelakás, a fülledt padlásszoba, rejtett szépségek, a tolierszényű bankár, a lelencház, megtört szív tömö-

rül ebben az egy szóban. Ebben az egy szóban benne van az egész élet. Minden ez a szó. A lét igazsága és igazságtalansága. A királyi rangra emelkedett rongy. Orchidea a szemétdombon.

Hiller Béni közbe akart szólni, de Vende Károly leintette.

— Orchidea a szemétdombon, — ismételte meggyőződéssel. — Az ifjúság, szépség, midőn fejére lép minden társadalmi rendnek és törvénynek. Mondom nektek, hogy ez az egy szó foglalatja a létezőnek és nemlétezőnek. A habzó vér mindent lebíró uralma tobzódik ebben a szóban. Rongybabakirálynő fogadja hódolatomat. A modern lantos fölajzotta lantját. A lantot, amely mindekkorig az élet szent sarának zengte himnuszát. Drága szavakkal adóztam az élet elbukott hőseinek. Ők, ők a szentek, a kitaszítottak, a rongyosak, a tolvajok és minden gazok. Ők az élet királyai, a pokollal eljegyzettek és a királynő te vagy oh Rongybabakirálynő! Vesd le magadról rut álcádat, bontsd ki szárnyaidat tündérpillangó! Menj utadra! Szállj, röpülj föl a magasba. Vár a csengő pénz, muzsikáló arany, szóló szőlő, mosolygó alma, csengő barack érik neked az élet kertjében. A kapu előtt diszes fogattal vár a disznófejű király. Rongybabakirálynő mért is haboznál. Ülj be a fogatba. Mert előbb, vagy utóbb úgyis beülsz te abba. Mi akarsz? Szép a lánysors, ha szép a lány és rongyban születik királynőnek. Mit akarsz? Amint látom, a férficsók ízét már megízlelted és a terhét viseled szívesen. Jól teszed, neked kell viselned, amint bölcsen mondotta ama híres Julia dajkája. Erről ugyan mit sem tudsz te, ó nő! Azonban hivatásodra, hála az ördögnek, rátaláltál a dajka nélkül is . . .

Hiller Béni a Vende Károly háta mögé osont és a tenyerét a szájára tapasztotta.

— Hó!... Hó!... Te megvadult írója a vad realizmusnak... Vigyázat! Itt emberek vannak!...

*

... Féltizenkettőkor, mikor hazafelé készülődtek, Hiller Béni fölajánlotta, hogy ő elkíséri Zsanikát. Zsanika remánykedve nézett Józsefre, várta, hogy az visszautasítja. Egész este nem tudtak beszélni egymással, nem birtak kimagyarázkodni. El fogja-e így engedni magától és éppen Hiller Bénivel? József azonban nem tiltakozott.

Hiszen ti úgyis egy irányba mentek, — enynyit mondott.

— Igen, mi egyirányba megyünk, — ismételte Hiller Béni jelentősen és nevetett utána.

Elmentek.

Elmentek és József ott maradt a dohányfüsttel teli szobában. Megnézte az óráját: féltizenkettő. Hová menjen most?... Levágta magát a pamlagra. A feje irtózatosan fájt. Dél óta egy falat sem volt a szájában, a gyomra mégis lehúzta és nyomta, hogy azt hitte, kettészakad a teste. Az öklét a szemére szoritotta és feljajdult.

— Jaj!... Mi lesz ebből?

Bármerre fordult, bármerre indult volna, mindenütt falba vágta a fejét. Nem talált kiutat, de abba sem birt belenyugodni, hogy így maradjon minden a régiben... Hiszen már eddig is, mielőtt jött az anyja... Nyűgnek érezte már az egészet, kölöncnek, amely tapad hozzá és a víz alá húzza, most, most már fuldoklott tőle. A torkán volt a kés...

— Mit tettem... Mit tettem, — nyögött föl kínlódva.

Talpra ugrott. Szaladgált le-föl, hadonászott és hangosan beszélt:

— De mért nem mondtam meg neki. Mitől

félek, kitől félek? Ettől az ágról szakadtól? Ha én nem, akkor más... És ki tudja, talán nem is én...

Az alávaló gondolat kibukott a száján és meggyülemlett előtte, hogy visszatorpant, nem mert tovább menni... Odatántorgott a pamlaghoz. A torka száraz volt, a szája széle kicserepesedett, elgyengült a teste a gyötrődéstől. Felsóhajtott:

— Aludni, aludni...

Lehúnyta a szemét és arra gondolt, milyen boldog volt még akkor, amikor nem tudott minderről. Járt-kelt a rengeteg városban és sejtelme sem volt a pokolról. Egyszerre belezuhant. Maga sem tudta, hogyan, már benne fetrengett nyakig. És azóta vége tiszta életének... Azóta zűrzavaros hányódás-vetődés az egész. Hazugságok, csalások, förtelem, gyalázat... Napról-napra gyalázta önmagát — és végül jött ez... Miért tette ő ezt ezzel a lánnyal? Igaz, hogy a lány helyébe jött. Ő akkor nem is gondolt rá... Vagy ha gondolt is, nem tudatosan, előre elhatározottan... Pedig ezen fordul meg minden... Hogy a bűntett szándékos-e, előre megfontolt-e? Nos, ő nem fontolta meg előre... Nem, nem, eszében sem volt... De ez a lány utána jött a teli vödörrel... Az egész falu otthagyta őket. Az egész világ kimozdult a helyéből köröskörül, csak azért, hogy az a körtefa magába maradjon... Az egész világ akarta, a lány is akarta és most mégis csak ő, egyedül ő viselje a következményeket. Lökje oda neki a jövőjét, az anyjának minden reményét, az egész életét ennek a... ennek a...

Ezért történt tehát minden... Ezért kinlódott a falusi bugris a ravasz városiak között, akik idébb-odább lökdösték. Ezért kínozta szegény fejét a sok betűvel. És ezért kínlódott az anyja... Mi lesz belőle? Lehúnyt pillái mögött

sorra vonultak el a képek... Látta magát elhagyottan, lerongyolva, lezüllötten és vele a kölönc... Oh, micsoda élet?... És mit fog mondani az anyjának holnap reggel? Mert az élére állítja a dolgot, az végére jár, annyi bizonyos... Mi lesz holnap reggel? Vergődött, gyötörte magát.

Rossz éjszaka volt ez és nem volt menekvés előle. Akármerre fordult, köd előtte, mögötte, fölötte, mindenütt. Rémségekkel, gonoszságokkal teli éjszaka. Keserű éjszaka, epés utóíze sok bolondos, csókos, fiatalon forró éjszakának. A csókok azonban régen elcsattantak, az ölelések ellankadtak és kihűltek, amit most érzett csömörletes, fanyar elteltség... Túlságos elteltség, amely undorral gondol vissza a kívánatos fácánpecsenyére — miután rogyásig tömte magát vele...

Rossz éjszaka volt; azon az éjszakán értette meg, hogy a legkérlelhetetlenebb ellenség, akit lebírni sohasem lehet: az elmult perc. Lebírni nem lehet, legfeljebb megalkudni vele. Jóváhagyni a jóvátehetetlent, ezt lehet, ennyit lehet...

József alkudozott...

IX.

Zsanika a kapunál meggyorsította a lépteit.

— En megtalálom az utat egyedül is, — mondta Hiller Béninek.

— Kár, mert egy történetet akartam elmondani egy bizonyos Vikramáditya nevezetű királyról és az ő feleségéről, akinek a neve Kamalila volt. Elmondjam? Ugy-e szép nevük van?

— Zsanika meglassította a lépteit, érdeklődve kérdezte:

— Lehet tanulni ebből a történetből?

— O, nagyon sokat! Ezt a történetet ugyanaz

a bölcs papagálykirály mondta el, amelyet Trivikrama, a bölcs ajándékozott szomorodott szivű barátjának Haridattának, ez pedig kicsapongó életű fiának Madanavinoda-nak adta oda, hogy annak házába bevigye az áldást... A papagály a mesét Prabhavati-nak, a Madanavinoda feleségének mesélte, mikor az ki akart szökni ura házából annak távollétében. A mese a következő:

»Volt egyszer egy Ujjayini nevezetű város, ahol Vikramaditya király uralkodott. Ennek első felesége Kamalila nagyon előkelő családból származott és a királynak kedvence volt. Egy szép napon együtt étkezett a király az ő első feleségével. Étkezés közben udvariasan feléje nyújtotta a halastálat, mire ő ezt mondta a királynak:

»Uram, rá sem tudok nézni ezekre a férfiakra, nem hogy megérintsem őket« . . .

Ezt hallván, a sült halak olyan hahotára fakadtak, hogy az emberek az egész városban hallhatták nevetésüket.

A király maga elé idézte a varázslókat, csillagjósokat, titkos jelmagyarázókat, az összes bölcseket, hogy fejtsék meg előtte a sült halak nevetését.

Azonban egyetlenegy sem tudott választ adni.

Akkor maga elé idézte udvari papját, Brahma legelső papját és ráparancsolt:

»Meg fogod fejteni a halak nevetését. Vagy pedig száműzlek országomból« . . .

Mikor az udvari pap ezt hallotta, ötnapi gondolkodási időt kért. Ezt meg is kapta és rémült szivvel rohant haza . . .«

Mikor Hiller Béni itt tartott, éppen akkor ütötte el a toronyóra az éjféli órát. Zsanika megállt és úgy olvasta halkan az ütéseket . . .

— Tíz . . . tizenegy . . . tizenkettő . . .

Kicsit megborzongott. Hiller Béni a karja után nyúlt és közelebb vonta magához . . .

— A szellemek órája, de a szellemektől nem kell félni. A szellemek nagyon derék emberek. Az élők sokkal veszedelmesebbek. Lássuk, mi fog történni a szegény udvari pappal? . . . »Ennek volt egy leánya Balapandiss, aki rögtön észrevette az apja ijedelmét.

— Atyám, mi bántja szivedet? — kérdezte — te valamitől megrémültél. Mondd meg nekem rémületednek az okát, hiszen a bölcseknek a szerencsétlenségükben is bölcseknek kell lenniök. Mert így mondja az irás:

Akit a szerencse nem ragadtat el, a szerencsétlenség nem ijeszt meg és állhatatos a küzdelemben; az gyönyörűsége a három világrésznek, — ritkán szül anyaméh ilyen fiút . . .

Erre a pap elmondta az egész történetet és így fejezte be:

— E sült halak miatt akar a király száműzni engemet. Mert:

Ezen a világon nincs barátság, nincs megbizhatóság, nincs szeretet és nincs rokonság; miért keressem és várjam ezt egy csalárd uralkodótól.

Hiszen meg vagyon irva:

Ki látott valaha életében játékost, aki becsületes; szelid kigyót és asszonyt, aki beleunt a szeretkezésbe; eunocht, aki bátor; részegest, aki józanul gondolkodik — és királyt, aki hű barát: ki látta ezt? . . .

Az utcasarkon befordulva erős szélrohammal találkoztak. Hozzájuk vágódott a szél, hogy majd fölborította őket. Hiller Béni a fejébe szorította a kalapját. Közelebb hajolt Zsanikához és megkérdezte:

— Fázik, Zsanika?

— Délután sokkal jobban fáztam, — felelte. — Meséljen tovább.

— Természetesen az öreg bölcsről, aki imígyen sóhajtozott:

— Ó, gyermekkorom óta hogyan szolgáltam ezt az uralkodót, aki most egyszerre elforditotta arcát tőlem. Ha meg akarom menteni az életemet, akkor idegen országba kell majd menekülnöm a többi főpapokkal. De mit tehetek, hiszen régi törvény ez.

Egy embert elhagyhatsz a te egész családodért; a családot a faluért; a falut az országért és hagyd el a földet önmagadért . . .

Midőn a lány atyja szavait hallotta, ezt felelte: Atyám, neked igazad van, de akinek nincsen fejedelme, annak nincs becsülete. Mert ez is törvény:

Az utolsóból első lesz, ha a királyt szolgálja; de utolsó az elsőből, ha kiesett a magas szolgálatból. A fejedelem azt látja meg, aki a közelében van, ha még olyan ostoba is, ha nem is olyan finom családból jutott a közelébe. Uralkodók, asszonyok és óriáskígyók rendesen azokra fonódnak, akik a közelükben vannak . . . Aki betegség, démonok és fejedelmek ellen nem tudja a varázsigét, az olyan balga bizony mindenre számíthat. Így van az, atyám. De én már láttam kígyót és elefántot, tigrist és oroszlánt, amelyet a ravaszság győzött le . . . Vajjon a bölcs meg fog ijedni egy fejedelemtől . . . Ha a démonok fogva tartják az uralkodót és a miniszterek már nem tudják, hogy mit tegyenek vele, akkor — akkor egyszerűen megölik a kételyt a tudatlanban . . . Nyugodj meg atyám. Én fogok felelni az uralkodónak . . . Én majd megmondom neki, miért nevettek a halak a tálban . . . Menj, fürödj meg és ülj asztalhoz . . .

A főpap így cselekedett, azután elment urához és bejelentette a leányát. A fejedelem azonnal maga elé hivatta a leányt. Az, miután áldást kivánt ura fejére, így szólt:

Király, jól gondold meg, mielőtt papjaidat megbünteted . . . Vajjon láttál-e már te magad

életedben olyan sült halakat, amelyek nevettek a tálban? . . . Holott semmiféle uralkodó nem hasonlatos tehozzád . . . Nem hiába neveztek téged Vikramadityának: a nap erejének . . . Indrától örökölted a méltóságot, Tűztől hevedet, Jamától a haragot, Vaizvavanától a gazdagságot, ügyességedet és kedvességedet Ramától és Janardanától — így alkották meg a te testedet . . . Király! mért nem gondolkoztál te magad a titok fölött? Hiszen te megfejtője vagy minden rejtélynek. De ha mástól akarod hallani, íme halljad:

Ez a fölötte hűséges királynő nem érintette meg a halakat, mert azoknak a halaknak himnemű nevük van . . Ezért nevettek a halak, ez kétségtelen . . . A szívedben keresd király mindig a titkok megfejtését, az értelmét, különben, ha még egyszer eszedbe jutna kérdezősködni, azt kellene hinnem, hogy nem vagy elég bölcs . . . Király, hogyan gondolhatnád egy olyan nemes királynőről, aki nem néz a napra, mert annak is himnemű neve van, annyira szemérmes — hogy az nemtelenül cselekedett? . . .

Noha a rejtély ilyetén való megfejtésére elég világosan céloztatott, sem a bölcsek, sem a király — akik pedig mindenhez értenek — nem birták kitalálni, miért nevettek a halak? . . . Mikor Balapandiss látta a király balgaságát, fölkelt a helyéről és hazasietett . . .

Elhallgatott.

— Nos?

— Nincs semmi megjegyzésed a mesémre? — kérdezte azután. — Megértetted-e? Tudod-e te, hogy miért nevettek a sült halak?

— Nem tudom, — felelte Zsanika.

— Te kis ártatlanság, mert ez a királynő, ez a szerfölött szemérmetes, aki nem nézett soha a napra, mert himnemű volt a neve és nem nyúlt a sült halakhoz, mert férfinevük volt, az eleven himneműektől mégsem irtózott olyan

nagyon — ha senki sem látta, különösen pedig nem a felséges ura, a király... A királyné bizony megcsalta az urát és ezt még a sült halak is tudták, csak a király nem, no meg a bölcsek. Látod, Pap Zsanika, látod, már abban az időben is, amikor még a sült halak nevetni tudtak a tálban és a papagályok hirdették az embereknek a bölcsességet, már abban az időben is tudták az asszonyok, hogy nem az igazság a fontos, hanem a látszat. Az asszonyok már akkor is tudták, hogy az okos ember azt teszi, ami jól esik neki... Hiszen hallhattad, mit mond az írás... Nincs szeretet, nincs barátság, nincs rokonság... Ezen a világon emberek vannak csupán, akik mind azt keresik és azt akarják, ami nekik jó. És ami jó nekik, az ritkán jó a másiknak. Látod, barátnőm, Pongrácz Józsefnek te voltál jó. De ami jó volt neki, az nem volt jó neked és főleg nem volt jó a sapkásnénak. Az most falnak megy fejével, egyik a kettőtök közül alul fog maradni. Te fogsz alul maradni, Pap Zsanika, már úgy kezdted, hogy nem is lehet másképen... De ez nem baj... Főleg nekem nem, mert szándékaim vannak veled. Nem rossz szándékaim, elhiheted nekem. Én nyíltan beszélek, hiszen olyan ártatlan vagy te Zsanika és olyan tudatlan, hogy kár volna a fáradságért, amibe a hazugság kerül...

Zsanika reszketve húzódott távolabb, félt. Hiller Béni észrevette a félénk mozdulatot. Megállt, egy lámpa alatt voltak éppen. Megfogta a Zsanika két kezét, szembefordult vele.

— Nézz rám, Pap Zsanika. Nézz a szemembe! Ne félj tőlem, hallod-e, veled igazán nem akarok rosszat... Mi rosszat tehetnék én még veled?... Hiszen veled már megtették. Mit vehetnék még el tőled? Azaz hogy mégis... A legfőbbet azt még elvehetem...

A lelkedet, azt a tudatlant, ártatlant, látod, arra nem gondoltam eddig... Most villant az eszembe... Hogy most tanulod az írást-olvasást. — Hogy neked a törvény, a társadalom, az ember, az egész világ ismeretlen terület... Ó te kicsi macska, te vak kicsi macska... Hiszen ez nagyon érdekes... Tanítani foglak téged... Igézetten bámulsz rám, te dermedt kigyócska, még nem ismered erejét méregfogaidnak... Majd ráébredsz, a természetedben gyökeredzik. — Most menj, elengedlek, hiszen meg vagy már egészen fagyva... A kedvesed nem túlságosan melenget téged, de meg lehet neki bocsátani, a sapkás-kocsmáros fiának... Nézd csak, itt a kaputok... Becsöngetek, de a házmestert nem várom meg, mert kíméllek téged...

Zsanika ott maradt a kapu előtt zavarodottan, sírásra görbült szájjal... Érzések, gondolatok kergetődztek benne. Rémület, irtózat és mindenekfölött az elhagyatottságnak kietlen érzése. Már hallotta a házmester csoszogását. Egy szempillantás alatt lázadt föl benne minden az ellen, hogy most bemenjen a rosszszagú szobába, a rosszszagú alvók közé. Odaszaladt a szomszéd kapuhoz és hozzálapult. Hallotta a kulcs fordulását, hallotta, hogy a házmester kilépett és káromkodott. Várt még egy kicsit, azután visszament, bevágta a kaput maga mögött. Zsanika kiugrott a kapu alól és elkezdett szaladni. Futott lelkeszakadtából végig az utcákon, futott ösztönszerűen vissza a gazdájához az éjszakában elkóborgott kis kutyácska. Csak akkor tétovázott egy pillanatig, amikor már József ajtajához ért. Még világos volt odabenn Kocogtatott...

József félig dermedten feküdt benn a pamlagon. A tenyerét a szívére szorította és figyelte, milyen rendetlenül ketyeg a láthatatlan óra.

Zsanika újból kocogtatott.

Az, odabenn nehezen tápászkodott föl. Az ajtóhoz ment, kinyitotta és kinézett. Visszahőkölt. Az első pillanatban azt hitte, kísértetet lát, akit a gondolatai idéztek eléje. Zsanika nem nézett föl rá, úgy mondta sebesen egy lélekzetre:

— Visszajöttem, mert nem bírtam ki, hogy haragszol rám. Egy szót sem szóltál hozzám egész délután. Én nem tudom, mit vétettem neked, de visszajöttem, hogy bocsánatot kérjek tőled azért is, amit nem tudok... Én nem akartam bántani az anyádat sem... Én nem vagyok az oka semminek...

Akkor felfakadt benne minden elkínzottsága, odarántotta magához, a vállához szorította a fejét, tántorgott, leroskadt előtte és hörögve-zihálva sírt... Zsanika odaborult melléje...

— Józsika, Józsika, ne sírj...

Magához tért, végigsimította az arcát. Leült az asztalhoz. Zsanika szemben vele. És akkor ítéletet tartottak a szerelmük fölött, amely ott feküdt közöttük kiterítve az asztalon.

— Én nem tagadok semmit, — mondta József. — Én tudom, hogy mit vétettem... Azt mondod te, hogy kerested azon az éjszakán kék selyem pántlikádat. Ó, kerestem én is... Kerestem azon az éjszakán és keresem azóta mindig, tűvé tettem érte mindent. Feltéptem a testemet és kerestem minden izemben, minden csöpp véremben. Üldözött nappal és éjjel... Mindig úgy láttalak magam előtt, ahogyan elfutottál, összehúzott vállakkal, lehajtott fejjel... Amikor ittam, züllöttem, részegeskedtem... Ezért tettem... Hogy felejtsek... Én nem tagadok... Én tudok mindent, hogy mi volt... És hogy mi lesz... De nem tehetek róla...

A szájára szorította a kezét, így fojtogatta vissza a szót magába, félt, hogy kibukik belőle akarata ellenére.

Zsanika halálra rémülten hallgatta, de azért nógatta:

— Mondd ki . . . Mondd ki . . .

Az pedig rekedten hörögte:

— Miért jöttél most ide? Menj innen, menekülj, hiszen látod, hogy kínlódok, hogy az őrület környékezett meg. Mit akarsz most itten, minek jöttél ide, ki hívott ide? . . . Eljöttél, hogy megmutasd nekem azt a szép kis testedet, amivel bűnbe csaltál? Azt a piros szádat, az élctemet vetted meg rajta . . . Menj, már mindent tudok . . . Menj, nem látod, hogy gyötörsz . . . hogy meg fogsz ölni . . .

— Én gyötörlek . . . Én . . .

— Te . . . te . . . Minden szavaddal, a szempilládnak a rezzenésével, azzal, hogy lélekzetet veszel, azzal, hogy vagy . . . És én gyötörlek téged azzal, hogy vagyok . . . Miféle sors sodort az utamba? . . . Ki akarta, hogy mi találkozzunk? . . . Nem látod, hogy mindez lehetetlen?

Szemben a szék reccsent, a Zsanika feje nagyot koppant a padlón . . . Eszméletlenül nyúlt el. A szája fájdalmasan sírásra görbült.

X.

Másnap délben. A sapkásné a szoba közepén állott. A fia az asztalra támaszkodott a két tenyerével.

— Hiszen úgyis hazajöttél volna két hét mulva félévi szünetre.

József azt gondolta: — Igen, hazament volna, de nem így . . . Ellenvetést azért nem tett. Már nem ellenkezett.

— Ezeket a könyveket ide rakom ebbe a felső fiókba.

Most a szekrény előtt állt a sapkásné.

— No, erre a szekrényre is rálért egyszer, hogy az anyád belenézzen . . . Könyökig ereszkedett a fiókba. — Ide meg mit gyúrtál bele, ide hátulra? Jézusom, Krisztusom! Ez a sok harisnya . . . És mind rongyos! . . . Hallod-e, fiam, azért nem kell eldugdosni, elhordja a te finom lábad akkor is, ha bevarrogatom? . . . Ezért nem volt ennek soha elegendő harisnyája . . . Hát ez itt! Nahát! Mindig emlékeztem én arra, hogy a zöddel körülvarrott kendővel kötöttem le a »szélkét«, amelyikben a vajat küldtem neked tavaly, újesztendő után. De te egyre azt hajtogattad, hogy semmiféle zöddel körülvarrott kendőt nem láttál. Nem bizony, mert idelókted, a kaptafák közé és azóta se láttad . . . No, az az asszony is meg lesz verve, aki egyszer terád fog takarítani.

Négyszögletes, háziszőttes kendőt rázogatott, lobogtatott a levegőben.

— Jaj, csakhogy megtaláltam. Már azt hittem, ellopták . . . Az a semmirevaló népség nem tudja otthagyni a kezével, amit meglát a szemével. Pedig mindig úgy szerettem ezt a kendőt. Én magam varrtam ki evvel a két kezemmel. A Billingéknek a szobalányától kaptam a mintáját, még ma is emlékszem rá. Olyan jó beszédes lány volt az. A fehér köténye mindig varrottas volt. Ez a rózsásan cakkozott minta nagyon megtetszett nekem. Annak se kellett több. Jégbehűtött sörért jött le egyszer és amíg apád a veremben járt, kiterítette a kötényét a kocsmaasztalra, rá ezt a kendőt és egy ólomkanállal mind átdörzsölte a mintáját. Én meg kivarrtam . . . Azóta sem hallottam arról a lányról. Ki tudja, mi lett belőle . . . Pedig nagyon jóravaló lány volt.

Összehajtogatta a kendőt, fontoskodva. József hallgatta mozdulatlanul. Tudta ő jól, hogy miért beszél az anyja szüntelen. A csendet akarja elriasztani és azt, amit a csend menten közéjük telepítene, ha elhallgatnának. Hanem ez úgy is közöttük volt. A láthatatlan árnyék settenkedett végig a falak hosszában. A pamlagon, az asztal körül, amelyik mellett aznap éjjel szemközt ültek egymással. Most, amikor ott állt mozdulatlan, látta, hogy az anyja éppen arra a helyre lép, ahol az éjjel megkoppant a Zsanika feje. József felkapta a lábát, amikor az anyja odalépett.

— No, — mondta a sapkásné, mikor a hajtogatással elkészült — ez most megvan. Így. A szekrényeket is eligazgattam. Nézd csak, a zsebkendőket idetettem a törülközők mellé. Nem kell ezt sem mind elhozni, hiszen majd visszajössz, igaz-e?

— Igaz.

Becsukta a szekrényt. Megfordult, körülnézett.

— Nem maradt semmi széjjel?

— De széjjel maradt, anyám, — gondolta József. — Szerteszéjjel, darabokra rongyolódott itt a lelke tegnap valakinek. Mikor reggel hazakísértem — és siettem felkölteni — hogy maga itt ne találja, akkor alig volt jártányi ereje, nem birta összeszedni. Itt hagyta szerteszéjjel ebben a szobában... Ha tudná, mennyi mindent... És én is... Az első álmot, az első lángot, a telhetetlen, tomboló fiatalságot... Ej, anyám! sok maradt itt szerteszéjjel... Hogy maga nem látja! Jobban nézzen oda... Ott, azon a szent helyen, ahol most áll, ott, a kályha mellett, ott kaptam két karomba... Mert ott szerette melengetni magát. Ha maga azt tudná, anyám! De nem tudhatja, mert már én sem tudom. Nem tudom, mi igaz, mi

nem igaz . . . Menjen minden a maga útján . . . Én csakugyan az apám fia vagyok . . . Igaza van, vigyen, ha vihet, hagyom magamat . . .

Belebujt a kabátjába, feltette a kalapját. A sapkásné felkötözte az összes kendőit és felvette a kabátját. Kimentek. A szobát bezárta József és a kulcsot rajtahagyta.

— Mehetünk, — mondta az ajtó előtt.

Útközben megállt egy levélszekrény mellett. A kabátja zsebéből levelet vett ki, de az utolsó pillanatban meggondolta, összetépte a levelet. A papirfoszlányokat el akarta dobni, de azután ezt is meggondolta, zsebregyúrte.

— Mehetünk, — mondta újból és mentek az állomás felé . . .

Vitte a fiát a sapkásné és Pap Zsanika egyedül maradt Pesten . . .

HARMADIK RÉSZ

RONGYBABAKIRÁLYÓ

XI.

Volt Hillernének, a festő Hiller Béni anyjának egy cigánylány cselédje, azt Haninak hívták. Ez a göndörfejű Hani reggeltől-estig szaladgált le-föl a lépcsőn, mint az Urbán lelke. A házban mindig lehetett hallani az elnyújtott, reszketős kiáltást:

— Hani... Hani...

Utána pedig dacosan, dühösen.

— Gyövök mán... Mit akar mán?... Elfelejtett megint valamit?...

Hillerék ott laktak a milliomos vaskereskedő, Billing Jeromos egyik házában, a Vas-utcában.

Igen, a Hillerné bizony megint elfelejtett valamit.

— Ne haragudj no, te Hani... Tudod, amióta operáltak, azóta könnyen felejtek... Kivágtak belőlem akkor valamit. Meg mernék rá esküdni... Hát eridj mán... Az úrfi itthon lesz egyszeribe és nem lesz neki mit ennie. Szaladj, lány... Inkább magam mennék, de hol tartok én még a babákkal?

Becsukta Hani után az ajtót. Olyan se kicsi, se nagy termetű asszonyszemély volt. Mindig barackvirágszínű szabad rékli volt rajta, húzott szoknyával. Előtte körülfodros kötény. Fekete haját kitömte és feltornyozta keskeny homloka körül. A homlokán széltében két ránc volt. Azt a kétráncot lefekvés előtt minden este masszírozta. A nyelvén megnedvesitette az ujjahegyét és úgy kenegette a ráncot, hanem az nem múlott el. Egyenes orra volt, mindjárt a homloka alól ugrott ki az orr keményen, merészen. Egy foga hiányzott elől. A foga helyén, a keskeny lyukon szürcsölte a levegőt beszéd közben... Kicsit sebesen beszélt, nagy lélekzetet vett és a levegő sziszegve tódult be- és ki a foga helyén. A szeme igen szép volt. Nagy, barna, hosszúpillás, tündöklő szemek. Barna árnyék barna szeme alatt. Ha hirtelen felvetette hosszú, fekete szempilláját, lángok cikáztak mély szemében. A szeme fiatal maradt. Fiatal és élveteg. A szeme arról beszélt, hogy nagy követelése van még az élettől. De hegyes állát mély, öreg ránc határolta és sovány nyakán kilátszottak az inak.

— Te Hiller — mondta az urának. Soha nem a keresztnéven, csak mindig így: Te Hiller... Egy egész életen keresztül megállta, hogy nem engedte magához becézó közelségbe a susztert. Ó, a tanító úr lánya, a susztert. Hozzámenet feleségül, de nem tudta neki elfelejteni, hogy hozzá kellett menekülnie a vénlányság elől. A küszöbre telepedett vénlányság rávette a nagy lépésre. Mindegy már akárki, csak férfi legyen, csak hozza — hozza már azt az asszonyi főkötőt, azután még fordithat a dolgon. Egy asszony szabadabban nézhet a dolga után... És Hillerné nézett is, de valahogyan úgy fordult, hogy nem lenetett keresztüllépni az emberen... Meg azután — és ezt most már bevallotta önmagának —

nem volt kiért. Hiányzott az alkalom. Az aranytarsolyos nagyúr, akiért érdemes lett volna fordítani élete során, nem suszter-műhely körül forgolódik. Az urát okozta ezért is... Az urát, a Hillert...

— Te Hiller — most ezt hallgasd, — szólt és a mutatóujját kis papírlapra támasztotta. A papírdarab rózsaszínű durva papiros volt, hamarosan kivágta valami papírzacskóból, amiben kiló lisztet hoztak tegnap az üzletből. — Te Hiller... (A mutatóujján mindig volt egy lyukas acélgyűrű.) Most ezt hallgasd... Félkiló zsír... két kiló kenyér... csak azt szeretném tudni, hova fér belétek a sok kenyér. Tegnap délután hozattam két kiló kenyeret és ma reggel megint két kiló kenyér... Két kis gombolyag spárga... A spárga megint drágább lett... Hogy az ég rogyna már rá valamennyi kötélverőre, ahol csak egy van, pedig nem is kenderből csinálják...

— Márikám, ne mérgelődj, mert szétpukkadsz...

Hillernek nem volt bajusza... Mindössze vagy tizenhat szál félbenmaradt se szőke, se barna szőrszál keskeny ajkai fölött. De az is sebtiben szétszórva, mintha a szél hordta volna oda hosszú, szeplős orra alá. Fájós volt a szeme és mindig hunyorgott vele. Összehunyoritotta a szemét és elhúzta sovány arcát valami gyermekes, békitő nevetésre. Mikor nevetett, akkor furcsa két görbe ránc keletkezett a pofacsontja alatt, az arca közepén és az olyanná tette az arcát, mintha sírna... Pedig mindig nevetett. Vagy ha nem nevetett, akkor mosolygott azzal a leírhatatlan gyáva, alázatos mosolygással, amilyet csak rabszolgalelkű emberek arcán láthatni. Az a mosoly az, amely odakövesedve marad a japáni arcán, miközben fölmetszi a beleit.

— Hallgass, Hiller... Könnyű neked...

— Nekem könnyű... Az igaz...

— Neked könnyű, Hiller...

Egy kicsit hallgattak, nem néztek egymásra. A Hiller suszterviaszktól fekete, szurtos ujja és a lyukasgyűszűs ujj a rózsaszínű cédulán farkasszemet nézett.

— Várj csak, Hiller... Te adtál tegnap huszonöt korona hatvanat... Már most ebből... Hát itt van... Látod, no úgy-e látod... Mit beszéljek neked annyit, te csak menj a te vándorlólegényedhez... Mit számoltatsz te engem, Hiller?...

— Én nem számoltattalak. Soha se is számoltattalak. Inkább te. Úgy teszel, mintha te számolnál, azért mégis engem számoltatsz. De ne izgasd magad, mert az árt neked...

— Ne izgassam... Ne izgassam... Ha arra a vándorlegényre gondolok, akkor a guta üt belém.

— Hiszen annak karácsonykor már három esztendeje...

— No úgy-e? Már három esztendeje karácsonykor, de a mai napig se jött vissza... De te, amilyen szamár vagy, még most is azt hiszed, hogy visszajön és megfizeti a te tizenöt forint ötvenedet.

— Meg fogja fizetni. Majd meglátod, de még nem ért vissza. Mit gondolsz, Mári, nagy a világ és körbe megy rajta.

— Hiller, annyit mondok, legalább ne várd...

— Miért ne várjam?...

— Mert én tudom, hogy nem jön vissza.

— Honnan tudod? Megmondta neked?

— De hogy lehet egy ember olyan szamár, hogy még három esztendő mulva is tud hinni annak a gazembernek...

— Mért volna az gazember? Azért, mert vándorlólegény? Én is voltam vándorlegény. Azt hiszed, nem voltam? Bizony voltam...

Jártam én nagy messzi földeken. Láttam én Németországban egy olyan várost, ahol a legfiatalabb ház is vénebb a kőszénnél. Az bizony. Ott rágtam el a vasember vasláncát... Hát még a nagy tenger mellett... Azt hiszed, hogy én nem láttam még a tengert?... De bizony láttam én, Mári... Akkor nekem is rongyos volt a cipőm. Kilógott belőle a nagyujjam, hátul meg a sarkam, de azért úgy flangáltam a sok drága selyemruhás dáma között, mint egy Eszterházy herceg... No... este meg ott aludtam, ahol a nap mosakszik, de azért nem voltam gazember...

— Azt már elhiszem... Ahhoz ész is kell, Hiller... Látod, ennek volt esze, ennek a gazembernek. Beállít a műhelybe, odadugja az orra alá az öreg Hiller Béninek rongyos, rohadt cipőjét, amelyikből kilóg a lába és van képe azt mondani, hogy hallja, mester, én egy szegény vándorló diák vagyok, már elfagyott a lábam a hóban, jégben... csinálja meg a cipőmet és én »becsületszavamra mondom«, meg fogok fizetni magának. Nem tudom mikor, de megfizetek... No, hát nem gazember az, aki így beszél?... Más tisztességes koldus legalább nem ígér, nem uraskodik, de ez... ez... Még adja a bankot... És te... te persze hittél neki... Azért vagy Hiller Béni... Az egész országban minden más rendes ember kilökte volna... De te... Mit akarsz?... Azt hiszed, nem tudom, hogy még dohányt is adtál neki?...

— De Mári, már megint kezded... A fiadra gondoltam, Mári... Akkor az is a világot járta. Én már el is felejtettem az egészet...

— De én nem felejtettem el. Egyszer akad neki egy pár talpalás... No, hát ez is ilyen. Ilyen kuncsaftjaid vannak neked, Hiller...

— Ilyen kuncsaftjaim vannak nekem, Hillerné...

— Ez a te életed, Hiller...

— Ez az én életem, Hillerné!

— Egyszer kapsz egy pár javítást, de az árával világkörüli útra ment kuncsaftod, az egyszeri vándorlegény... Ez a te életed, Hiller...

— Nem igaz, te vagy az én életem, Hillerné!..

— Frau Kopeczky... Frau Kopeczky... Na... wartensz .. wartensz nur...

Otthagyta Hillert és az ajtóhoz sietett, kiszólt rajta...

— Csak jójjön, Kopeczky néni... Ich zag ihnen... ja!... Még százhuszonnyolc babám van tömetlenül...

Kopeczky néni lassan lépegetett be a szélesre nyitott ajtón. A két kezét a gyomrán összekulcsolva tartotta. Röviden, gyorsan lélegzett. A szemhéjja álmosan lógott rá vizes szemére... Egyenesen a sarokba ment, ott állott a nagy, négyszögletes asztal, a vasrúddal. Hillerné utánapördült, de három lépés után visszafordult az urához.

— Te most kimehetsz, Hiller. Itt csak útban vagy, Hiller... A Hani el ne felejtsen kaprot tenni a krumpliba. Ott van a szárított kapor abban a kicsorbult, háromdecis befőttes üvegben a szilvalekváros bögre mellett. Azután meg ne savanyítsátok azt a krumplit... A fiad, Hiller, nem szereti savanyún. A nagyságos fiad, akivel olyan jóba vagytok. Azután, ha hazajön, akkor rögtön terítsen a Hani. Úgyis tudom, hogy hozzád mászik először, a műhelybe, a csirizestá mellé... Egyformák vagytok... Most már mehetsz, Hiller...

Már az ajtóban volt, félig be is húzta maga után, akkor szólt vissza:

— De azért nem úgy gondolod te azt, úgy-e Márikám?...

A két ránc összeszaladt az arca közepén.

*

A nagy vasrúd végére egy kisebb rúd volt erősítve és ennek a végén volt a félköralakú acélkorong. A korongba tették bele a megtüzesített vasdarabokat és úgy vasalták, simították a nehéz vasalóval az asztalba illesztett keskeny fehér, eres márványlapon a babaalkatrészeket. Hillerné az asztal keskenyebb végénél állott. Két kézzel kapaszkodott a vasrúdba és a vasaló súlyosan vágódott oda a márványhoz. Előrehátra billentette magát, mintha fűrészelt volna. A bádogrocskában vasalószén izzott az asztal mellett. Nehéz gőz áradt belőle. Kopeczky néni rátette a lábát a kis székre. Előbb a ballábát, azután megfogta mindkét kezével a jobbat is és nyögve emelte a bal mellé.

Kopeczkyné sodorta, kerekítette a bábuvállakat.

— Látta már az új képet, Kopeczky néni? — kérdezte Hillerné.

— Nem...

— Jöjjön, most megmutatom. Most nincs itthon a Béni.

Lábujjhegyen lépkedtek be a műterembe. Az ablak előtt az állványon volt a letakart kép.

— Nézze, Kopeczkyné.

Sokáig álltak a kép előtt.

— Látja, Kopeczky néni?

— Látok.

— Csak nézze meg jól...

— Nézek... De ez nem olyan Máriácska, Frau Hiller. Én azt gondolta, hogy lesz Máriácska, meg a kicsike Jézus.

— Kinek kell most Máriácska? Tudja, Frau Kopeczky, az emberek most mást akarnak. Az emberek rosszak, Frau Kopeczky és akkor szeretik azt hinni, hogy az ég és Máriácska lett más a fejük fölött. Az embereknek inkább az ilyenféle kell most... Ilyen, ilyen Fáni kisasszony... Még a képen is...

— És miért tapossa rá a nyakára annak a nagyságos úrnak ez a... ez a Fáni kisasszony? — kérdezte Kopeczky néni és félénken hajolt közelebb a képhez.

— Mert meg akarja mutatni, hogy azt teszi a férfivel, amit akar... Még rá is tapos a nyakára, ha akar...

... Hirtelen néztek hátra... Valaki megállt mellettük. Nem hallották az ajtónyilást, csak akkor vették észre, mikor előttük állott Hiller Béni. Egy lányt vezetett kézenfogva. Mintha csak kőből lett volna az arca annak a lánynak. Úgy közeledett, mint az alvajáró... Összehúzta a két vállát, reszketett a szája széle, reszketett benne a dermesztő hidegség. Hiller Béni elvette a bal kezéből a fonott kosarat. A jobb kezében egy könyvet szorított magához. Olvasókönyv volt, az elemi iskola III. osztálya számára. Írta: Nagy László. Megállt a kosara mellett és körülötte dermedten a csend meg a kifürkészhetetlen, nyugtalanító üresség, amiből az érzett ki, hogy ez a valaki, aki most jött, nagyon messziről jött.

— Nini, maguk itten ünnepet tartanak édesanyám? — nevetett Hiller Béni... Nézze csak, vendéget hoztam. Pap Zsanikát. Hiszen tudja anyám. Akiről a nagy képet fogom festeni. No... Hiszen maguk ismerik is már egymást... A Zsanika volt már nálunk a Pongrácz-gyerekkel... Persze... Hova is tegyük a kosarat?... Mindjárt csak... Itt ni, jó lesz itt a sarokban, egyelőre. Délután majd elhelyezzük... No... Majd ebéd után megbeszéljük a többit. Lesz hús ebédre, anyám? Megyek a műhelybe, mindjárt jövök...

— No, csak szaladj az apádhoz... Te meg az apád...

— Megyek is... Csak beszélgessenek... Ni, édesanyám, úgy-e magának van valami jó meleg kendője. Takarja be ezt a kislányt. Nézze csak,

nagyon fázik... A Búza-térről hozom... Csak gondolja el anyám. Megyek keresztül a Búza-téren, magam sem tudom, miért mentem oda. Csakúgy találomra, éppen hogy arra vitt a lábam. Aki szeret hinni az olyasmiben, bizvást mondhatná, jó szellemek vezették lépteimet. Így megyek gyanutlanul és ím egyszerre csaknem belebotlok valakibe. Valaki olyan volt, akit már régen kerestem, de nem gondoltam volna, hogy végül is ott fogok ráakadni a Búza-téren... Ámbátor... No, mindegy... A többit majd elmondja ő maga... És remélem, kicsit értelmesebben, mint nekem... Én az egészből csak annyit értettem meg eddig, hogy Pongrácz József elutazott és ő alighanem utána akart menni... Hát csak beszélgessenek, anyám.

Hillerné ellenségesen nézett Zsanikára. A lelke mélyéből undorodott a »Margit Krémes kezűektől«... Így nevezte el a modelleket és vidám lányokat, akik a műterembe jártak. Undorodott tőlük és gyűlölte őket, mert irigyelte a selymeket, az áttört blúzokat, a csipkés fehérneműket, amikről ő is ábrándozott valamikor. Azonkívül végtelenül fájt neki, hogy valahogyan közelebb tudtak jutni a fiához, mint ő, az édesanya. Még beszélni is úgy beszéltek ott a műteremben, hogy ő felét sem értette meg. Pedig ő is olvasta valamikor a Marlitt regényeit. Igaz, hogy most a szibériai halálmezőket olvassa, százhuszonkét füzetben és azt is csak vasárnap délután, hogy elaludjon. Mikor most a fia bevezette ezt a dermedtképű lányt, nagyot dobbant a szive. Neki tudott volna menni annak a lánynek a tiz körmével. De mikor a fiú a meleg kendőt és Búza-teret emlegette, akkor jobban megnézte. És látta, hogy reszket, hogy nagyon gyámoltalan. No lám... Ez talán mégse egészen olyan... Akinek még egy meleg kendője sincsen... Lám csak és ő mindig azt hiszi, hogy nála már nin-

csen nyomorultabb... No, úgy-e, hogy van... Van bizony... Felengedett a szíve...

— Meleg kendő!... Az még csak akad a házban, hála Istennek... Csak jöjjön a kisasszony... Majd én odaadom... Hát a kalapot? Ott künn talán, a lakószobában? Kivezette és leültette a babacsináló asztalhoz. Hozta már a kendőt is. És akkor odaesett a pillantása a lány nyakára. A gallértalan vékony blúzocskából kikandikált az ingecskéje. Szemügyre vette. Vastag vászonból való volt... Odaterítette a vállára a kendőt.

Délután, családi tanácskozáson elhatározták, hogy Pap Zsanika náluk, Hilleréknél fog lakni. Fog kapni kosztot és kvártélyt. Mindezekért segít babát varrni és modellt ül a Rongybabakirálynőhöz A koszt olyan lesz, amilyet ők esznek. Hát az bizonyos, hogy nem libamájpástétommal fogják tartani... A kvártély a szalmazsák volt. A szalmazsákot ő maga varrta Pap Zsanika kék és piroscsíkos zsákvászonból. Vettek zsuppszalmát a sarkon, a Franknál, jól kitömték a zsákot és készen volt — a kvártély. A szalmazsáknak alkalmas helyét sokáig keresték. De nem lelték pedig Hiller Béni is segített keresni. Utoljára is odatették le Hillerné a műterem ajtaja mellé, a saját ágyához, a láb felől. »Itt lesz neki a legjobb« — mondotta. Így tehát ott volt a szalmazsák a szobának a két ajtaja között rézsútosan. Ha kiment Hiller Béni, ha bejött Hiller Béni és egy kicsit félrelépett, belebotlott a szalmazsákba. Olyankor zizegett-sziszegett, sírt a száraz szalma. Este, lefekvés előtt, ketten ültek a műteremben: Zsanika és Béni. Zsanika a kályha mellett kuporgott apró zsámolyon, Béni a pamlagon, nyitott könyv mellette. A kályhában kemény, száraz fa pattogott, a láng huhogva duruzsolt. Nem beszéltek, sokáig hallgattak. Olyan hallgatás volt ez, amikor mindegyik tudja a másik-

ról, hogy az vele foglalkozik gondolatban, csak azzal nincs tisztában, hogyan kezdje a közeledést. Zsanikát nagyon bántotta ez a hallgatás. A lángba bámult görcsösen, egész nap óvatosan kerülte, hogy ne kelljen egyedül maradnia Bénivel. Olyan érzése volt vele szemben, mintha az most hurkot vetett volna a nyakára és ő nem veheti le onnan azt a hurkot, pedig az minden pillanatban megfojthatja, ha menekülni próbál. Azonkívül rettentően rossz volt az is, hogy Hiller Béni jót tett véle. Hiller Béni bizony úgy akadt rá a Buza-téren, amikor ő már azt se tudta, élet-e, halál-e? Hiller Béni szépen beszélt hozzá, kézen fogta és hazavezette. Enni adatott neki és gondoskodott a feje aljáról. Ezek után neki már másképen kell beszélnie Hiller Bénivel. Ezek után . . .

— Min gondolkozol, Zsanika? — kérdezte váratlanul Béni.

— Csak úgy, mindenfélén.

— Miért nem mondod meg, hogy mire gondoltál? Mondd csak, Zsanika, — hiszen te még tudsz őszinte lenni, téged még nem rontott meg teljesen a város — szoktál te gondolkozni rólunk, férfiakról?

— Szoktam.

— És mit gondolsz rólunk.

— Mindenfélét, azt most nem tudom megmondani.

— De mégis . . . Mért nem akarsz beszélni? Mondjál meg nekem mindent őszintén. Én szeretném tudni, hogy te hogyan élsz? Mit gondolsz? Engem minden érdekel, ami veled összefüggésben van. Nézd, még az is, hogy szereted-e a mákostésztát, mert lásd, ez is fontos: a mákostészta. Te azt talán nem is tudod, hogy a mákostészta nagyon jellemző. Hogy cukrosabban szereted-e, vagy nem és hogy nagyon szigorúan

számon tudod-e kérni a sorsodtól, ha nem elég cukros. No, felelj hamar . . .

— Én nem tudom, mit feleljek erre . . . A Józsi . . .

Eltépte a beszédjét, bizonytalan pillantást vetett Bénire. Valami azt súgta most neki, hogy Józsiról ezentúl hallgatni kell . . . Akadozva végezte be:

— A Józsi szeretett beszélni inkább. Ő olvasni is szokott nekem, tette hozzá és a nyitott könyvre nézett.

— Szereted a könyveket?

A Zsanika arca fölélénkült

— Nagyon szeretem. Az milyen könyv? Már én is tudok olvasni.

— Miért mondod, hogy már én is tudok. Eddig nem tudtál?

— Hiszen hallhatta . . . tőle.

— Erről mi nem beszéltünk.

Zsanika nem bírt ellentállni a vágynak, félénken kérdezte meg.

— Mit beszéltek rólam?

Béni nevetett.

— Azt, hogy szép vagy. Tetszik ez neked?

Zsanika nem felelt. Maga sem tudta, miért, ez a kicsit csúfolódó, könnyelmű nevetés és az a válasz olyan volt, mintha megütötték volna. Fáradt is volt, a szempillái égtek az álmosságtól. Szeretett volna már lefeküdni, de arra nem bírta rászánni magát, hogy ő beszéljen a lefekvésről.

Hiller Béni félig rádőlt a pamlagra. Előrehajolt, az arcába nézett Zsanikának. Tetszett neki, hogy arról a nyitott arcról leolvashatja a lány minden gondolatát. Tetszett neki, hogy játszadozhat vele. A tanítómester és a hiszékeny, tanulékony első elemista. Finom, pompás játék. Kényes játék, lélekre megy.

— No, mi az, csak nem haragszol érte, Zsanika, ha azt mondom, hogy szép leány vagy. Ezért nem szoktatok ti haragudni. Azután meg te csakugyan szép leány vagy. Jól van, nem bánom, beszéljünk akkor az olvasásról. Egy szóval, már tudsz olvasni.

— Igen.

— És szeretsz olvasni?

— Nagyon.

— Mit szeretsz olvasni?

— Mindent. Az ott milyen könyv? Olvasson belőle.

— Ezt te nem fogod megérteni.

— Miért? Miről van írva az a könyv?

— Ez a reinkarnációról . . . Tudod, mi az?

— Nem tudom.

— Az újjászületés. Hogy az ember, jobban mondva a lélek a test halála után új és új formában újra születik, amíg megtisztul minden bűntől.

— Így az lehetséges, hogy én már éltem egyszer?

— Vannak, akik hisznek ebben.

— És akkor az voltam, aki most vagyok?

— Nem, akkor másvalaki voltál.

— Milyen különös — mondta elgondolkozva Zsanika.

— Igen, ez nagyon különös — felelte Béni.

— Nemcsak ez, hanem még valami. — Egy pillanatra elhallgatott, de azután kimondta. — Az is különös, hogy én már gondoltam erre. — Sokszor volt úgy, amióta itt a városban vagyok, különösen sokszor, hogy meg kellett állnom az utcán és azt gondolni: már jártam itten, ezt a házat, ezt a teret én már ismerem. Néha különös erősen érzem ezt. A minap is, amikor Józsira vártam . . . Én hiszek benne, hiszek. Olvasson nekem abból a könyvből.

Fölkelt a helyéről és apró léptekkel közelgedett a pamlaghoz. A szemét nagyra nyitotta, úgy figyelt.

— Tudod te azt, hogy mi a lélek? — faggatta Béni — és hiszel benne? Erre felelj először.

Két kicsiny lábát maga alá húzta, összegömbölyödött, mint a fázós madárka, halkan beszélt:

— A mi falunkban, a Pincesoron lakott egy Kisács Zsuzsi nevezetű asszony. Attól a Kisács Zsuzsitól mindenki félt, mert azt bolondnak tartották. Mikor én még egészen kicsinyke voltam, sokszor mentem a Pincesorra, mert Hódy Veron mindig engem küldött a mosónéért. Ez a mosóné pedig éppen Zsuzsiék mellett lakott. A kis patakon kellett átmenni, keskeny pallón jártunk át; emlékszem, sokáig tétováztam, mikor először kellett átmenni rajta... No, egyszer azután — egyszer később, már nem tétováztam... Csak nekiszaladtam, szinte átalugrottam... azt a pallót...

Azután a kertek, a kerteken túl nagy mezőség, a mezőség végén hosszú sor jegenye, azután mindjárt a mezőből nőtt ki a kőhegy. Szürke gránitkőhegy, bányászták is és az üregekben laktak a cigányok meg más efféle embersorból kivetettek. Télen-nyáron ott laktak a barlangokban. Akkoriban, amikor ott éltem a faluban, meg sem ütődtem ezen. Csak most, amióta itt a városban lakom, gondolok vissza nem egyszer azokra a farkasvermekre. Hogy azokban emberek éltek. Csak egy kicsit másforma emberek. Kisács Zsuzsihoz mentem egyszer, mert a mosóné nem volt odahaza, a szomszédok mondták, keressem ottan. Bementem, leültem az agyagból vert, fehérre meszelt patkára. Mikor a szemem hozzászokott a homályhoz, akkor megláttam a Kisács Zsuzsi ágya fölött a falra akasztva egy pár kicsiny, fűzős cipőcskét.

— Cipőcskét?

— Igen, amilyet az öt-hatesztendős gyerekek viselnek. Elcsudálkozva néztem a falra akasztott cipőcskére. Kisács Zsuzsi észrevette ezt és titkolódzva mondta: »Az éjszaka megint itt járt, felhúzta és hallottam, amikor járkált benne.« Nem mertem kérdezni Kisács Zsuzsitól, hogy kicsoda járkált a cipőben. Ő nem nézett rám, de szüntelen beszélt. Nem is hozzám beszélt ő, csakúgy magában évődött. Rágta a szivét a láthatatlan keselyű, azért nem bírt hallgatni egy percig sem. »Minden éjszaka eljön egyszer...« Jön-megy szünös-szüntelen — mondta. Az elmult éjszakán nagyon fázott szegény. Csakúgy csurgott a hajából a víz. Úszott lefelé a nagy vizen és én hiába kapkodtam utána. Abban a pillanatban, amikor már meg akartam ragadni, a láthatatlan ellenség mindig ráütött a kezemre. De úgy, hogy leesett a kezem. A gyerek meg csak nézett, nézett azzal a türhetetlenül szomorú szemével...«

Ismét elhallgatott. Eltakarta az arcát, a fejét mélyen lehajtotta. Valahol nagyon messze járt gondolatban, ott a Pincesoron, abban a homályos barlangban.

— Mennyi idős lehetett az a Kisács Zsuzsi? — kérdezte Béni.

— Magam sem tudom. Hatvannak látszott, mert egészen ósz volt és a fogai is rosszak voltak. A sok ránc az arcán, de egyszer nyáron ingvállban láttam és — olyan élénken él még bennem ma is az a meglepődés — elbámultam, hogy milyen szép, telt, fehér, fiatal válla volt. Talán nem is volt több szegény harmincesztendősnél...

— És mi történt a gyerekkel?

— Arról sokat beszéltek azidőtájt... Úgy volt az, hogy Kisács Zsuzsi nagyon magakelletős asszony volt. Nem törődött a gyerekével. Nem

szerette a gyereket, terhére volt. Ott kujtorgott mindig a falu kocsmája körül. Táncoslábú asszony volt ez a Kisács Zsuzsi. Egyszer aztán megbetegedett a gyerek. Zsuzsi nem bánta. Nem törődött vele, csak otthagyta mindig, még egy kis vizet is a szomszédasszonyok töltöttek a szájába irgalomból. No, azután az Úristen könyörületből magához váltotta a gyereket. Kisács Zsuzsi úgy találta halva, amikor egyik este hazament. Megáll a halott mellett és akkor — két könnycseppet látott meg a halott szeme szögletében. A gyermek meghalt — és ott maradt utána a két nehéz, keserű könnycsepp. Hogyan történt, miképen, nem lehet tudni, de azt beszélték a népek, hogy a Zsuzsi ebbe bolondult bele. Csak törölgette, törölgette a halott arcáról a könnyet, de nem bírta letörülni. A népek mondják, hogy még akkor is ott volt a könnycsepp, amikor a koporsóba tették a szegény, kicsi halottat... Lássa, én hiszek abban, hogy az a Kisács Zsuzsi csakugyan látott valamit. Ott a mi falunkban mindenki hitt a túlvilági erőkben. A Vidróczky lelkében is hittek. Valami van, én tudom bizonyosan, valami, amit az ember nem bír fölfogni. Sok éjszakát virrasztottam én keresztül. A néma, nehéz csöndben olyan sokszor éreztem, hogy valami elhúz mellettem a sötétségben. Utánanyúltam, kapaszkodtam feléje, de csak a semmit tapogattam. Pedig én tudom, hogy akkor a láthatatlan járt körülöttem... Olvasson abból a könyvből, ha erről van benne...

— Nem, most mást fogok neked olvasni, hallgasd, inkább azt olvasom most neked. Ma jó ember vagyok, Zsanika. Ma tudok jó lenni, ma örülök neked. Azt akarom, hogy ha egyszer — később — vissza fogsz emlékezni rám, jusson eszedbe, hogy verset olvastam neked az első estén, amikor a házunkba hoztalak. Ritka Dávid azt mondja, hogy még nem veszett el

egészen az az ember, aki gyönyörködni tud a versben.

Míg ezt mondta, a könyvesállványhoz ment, kicsit keresgélt a könyvek között és egyik Arany-kötetet húzta ki.

— Már olyan sokszor hallottam erről a Ritka Dávidról, — mondta Zsanika — láttam is már a Három Hetesben, de azért nem tudom, kicsoda.

— Ritka Dávidot mindenki ismeri, de senki sem tudja, kicsoda. Olyanféle talán férfiban, mint a te Kisács Zsuzsid nőben. Okos bolond. Egyik azt mondja, őrült; a másik, hogy bölcs. Van, aki dúsgazdagnak tartja, a másik koldusnak. Én nem kérdeztem tőle soha. Mi közöm hozzá! Máskülönben ide gyakran jön a műterembe. Egyszer már le is festettem . . .

Lapozott a könyvben.

— Így, most pedig hallgasd, hogy megértsed, mert a verset érteni kell. A verset tisztelni kell, mint a virágot szeretni: Most pedig hallgasd:

»Kél és száll a szív viharja
Mint a tenger vésze;
Fájdalom a boldogságnak
Egyik alkatrésze;
Az örömnek levegőjét
Megtisztítja bánat,
A kizajlott búfelhőkön
Szép szivárvány támad.

Tegnap a remény is eltört,
Az utolsó árboc,
Csupán a kétség kötött egy
Gyarló deszkaszálhoz.
Ma fölöttem és alattam
Ég és tenger síma;
Zöld ligetnek lombja bokol
Felém, mintegy hív a . . .«

— Ha nagyon nagy úr volnék, parancsoló, — mondta Béni a versolvasás után — akkor elren-

delném, hogy az emberek minden héten legalább egyszer művészi verseket hallgassanak . . . És — tette hozzá cinikusan és most egyszerre más ember lett — én nem lennék ott a hallgatók között, nehogy elveszítsem rosszmagamat . . .

XII.

Köd feküdt vastagon a Búza-téren. A karámokban vastag fehér tömegek imbolyogtak. A köd ráfagyott az összebujt állatokra. A nagy, idomtalan gomolyok néha megindultak a karámokban, közelebb nyomultak és akkor látszott, hogy a hömpölygő gomolyag ember. Kucsmás ember, vastag halinazacskóba van dugva a keze, ostort szorongat . . . Topog idébb-odább az állatok közt, a falusi szekerek mellett. A nagy marhavásár előtti nap volt, a Búza-téren már gyülekeztek a vidékiek . . . Beszélgettek. Az arcokat nem lehetett látni lépésnyiről se az istentelen szürkésfehér, nedves, fagyos ködben. Csak hangok hallatszottak. Emberi hangok és egyhangú csámcsogó ropogás. Az állatok abrakoltak. Turkáltak a kasban a széna között, nagyokat fujtak az abrakostarisznyába. A kés megállott volna a sűrű ködben.

És ő ott ténfergett a karámok körül, a Búza-téren. Pap Zsanika . . . Gyertyagyújtás után leszaladt a lépcsőn. A kis kabátot már az utcán gombolta be. Egy pillanatra megállt, mikor kilépett a kapun, mert a nehéz köd szinte lenyomta a földre. Megvillant az eszében, hogy visszafordul, hiszen még a rossz kutyát se verik ki tisztességes házból ilyen időben. De azért csak elindult. Nem is gondolt rá hova, merre, csak ment. Ösztönszerűen a Búza-tér felé. Mostanában odajárt a térre, mióta Pongrácz Józseftől elszakadt és a Billing Jeromos-házban lakott

Hilleréknél. Azóta sokszor kijárt a Búza-térre, ahol falusi népek gyülekeznek. Ódöngött az idegen arcok között, hallgatta a beszédjüket és néha valami melegebb áramlat csapta meg a szivét. Mintha ismerős hang szólott volna. Ezért járt a Búza-térre. Hogy talán mégis összeakad egyszer valami falubélivel, itt a rettenetes idegenben . . . Mióta elszakadt az utolsó szál, amely falujához, egész addigi életéhez kötötte, nagyon messzire kidobottnak érezte magát. Néha úgy, mintha körös-körül kihalt volna minden. És még másért is.

A karámon túl, a tér végében volt a Három Hetes vendéglő, ahova sokat jártak együtt Pongrácz Józseffel. Hiller Bénit is ott látta először. Istenyatos nagy földszintes ház volt. Olyan volt ez a ház, mint egy rettentő nagy földönfekvő pókhasú ember. Az idomtalan pocak otrombán, mélységbe hasalt, a két vékony póklábszár pedig a dombra kapaszkodott fel. (Mert a Búza-tér mindjárt az Ó-Szemétdombnál kezdődött és a házat félig a dombra épitette a vén sváb Jakuts. Szinte ingyen adták ott a telket, majd hogy nem ráfizettek, csakhogy gazdája akadjon.) A vendéglőbe három lépcsőn kellett lemenni az utcáról. Aki nem tudta a járást, az az orrán szánkózott be, különösen az ilyen feneketlen ködben, amikor a saját orrát se láthatta az ember, nemhogy a felírást az ajtón:

Ne, te né! . . . A lábod a szemeden! Oda nézz, ahova lépsz, abbul élsz! . . .

Zsanika a világosság felé húzódott a térről. A négyszögletes, fel a dombnak egyre kisebbedő ablakok vérszinben lángoltak. A sugarak szipor-káztak, barátságosan hunyorogtak és vonzották Zsanikát. Megállt az egyik ablak mellett. Szeretett volna benézni, de le volt bocsátva a piros függöny. Végigment a ház hosszában. Először az egyik oldalon, azután a másikon.

Akkor egyenesen nekiment az ajtónak, benyitott. Nagyot botlott és a két sarkán egyszerre csúszott le a három lépcsőn, lent zökkenve állt meg, mint a zsák, ha hirtelen csapják a földhöz. Még a feje tetején is érezte a zökkenést. De ettől legalább föleszmélt egy kicsit. Körülnézett, nem látott semmit, mert a szemét elöntötte a könny, olyan vastag, csípős volt a levegő a Három Hetesben. Még nem mozdult az ajtóból, nem tudta, merre induljon, pedig érezte, hogy mindenki ránéz, mint valami céltáblára. Hirtelen jobbra fordult. Kecskelábú asztalok álltak végig a fal mellett, az asztal két oldalán lócák, mint a falusi kocsmákban. Erről volt híres a Három Hetes. A kecskelábú asztalokról és arról, hogy nyakas üvegekben »kisüstönföttet« árulnak benne. De még meg is borsozzák, paprikázzák a kisüstönföttet, hogy végigmarja a gégét, mint a füstölt, fokhagymázott istennyila. Hej, aki azt meg nem szokta és először kapja be, úgy érzi, lánggal égő tűz kígyózva mászik lefelé a gyomrába és a beleibe. Zsanika előre ment a lócák között. Az ablaksarokba ült egy kis asztal mellé. Nem vetette le a kabátját, csak éppen kigombolta, mintha nem szándékoznék maradni. Nem mert fölpillantani, mert félt, hogyha fölveti a szemét, rögtön találkozik a József gúnyos tekintetével és az menten kitalálja, hogy miatta jött ide.

Jött a pincér. Titokzatosan hajolt közelebb hozzá:

— Tetszett már hallani az újságot?

— Miféle újságot?

— Nem tetszett hallani? Hát hogy a Rudrigó főherceg mához egy hétre délután öt órakor el fogja jegyezni a Polixéna főhercegnőt. Az orosz főhercegnőt. Elsőrendű értesülés... Pompásusz... Primusz... A nyakamat rá... Tetszik parancsolni? (Kutatólag szaladt végig a

tekintete a vendégen.) Kávé pohárban — mondotta.

A balkezében öt pohár sört egyensúlyozott. A poharakról lefolyt a hab, az asztalokat türelmetlenül kocogtatták, ő úgy tett, mintha nem hallotta volna.

— Hát bizony rosszak a népek ... A királyok pedig házasodnak. Na ja ... Was soll man machen ... A népek kipusztulnak, de születnek helyettük apró hercegecskék.

A pincér félvállú ember volt, egyik szeme nagyobb, mint a másik. Csoszogva ment odább.

A szemközti asztalnál kékruhás munkásségéd ült. Sült gesztenyét evett, barna papirzacskóból. Ráhajolt a zacskóra, a két kezét a zacskó fölött tartotta. Vastag ujjai óvatosan hámozták a gesztenyét, látszott, nagyon vigyáz, hogy szét ne morzsolják a nehéz ujjak a parázs gyümölcsöt. Nem nézett a munkásember se jobbra, se balra. Csak evett. Üres szemeiben teljes, tökéletes gondolatnélküliség. Nem tudott az ember az életről, halálról, az egész világról ... Felóle házasodhatott Rodrigó főherceg, elsülyedhetett az egész mindenség: ő evett ...

Valaki kiabált, az öklével az asztalt verte. Egy tányérral hadonászott:

— Carukk! ... Carukk damit ... Er hat gezágt kocsonás, hat gegeben csontocská! Carukk! ... Carukk! ...

Zsanika odanézett és meglátta a »kocsonás« ember asztalánál Ritka Dávidot. Még volt közöttük vagy tíz asztal, de azért már biztosan tudta, hogy oda fog jönni hozzá és le fog ülni az asztalához Ritka Dávid ... Jött is, egyenesen feléje.

Az egész teste alig volt valamivel nagyobb, mint a feje. Óvig olyan volt az alkata, mint minden rendes, jól fejlődött, szélesvállú férfié. De a lábszárai és karjai elfelejtettek utánanőni.

Hatesztendős korában megmakacsolták magukat a lábak és többet nem mozdultak. Topp!... Elég volt... A többi odafönn csináljon, amit akar, de a láb és a kar az marad magának... Nem nőttek tovább. Nem, csak azért sem...

— Egyedül? — kérdezte Zsanikától és leült az asztalához, olyan természetes mozdulattal, mintha száz év óta mindennap együtt szoktak volna üldögélni annál az asztalnál. — Már tegnap is vártam ide, tegnapelőtt is.

— Engem?

— Igen. Tudtam, hogy el fog jönni a Három Hetesbe. Mikor először láttam Hiller Béninél, akkor már tudtam, hogy el fog jönni a Három Hetesbe.

Azután nem beszéltek. Ültek az asztal mellett és hallgattak. Az embereket nézték.

Az asztalok között Ramslíné járkált, levelezőlapokat árult. Borzasztó nagy kalap volt rajta, strucctollal, a derekán széles kék moaré selyemöv, olcsó, kemény, zörgős selyem, aminőt halottas szemfedőkre szoktak varrni. Zsanika nézte a magas deszkaegyenes derekú asszonyt. Idestova imbolygott az egyik asztaltól a másikhoz. Feketében, a kék övvel és pihéjehullott strucctollakkal. Nem vettek tőle levelezőlapot. Az egyik férfi, mikor elment mellette, széles tenyerével rácsapott a hátára:

— Mi van a fiaddal, Ramslíné? — kérdezte röhögve.

Ramslíné megtorpant, félig kinyitotta a száját, látszott rajta, hogy valami gorombaságot akar mondani. De a következő pillanatban lenyelte a szót, odahajolt mosolyogva az asztal fölé:

— Tessék! Tessék! Ezek itt a divatos színésznő arcképek. Kifestve az eredeti után...

— Ki ez az asszony? — kérdezte Zsanika Ritka Dávidtól és nem bírta a szemét elfordítani a furcsa alakról.

Rövid volt a szoknyája, bokáig ért és kétféle feketéből volt összetákolva.

Ritka Dávid követte a Zsanika tekintetét.

— Te még nem ismered a Ramslinét? Hol éltél eddig Rongybabakirálynő, hogy nem tudod, ki a Ramsliné? Hiszen őt mindeki ismeri, aki átvirrasztotta már az éjszakát külvárosi kocsmákban és kávéházakban. A Ramsliné. Nézd, milyen szép lobogót akasztott a derekára. Látod, hogyan csücsöríti a száját. Mindig így szokta, amikor olyat mondanak neki, amiért haragszik. De nem szól, inkább a nyelvét harapná kettőbe.

— És miért nem szól? — kérdezte Zsanika és nem tévesztette az asszonyt szem elől. Az az ember mégis csak vett két levelezőlapot. A pénzt odadobta az asztalra, mint egy kutyának a csontot. Ramslinéné ceremóniásan hajolt meg és libegett a másik asztalhoz. Ott a félig kiürített söröspoharat nyújtották feléje:

— Igyál, Ramslinéné, a fiad egészségére! Mi van a fiaddal, Ramslinéné?!

— Hagyjátok békébe a fiamat! Mi közötök a fiamhoz? — mordult föl.

— Mért nem szól? — ismételte az előbbi kérdést Zsanika — és miféle fiúról beszélnek?

— Az ő fiáról — felelte Ritka Dávid. — A Ramslinéné fiáról.

— Fia is van?

— Igen. Húszesztendős fia, egyszer láttam is, megmutatták nekem. Nagyon hasonlít az anyjára. Különösen a szeme és a szája. Valahol egy kávéházban láttam, mert erre a vidékre ő sohasem jön.

— Miért nem jön?

Gyűlöli az anyját és nem akar vele találkozni. Halálosan gyűlöli. Amikor megtudta, hogy ki az anyja, elszökött tőle és soha többé nem akarta látni. Tizennégy esztendős koráig idegen emberek között nevelődött. Addig fize-

tett érte Ramsliné. Furcsa dolog ez. Egyszer — már régen volt, egy téli éjszakán — hajnalig ültem Ramslinéval itt a Három Hetesben. Ramsliné rumos teát ivott, sok-sok rummal, kevés teával és egyszerre elkezdett belesírni a teájába. Akkor beszélt nekem a fiáról . . .

— Miért, máskor nem szokott beszélni róla? — vetette közbe Zsanika.

— Nem, nem szokott. Kicsit belebolondult abba, hogy otthagyta a gyerek. Úgy imádja, hogy ilyen helyeken nem akarja a szájára venni a nevét. Hát igen . . . Furcsa dolog ez. Eleinte nem törődött a gyerekkel. Terhére volt, ugyan mit is tudott volna csinálni az ilyen egy gyerekkel?

— Ilyen? Milyen? — kérdezte halkan Zsanika és a szeme még akkor is Ramsliné után bolyongott. A söntésasztal közelében ült le, a stuccoll bólogatott a fejetetején, mint a temetési lónak a bóbitája. Ahogyan átvetette egyik térdét a másikon, abban volt valami a régi kacérságból. Finom illatnak halvány árnyéka szemétre került parfümös üvegcsében . . .

— No igen . . . Ilyen lány. Mi más ez a Ramsliné? De ugyan mért is nevezik Ramslinénak? Ezt senki sem tudja. Ráragadt valahol ez a név az éjszakában, ráakasztotta valami részeg fickó, aki odaáltotta a térdére. Akkor még szép lány volt. És mondják, vig lány, tele tréfával, vidámsággal, tudott táncolni, énekelni, egyszer bolondította is egy férfi, hogy kitanittatja színésznőnek. Erre a férfire valami Jancsi nevezetűre nagyon haragszik. Emiatt hagyta el a főpincért, az volt fiának az apja. Akkor még ritkán vágyódott a gyereke után Ramsliné. De pontosan fizetett érte. A főpincér dühös volt, a végén még az apaságát is letagadta. A gyerek tanulni akart. Nagyon eszes fiú. Mondják, verseket ir, én még egyet se olvastam, de Rams-

liné a szive fölött hordozza őket. A jó Isten tudja, hounan kerítette meg.

— Verseket ír — ismételte halkan Zsanika — verseket ír, és gyűlöli az anyját. Ha énnekem édesanyám volna . . .

— Az úgy volt, — magyarázta Ritka Dávid, — hogy tizennégy éves korában Ramsliné magához vette a gyereket. Otthagyta a régi lakását, más negyedbe költözött, ahol nem ismerték őket, özvegyasszonynak adta ki magát és azontúl borzasztóan vigyázott, hogy észre ne vegyenek valamit. Különösen a gyerek. Még varrógépet is vett magának és varrogatott, mintha azzal keresné a kenyerét. A fiú iskolába járt, zongorázott, csendesen éltek és egy szép este, mikor hazajött a Ramslinė, hűlt helye volt a gyereknek. Megtudott mindent . . . és megírta az anyjának, hogy soha-soha többet nem fog visszajönni. Ki járt ott, ki mondta meg, nem lehet tudni. De megtudta és milyen rettentően kegyetlenül írt! Csak egy gyerek tud ilyen lenni.

— Szegény Ramslinė — sóhajtott Zsanika. — Ez borzasztó lehet . . . És most nem is tudja, hol lakik a fia?

— De tudja. Kikutatta. És mikor nincs otthon a gyerek, odasettenkedik a lakására.

— És miből él a fiú?

— Azt mondják, tanításból. Ramslinė is segíti. Persze, ő nem tud róla. Titokba hord oda mindent, nem tudom, hogyan csinálja. Bolondja a gyereknek. Mindig várja és rá se néz azóta a férfira. Gyűlöli a férfiakat.

— Szegény . . . szegény Ramslinė — sóhajtott újra Zsanika. — Szegény asszony.

— Ez bizony bolond história — mondta kis hallgatás után Ritka Dávid. — Azonban mit vársz az élettől, Zsanika? Talán bizony okos dolgokat. Okos dolog egy van az életben. Amikor fölfordulunk, akkor okosan cselekedtünk.

És te csudálkozol? Talán bizony veled nagyon finnyásan bánik az élet. Mi van Hillerékkel? Jó ott neked? A fekete asszony jó hozzád? A haragos Hillerné? Azért nem rosszszívű asszony az, úgy-e?

Ritka Dávid könyökölt az asztalon. Kissé előrehajolt, a szemébe nézett Zsanikának. Mindig merőn a szemébe annak, akivel beszélt. Így, mikor az asztal eltakarta nevetséges törpe lábait, egész rendes embernek látszott.

Zsanika nem felelt mindjárt. A zsivaj, a szeszes, füstös levegő elkábította és elérzékenyítette. Még mindig Ramslinéra gondolt, de az asszony nyomorúsága egybefolyt a saját nyomorúságával.

Te is erre fogsz jutni! Téged is így fognak rugdosni! Röhögni fognak rajtad a férfiak és a gyereked, ha lesz, undorodni fog tőled . . .

Ritka Dávid átnyúlt az asztalon és végtelen gyöngéden simogatta meg a kezét.

— Mire gondolsz, kislány? — kérdezte halkan. — Ritka Dávidnak elmondhatod . . . Nem akarnál kicsit őszinte lenni hozzám? Hiszen úgy állsz itt, mint az ujjam. Dávid nem rossz barát. Ritka Dávid mindent tud rólad. Az ispánék küszöbétől kezdve, mindent. A Vidróczky éjszakáját, a sapkásnét, a sapkást, a Pongrácz-gyereket, egészen a vasalódeszkáig. Dávid mindent tud, amit akar. Mert Dávidra rövid lábat hagyott az apja, de hosszú ládafiát, sok-sok bankóval. És akinek pénze van, annak száz szeme és száz füle van. Azt is tudom, hogy most miért ülsz itten. Pongrácz Józsefet várod. Valld be, hogy azért vagy itt?

Zsanika elkínzottan vágott a szavába.

— Mi vagy te, ember? És ki vagy te, Ritka Dávid?

— A törpekirály — nevetett a másik. — A hosszúszakállú törpekirály. A víz alatt van a

palotám, egyszer majd megmutatom neked. Meg fogod látni, hogy milyen gyönyörűséges palotám van nekem. De most nem rólam van szó, magadról beszélj, Zsanika. Felelj, jó ott Hilleréknél? És fizet neked az a fiú?

— Eltartanak — felelte halkan Zsanika. — Amikor elhagyatottan kóborogtam és a halálra gondoltam, ő akkor jött. Amikor senki sem törődött velem, meghalhattam, megőrülhettem volna... Elkergettek, kilöktek és nem volt senki, senki, aki egy jó szót adott volna... Ő akkor jött...

Ismét elhallgatott. Könnyek fojtogatták. Jól esett volna most odaborulni az asztalra és kisírni magát. Most újból átélte az akkori rémületes, keserves fájdalmát. Amikor ott állt József ajtaja előtt és ridegen mondták neki:

— »Elutazott az anyjával haza.«

— »És nem üzent semmit?« — dadogta ő.

— »Semmit.«

— »Valami írást, levelet sem hagyott« — faggatta az asszonyt.

Az megfordult közömbösen.

— »Itt nem hagyott semmit.«

Ő még mindig ott állt.

— »És mikor fog visszajönni?«

— »Nem tudom.«

És most mégis itt ült és várt rá. Ritka Dávidnak igaza van. Őt várta. Látni akarta, látni és beszélni vele, még egyszer, utoljára. Legislegutoljára.

— Vegyél levelezőlapokat a szép nagyságnak, Ritka Dávid! — mondta valaki hangosan.

Zsanika felrezzent, Ramslinė állt ott az asztaluknál.

Most egészen közelről láthatta az arcát. A sok sütéstől megfakult, darabos haját nézegette, ide-oda rebbenő, nyugtalan szemét és a kezét. Régi, rossz szokásból minduntalan bele-

nyúlt a kopott bársonytáskába, a sok mosástól megsárgult zsebkendőt rántott ki és megtörölgette az állát, orrahegyét és homlokát. A zsebkendő rizsporos volt.

Jakuts gazda, a vendéglős közeledett az asztalukhoz tele üveggel.

— No, itt vagy, Ramsliné? Hol a poharad, Ramsliné?

— Én nem iszom.

— Nem bizony, te vén gödény! Hol a poharad? Most én fizetek! A kocsmáros mulat mostan! Hát megtaláltad-e a híres fiadat, Ramsliné?

Vörös lett a hajatövéig. Két halántékán kipúposodott az ütőér, de a poharát reszkető kezével odatartotta a kocsmáros elé.

— Te vén, rozoga bárka — hahotázott Jakuts és tovább ment.

Ramsliné közelebb hajolt.

— Mind csak a gyerekkel áll elő. Mintha bizony én panaszkodtam volna valamelyiknek... De majd... majd... Majd fizetek én egyszer... És majd ő is fizet...

Dávid széket tolt Ramsliné mellé.

— Ülj le, fiam.

Leült. Elmosolyodott és akkor két kis gödröcske bujt elő az ajka szögletéből. Két édes, huncut gödröcske és kiragyogott hófehér, sűrű, egészséges fogsora. Zsanika nézte a gödröcskéket és arra kellett gondolnia, hogy ez a Ramsliné milyen szép lehetett valamikor. Bizonyára meg tudta bolondítani a férfiakat, amikor friss és üde volt még és azokban a gödröcskékben a pajkosság két ördögöcskéje lakott. És most... most itt kujtorog a Három Hetesben... Találkozott a tekintetük.

— Tudós már a kisasszony? — kérdezte Ramsliné Dávidtól gúnyosan.

Az rámordult:

— Ne szemtelenkedj, mert elkergetlek.

Zsanika elvörösödött és hirtelen még szomorúbb lett.

Miért bántja őt ez az asszony is? Nem érzi, hogy milyen boldogtalan? Pedig ő is asszony és ő is szerencsétlen.

Az pedig nem is akarta bántani, csak tréfált. Kinyújtotta a kezét a Zsanika keze után. Figyelmesen vizsgálta a tenyerét.

— Egyszer majd eljön a szép nagysád Ramslinéhoz. És ő meg fogja mondani a szerencséjét. Ramsliné ott lakik a Liget mellett. A Rigó-utcában. Nem kell elfelejteni: Rigó-utca 14. Meg lehet ismerni a házat. Nagy tejcsarnok van benne. Már messziről hallatszik a kannák zörgése és zubog a gép, amikor a tejet csinálják. És a nagy, vastag boszorkány, a tejcsarnokosné, aki mindig üldözi Ramslinét és azt mondja neki: »jófélé«, ott szokott állni az ajtóban. Ramsliné nem hazudik, ő az igazat mondja, mert neki látomásai vannak. És nem ereszt akárkit tiszta szobájába, mert oda az egyetlen fiát várja.

Zsanika belevágott a szavába:

— Hogy hívják a fiát, lelkem Ramslinét?

Ramsliné büszkén mosolygott:

— Szép neve van az én fiamnak, szépet választott magának: Harmath Dénes. Így hívják az én fiamat. Harmath Dénes. A verse alá is ez van írva. Kikutattam én azt. Az én szívem odavezérelt hozzá. És milyen szép az én fiam. Mindjárt meg is mutatom.

A levelezőlapok alól fehér selyempapírba takart fényképet húzott ki. Óvatosan kigöngyölte és odanyújtotta Zsanikának:

— Ez az én fiam.

Az nagyon sokáig nézte a képet.

— Szép fia van, Ramslinét, gyönyörű, — mondta, mikor visszaadta a fényképet. — És okos, úgy-e?

— De milyen! És mindig tanul. Egész éjszakákon keresztül.

— És tanít is, úgy-e?

— Bizony tanít.

— És sok tanítványa van? És csak kis gyerekeket tanít? Vagy nagyokat is?

— Kicsit is, nagyot is.

Zsanika elgondolkodva kérdezte:

— Olyan nagyot is tanítana, mint én?

— Azt én nem tudom. Én most nem beszélek a fiammal, mert köztünk van most az elválasztó, fekete felhő. De már oszlik. Tegnap azt vetettem ki a kártyából, hogy a gyerek már megindult felém. Ő maga sem tudja még, de már megindult.

Hirtelen visszatért az előbbi gondolatra.

— És miért kérdi a nagysád, hogy tanítana-e ilyen nagyokat is a fiam?

Zsanika tétovázott:

— Csak úgy...

Ritka Dávid nyomatékosan ismételte:

— Csak úgy, Ramslinéné... Meglehet, hogy ő is tanulna a fiadtól, a Rongybabakirálynő. Talán bizony nem ismered még őfenségét, a Rongybabakirálynőt. Nemsokára beszélni fog róla az egész város. Pap Zsanikáról. Amikor kiállítja a képet Hiller Béni. Már most is csudájára járnak, de úgy ám.

— És mit akar tanulni az én fiamtól? — kérdezte gyanakvólag Ramslinéné. Az én fiam nem olyan ám... Annak nem kell...

Zsanika felelni akart, de hirtelen elfehéredett az arca, a szája széle, lassan emelkedett föl a helyéről, meredten, mintha a hajánál fogva húzták volna fölfelé.

Dávid követte merev, tompa tekintetét.

Pongrácz József sétált nyugodtan, tempósan az asztaluk felé.

Két asztallal tovább ment, ott megfordult és újra elhaladt az asztal előtt.

Pap Zsanika mikor visszafordulni látta, rémülten kapkodta össze a holmiját.

— Dávid, — hebegte — menjünk — és már indult is.

Ritka Dávid ezüstpénzt dobott az asztalra és utána sietett . . .

A köd felszakadt és fagyosan szitált lefelé. A jeges kásaszemek ropogtak a cipőtalpa alatt. A karámok között tüzeket gyújtottak a falusiak és körülülték a lobogó tüzeket. Csendesen tanyázgattak, rövidszárú pipát szopogattak. Nem igen beszéltek. Köröskörül a városi házak eltűntek az éjszakában. A kocsmaajtóból nem látszott más, csak a ritkásszürke, áthatolhatatlan végtelenség fölöttük, a fekete végtelenség köröskörül és szemben pedig a lobogó tüzek és a tűz körül mozgó, imbolygó alakok. Ahogy a kocsmaajtó nyílott, kitódult utánuk az áporodott, savanyks bűz. A testükön lévő ruhából is vastagon áradt kifelé és megülepedett körülöttük. A szelelő szélsebesen forgott az ablakokon, mint a szélkelep, vastag füstben tódult ki a kocsmából az émelyítő részegszag. Igézetten indult meg Zsanika az úton keresztül a karámok felé. Vonzotta a lobogó tűz magához, mint a Szent János tüze a vőlegény után vágyakozó lányokat. Most kimondhatatlan közel érezte magához azokat a falusi embereket. A keserű kocsmaszagból kilódulva szembetalálta magát a békés, tiszta tüzekkel. Rászakadt a mostani életének minden kín-keserves tudata. Lám, itt kóborog a külvárosi kocsma körül, elhagyatottan, kiverten, mint valami cégéres kocsmavirág. Az első kedvese még arra se tartja érdemesnek, hogy megszólítsa. Mi lett belőle? . . . Mi lett belőle? Ó, mikor még ott élt ő is azok

között a tiszta, egyszerű falusi népek között. A kocsmaajtó csapódott, visszanézett. Azt hitte, Pongrácz József ugrott ki utána. De nem, mégsem. A Ramsliné botorkált ki. Lépett egyet-kettőt, akkor megállt és óvatosan, gondosan fölemelte köröskörül a szoknyája szélét, hogy be ne sározódjék. Fázósan húzta be a fejét a válla közé, a hátát öregesen meggörbítette, úgy előrehajolva csoszogott lefelé az utcán, »Az álmos bakter« irányába . . .

Ritka Dávid a karja alá nyúlt Zsanikának, belekapaszkodott kérdezés nélkül.

— Elszaladtál előle, megijedtél tőle, attól a nagy mamlasz fiatalembertől? De hát miért? Hiszen te adtál neki. És még te sápadozol, te kapkodsz a szíved tájéka felé, amikor meglátod. Ha így folytatod, szép barátnőm, az egyenleg súlyos deficittel fog végződni. Nem, barátnőm, ezt másképen fogjuk csinálni ezentúl. Nézz szembe vele. Hívd az asztalodhoz és kösd oda az asztallábához még egyszer . . . Kösd oda kétszeres kötelékkel, hogy a húsába marjon a kötelék egész az elevenig és akkor taposs rá. Lépj bele, sétálj át a testén kopogós, hegyessarkú cipőben, meglásd, hogyan fog szeretni. Ez kell nekik, nem irulás-pirulás, nem kutyahűség. Nem az odaadás. Az ilyesmi a kozmás babfőzelékre és a vizes pelenkákra emlékezteti a férfiakat. A körmeidet pedig neveld hosszúra és fesd be rózsaszínre. És beszéd közben ne felejtsd a szádat csücsöríteni. Szép, vérpiros szád van. Még lehet belőled valami, te kis buta, falusi libácska. Te, te . . . Fogadni mernék, hogy parchetből van az alsószoknyája. Vesd le! . . . Vesd le! Nem hallottad? Vesd le, azt mondom és vágd oda közéjük a láng közepébe. Hallottad! Vesd le, most rögtön.

Zsanika dermedten, háborodottan állt előtte és hagyta, hogy ide-oda rángassa.

— Nem érted, mit beszélek? Bujj ki undok álcádból, te falusi hernyó, te kis ostoba varangy. Azt hiszed, parchetben fogsz te itt karriért csinálni. Inkább meztelenül szaladgálj ide-oda . . . Még ez is jobb. De a legjobb, ha vékony, áttetsző, tűzvörös, suhogó selyemből csináltatod az alsódat és azt mutogasd nekik. Vesd rá egyik térdedet a másikra és feszesre húzd a szoknyádat, mielőtt leülsz . . . No, mi lesz azzal a szoknyával? Azt akarom, hogy hagyd itt nekik. Majd holnap szebbet kapsz helyette, ne félj . . . És hegyes körmeidet ereszd bele a szívük gyökerébe és tépj be . . . Hadd szakadjon, hadd repedjen piros vérük hullásáig . . . Hanem előbb manikűröztesd ki a körmeidet . . . Akkor még kezet is csókolnak érte . . . No, úgy-e mondtam . . . Most letesszük itt szépen ezt a szoknyát ide a kocsiút közepére és elbúcsúzunk tőle csendesen, amint illik. És csakugyan lefektette oda az utca közepére a mit sem sejtő ruhadarabot. Megállt fölötte Ritka Dávid, mint a pap a koporsó fejénél és gyászos arccal szavalta:

— Ah, te tisztességes ruhadarab, te falusi erkölcsnek vastag és régies leplezője, megállok mostan melletted. Engedd meg, hogy elbúcsúztassalak téged eme zagyvaeszű leányzó helyett, akinek ajkai nem érettek meg cifra beszédekre, miképen egyéb cifraságokra is most megvannak megérőben. Itt maradsz te mostan, te búzavirágos, slingeltszélű kicsi parchetszoknya, itt maradsz az út porában. Keresztbe fektetve árván és elhagyottan. Én magam slingeltem rád a nagy kerek cakkokat, amiket a Mauthnernénél nyomtattak elő méterenkint öt fillérért . . . Már én téged itten hagylak. Amig viseltelek, én egyszerűszívű, ártatlan falusi kislány voltam, Pap Zsanika . . . És te tapadtál hozzám melengetőn, amikor ő először csókolta meg számat . . . És

takartál engem akkor is szemérmesen . . . Akkor is . . . Te tudod, hogy én jó voltam és nem tudtam semmiről semmit. Hogy én szűz voltam testemben-lelkemben, amikor kicakkoztalak nagy kerek cakkokkal . . . Hogy én hittem a szépben és jóban és keresztet vetettem a mellemre lefekvéskor és nem pirultam, ha férfira gondoltam . . . Most jön majd reggel a szemeteskocsi és bedobnak téged a városi szemét közé ártatlanságom kékbúzavirágos takarója. És nem fogok én többet soha-soha kerek cakkot slingelni . . . És selymet hordok majd gyenge testemen és csipkés batisztot . . . És gyertya-gyújtás után napnál fényesebb ívlámpák között, ragyogó utcákon fogok járni. És nevetni fogok sokat és nem fogok rádemlékezni soha-soha cakkosszélű parchetszoknya . . .

Hosszú, vastag botjára kapta Ritka Dávid a kis szoknyát, lóbálta magasan, mint valami zászlót . . . A hosszú zsineg gyámoltalanul, ügyetlenül, nevetségesen kapkodott a levegőben. Zsanika kínzottan nyöszörgött. Mikor meglátta a kis szoknyát a bot végén, odaugrott Ritka Dávidhoz, el akarta kapni tőle. De az viháncolva tért ki előle, ide-oda cikázott, minden pillanatban irányt változtatott. Nem bírta utólérni. Lihegett és szenvedett. A beleit, a tüdejét-máját vitte az ott a botjára tűzve. Cafatokba tépett szívét lóbálta a levegőben. A halántékából kitépett ütőerei nyúltak lefelé rongyosan. Csikorgatta a fogát. Olyan düh öntötte el, hogy meg bírta volna fojtani azt az embert . . .

— Add vissza, add vissza, te, te törpekirály, te jöttment . . . Te nyakigláb szörnyeteg . . . Te féreg, te kis görcs . . . Add vissza, te varázsló, te boszorkánymester . . .

Ritka Dávid megcsóválta a botot és a kis szoknya nagy lendülettel fölrepült a járda szé-

lére ültetett vadgesztenyefára és felakadt az ágára. Búsan lógott lefelé. Ritka Dávid megállt a fa alatt.

— Gyere . . . Gyere . . . Ott van, vedd le . . . De én azt mondom, hadd ott inkább. Örülj, hogy megszabadultál falusi ízű erényednek eme vastag takarójától . . . Majd hoz neked helyette másikat Ritka Dávid. Olyat, aminőt te még sohasem láttál életedben . . . Meglásd, az fog ám tetszeni Hiller Béninek is . . . No, mi az? Miért álltál meg olyan hirtelen? . . . Hát ő? Hiller Béni? . . . És most gyerünk hazafelé. A jó kislánynak ilyen későn nincs az utcán keresnivalója. Nem akarsz mellettem jönni? . . . Várj csak, ne siess úgy . . . Valamit elfelejtettem mégis . . .

Visszafordult, lábhegyre kapaszkodott a vadgesztenyefa alatt. És addig nyújtózkodott, amíg elérte botjával a kis szoknyát. Akkor lehúzta és megcsókolta a szélét a szoknyának . . .

XIII.

Zsanika bebujt a flanelltakaró alá, összekuporodott egészen kicsire. Hideg volt a lába, mint a jég. Mikor egyik a másikhoz ért, mintha két jégdarab ütődött volna össze. A nedves köd beszivárgott a cipőjébe . . . Didergett, még a foga is vacogott, de a fejére húzta a takarót, hogy ne lehessen hallani.

Aludni . . . Aludni . . . Behúnyta a szemét — és látta Pongrácz Józsefet. Úgy, ahogyan elhaladt az asztal előtt. Az az ember, aki őt először csókolta meg. Sohasem hitte volna, hogy ez így lehetséges. Hogy úgy fog elsétálni mellette, mint valami idegen. Ilyen volt tehát a találkozásuk! Azok után, hogy itthagyta egyetlen szó

nélkül, írás nélkül ... Sokszor gondolt rá, mit fog majd neki mondani! És mikor meglátta, elszaladt. Megijedt tőle, mint a szellemtől. Miért? Ki tudja! A tulajdon édesanyjától is megborzong az élő, ha halva látja ...

Te Uristen, mi minden történik a világban! — suttogta a takaró alatt — és mi történik velem ... És mi fog történni még?!...

Az ajtó előtt lépteket hallott ... Valaki dörmögött — mormogott ... Aha, Hiller Béni most jön haza! Benyitott. Kicsit bizonytalanok voltak a léptei. Mikor a szalmazsák mellett elment, megtántorodott, megbotlott benne, majd rátaposott. Zsanika a takaró alatt még a lélekzetét is visszatartotta. Összehúzta magát, mikor jönni hallotta, legjobb szeretett volna eltűnni a föld alá. Valahányszor Hiller Béni elment az ő szalmazsákja mellett, leírhatatlanul szégyelte magát. Ösztönszerű, égető érzés volt az. Nem tudta magának megmagyarázni, de megalázta, a sárga földig alázta le az a szalmazsák. A forróhideg nyargalászott minden ízében, mikor teste hozzáért ahhoz a szalmazsákhoz.

Istenem! az a szalmazsák ott, lábfelől a Hillerné ágyánál, a műterem-ajtótól jobbra.

A szalmazsák keresztbefeküdt a Hiller Béni lábánál és ő megállt mellette. Zavaros volt a feje nagyon. Sört, bort és pezsgőt kevertek össze a végén a »Zöld hordó«-ban és azt itták vizespoharakból. Cipője hegyével tapogatódzott a szalmazsák után, először a rövidebb oldalánál, azután hosszában. Motozott, gyorsan lélekzett. A mellényzsebéből kivette a benzines gyújtóját, csiholt, a halványkékes kicsi lángocska kigyulladt. Odavilágított a Zsanika fekhelyére. Az ott feküdt összegubancolódva a takaró alatt, reszketett minden ízében. Hallotta, érezte, hogy ott motozik körülötte.

Hiller Béni gondolkodott egy pillanatig, megfordult és bement a műterembe.

Mikor betette az ajtót maga mögött, Hillerné nehézkesen, súlyosan megfordult a másik oldalára. Alulról az emeletről sírás hallatszott föl. Hangosan beszéltek. Valami zuhant. Zsanika hallgatódzott. A ragyás asszonyt veri az ura. A nagyobbik gyerekük visitott. A műteremben Hiller Béni prüszkölt a mosdó mellett. Pocskolt a hideg vizben, nekiment valami széknek, zörgött. A pamlaghoz ment... Egy kis csend volt... Hiller Béni ledobta a cipőjét... Lefeküdt, de nem sokáig maradt nyugton... Zsanika hallotta, hogy ide-oda dobálja magát. Talpra ugrott és két lépéssel az ajtónál volt. Lenyomta a kilincset, nesztelenül nyitotta ki az ajtót és várt...

Mindez percek alatt történt. Hanem Pap Zsanika soha életében nem bírta elfelejteni azokat a perceket.

Hallotta, mikor a kilincset lenyomta. Hallotta az ajtó nyilását és amikor a küszöbre lépett, akkor a szive közepébe lépett a cipője sarkával.

Béni a küszöbön lekuporodott. A feje kóválygott, tűzláng zsibongott az ereiben, valami megnevezhetetlen előre taszigálta. Most odamegyek, felölelem takaróstól és beviszem. Nevetséges, hogy már eddig is nem... A feje nagyon tüzes volt... A halántéka lüktetett, nehezen bírta egyensúlyozni magát, gondolta négykézláb kuszik tovább...

— Ez is bizonyítja, hogy a majomtól származik az ember, — dörmögte — lám, mennyivel biztosabb így a járás... Már ott volt mellette... Akadozott a lélegzete... Meg kellett pihennie... Most mi volna, ha bőgnék, úgy, mint a sivatag vad oroszlánja... Nem, mert fölébred...

Zsanikának fájdalmasan megfeszült idegzete minden mozdulatát érezte. A szalmazsáknak a legvégére húzódott, egészen az ágy lábához lapult. A két kezével belekapaszkodott az ágyba, de olyan szorosan, hogy körmei berepedtek. Csak csendesen... csendesen... Fölébred valaki... Az volt a legerősebb érzése, hogy meg ne tudja senki, mert szégyen ez, nagy-nagy szégyen. Most tapogat a takarón... Ha egy hajszálnyival jobbra teszi a tenyerét, hozzám ér... De hát ki ő, mi ő, hogy ez így mer tenni véle? Most a másik oldalon tapogat... A lábához ért... Nem vette észre... Még ráesik az ágyra... Legjobb lenne lassan behúzódni az ágy alá... De hát mi vagyok én?... Fölugrok és úgy vágom mellbe, hogy elesik. Ezért hozott ez engem ide?... A fején érezte a reszketős kezét... Most a kéz a homlokán pihent... Gyöngéden csúszott le az arcára, vigyázva, óvatosan...

A kezét végigcsusztatta az arcán, azután kicsike testén... Ó, milyen kicsike, gyámoltalan testecske, nyilalt bele az italtól kábult fejébe... Mint egy apró gyerekecske... És így alszik... milyen összekuporodva... Talán fázik szegényke itt ezen a szalmazsákon... Istenem, Istenem, a földön, a nyomorult szalmazsákon a Rongybaba-királynő modellje... Egy szempillantás alatt fölfordult a mámoros Béniben minden érzés... A feneketlen vágy határtalan szánalomba olvadt föl. Érzelgős lett, könnybe borult a szeme... Mit akartam én?... Beleragadt a saját hajába... Te disznó, te alávaló, térdepelj le és csókold meg a szalmazsákját... Hiszen ez a nő szent... Ez a nő mártír... A férfi elvetemültségének mártírja... Borulj le előtte, te gazember és csókold meg a földet és térden csúszva csússzál el a közeléből...

És megtette. Az italos ember rendszertelen agyműködésével pillanat alatt zuhant egyik szél-

sőségből a másikba. Megcsókolta a szalmazsákot és térden csúszott el mellőle... Zsanika hallotta, mikor becsukta maga mögött a műteremajtót... Nem tudta megérteni, miért ment el? Mi történt vele? Talán a Hillerné? Talán az ébredt föl és intett neki. Kidugta a fejét a takaró alól, hallgatódzott. Nem, Hillerné ágyán semmi sem mozdult. Hillerné egyenletesen lélegzett.

Alszik? — Zsanika öklei görcsösen szorultak össze. Még mindig térdelt a szalmazsákon, az ágy lábánál. Szédült, fázott, vacogtak a fogai. A halántéka fájt, a gyomra fölkavarodott. Még az kellene, — gondolta — hogy meg is betegedjem ráadásul. Visszamászott a helyére, beleásta magát a kis gödörbe, amit minden este a szalmába vájt magának és amiből azután nem mert kimozdulni, mikor átmelegedett benne, hogy ne fázzék. Az ablakra nézett. A függönyön keresztül már átsugárzott a hajnali szürkület. Megpróbálta lehúnyni a szemét, de abban a pillanatban, mikor lezárult a szempillája, mintha hullámzó víz kapta volna föl a fejét. A koponyáján belül valami jobbra, azután balra hullámzott, utoljára körben megfordult és megint jobbra is, megint balra... Leírhatatlan rossz érzés volt ez... Föltépte a szempilláit, akkor elmult kicsit a részegítő szédülés... Már nem merte lezárni a szemét, de az ablakra sem mert nézni. A műteremben csendes volt minden és az ágyról is hallatszott a dühítő, nyugodt lélegzés. Azt hitte, megőrjíti az a nyugodt lélegzés...

Minden felkavart érzése valami megmagyarázhatatlan módon Hillerné felé fordult. Egy pillanatra az a gondolat villant át rajta, hogy fölugrik, ráugrik és megfojtja ágyában, mert ő az oka mindennek... Az ő egész nyomorúságának... Miért nem védte meg? Azután lesz, ami lesz... Legfeljebb becsukják... Neki már úgyis mindegy... Mit ér már az egész élet?...

És már látta is magát a börtönben, a feneketlen fekete akolban és azon gondolkozott, mit felelne a bírónak:

— Én nem tehetek róla, — így gondolta — rámjött az őrület és megtettem... Miféle asszony volt ez, aki azt eltűrte? Kár ezért?

És holnap reggel úgy kell tennie, mintha semmi sem történt volna. Holnap reggel majd jön Béni mosolyogva, odanyújtja a kezét és ő nem bírja majd visszautasítani... Nem, nem fogja eltaszítani magától. És ez volt a legrettenetesebb, hogy ezt be kellett vallania önmagának... Hogy minden hánytorgattatása mögött, a lelke legbensejében, a lelke legmélyén valami csendes öröm derengett benne, annak a tudata, hogy igen! igen! Hiller Béni akarja őt. Amit nem akart és nem mert bevallani magának, az most életjelt adott magáról. Megmozdult a szíve alatt az utána való vágyakozás, mikor ott érezte maga körül bizonytalan tapogatódzó kezét. Roszszabb volt ez, mintha lopáson kapta volna magát rajta. Be kellett látnia, hogy hiábavaló volt minden bolyongás a Búza-téren és hiába próbálta erősíteni magát a Három Hetes-ben Pongrácz József látásával...

— Ó bizony, rosszabb vagyok én az utolsónál — sóhajtotta keservesen.

Összekulcsolta a kezét a takaró alatt.

Hódy Veron jutott az eszébe, aki minden este felfohászkodott, mikor lefeküdt az ágyba... Egyszer az a Hódy Veron éjfél utánig térdepelt az asztal mellett és imádkozott piros bőrbe kötött imakönyvéből. Zsanika egész idő alatt nézett imádkozó arcára és leírhatatlan vágyat érzett, hogy mellé térdepeljen és utána mondja az imádságot, de nem mert szólni Veronnak. Tizesztendős lehetett akkor. Hanem mikor Veron elaludt mellette a cselédágyon, akkor borzasztó

lassan fölkelt mellőle és a sötétben kihúzta a Veron feje alól az imakönyvet. Amíg kihúzta egész idő alatt halálos félelemben reszketett, hogy fölébred. De nem ébredt föl. És Zsanika az imakönyvvel az asztalhoz ment, arra a helyre, ahol Veron térdelt. Letérdelt ő is egy szál ingben, kinyitotta a sötétben az imakönyvet, mormogott belőle olyan összevissza szavakat, amiknek nem volt semmi értelmük, csak úgy a szájára jöttek. Görcs állott már a térdébe, de ő nem érzett mást, csak a végtelen boldogságot, hogy ő is imádkozik, pedig akkor még nem is tudott olvasni. Mikor visszabujt az ágyba, a hideg lelte, úgy átfázott. Elaludt mindjárt és arra riadt föl, hogy valami hidegség érinti a homlokát. Felnézett. Az ágy fejénél fehér, magas, rettentő alakot látott, aki az ágykoronán keresztül hajolt föléje. A rémülettől fölsikított, Veron fölébredt és oldalba ütötte, hogy még éjszaka sem nyughatik miatta az ember. Az alak eltűnt és Zsanika soha nem mert szólni róla senkinek. Másnap este újból kilopta az imakönyvet, sokáig imádkozott, de hiába. A túlvilági jelenség nem kereste föl soha többé. Megharagudott rám, mert megijedtem tőle... És várta azóta sokszor, amikor fölsóhajtott a fájdalmas Szűz Máriához... Most is várta... Hogy jönne el és fogná kézen és mutatná meg a kivezető utat.

A szürkület lassankint behúzódott az ablakon és életre mosdatta az álomba sülyedt alvókat. Felébredt az asztal, a hosszú fényes vasrúddal, a szekrény, lábfelől és a műteremajtó is fölébredt. Hillerné mozgolódott az ágyon. Az ablak alatt a folyóson sarkatlan cipőjében egyik ajtótól a másikhoz csoszogott az ujságos asszony. Az első, aki a fölvirradt életet rákőszöntötte a városi emberre. Nyavalyás élet nyavalyás hirnöke. Ez bizony nem fülemüle, se nem haragos, vörös-tarajú, fényestollazatú, fiatal kakas... A kony-

hában megeresztette a vízcsapot Hani, a cigánycseléd. Az öreg Hiller nyikorgós cipőjében végignyikorgott a lépcsőn. Megy a pékhez a két kiló kenyérért. Hillernek a cipője mindig nyikorgott. Ez valami csendes elégtétel volt azért, mert a szájával mindig hallgatnia kellett. Legalább a cipője beszélt. Hiába dugta bele Hillerné a vizesdézsába, a cipő másnap tovább nyikorgott... És megindult lassacskán az egész rozoga élet Zsanika körül. Hiába történt éjszaka mindaz, ami történt, reggelre kelve folytatódott tovább, ahol tegnap abbamaradt. Mert az mindig tovább folytatódik. A szakadékok, a rések, amik közben vannak, mintha ott sem lennének. Azt áthidalja a sötétség, vagy át sem hidalja...

— Hát mit álmodtunk az éjszaka, kisasszony? — dugta ki a fejét a párnák közül Hillerné. Megállt Zsanika fölött és nézett le rá fölülről lefelé.

— Azt, hogy én elköltözök innét, — felelt vissza Zsanika.

— Álmodban? — adta vissza Hillerné.

— Nem, most mindjárt. Nem maradok itt tovább.

— No, talán jobb kvártélyra akadtál az éjszaka? — kérdezte gúnyosan Hillerné!

Zsanika elvörösödött.

— Nem akadtam jobb kvártélyra, de itt nem maradok tovább.

H[illegible]né lebontott haja alól rávillantotta a szemét.

— [illegible]llábbal kelt fel a kisasszony? — kérdezte [illegible] vagy talán csókosat álmodott és most rossz a szája íze?

— Nem álmodtam csókosat és nem is akarok azt álmodni.

Gyorsan öltözködött, mindjárt föltette a kalapját is.

— No, talán csak reggeli nélkül nem megyen el, — fordította a beszédet magázásra Hillerné. — És még Béni se kelt föl.

— Nem vagyok éhes.

— Hát olyan nagyon sürgős?

— Nem maradok itt tovább.

Akkor nyitott rájuk az öreg Hiller és utána a cigány Hani a nagy tálcával. A tálcán virágos porcellánbögrék. Mindenkinek más mintájú bögréje volt. Zsanika kékszélűt kapott, tarajas kakassal. Hiller Béni választotta neki.

— Itt a kávé, jó forró. Huh! Milyen hideg van már reggel odakünn, ráfagy a dér az ökör szarvára. Hát maga hová készül ilyen jókor reggel, Zsanika?

— Lakást keresni, — felelt helyette Hillerné.

— Csak nem megyen el tőlünk, Zsanika — és odafordította hozzá az ő gyámoltalan, félénk mosolygását. — És egy kis meleg kávé akkor se árt. Jó ropogós kenyeret hoztam ma reggel. És odament az asztalhoz és levágott egy jó nagy karajat. Fölemelte a kakasos bögrét és odanyújtotta.

Jó ember volt szegény öreg Hiller. Nem tudta, mi történhetett idebenn. Rá-ránézett a felesége arcára, fürkészte, mit csinálhatott már megint ez az asszony? Bizonyosra vette, hogy része van benne. Úgy szerette volna jóvátenni. Valami kedveset akart mondani Zsanikának.

— Csak nem megyen el maga is vándorolni, hogy kitudakolja, kerek-e a föld?

— De éppen is azt akarom. A világ végéig mindig menni akarok. Hogy sohase lássam reggel azt, akinek este jóéjszakát mondtam.

Az ajtó felé indult.

— Csak nem megyen el igazán éhgyomorral?

— Sohse biztasd olyan nagyon, Hiller, — vágta el a kínálgatást éles hangon Hillerné. Még az kellene.

Zsanika az ajtónál visszafordult.

— A Béninek mondja meg Hiller bácsi, ne várjon, én ma nem ülök neki.

XIV.

Ködös nap volt ez is, olyan, amikor minden összefolyik, egybeszakad, köröskörül is és legbent is. Nincsenek határok, nincsennek körvonalak, nincsen se vége se hossza útnak, szónak, érzésnek. Némely dolognak külön jelentősége van. Miért, arra nincs felelet. Némelyik tárgy kimagasodik a többi közül olyan magasra, mint a torony. De miért? Egy rongyos cipó fekszik az út közepén, miért éppen az? Vagy a sarkon kiugrik egy ház. Kiugrik és keresztbe áll az úton, nézni kell sokáig. Az a ház olyan volt tegnap is, tegnapelőtt is, de azért nézni kell sokáig. Miért? Valaki beköltözött abba a házba? Megindult abban a házban egy porszem és abból a porszemből lesz az a lavina, amelyik maga alá fogja temetni az egész életet?... Keresztülment az udvaron valaki, onnan fog kijönni valaki, aki a végzetet hordozza magában?... Kár kérdezni, úgy sincsen felelet. Az egész élet kivágatlan erdő, kazal széna, tűt benne keresni veszendő munka... Nehéz napja volt ez Pap Zsanikának. Kitaposott szérűn körbe bolygott a lelke, mint a nyomtató ló, de — szalmát csépelt Egyetlen szem mag nem hullott a kalászból, hanem ő csak keringélt-keringélt, lelógó kába fejjel. Taposta, taposta ezt a szalmát. Miféle szalmát? Amit már zsuppba is kötöztek, el is adtak, szalmazsákba is betömtek... És ő ezt nyomtatta, abból akart ő acélos magot, életet zsákolni. Bolond

dolog... Bolyongott a ködben, sok utcán át. A két keze ökölbe szorult. Mindig ökölbe szorított kezekkel járt. Egyszer — sokkal később — azt mondta neki egy orvos, hogy az nagyon jellemző egy emberre, ha mindig ökölbe van szorítva a keze. Neki ökölbe volt szorítva mindig, különösen azon a napon, de nem tudta, hogy az rá nézve jellemző.

Valami utcán ment, ahol még sohasem járt. Az utcának a végén látott egy széles, kényelmes, nagy sárga házat, amelyik olyan volt, mint túl a Vidróczky-hegyen a Fáy uraságék kastélya. Messzire csillogtak annak a háznak széles ablakai, különös, barátságos módon. Az egész ház kövér, pirosra hízott nemzetes asszonyhoz hasonlított. Valami olyanhoz, aki tiz gyereket hozott a világra és kilencet föl is nevelt belőle. Önkéntelenül, öntudatlanul a ház felé ment, homályos érzése volt, hogy ott fog ő jó kvártélyt találni. Egy külön szobát, valami magányos öreg asszonynál, aki már régen keres egy fiatal leányt, aki öregségében gyermeke legyen elhalt fiatal leánya helyett... Ilyeneket gondolt. De az mind nem volt önálló gondolat, csak egybefolyt sejtések. Összefűződve száz és száz fejletlen gondolat láthatatlan tengelyen. Száz és száz mákszemnyi ikra összetapadva az üvegtányéron. Áttetsző, gömbölyű ikraszemecske, felfüstölték, megaszalták benne az élet csiráját... A nagy ház az út végén terebélyeskedett, vadgesztenyefák állottak előtte sorjában... Pap Zsanika egyenesen nekiment a szélső ablakának. Függönytelen ablak volt alacsonyan, nyitva állott és benézett rajta... Kórterem volt az, ápolónék egy keskeny, magas, fehér asztal körül éppen véres vattát sepertek össze... No lám és itten akart ő szobát bérelni, ebben a házban...

...Szembe látta jönni Pongrácz Józsefet. Már messziről észrevették egymást. Mit fog

neki mondani? Mert az mégis csak lehetetlen, hogy úgy menjenek el egymás mellett ismét, mintha nem ő lett volna az a férfi, akivel először ment át azon a pallón... Az csak nem lehetséges, hogy tovább éljenek ebben a világban és úgy éljenek tovább, mintha nem történt volna semmi. Pongrácz József nem tért ki; nem tért ki egyik sem. Két megrakott szekér, bolond ló húzza, bolond kocsis hajtja, egymásnak akar az menni? Nem, az utolsó pillanatban mellőzött az egyik; mint a felírás mondja.

»Jobbra mellőzz, balra térj...«

Balra tért, hosszút lépett, már nem látszott az egész emberből, csak karcsú háta... Zsanika kergülten fordult utána... No lám! És ő még azt hitte, hogy ez így nem lehetséges!... Pedig lehetséges...

...Milyen nap volt az! Sok helyütt járt, már majd leszakadt a lába. Volt a mosodában is, ott, ahol azelőtt dolgozott. Elment oda munkát keresni. Beszélt a gazdával, elég sokáig volt ott, mert jól esett átfázott testének a nehéz, meleg gőz. De arra már nem emlékezett, hogy ott miket beszélt...

Valahányszor visszatért azután arra a napra, úgy tért az vissza hozzá, mintha akkor másodszor jött volna a világra öntudatlan fájdalmak között, amelyek ösztönszerűen sejttették az elkövetkezendő életnek elkerülhetetlen szenvedéseit. Valami mást akart okvetlenül. Egészen másképen az életet, nem úgy, ahogyan eddig volt. Tudta, hogy valami elhatározónak kell történnie, különben bekövetkezik a jóvátehetetlen. Menekülni akart a jóvátehetetlen elől. Egészen más irányt akart adni az életnek — hanem aznap nem reggelizett és nagyon hidegre fordult az idő azon a napon. Dél felé már dűlöngélt, mint a részeg. Borzasztóan el volt

fáradva és a műteremre kellett gondolnia, ahol Hiller Béni várja... Hiller Béni és... és... de miért is húzódozik ő olyan nagyon a másodiktól?...

...A Ligetben nem járt senki, egyedül bódorgott a vurstliban. Egyszer már járt ő ottan Pongrácz Józseffel. Akkor tavasz volt. Tarka-barka szalagok és kedves, tarka-barka szavak röpködtek és döngicséltek a levegőben. A barlangvasútra is fölültek és vörösszemű tüzes sárkány elvitte őket az alvilág csudái közé. Egy cseléd ült mellettük és egy baka. A sötétben Pongrácz József megcsókolta a fülét. Azután világosság következett és jött Tündérország a hét törpével...

A barlangvasútból csak a barlang maradt meg. Széljárta, undok fekete lyuk. Ott tátongott a gutaütött ringlispil mellett. Milyen is ez a vurstli télen? Gubbaszt magábazárkózottan, mint egy fekete, ráncosképű, tönkrement krájzleros. Zsanika odahúzódott a barlangvasút bejáratához. Beljebb nem mert menni... Tovább már nem bírta... Visszafordult és elindult a legközelebbi keskeny utcán. A szemébe ötlött az utca neve: Rigó-utca... Rigó-utca. Ő már hallotta valahol ezt az utcanevet. Rigó-utca 14. Most már tudta. Itt lakik ebben az utcában Ramslinė. Belekapaszkodott ebbe a névbe. Talán segíteni fog Ramslinė. Fel fog menni hozzá.

...Macskakövekkel volt kirakva az az utca. Nagy, sárga sarokház volt a tizennégyes szám, amelyikben a Ramslinė lakott. Messziről nagy zuhogás hallatszott a házból. A »Tejeskannák« — jutott eszébe Zsanikának és most már emlékezett rá, hogy Ramslinė említette, hogy tejcsarnok van a házban és a tejcsarnokos a háztulajdonos. Mikor a kapun befordult, akkor nagy, vastag asszony jött véle szembe. Három fekete szemölcs volt a bal szeme alatt. Ezt is

mondta Ramsliné. Ez az a kiállhatatlan házvezetőné, aki a Ramslinét úgy hívja: »az a jóféle«... Rengett alatta a föld, olyan vastag volt. Zsanikát majd a falhoz lapította, mikor elment mellette.

Keresztülment az udvaron, a tejeskannák között. Vaslépcsőn kellett felmenni. Kívülről az ajtó mellett egy üres, fekete képkeret volt fölakasztva. A keret alatt nagy kampósszeg. Ramsliné először elhúzta kicsit a függönyt és kikukucskált rajta, csak azután nyitotta ki az ajtót.

Négy vékony kis copfba volt a haja befonva. A copfocskáknak a végibe kemény zsinór. Úgy nyúltak a levegőbe a kemény, vékony copfocskák, mint a csiga szarvacskái. A zsinórvégek állandóan reszkettek a fején... Valami reggeli köpenyeg-féle volt rajta, régi, kopott tarka japánselyemből. A hosszú bő ujjakat visszavetette a vállára. A karja egészen szabadon volt. Zsanikának a szeme megakadt telt, szép karján. Senki sem gondolta volna, hogy ilyen fiatal és üde még a teste Ramslinénak.

Bementek a konyhából a szobába. A szobában minden bevonható be volt vonva organtüllel. A csillár, a gyertyatartók, a képkeretek, az ágynak a rézgombjai, az ajtókilincsek.

— Tisztán tartom a lakást, — mondta Ramsliné.

Zsanikát a pamlagra ültette, ő maga piros bársonyzsámolyra ült melléje.

— Igen, nagyon tisztán, mert nem tudom, mikor lép meg egyszer a gyerek. És mikor utoljára beszéltünk, azt is a szememre vetette... Azt, hogy sohsincs rend itthon, pedig ő ki nem állhatja a rendetlenséget. Hogy neki azért kellett a kávéházra szoknia, mert itthon minden a fejetetején állt mindig... Ó, pedig nem...

Majd meg lesz lepve, mikor hazajön. És kitettem »őt« is. Látta?

— Kit?

— Őt... Nem látta? Ott lóg az ajtófélen. Kilöktem az úrfit, a Jancsi úrfit. Meg szeget is vertem be neki, jó nagy kampójút, hogy ő maga is felköthesse magát, ha még egyszer betenné ide a lábát. Felőlem akár a tőve is kiveszhet a férfiaknak. Ó, bárcsak ne ismertem volna meg soha egyet sem. Ó, hamar elmult a dinom-dánom és jaj de hosszú most a szánombánom. Mi maradt nekem? Ki maradt nekem? Odalett a szép fiatalságom, oda a becsületem, mindennek vége és most itt vagyok, ha meghalnék, még az sincs, aki befogja a szememet. Mindenfelől rúgnak-marnak, utolsó vagyok az utolsók között. De miért? Mit adtam én nekik? Az életemet adtam oda nekik. Hogy megfizettek?... Kicsoda? Mintha lehetséges volna ezt megfizetni — pénzzel. Pénzzel azt, hogy kiszívták belőlem a vérem forróságát és megtöltöttek gyalázattal és fekéllyel... Hogy megfizettek? Kicsoda fizetett meg engem? Ők? Ők tovább mentek, elszéledtek a világban és szertehordták a világban az én életemet. Amikor én még kicsike voltam, az anyám mindig azt mondta, mikor a körmömet nyirtam és hagytam, hogy szertepattanjon a szobában: »A másvilágon tűzes serpenyőről kell azt összeszedegetni!« »És miért?« — kérdeztem én. »Azért, mert a jó Istenkének be kell számolni a legparányibb részecskédről is, hogy hová tetted és mivé tetted! Igen... Tűzes serpenyőről fogod azt összeszedegetni«... Ha lepöktem, már zörgött rám a zordon fenyegetés: »A másvilágon tűzes lapátról fogod feltörölni«... És én akkor láttam azt a tűzes serpenyőt, azt a tűzes tálat... Félelmetesnek láttam, de azt nem gondoltam volna, hogy itt van ez a tűzes serpenyő és itt

van ez a tüzes lapát... Én most pörkölődök azon a tüzes serpenyőn, mert nem birom összeszedegetni szerteszórt, fiatal életem... Itt bujok a zugolyomban és szüntelenül gondolkodom, hol vannak, hol, akiknek odaadtam? Hogy visszakérhetném tőlük, akik tovább mentek, elhagytak... Itt vagyok és nincsen senkim... A fiam, a gyerekem... Hazajövök éjszaka és nem vár senki... Nincs, akihez szóljak... Egyszer, amikor beteg volt, akkor még fiatal voltam, nagyon fiatal... És én néha kölöncnek éreztem a gyereket... Erről még eddig nem beszéltem, már nem is gondoltam rá... Hanem a multkoriban, talán a mult héten szerdán éjszaka eszembe jutott... No hát akkor beteg lett a gyerek... Himlős lett... Megijedtem, hogy rámragad a baj. Beszaladtam vele a kórházba és nem néztem ki hozzá egyszer sem. Féltem, hogy elkapom a bajt... Hát igen, nekem kellett a szép pofám... Két hétig nem mentem, akkor csak rámjött egyszer és este kilenc órakor addig könyörögtem, amíg beengedtek hozzá. Ott ült egy fehér rácsos ágyacskában, a szemecskéi félig le voltak tapadva és vékony hangon, mint egy beteg kis macska, nyöszörgött; »tejet, tejet«... Szóltam hozzá, megismert és mikor megismert, akkor leragadt szempillái alól kifolyt a könny és a csöpp száját keservesen, tehetetlenül lebiggyesztette. Fájt neki a szive, mikor meglátott... Némán panaszkodott...

Mint a kő, olyan nehéz sóhaj szakadt ki belőle, elhallgatott egy pillanatra. De csak egy pillanatra. Látszott rajta, hogy nem is bánja, kinek beszél. Beszél, mert kellett minderről beszélni. Gyónt szegény Ramsliné. Zsanika nem mert az arcába nézni. Dideregve kuporodott össze és fájt neki minden szó, mintha késsel hasogatták volna.

— Tudja, én még erről nem beszéltem senkinek. Azelőtt nem is emlékeztem már erre, de szerdán este, mikor a fiamról gondolkoztam, eszembe jutott. És most mindig látom magam előtt. Ahogy ott nyöszörgött az ágyacskájában, sovány karján a bő kórházi ing. A folyosón nem zárták el jól a vízcsapot és csöpögött a víz. Tudtam is én miért, de — de nagyon hangosan csöpögött. És mindig egyformán hangzott. Hát én akkor ültem ottan, néztem azt a szegény gyermeket és borzasztóan sajnáltam. Hogy miért kell ennek így szenvedni és eszembe jutott, hogy jobb lenne neki, ha meghalna. És utána rögtön az is eszembe jutott, hogy nekem is jobb lenne. Néztem az én szegény, kis gyerekemet, aki csak mondogatta: tejet... tejet... De nagyon vékony hangon, mert be volt dagadva a torka és én hallgattam, a szívem egészen összeszorult, azért valahol mélyen bent tovább szövődött bennem az a gondolat, hogy igen, nekem is jobb lenne, ha meghalna, akkor szabad lennék, nem lenne rajtam ez a nyűg és jöhetnék, mehetnék, amerre jól esik... Elmehetnék külföldre is, Oroszországba, vagy Amerikába... Talán még meg is találnám valahol a szerencsémet... De azért úgy tettem magam előtt, mintha mindazt nem én gondolnám... Akkor jött az apolónő. És én mondom: »A gyerek tejet kér«... Ő azt feleli: »Igen, de nem megy le a torkán«. »Jaj, szent Isten, szegény gyerek, jobban lesz ez?« — kérdeztem. Az apolónő nagyon rám nézett és én lesütöttem a szememet. Mintha most is látnám magam előtt... Alávalóbb vagyok a pondrós kutyánál... És most vonítok a gyerekem után... Most azt mondja meg nekem, kedves nagyságod, miért vonítok utána? És ha én akkor nem szerettem volna a gyerekemet, szerethetném-e mostan? De mi volt az akkor énbennem? Valami ron-

tás? Feleljen erre nekem! Én azt akkor nem magamtól gondoltam, így tehát mostan nem lehet engem azzal büntetni, hogy a gyerek örökre elszakadjon tőlem... Mert az csak nem lehet, hogy örökre elszakadjon tőlem?!

— Karikára nyilt szemmel nézett Zsanikára és megismételte:

— Az csak nem lehet?..

— Nem lehet, — felelte Zsanika, de magában azt gondolta, hogy az is lehet, minden lehet és nézte Ramslinét, aki elkezdte kifonni vékony copfjait. Kiszedte a kemény zsinórt. Félig ősz, megfakult haja összekunkorodott, visszaugrott a halántékára és sárgás, petyhüdt arcához nem illett a huncutul kunkorodó haj. Egészen nevetségesen hatott az a sok huncutka, hanem azért inkább sírni tudott volna, aki nézte. Zsanika nem bírt szólni, nem tudta, mit mondjon ennek az asszonynak, aki ott ült előtte és bontogatta fakó haját. Egy bugyor szerencsétlenség rongyos japáni selyemben... Felnyúlt az asztalra, kis tükröt vett elő, a térdére támasztotta. Keskeny, ritkafogú fésűvel fésülgette a haját. Megfogta a huncutkák végét, szétborzolta és visszaugrasztotta köröskörül a homlokán. Libegett a haj a homloka körül, mint a fakó, szénfüstös, téli köd...

— Most elmegyek innen, — gondolta Zsanika. — Micsoda élete van ennek is? És most borzolja a haját... Vajjon mi öröme telik ebben? És én mindezt látom és még az jutott eszembe, hogy ennél fogok én menedéket találni.

Ramslinénak hirtelen megélénkült az arca. Látszott rajta, hogy egészen új gondolatkörbe zuhant bele. Titokzatosan suttogta:

— Már nem fog az sokáig így tartani... Az éjszaka megint »*láttam*«... Igen, *láttam* és *cselekedtem* is. Tudja mit? Egy éneket kompo-

náltam és le is írtam. Le. Pedig én ezt sohasem tanultam. Én mindjárt el is zongorázom magának, de előbb hallgassa csak ezt meg, amit elbeszélek...

A zongorához ült.

— Ez úgy volt, hogy felkerestem azt a pittyedt szájú Gerbernét, hogy tanítson meg engem a zeneszerzésre. Az ember csak akar öregségére valami tisztességes alapot. No nem?... Mert én zongorázni tudok kicsit... No, később azután a zongorázást is abbahagytam. Elhagytam a főpincért is, azt a bestelelket, pedig hát mégis csak ő volt a gyerekem apja. Azért vert meg az Isten, mert azt elhagytam... De ez igérte, hogy majd bejuttat engem a színházhoz. Hát hiszen nem akartam én ott az első lenni. Pedig a színiiskolában valamikor, valamikor... Akkor bizony még én sokat vártam. Hiszen ha az a főpincér nem lett volna... Szép ember volt a főpincér. Hogy állt azon a fekete ruha. És milyen gavallér volt!... No, hát az is elmult. Minden elmult. A színház, a fekete ruha, a gavallérok, az első szerelem, a második szerelem és a többi mind... Ó, a többi már nem szerelem volt... Csak olyan mismás, züllés... De a Gerbernének kár hencegni... Mert neki szerencséje akadt. Köszönje meg az Istennek és verje a mellét. De velem azért mégse hencegjen. Mert én ismerem szilvafa korából. Együtt jártunk a színiiskolába. Ó bizony! Sokszor lakatta őt jól a főpincér... A fiamnak is ő lett a keresztanyja. Akkor egy szobában laktunk a Delynénél... No, ő most nagyságos asszony. Hozzáment a második karmesterhez, az kitanittatta. Szerencséje volt, pedig hát egyformán kezdtük az életet mind a ketten. De neki több esze volt. Ó bizony nem hozott gyereket a világra. De nem ám, még a karmesternek se... Csak látni kellett volna,

hogy húzgálta a száját, mikor fölmentem. A fürdőszobába vitt ki magával, még csak le sem ültetett. És viháncolt, mikor a zeneszerzést mondtam neki, hogy talán megháborodtam?... Minek akarom én azt megtanulni? Hogy talán azt hiszem én, hogy azt csak úgy máról holnapra lehet belefujni valakibe?... »Nem hiszem én azt, nem vagyok én olyan buta, — feleltem neki — de nem is akarom én azt olyan alaposan tudni. Csak éppen annyit, hogy le birjam jegyezni, ami úgy kikívánkozik belőlem, amikor rám jön az a nagy szomorúság. Olyankor én leülök ide a zongorához és akkor úgy énekelek magamnak. Nem is én énekelek akkor, hanem a szomorúság, az a feneketlen szomorúság, az énekel sirva... Azt akarom én leirni... Nem a világnak, csak a fiamnak... Hogy majd tudja és lássa«... A Gerberné azonban nem tanitott meg engem. Nagyon megbántam, hogy fölmentem hozzá. Ütöttem a lábam, mikor hazajöttem. Minek vitt ez fel engem oda. Ez a vén, buta lábam, mindig csak ez szeretett ide-oda csavarogni, szélsebesen forogni, ha szólt a cigány. Tegnap este, mikor lefeküdtem, sóhajtoztam és megint csak Gerbernére gondoltam: kellett ez nekem?... No és éjszaka jött az a látomás. Aludtam, de az egészen más alvás volt. Lehúnyt szempilláimon keresztül valami világosságot láttam. Egyszer csak valaki beszél hozzám: »Most kelj föl, ülj le a zongorához és játszd el azt az éneket, azután le fogod írni az ötvonalos papirosra.« Én fölkeltem, leültem és eljátszottam. A disznó, vastag nő ma reggel rám is bömbölt, hogyha még egyszer merek éjjel két órakor zongorázni és énekelni, akkor fölmondja a lakást. De ha akkor jött az ihlet, feleltem neki. Menjek a bolondok házába az én ihletemmel és különben is ne beszéljek neki ilyen disznó-

ságot, mert hozzám vág egy tejeskannát. Hanem beszéljen ez a vén fujtató, amit akar. Én tudom, hogy a művészetért szenvedni kell. Én fölkeltem, zongoráztam és lejegyeztem az egészet a papirosra. A Gerberné még fog jönni hozzám kézcsókolásra. Már nem sokáig fog tartani az egész. Csak még egy könyvet kell nekem kitanulni, akkor nem lesz előttem semmi titok. Akkor »látni« fogok, amikor akarok és azt, amit akarok. Én már most is sokat tudok... Enhozzám sokan jönnek, akik tudni szeretnének a holnapról. De én nem beszélek, csak annak, akinek akarok. Nem vagyok én »rakamazi asszony«...*

A húrokat billegtette, amíg beszélt. Lassan-lassan elhalt a szava és játszott. Összevisszaság volt az, szomorú, végtelenbe vesző, sírva panaszkodó hangok kaosza: Ramslinė!

Zsanika maga alá húzta a lábait, összekuporodott a pamlag sarkában. Lehúnyta a szempilláit. A panaszos hangok odacsúsztak a szívére. Arcok jöttek és alakok, akiket nem látott soha, de mégis ismert. A zűrzavar nőttön nőtt benne, az az érthetetlen szorongás még keserűbb lett. Elmélyedt, egészen alásüllyedt ezekbe az érzésekbe. Az egész élete elvonult előtte. A falu... A Jány-kútja... Hódy Veron, az ispán úr... Az az óra akkor a templomban, amikor először nézett a szemébe... És azután, azután... Pongrácz József...

Ramslinė cérnaszál, reszketős hangon énekelt... És Zsanika összekulcsolta a kezét a térde körül.

Pongrácz József... A csókos éjszakák... Az eszeveszett szerelem... és Hiller Béni..., Ramslinė abbahagyta a zongorázást...

* Híres paraszt jósnő.

— Mi az? Hiszen maga sír... Maga jó lélek, sírni tud... Várjon csak... Adja ide a kezét... Most lesz a legjobb. Most közelebb vagyunk egymáshoz. Most van valami híd közöttünk. Mert ez kell hozzá, az összekapcsolódás, a híd. Különben nem ér semmit az egész... Akkor csak annyi az egész, mint a zöldpapagály-planéta két garasért. A tenyere fölé hajolt. No, ez itt a szenvedély vonala... Még nincs kifejlődve egészen, de már keresztülment a főárkon... Itt van ni... Hadd látom csak... Van itt valami barna férfi... Ki ez a barna férfi... Mit akar ez?... De mit akar ez a barna férfi? Ez akar valamit, pedig nem rosszindulatú... Lám csak... Ő hoz is valamit... Valami dicsőség vár arra a barna férfira, de abból a dicsőségből magának része lesz... Pénz... Hű!... Sok-sok pénz van itt... Ne felejtse el, hogy én ezt megjósoltam... Hogy én most megkötöm szóval ezt a szerencsét... De azért ez a barna férfi nem egészen úgy gondolja, ahogyan mondja... Jó lesz vigyázni... Itt, itt van még valaki... De ez még most csak az árnyékával mutatkozik... Hanem azért biztosan fog jelentkezni... Most még nem látok senkit és semmit körülötte... De ez a barna férfi már megint itt van. Ez nem akar elmaradni... Ez nagy szerencsével közeledik, az biztos... És még egy harmadik a háttérben... Az nem jó szívvel van magához... Az bosszút forral... Az még szomorúságot fog okozni... Itt vagy te is, te bestia... Majd nyakoncsiplek én téged egyszer. Ez a bronzvörös hajú, borzas bestia most mindig itt ül a nyakamon. És nem lehet tőle szabadulni. Csakúgy világít a haja. Bizonyosan festi a nyomorult. És itt settenkedik, ólálkodik a küszöböm előtt. Nem tudom, mit akar. Most magának is jelentkezett. Vigyázzon rá. Ez nem rendes ember. Ez bizonyosan »vízibornyúból« lett... De én fülön fogom. Még ő se határozta el magát...

Hanem már útban van... Találkozása is van itten, de...

Csöngettek.

— Hát ez kicsoda? Majd kinézek itt az oldalsó ablakon.

Kinézett, elugrott az ablaktól, dörzsölte a kezét, a térdeit csapkodta. Rángatódzott az arca az izgatottságtól.

— Hű!... Hű! Itt van! Itt van! Bedőlt!... Tudtam én ezt, hogy hamarosan kelleni fogok. A Ramsliné... Vidd el ezt a levelet!... Beszélj vele!... Megállj, kutya!... Majd adok én neked fürdőszobát... Ramslikám. keresd, kutasd, nézd, mozdulni sem merek... A holnapot akarom tudni, hogy mi lesz belőle?... Dögölj meg, kutya...

— Ki az? — kérdezte Zsanika.

Kicsoda? Hát a Gerberné.

— Csak hadd várjon, — és forgott a szoba közepén, mint a motolla. — De jó, hogy nem tudja senki, én vagyok az Anci-panci...

Odatáncolt az ajtóhoz.

— Ki van ott?

— Én.

— Ki az az én?

— Ne bolondozz, Ramsliné, hát én?

— Ki az a hát én?

— Nem ismered meg a hangomat, Ramslikém?... Én vagyok, Gerberné!

— Mit akar a Gerberné?

— Megháborodtál? Eressz be...

— A Ramslinénak ma »látónapja« van. Ramslinéval ma finoman kell beszélni.

— Éppen ezért, Ramslikám, csak eressz be.

— Én nem vagyok Ramslikám. Én madame vagyok. Igen, madame...

Kinyitotta az ajtót.

Gerberné félretaszította és keresztülrohant az előszobán.

— Kit dugdosol? Azért még nem kell olyan komédiát csinálni — és belépett a szobába.

Pap Zsanika akkor már fölvette a kabátját. Gerberné tetőtől-talpig végignézte és mig nézte, a két szája szélét lebiggyesztette, az ajkait pedig összepréselte.

— Aha, — gondolta Zsanika — már biggyeszkedik. — Odafordult Ramslinéhoz.

— Tehát búcsúzom. Isten vele.

— Gerberné közbeszólt:

— Csak nem elölem szökik a nagysád?

— Én már éppen készülödtem — és indult is kifelé! Még ki sem ért a külső ajtóhoz, már kihallatszott utána.

— Nem akarsz nekem jósolni?

— Nem.

— Ramsli, nem jósolsz? Csak most az egyszer...

— Neked nem többet...

*

...Kapuzárás után becsöngetett a házba... Felment a lépcsőn, a lépcsőházban a portás ránézett és megkérdezte:

— Ne vigyem föl a lifttel. Talán beteg a kisasszony, hogy olyan sápadt?

— Nem bánom, vigyen fel.

Odatámaszkodott a műhelyajtóhoz és azon gondolkozott, hogy inkább talán mégis a Hanihoz kopog be és megkéri, hogy mellette alhasson. Valaki közeledett hozzá. Hiller Béni jött, megfogta a két karját, odaszoritotta magához és lehajolt hozzá és megcsókolta a száját. Akkor először.

— Egész nap kerestelek, mint az őrült... És nem feküdtem le, itt vártalak, tudtam, hogy vissza kell jönnöd, hogy a vágyam, mint a mágnes visszahúz.

Bevitte a karján. A műteremben lefektette a pamlagra, betakargatta és teát főzött neki.

— Egy szót se szólj, csak idd meg... Mi lelt? Olyan vagy, mint akit a sírból húznak ki. Úgy-e, éhes vagy?... Itt van, egyél... Egyél, te bolond, te őrült, te ostoba... Tönkre akarod tenni magadat? Mi vagyok én, talán tevehajcsár, hogy reggeltől estig loholok utánad a sivatagban. Hol voltál? Mindenütt kerestelek. A Három Hetesben, Ritka Dávidnál, még Ramslinál is... Mondta, hogy jártál nála... Hol voltál? Tönkre akarod magadat tenni? És engem is, úgy-e? Azt hiszed, hogy én ezt tűröm? Megverlek, összetöröm minden csontodat, ha még egyszer ezt megpróbálod... Majd megőrültem egész nap... De mi lelt, ki bántott téged, te bolond?... Add ide, hadd melegítsem meg a kezedet... Hiszen meg vagy egészen fagyva... Te talán reggel óta mindig az utcán csavarogtál? Beszélj?... Szólj... Mi lelt? Most feküdj le itt, te bolond és takard be jól magadat. Az éjszaka én fogok aludni a szalmazsákon... És holnapra majd beköltözöl ide szembe, a vén Fáni kisasszonyhoz. Kibéreltem neked egy szobát a vén kisasszonynál, Fánikánál. Hallgathatod majd a prédikációit estétől reggelig. Lesz külön szobád. A kosztodat is áthordja Hani, ha akarod.

Mielőtt felelhetett volna, már ott is hagyta. Félig aludt már, mikor még egyszer bejött hozzá.

— Most, ha akarnám, akkor itt maradnék nálad. És kiszívnám belőled a véredet, a lelkedet és véresre csókolnám a szádat. De nem teszem, pedig tudom, hogy azért futottál előlem, mert arra vársz. De azért sem. Én is várok... Arra várok, hogy elhozd magadat és ideadd magadat a magad jószántából. Én tudok várni, de ezt ne merd többet. Nem tűröm, hogy csak úgy eltűnj az életemből, hogy én azt se tudjam, hol keresselek. Azt nem tűröm, értetted?...

XV.

— Nem úgy van az, Pap Zsanika lelkem.

Reggel óta szakadatlanul dolgozott Hiller Béni. Így dolgozott már hetek óta lázzal, fanatikus erővel és a nagy kép befejezéshez közeledett. Föltett erre a képre mindent. Belevitte a teljes tudását, akaratát. Még egyszer, utoljára megmérkőzött az élettel. Még egyszer, utoljára tudott akarni. Így dolgozott. Most szemben állott a képpel és sokáig, figyelmesen nézte. Igen, most lekötötte. Ma ellopta a szeméből azt a talányos örvénylést, amelynek mélyéből néha ártatlan gyermekszem mosolygott rá bizakodón, máskor pedig ördögi szikrák pattantak ki. És az ajkait... Azokat az imádságos ajkakat, amelyek arra vártak, hogy igazi csókot csókolni tanítsa őket valaki... Igen!... Ez a Rongybabakirálynő!...

Még mindig a képet nézte és ismételte:

— De nem ám! Nem úgy van az, Pap Zsanika lelkem!

Föl és alá járt körülötte.

— Azt hiszed, Zsanika, hogy mert jártál már egyszer ama körtefa alatt, mert hittél az elsőnek és mert az elhagyott, végeztél a históriával. Most beülsz majd a sarokba és siratod elhervadt lánykoszorúdat... Nem úgy van az, Pap Zsanika, hanem egészen másképen van. De még mennyire másképpen. Megmondom én neked érthetően és világosan: jön majd a második. Egyszerű a dolog, babám, és mindennapi. Csak ti már olyan fajták vagytok, hogy szerettek vele tüntetni. Úgy tesz mind, mintha óvele történt volna meg először. Pedig dehogy... Eljött egy legény és asszony lett a lányból. Hát azután? Most te azt hiszed, hogy ennyi volt, mese volt, most valami rettenetesnek, csudálatosnak kell

következnie. Következik is, de nem úgy, ahogyan te gondolod. Hamvazkodással és bűnbánattal. Miért, te, te bolond... Hiszen még hátra van az élet, Pap Zsanika. A rettenetes élet, a nagyszerű élet. Mit tudsz te arról, ami még rád várakozik? Nézz rám. Én már beszélhetek az életről, mert belegázoltam és ültem benne nyakig. Voltam »szép asszony« barátja — az ura eszembe jut néha és olyankor nevetek álmomban, hogy aludni sem tudok tőle — és voltam babája szomorú rossz lánynak — szerelemből... Kinek mi köze hozzá? Én sem kérdezem meg Nánopittyem Gergőtől, hogy kivel van szerelmes számadása? Mi közöm hozzá? Aludtam priccsen, aludtam én pincegádorban is. Ettem marhafaggyúval főzött káposztafőzeléket a népkonyhában. A torkomra fagyott az íze... Volt úgy is egyszer — még ma is előttem van az az utca, soha el nem fogom felejteni. Keskeny utca volt. Olyan sikátorféle Berlinben. A gyerek négyesztendős formájú volt, kis széken ült az ajtó előtt. Csupa földszintes ház egymás mellett. Valami egyszerűbb, jobb életből ott maradt házak, küszöb fölé nőtt már az utca, de a házak maradtak a régiek... Hosszúkás, sárgára festett, rézsútos tetőzetű házak, négy egyforma kockára osztott kis ablakokkal. Az ablakokban virág. A szegény ember virágja: kövirózsa. Hasznos virág. A szegény ember virágja. A nedve a fülfájást gyógyítja, húsos levele vöröshagymás zsírral keverve körömgyulladás ellen jó. Én lelógó fejjel húztam végig a sikátoron, sunyin, alulról fölfelé néztem az embereket. A gyerek — viaszkosvászon kötényke lógott a nyakában — két kis öklében tartotta a kávésbögrét, éppen a szájához emelte. Körülnéztem, elhaladtam előtte, benéztem a nyitott ajtón. Nem láttam senkit. A tekintetem, mint a kigyulladt üstökös lángolt végig a sikátoron. Nincs senki. Oda-

ugrottam a gyerekhez és... és... kikaptam kicsi kezéből a kávésbögrét... Mit akarsz? Veszett voltam az éhségtől... A bögrét különben is visszavittem, mikor besötétedett és odatettem a küszöb mellé. Pedig jártam vagy négy óra hosszáig, míg odataláltam, úgy nekiiramodtam akkor a zsákmánnyal... Hát ez az, látod, Pap Zsanika!... Ha akkor engem feljelentettek volna és elfogtak volna, lecsukat a bíró irgalmatlanul, de le ám. Mit tud ő ehhez? Ő mégis csak eszik reggel, délbe, este... Alávaló dolog volt... Jobban tudom én azt, mint ők. Ha még valami milliomos csemete lett volna... Olyan, akit csipkerózsaágyon szültek a világra, még hagyján. De az magamfajta koldusfajzat volt, bizony... Mindegy, éhes voltam... Majd egyszer... Majd százat fogok teletömni fizetésképen... Pukkadásig tömöm őket cukrászsüteménnyel... Megfizetek én mindenkinek — mindenért. Rátaposok az életre, letöröm, le a kutyát — felőlem acsarkodhatik — én megnyergelem... Beleeresztem a sarkantyúmat a véknyába, hogy hulló piros vér jelöli utamat végesvégig... Most miért nézel rám olyan szorongó rémülettel?... Most azt gondolod magadban, úgy-e, hogy komisz, piszok ember vagyok. Persze, aki azt a bögrét el tudta venni annak a gyereknek szájától. Mit lehessen várni egy ilyen embertől. Hát az nem igaz... Tudod mit, én most azt mondom neked, én jó ember vagyok. Igenis, az vagyok. Őszintelelkű ember vagyok, én itt kinyitom előtted magamat egészen. Kigombolom a kabátomat, de még a mellényemet is. Mert azt akarom, hogy te belém lássál. Hogy tudd meg, én nem vagyok szégyenlős természetű és nem válogatok az eszközökben. És amikor én megéhezem, akkor kinyújtom a kezemet azután, amit megkívántam... Itt vagy mindjárt te magad, Pap Zsanika... Látod, most téged

sütögetlek, főzögetlek, puhítgatlak. Most miért néztél olyan csúfolódva? Azt hiszed, úgy-e azt hiszed, nem igaz, ezt csak úgy mondom, mert ha igaz lenne, akkor nem vallanám be ilyen nyiltan. Hátha ez is csak olyan kiszámitás, ez a nyilt bevallása a célnak? Szándékosan csinálom, csak azért, hogy elkábítsam az óvatosságodat... Mit is gondoltál te, Pap Zsanika, hogy te már végeztél a férfiakkal? Azt hiszed te, hogy az első után nem következik a második? De bizony következik. Még harmadik is a második után. Itt most már csak azon múlik az életed, hogy te fogod-e fölfalni őket, vagy ők téged...

Abbahagyta, cigarettára gyújtott, végigheveredett a pamlagon.

— Vagy talán úgy tervezed, — folytatta — hogy kolostorba vonulsz, Pap Zsanika és vezekelni fogsz a Horkay körtefájának mézízű gyümölcséért... Úgy-e, nagyot néztél mostan, Pap Zsanika? Tágra huzódott a szemed a csodálkozástól. És a kezed reszket, a mutatóujjadba beszaladt a horgolótű hegye... Persze, ezt te nem hitted volna, hogy én ezt is tudom... Ne, ne búsulj, nem is olyan régen tudom... Akkor már be volt fejezve a történet, amikor az a körtefa szóba kerül, egy éjfél után. Nagyon haragudott Pongrácz József. Gondolom, a Három Hetesben látott előttevaló este, azért haragudott. Fájt neki, hogy túlélted azt a körtefát, pedig ő is túlélte. Tudod, barátom, a férfiak szeretik azt hinni, hogy ők pótolhatatlanok... Pedig... Pedig nem pótolhatatlanok... Egyáltalában nevetséges és ostoba dolog a szerelemben a holnapra gondolni. Az ember úgy szeret, mintha holnap — mit holnap, a következő pillanatban! — már elsülyedne az ég, a föld, az egész mindenség!... Most miért húzódtál el tőlem?... Azt gondolod már megint, hogy

romlottlelkű, gonosz ember vagyok. És kik mondanák rám ezt különös megrovó hangsúlyozással? Az erkölcsösek, az erényhősök, az úgynevezett rendezett viszonyok között élő, boldog családfenntartók. És kik ezek a rendezett családfenntartók? Ezek a fiahordók?

Megállt a festménnyel szemben és mereven nézett rá, mintha annak beszélt volna. De oldalt lopott pillantásokat vetett a tükörbe, úgy figyelte Zsanikát. Zsanikának a horgolótűje a lábánál hevert. A téli nap egyenes sugárokban tűzött be a műteremablak kék függönyén. A visszfény kékeslila koszorút font a Zsanika homlokára. Ez nagyon szép volt.

— No igen, kik ezek, ezek a megbotránkozók, lássuk csak. Én például ismertem egyet, az igen nagy tiszteletben álló férfiú volt, akinek a szava súlyosan nyomott a latban és az a kis kopasz úriember például otthon, szűk családi körben szemet húnyt és nem akarta észrevenni azt, hogy más vigasztalja a feleségét. Ez az úr tudta magáról, amit tudott, hogy kissé későn házasodott, de azért meg akarta magának tartani mindenáron a felesége hozományát... No! és ismertem egy másik urat, igen jeles ember, országos hírű művész, vagyonokat keres, mert szép felesége van... Mindezt csak úgy mellékesen jegyzem meg. Mert ezek csak egyes esetek... Igaz, hogy az ilyen és ehhez hasonló esetek sokkal gyakrabban fordulnak elő, mint gondolnák... De azért ez nem bizonyít semmit... Hanem vegyük például ezt: Te, te drága, finom és kívánatos húsú Pap Zsanika, aki után nemcsak az én fogam vásik, hanem számos és számos férfié, és én hiszek benned, hogy nem leszel cudarszívű és nem zárkózol el süket fülekkel, midőn hozzád kiáltunk — te Pap Zsanika, fölnőttél, mint az útilapu az útszélen. Biztosan azért az útszélen, mert fölösleges vol-

tál apádnak, anyádnak... Te azonban, miután megszabadultak tőled és kirúgtak pólyástól és pelenkástól, nem pályáztál el a másvilágra, — volt magadhoz való eszed — hanem megmaradtál és felnőttél. Pedig botrányköve voltál az egész falunak. Csúfoltak, bántottak, megköveztek. Miért? Tehettél te róla? Értsd meg, hogy ártatlanul szenvedtél? Hogy ők, ők a bűnösök, ők tartoznak neked. Az egész világ adósod. Az egész társadalom. Elrabolták tőled a nevedet, az apádat, anyádat, szép gyermekségedet, a hitedet, a gondtalan, drága éveidet, ragyogó ifjúságodat és adtak helyébe mondhatatlan kint, megaláztatásokat, szégyen és gyalázatot... Azután... Eljött egy a kimért erkölcsűek közül, abból a rendből, amely kiebrudalt téged és meglopott téged... És az erkölcsösek?

Mit tettek ők azután? Megint csak fölháborodtak, de már nem lökhettek ki maguk közül, mert azt már akkor megtették véled, amikor még annyit sem tudtál a világról, hogy bű-e, vagy bá?... Így áll a bál, Pap Zsanika... Én ezt neked nyiltan megmondom... Neked már mindegy, szép barátom. Te már így is, úgy is azok közzé tartozol, akiknek a homlokára rá van sütve a Kainjegy... Most aztán rajtad áll, hogy hogyan csinálod tovább. A szenes vasaló mellett, vagy automobilon, pezsgőskádban... Hogy a sirástól akarsz-e korán megvénülni, vagy a szeditő mámortól. Mert hamar vénít mind a kettő. Az egyikbe belefulladsz, a másikba elégsz.

Már akkor mellette ült és fogta a kezét. Ott tartott már akkor, hogy hitt a saját szavaiban. Meg volt részegedve a hangjától, mint mindig, ha sokáig beszélt. Alvó gondolatok, amelyekről eddig nem is tudott, szabadultak föl a lelkében. Megrohanták ezek a gondolatok, elöntötték

az agyát és ő szenvedélyesen, gyorsan lökdöste őket ki magából. Mint a forró zuhany, amely minden oldalról sugárban ömlik rá, úgy zuhogtak Zsanikára a sűrű és kábító mondatok. Összehúzott vállakkal, magatehetetlenül ült a helyén, a szemei rátapadtak Hiller Béni arcára, ajkai — mint a csudátlátó gyereké - egészen öntudatlanul követték a Béni ajkmozdulatait.

— Nem úgy van az, Pap Zsanika. Eddig cserébe semmit sem kaptál, mindig csak te adtál. Magadból adtál, a húsodból és véredből. Nem volt másod, tehát ezt zsarolták ki belőled. Más is, én is. Most te következel. Most szembefordulsz velük és azt mondod: elülről kezdjük a számadást... Adni fogok ezentúl, de megfizettek érte... Meg. Vérrel, könnyel és arannyal. Kínozd őket, szedd ki még a beleiket is. Szívd ki belőlük az életet, az utolsó csöpp velőt, az utolsó garast és azután lépj át rajtuk és menj tovább. Meglásd, jó lesz, szép lesz, ragyogó lesz... Meglásd, más íze van a csóknak a csipkés, selymes ágyban... Pap Zsanika, jó a szerelem, csak tudni kell hozzá. Ha tudni fogsz hozzá, akkor mind szolgálni fognak, mert a legszebb vagy közöttük. Nem is érdemelnek mást, csak azt, hogy szolgáljanak. A szolgái lesznek a te vágyaidnak. Légy az okosabbik. Te igázd le őket... És el fognak jönni hozzád a soha nem sejtett gyönyörűségek. Mit is tudsz te még a szerelemről? Látom a szemedből, hogy még nem tudsz róla. Majd jönnek az éjszakák, amelyre sohase volna szabad virradatnak következnie...

Pap Zsanika zsibbadtan tépte ki magát a karjai közül.

Menekült. Ez volt az utolsó erőfeszítése.

*

Befejezték a festést... Mikor ki akartak lépni az ajtón, váratlanul összeütődtek. Az érintkezéstől kigyulladt a Zsanika teste. Megtorpant és visszafordította a fejét. Béni a szemébe nézett és az ő gyakorlott szeme azonnal meglátta amannak lobogó szempárjában, hogy most felébredt és szomjasan, éhesen követelődzik az a »másik« ... Hirtelen átölelte, magához rántotta Zsanikát és száját szájára szorította. Megvonaglott a karjai között, még védekezett a két karjával ösztönszerűen — de a szája már visszaadta a csókot.

— — — —

szorongó félelem markolta meg. — Siessünk, Béni.

Az idegen férfi pedig egyszerre csak megindult — lefelé. Három lépcsőfokot ugrott egyszerre...

— Hiller úr... Hiller úr...

— Nem hallja, kiabál — remegett Zsanika — az az ember... Tegyen úgy, mintha nem hallanánk...

— Ne légy gyermek, hiszen az a háziúr... Billing Jeromos... Várj csak, majd én megyek...

Már indult is, de az felülről leszólt:

— Azaz pardon... majd máskor... nem fontos...

— Billing Jeromos... És az a leány?

— A leánya... Haydé...

— Istenem... milyen szép... milyen fehér... A leánya...

— Billing Jeromos...

— Talán a faludban hallottad. Úgy beszélte Pongrácz József, hogy van ott valami titokzatos villájuk. A Paradicsom-villa.

Zsanika arca megélénkült:

— A Paradicsom-villa. Most már emlékszem. Sehol a világon nincsenek olyan szép rózsák, mint abban a kertben. Olyan titokzatos volt az a Paradicsom-villa. Azt beszélték a faluban, hogy világszép asszony volt az a Billingné. Hogy ördögökkel cimboráskodott, azokkal mulatott a kastély kertjében. Egyszer azután eljött oda — meghalni... Engem azon az éjszakán találtak. Kísértetes éjszaka volt - mondják. A Vidróczky lelke uralkodott azon az éjszakán... Billing Jeromosné... Most pedig itt lakom a házában... Milyen különös, hogy itt lakom.

— Mért volna különös? — nevetett Béni. — Ebben nincs semmi különös.

— De ez nagyon különös...

XVI.

Haydé...

Halkbeszédű volt, csendesjárású és nagyon ritkán nevetett. Még csak tizenkét éves volt, de már elfelejtette a nevetést, vagy talán meg sem tanulta? Nem volt, aki megtanitsa rá. Az Orsolya-szüzek zárdájában, a csendes, hideg folyosókon nevelték. A fiatal lány levágja a fejét, szemét elbujtatja a leeresztett pillák mögé, az ujjak gépiesen pergetik az olvasót és halványan suhan tova a kongó folyosókon. Ő is igy. Tekintetét a földöntúlira függesztve, elnézve oda, ahonnan a szent szenvedések sugároznak, révedezett át a való életen. Egyetlenegy barátnője volt, sveszter Ignácia. Vele sokat beszélt halott anyjáról. Arról, amit az anyja mondani akart neki, mielőtt meghalt, de amit azután mégis elvitt a sirba magával. Az a rettentő jelenet a halódó anya mellett volt életének legelső emléke. Beleégette magát az apró gyermek emlékezetébe, újra és újra visszatért rá.

Mielőtt eltávozott volna a zárdából, — utolsó este — bejött a szobájába sveszter Ignácia. Csend volt már akkor az egész házban, rejtelmes nehéz hallgatás a sveszterek folyosóján. Sveszter Margit a kapukulcsot fejvánkosa alá téve, mélyen aludt és kialudt vele minden világosság a márványkockás folyosókon.

Haydé nyitott szemekkel, mellén összekulcsolt kezekkel feküdt az ágyán. Minden este igy aludt el — két kezét imára téve össze, mert amely lányt igy talált álmában az inspekciós nővér, annak szentképecskét csusztatott imádkozó tenyere közé. Már egész halom ilyen szentképecskéje volt. Feküdt tehát két rózsás tenyerét összetéve és arra gondolt, hogy holnap

este már nem ebben az ágyban fog feküdni és soha többé nem fog ebben az ágyban feküdni. És le fogja vetni magáról a fehér matrózgalléros, kék lüszter ruhácskát, a fűzős cipőt és nagyszélű, kékmáslis, kerek kalapot. Itt hagyja mindezt, mater Szerafint, mater Ladiszlát, sveszter Urszulát, a nagy, fehérrel bemázolt ablakokat, a rántottlevest, cukrozatlan tejbedarát, lencsefőzeléket, a nehéz kelttésztákat, itt mindezt a drága, édes biztonságos nyugalommal együtt. És mit fog ő majd csinálni egyedül a nagy szobákban? Mit fog beszélni a hallgatag fekete emberrel, aki hetenkint egyszer látogatta meg. Miről fog vele beszélni, vele, az apjával?

Akkor bejött sveszter Ignácia, az édes, kicsiarcú, nagyszemű, letette a lámpást az asztalra. Letakarta a Haydé kék kötényével. A világosság alighogy áttetszett a sűrű szöveten. Ignácia odaült az ágy szélére. Haydé felült az ágyban, a nyakába vetette magát.

— El fogsz menni holnap — mondta neki Ignácia.

— Félek, félek — suttogta Haydé és két gömbölyű válla remegett a sírástól. — Nincs senkim, senkim, senkim...

— És az apád? — mondotta Ignácia. — Az apád nagyon szeret téged, neki sincs senkije, csak te vagy. Jól jegyezd ezt meg magadnak a te apád itt a földön egyedül csak téged szeret tisztán, fehéren, mocsoktalanul. Senki mást, csak téged. Légy okos, Haydé, vigyázz az apádra...

Megrettenve ismételte:

— Én vigyázzak az apámra?

— Te fogsz vigyázni rá.

— És miért kell vigyáznom rá?

— Mert az anyád elment és nincs más, aki vigyázzon. És magadra is vigyázz.

— És mitől kell félnem? Mi ellen kell védekeznem?

— Azt meg fogja a te szíved érezni. A szíved majd figyelmeztet. A fő, hogy megértsd mindig a szívedet. Csak a szívedre hallgass, kicsi madaram. A te jó, tiszta, hűséges szívecskédre. Higyj a szívednek és nem fogsz megcsalatkozni. És gondolj rám mindig. Mit szólna sveszter Ignácia, ha ezt tudná? Kérdezd magadtól... Sveszter Ignácia ott lesz melletted, láthatatlanul. Az Ignácia lelke körülötted fog lebegni és meg fogja simogatni sokszor fehér homlokodat láthatatlan kezével és te meg fogod azt érezni. Édes, kicsi gyerekem... Élmégy te is a nagy világba, kirepülsz én hófehér galambom, karcsú hattyúm... Dajkáltam lelkedet, fürösztöttem gyenge testecskédet... Ha bántanának, gyere hozzám, panaszold el. Fésültem sokszor hosszú aranyhajadat... Olyan félénk voltál, megszeppent, mint anyányi nyulacska, mikor eltéved a búzatáblában, mikor idehoztak. Én odamentem hozzád, karomra vettelek. Igen, szívemre öleltem édes, aranyos fejecskédet, simultál hozzám, hálásan...

Haydé belekapaszkodott erősen Ignácia vállába.

— Itt akarok maradni, sveszter Ignácia...

— Miért akarnál itt maradni? A kapun túl az élet vár rád és te meg fogod tudni, hogy milyen szép az élet.

*

Ott ült most a szobájában Haydé, elgondolkozva húzta le a keztyűjét. Sveszter Ignáciára gondolt és arra, amit ő mondott neki.

»A te szíved meg fogja érezni, mitől féljen...«

Mikor a lépcsőn elhaladt az ismeretlen férfi és nő mellett, megvonaglott a szíve. És mikor apját kérdezte, kicsoda az a nő, kurtán felelt:

»Nem ismerem.«

Miért fordult meg mégis apja az ismeretlen lány után?

Becsöngette a komornáját.

— Lidi, — mondta neki — te ismersz itt a házban mindenkit, úgy-e?

— Igenis, mindenkit.

— Most, mikor a lépcsőn feljöttünk a papával, találkoztunk egy úrral és egy hölggyel.

— Milyen volt a nő?

— Nagyon szép volt, de csak egy pillanatra láttam. Fekete, fényes haja, nagy szeme, fehér arca... Nagyon szép volt.

— A Rongybabakirálynő!

— Mi az a Rongybabakirálynő?...

Lidi nevetett.

— Tetszik tudni, így hívják az egész házban ezt a modellt, mert ez a neve a képnek, amit fest róla a Hiller úr. Azt mondják, gyönyörű kép lesz.

— És róla festi? És miért hagyja ez, hogy lefesse?

— Mert megfizetik érte. Ott lakik ez most Hilleréknél, de azt mondják, csendes lány, nem olyan, mint a többi.

— A többi milyen?

Lidi bizalmasan mosolyog.

— Hát olyan. Elmennek mulatni, táncolni a férfiakkal, meg mindent megtesznek velük.

Haydé elpirult.

— Kapcsolja ki a ruhámat, Lidi — mondta kis hallgatás után és hátat fordított a lánynak.

Az halkan nevetett a háta mögött.

— Mit nevetsz, Lidi?

— Eszembe jutott valami, azt nevetem.

— Mi jutott eszedbe?

— Az, hogy a cigány Hani, a Hillerék cselédje azt beszélte, szalmazsákon, a földön alszik

a Rongybabakirályné. Szép királyné! A szalmazsákon!

— Jól van, Lidi, most elmehetsz!

Bő, kék selyempongyoláját magára csavarta. Összekuporodott a pamlagon puha, tarka vánkosai között. Ismét látta az apja tekintetét, ahogyan az a lányra villant, a Rongybabakirálynőre.

Rongybabakirálynő! Milyen furcsa elnevezés! Mi volna, ha ő ezt a Rongybabakirálynőt felhivatná magához és sokat beszélgetne vele. Épen egykorúak lehetnek, de az már bizonyosan sok mindent tud. Ki tudja, talán el se mondaná. Nem, senki sem mondja meg neki az igazságot. Talán sveszter Ignácia?!

Délután elmegyek Ignáciához — határozta el magában és megnyugodott. Elővette a nagy négyszögletes rámát, odatámasztotta a faragott, alacsony asztalkára és eléje ült. De mielőtt befűzte volna a barackvirágszínű selyemszálat, még fölkelt a székről és egy fehérfedelű könyvet is odakészített a ráma mellé. »A mire megvénülünk«-et olvasta.

Pedig milyen kedves volna egy igazi barátnő! Milyen szépszemű lány volt az. Még most is látom a szemét. Nem tudom, miért, de egyre előttem van...

A tű beleszaladt a vászonba... Barackvirágot varrt lenvászonra...

XVII.

Pap Zsanika több mint egy hete lakott már a vén kisasszonynál, a Lengyel Fáni bútorozott szobájában. Pici szoba volt, konyhából nyilt, de mégis az ő szobája volt. Külön szoba. Reggel volt. Feküdt az ágyon, épen hogy felébredt álmából. Kopogtattak.

A cigány Hani nyitott be.

Tálcán hozta a kávét.

— Tessék. Az úrfi beküldte a reggelit. Hogy már várja a műteremben.

Zsanika lehúnyta a szemét, elpirult.

— Nem kell Hani, vidd vissza.

Hani nem mozdult.

— Azzal már se jobb, se rosszabb. Ha eszik, ha nem eszik az ember, az mindegy. Lássa, itt vagyok én is. Az enyémnél már csak nincs nagyobb baj, de azért eszek. Mert mihaszna, ha nem is eszek? Attól még a légy szárnya se rezdül, ha én akár felfordulok éhen... Bizony én nagyon szomorodott szívű vagyok...

Az egészet szenvedély nélkül mondta. Úgy beszélt, mint valami egészen természetes, mindennapi dologról.

— Az ilyen, mint én, mirevaló másra. Valamin csak ki kell hogy töltse a mérgét ez a kutyának való élet. Hát arravaló a szegény cigányféle. Talán majd az urak legyenek boldogtalanok? Még az lenne a szép.

A tálcát a kávésfindzsával még mindig óvatosan tartotta.

Zsanika rászólt:

— Ugyan tedd le már oda az asztalra. És miért vagy te boldogtalan?

Először elhelyezte a tálcát az asztalon, azután az arcára csapta a két tenyerét.

— Alávalóbb vagyok a pondrós kutyánál. Ott hagytam a fiamat és most írják felőle, hogy beteg a gyerek. Talán meg is hal... Az én drága fiam.

Zsanika fölfigyelt. A mozdulata, a hangja, az egész arckifejezése ugyanolyan volt, mint a Ramslinéé, amikor az a fiáról beszélt.

Nini! Ez is? Ennek is van fia? És ez is a földre van gázolva, mert fia van. Ez tehát csak így megyen? Az asszonyok itt maradnak a gyerekkel, meg a bánattal...

Cigány Hani leült az ágy elé a padlóra, nagy, kövér könnycseppek ömlöttek ki a szempillája alól. Vad, állati, őszinte fájdalom torzította el az arcát. A kezét tördelte.

— Talán már meg is halt azóta. Mert ezt még tegnapelőtt kaptam, — és levelet húzott ki a blúzából. — Ebbe írták. Hiller úr elolvasta nekem.

— Hani, neked fiad van?

— Amikor otthagytam, akkor volt. Még akkor volt, amikor ezt írták... De...

Fáni kisasszonynak a cselédje beszólt.

— Hani, hínak!...

Nyomban fölkászolódott. Akárcsak az igás barom, engedelmesen az első hahó-ra. Letörölte a kötenyével a szemét. Mielőtt kiment, a levelet eldugta. Ottmaradt utána a szobában, feneketlen mélyről fölszakadt zokogása, vigasztalan, gyászos bánata. Ezt hurcolja magával a mosogatótál mellett, Hani. Ezt a levelet a szívén. És söprögetett tovább. Csak mikor magára marad este, bizonyosan akkor... sír, mikor senki nem látja. A cigány Hani... Így tehát ő is... Neki is van fia.

— De hát miből van az asszony, én drága Istenem? — kérdezte Pap Zsanika és lenézett maga elé a takaróra. És hogyan is van az az asszonnyal? Nem lehet az ellen tenni? A férfi csak jön és az asszony odaadja magát? De miért teszi ezt meg? Ki kényszeríti rá? Ő is... Ő is... Ki, mi kényszerítette rá?

Fölidézte magában az elmult estét. Visszafeküdt a vánkosra, arcra borultan. És újból elömlött körülötte a homály és látta kettőjüket, ahogyan ott ültek egymás mellett. A szivére rácsúszott az a kínzó melegség. Hallotta újból a hangját, érezte gyöngéd érintését és lassacskán fölengedett benne a merevség. Nem maradt belőle semmi, hanem elfoglalta a helyét valami

kimondhatatlan boldogító ujjongás. Hogy szeret valakit. Hogy odatartozik valakihez, akit bálványozhat kedve szerint. Most már felidézte minden egyes szavát, cselekedetét. Az órákat, amikor mozdulatlanul ült előtte és ő minduntalan arcára, alakjára függesztette a szemét. Úgy itta be magába külön-külön minden vonalát, minden izecskéjét egész mivoltának. És élőn, gyönyörűn lehelte oda a vászonra. Milyen meghittek voltak azok az órák. Azokban az órákban eggyé vált vele. Nemcsak a külsejét adta oda neki, hanem átengedte idővel az egész lényét. Hiába volt minden ellene. Hiábavaló a nemakarás, kétségbeesett bolyongása, a vége mégis csak az lett. Szeretnie kellett neki Hiller Béni attól a perctől fogva, mikor az kinyújtotta utána a kezét. Akarta, vagy nem akarta, de kellett szeretnie. Érezte a szégyent, a csúfságot, de szerette, szerette azért kimondhatatlanul...

— De hát miből vagyok én? Hittem volna ezt én, mikor a másik előtt haldokolva csúsztam térdemen? Most be fogok menni hozzá.

Olyasmit képzelt, hogy majd mindig együtt lesznek ezentúl, éldegélnek, mint két madár egy fészekben. Mindig kettesben, mindig — a végtelenségig.

Fölkelt, kinyitotta a szekrényajtót és kivette onnan azt a narancsszínű selyemszoknyát, amit Ritka Dávid ajándékozott neki.

A narancsszín selyemszoknya suhogott, mikor keresztülment a folyosón.

Meg sem állt az első szobában. Tele volt várakozással.

Mit fog neki mondani, mikor belép hozzá?

A műteremből beszélgetés hallatszott ki. Tétovázott. Bemenjen? De Béni már közeledett is az ajtóhoz odabenn és kinyitotta előtte.

— Vártalak, Zsanika és meghallottam a lépteidet. Gyere, gyere.

Egy pillanatra elmerült egymásba a tekintetük és kihajnalodott az arca mind a kettőnek. Odakünn is nevezetesen szép idő volt azon a napon. A nagy műteremablakon keresztül átlátszóan tisztán sugárzott be az eljövendő tavasz első sóhajtásával. A műteremben minden bútoron rajta csillámlott ez a kivülről beömlő fénylő tisztaság. Végtelen derús volt körös-körül minden.

— Vagy csak nekem olyan? — ötlött eszébe Zsanikának.

— Milyen szép ma a világ, — mondta Zsanika — ugy-e, Béni? Ilyen szép reggelre még nem is emlékszem. Mintha most született volna meg a világ!

— Nem most, hanem ma éjszaka. Képzeld, az éjszaka üstökös jelent meg az égen. Egy csuda, amit eddig még nem látott emberi szem. Mit szólsz te ehhez?

Feléje nyújtotta kezét és bevezette. A műterem közepén Billing Jeromos állt. Mikor odaértek hozzá, fölemelte a balkezét és jellegzetes, lassú mozdulattal megigazította aranykeretes szemüvegét. Sötét ruhában volt, rendkivül gondosan és finoman öltözködve. Nem használt más illatszert, csak kölni vizet.

— Aha, a kisasszony, úgyebár? Már láttuk egymást, úgyebár? Többször a lépcsőházban.

A hangja kellemes volt, de ahogyan kimondta a szót, abban ridegség, parancsolás volt.

— Lehetséges, — felelte Zsanika, és maga sem tudta miért, rettenetes zavar fogta el amiért ez a férfi együtt látja Bénivel. Mintha titkos légyotton érték volna rajta... És míg minden tagja remegett még ebben a zavarban, már epés bosszúság is erőt vett rajta.

Minek van ez most itten? Éppen ma! És úgy látszik, el sem akar menni. És mi van ennek a szemében, amivel megköti az ember tekintetét.

Jó lesz szenet önteni estére. Ez talán igézni is tud a szemével. Vannak olyan emberek.

Hiller Béni mondta:

— Pap Zsanika, Billing Jeromos ur...

Zsanika tünődve ismételte, mint mindig, mikor ezt a nevet hallotta.

— Billing Jeromos. Én nem tudom, olyan furcsa, mikor ezt a nevet hallom, mintha valami régi dologra emlékezném. Mintha már sokszor, sokszor hallottam volna.

— Persze, itt a házban.

— Nem, nem. Ez valami egészen más. Én magam sem tudom. Billing Jeromos... Billing Jeromos... Ott falun is. Mióta élek, mindig emlékszem rá. Vagy azelőtt is...

Hiller Béni az ecseteket készítette elő.

— Ez nagyon hízelgő rám nézve, kisasszony, annál is inkább, mert képzelje csak, ön csudálatosan hasonlít meghalt feleségemhez mondta Jeromos. — Meg kell jegyeznem, hogy ő nagyon szép volt. Ezt mások is mondták, — tette hozzá egy kis hallgatás után.

Az ablaknál állott. Mereven tartotta magát és ezért sokkal magasabbnak látszott, mint amilyen volt.

De mi volt rajta az a különös, ami megállította előtte az embereket és kényszerítette őket, hogy újból és újból kutatólag nézzenek rá?! Lapos volt a homloka, de szokatlanul sápadt és mindjárt a haj tövében volt rajta egy mély, keresztbefutó ránc. Fagyos, dermesztő hidegség áradt ki ebből. A tartása mindig merev maradt. Azt lehetett mondani, hogy túlságosan is egyenes volt. Mintha erőszakosan keményítették és vasalták volna vonalzóegyenesre a gerincét. Mindig úgy tartotta magát, mint az olyan ember, aki hirtelen egy mélység szélére toppant és rettentő erővel rántja onnan vissza magát. A vele beszélőnek állandóan az volt az

érzése, hogy nagyon távol áll tőle. De hiába lépett közelebb, az a távolság nem csökkent.

— Zsanika, hozzáfoghatunk? — kérdezte Béni. — Ha türelmes leszel, akkor ma talán be is fejezzük. Különös okom van arra, hogy ma szeretném befejezni. A világítás felséges ma — kicsit elhallgatott, ide-oda járkált, végre elhelyezkedett az állvány előtt. Vizsgálgatta Zsanikát, odament hozzá és igazított a fejtartásán. Még mellette állott, mikor folytatta. — Azonkívül az éjjel csudaszépet álmodtam. Hóval borított mezőn jártam. Körös-körül minden csupa hideg, dermedten alvó fehérség. Én mentem előre ebben a végtelen fehérségben és egyszerre lángszínű rózsa bukkant ki előttem a havon. Utánanyultam, de akkor száz és száz ilyen bódítón illatozó rózsát láttam. Tüneményesen szép volt az. Bíborló rózsatenger, kínálkozón. És én odaszédültem a rózsatengerre, arccal borultam rá, fürödtem benne... Isteni álom... Mit szólsz ehhez, Zsanika?...

Zsanika átszellemülten nézett rá. Megtelt a szíve csordultig. Megértette, hogy így akarja őt emlékeztetni.

— Igen, nagyon szép álom.

— Olyan szép, hogy szebb már nem is lehet. És soha olyan szép még egyszer.

— Mért ne lehetne olyan szép még egyszer? — kérdezte Zsanika és a hangja reszketett.

— Mert minden tavasznak csak egy rózsanyílása van. És minden csuda csak az első látásra csuda...

Zsanikának az arca kimondhatatlan szomorú lett.

— Milyen kár a csudáért.

— Nem kár. A csudák mindig így járnak, ha emberekkel kezdenek ki. Maradj most így, kérlek. Most nagyszerű az arcod. Ez a finom, sejtelmes borongás... Kitünő, nemde Billing ur?

— Csak tessék. Mintha itt sem lennék, ne zavartassák magukat. A dolog engem nagyon érdekel.

— Billing ur ugyanis megveszi a képet, — mondta Béni Zsanikának. — Persze, a tárlat után.

Zsanika nem felelt. Maga sem tudta, miért, de ez a Billing Jeromos egyre elviselhetetlenebb lett neki. Mit akar itt ez az ember? Ma, mikor fölébredt, mielőtt a műterem küszöbét átlépte, rá se gondolt és most itt van, tele van vele a műterem. Még készen sincs a kép és ez már rátette a kezét. Csak menne már el legalább, ne ülne itt a nyakukon azzal az utálatos szemüveggel az orrán. Úgy áll ott, mint egy piszkafa. Bárcsak hozzávághatna egy képet. Az ember igazán sohasem tudja, hogy mire ébred..

Béni nagy lendülettel dolgozott.

— Csak most ne mozdulj, kérlek. Sohasem hittem volna, hogy így meg tudom fogni azt a valamit a te arcodban, ami még teljesen érintetlenül maradt meg rajtad. Tulajdonképen ezt a címet adhatnám a képnek: Az ártatlan kokott. Mert te az vagy, Pap Zsanika. Ne szégyeld magad, fiacskám. Nem tehetsz róla, hogy nem birsz elromlani. Hiába, nem vagy elég jónevelésű ahhoz, hogy tökéletesen romlottá tudnál lenni. Barátom, személyes tapasztalatok alapján mondhatom neked, hogy az ilyen Hódy Veron árnyékából kiindult hajadonok még a pezsgőskádban is megmaradnak a lelkük mélyén kispolgár asszonyoknak, akik csak véletlenül kerülték ki az egy-, mondjuk kétszoba-konyhát (persze fürdőszoba nélkül). Véletlenül, fiam, és nem azért, mert a vérük predesztinálta őket a szabad ligetekbe. A nők általában azt hiszik, hogy mert nők, már mind alkalmasak is. Súlyos tévedés. Külön talentum kell ehhez, barátocskám. Lendület, fölülemelkedettség és nagyszerű elvete-

múltság. Legyen egy kicsit vampir, szeresse a piros, meleg vért. Egy kicsit mámoros legyen mindig és részegedjék meg teljesen, ha férfit érez a közelében. Legyen olyan, mint a fajparipa, aki nem tűri a sarkantyút. Mindehhez persze származás kell, szerencsés vérkereszteződés... Most nézz ide egy percig... Ide, a kezemre. Úgy, majd szólok, ha elég.

Billing Jeromos szótlanul hallgatta Hiller Bénit és állandóan figyelmesen nézte Zsanikát, aki már alig bírta kiállani ezt a vizsgálódást. Most közbeszólt Billing Jeromos:

— Igen, önök művészemberek egészen más szempontokból nézik az életet.

— Nem mind, uram, és nem mindig. Talán én is másképen gondoltam valamikor.

Elhallgatott hirtelen.

— Hogy érti ezt?

Béni nem felelt mindjárt. Egy percig azon tünődött, hogy feleljen-e neki egyáltalán. Utóvégre mi köze hozzá? Mert megveszi a képet, azt hiszi, beváltotta magát a lelke zugaiba és rejtekeibe? De azután mást gondolt. Miért ne? Miért ne mondja meg ennek, hogy elszakadt tőlük, hátat fordított mindnyájuknak, az ő tisztességüknek, a törvényeiknek, hogy fütyül rájuk és megy a maga útján.

— Hogy hogyan értem ezt? Úgy, hogy valamikor én is gondoltam a szoba-konyhára, mondjuk úgy: asszonyra és neveletlen apró porontyokra... És több efélére. Egészen ostoba voltam még akkor. Használhatatlan idealista. Azt képzeltem, hogy a művészet valami olyan, mint a vallás. Tisztultabb életfelfogást és életmódot igényel és jelent. Mondom, csupa szamárság volt az egész. Hittem a művész hivatottságában... No, de szerencsére hamarosan kigyógyítottak ebből. Mindenből. A bibliai körkép monumentális tervéből... Képzelje, uram, ilyesmiket ter-

veztem én. Nagyon mulatságos. Ki vesz ma bibliai tárgyú képeket? Kinek kellenek magasabb ideálok?... Talán azoknak, akik a kánkánt kitalálták? Vagy azoknak talán, akik addig és addig csűrték és csavarták a dolog nyakát, amig kisütötték, hogy a nemi abberációk tulajdonképen a magasabb intelligenciában vagy megfordítva gyökeredzenek. Sőt még tovább egy lépéssel. Józaneszű és egészséges ember nem is termelhet magasabb és elvontabb művészetet... No és jöttem én, az én úgynevezett hivatottságommal... Köszönöm, Zsanika, elég, most már nézhetsz, ahová akarsz... Csak fölfelé ne nézz. Ezt nem ajánlom. Aki fölfelé néz, annak felkopik az álla. Csak mindig le, le a földre, barátom. Csak maradjon meg mindenki a saját köreiben. Én eleinte persze úgy indultam, mint akinek a körön kivül lesz dolga. De azután helyrebillent az eszem. Nagyon rossz volt a tisztultabb régiókban. Majdnem szentté avatódtam. Már félig fakirrá koplaltam magam elvont életemben. És még nem is az volt a legrosszabb az egészben: a koplalás. Az volt a legrosszabb, hogy a lelkem koplaltatták. Hogy nem akarták megérteni. Ki hagyták száradni, szomjan halt meg. Akkoriban, azt hiszem, kissé bolondnak is tartottak. Ma én tartom bolonddá őket... Bejártam toronyát, baranyát és tudom, mit kukorékol a kakas a szemétdombján. Csak egyszer él az ember — magának... És inkább magának, mint felebarátjának. Vagy ön máskép gondolja ezt, Billing ur? A vak Milton az éhhalállal küzködött, William Wycherley, a rímák költője pedig Cleveland hercegnőnek, a király kedvesének volt a szeretője és élvezte a király kegyét. Lovassy megőrült, Komjáthy megőrült, Madách megőrült, Széchenyi megőrült, Wagner éhhalállal küzdött. Poe-t a szegények temetőjébe kordén húzták ki, Swift megőrült és Krisztust fel-

feszítették... Én mindezt jobban tudom, tudatosabban tudom, mint igazi művésznek tudnia szabad. Ahhoz, hogy a művész álomvilágban hinni és ahhoz hű maradni tudjon, kell valami a gyermek naivságából. A gyermek nevetve megy át a keskeny deszkapallón, a halálos szakadék fölött, mert nem sejti a két oldalt leselkedő, falánk halált. Így kell haladnia a művésznek is. A művész tudjon hinni az őrangyalban, aki fölötte száll kiterjesztett, védő szárnyakkal. Őrangyalában, az elhivatottságában, az eszményiben... Ha angyala elbukott, akkor... akkor fölfedezzük a szúzet — a kokottokban. Ez is valami, mindenesetre több, mint szűzekben fedezni föl kokottokat.

— No... lehetséges, — felelte Billing Jeromos. — Talán majd erről is beszélünk egyszer. De vajjon őnagysága hogyan gondolja mindezt?

Zsanika gyorsan felelt.

— Én nem gondolom sehogyan.

— Igaza van, kisasszony. Legjobban teszi, ha nem gondolkozik róla — és gúnyos mosoly suhant át az arcán. — De tudja, kisasszony, minél tovább nézem önt, annál szembetűnőbb lesz ez a csudálatos hasonlóság. Most például, ez a dacos, visszautasító ajkbiggyesztése. Ezt a feleségem épen így csinálta. Vagy önök ezt mind egyformán csinálják? Nem, ez lehetetlen. Így csak ő tudta ezt... Azaz hogy eddig azt hittem, hogy senki más, csak ő... Haha!... Ha hinnék az ilyesmiben, még azt gondolnám, hogy az asszony visszajött... Mindenesetre, a dolog fölötte érdekes... Hiller ur, most már ragaszkodom a képhez. Megengedi, hogy biztositsam magamnak az előjogot?

Kihúzta a tárcáját és öt darab ezresbankjegyet tett le az asztalra.

— Különben már van néhány képem. Szeretném, ha megnézné egyszer az én kis gyűjte-

ményemet. Érdekelne a véleménye. Van egypár a régi mesterektől. Itt elkelne egy kis restauráció. Ha kedve támadna rá, nagyon örvendenék neki. Talán egyik este... Elhozhatja a barátait is. No és az urak természetesen a hölgyeket is magukkal hozzák. Megünnepeljük az ön művének szerencsés befejezését...

Felvette a kabátját és búcsúzott. Az ajtónál megállt egy pillanatra.

Tehát egyik legközelebbi estén, — határozta el, mintha azok ketten már helyben hagyták volna. — Nem fogják elfelejteni?

Ó, rendkívül udvarias volt. Úgy tett, mintha nagyon fontosnak tartotta volna, amit azok gondolnak, vagy akarnak. De közben egyszerűen elrendelte úgy, ahogyan neki jól esett.

Hiller Béni mély meghajlással nyitotta ki előtte az ajtót.

Zsanika reszketett.

— Csak nem akarod ennek odaadni? — támadt rá Bénire, amint Billing Jeromos kihúzta a lábát. — Ennek a gazembernek! Ennek a kígyóbűvölőnek? Inkább ezer darabra hasogatom a körmömmel... Hallod! Nem tűröm... Nem tűröm...

Vacogtak a fogai az izgalomtól. Még soha életében nem érzett ehhez hasonló nyugtalanságot. Ez az ember tisztán a jelenlétével, azzal hogy ránézett, fölforralt benne mindent.

Hiller Béni az asztalhoz ugrott, fölkapta a bankókat.

— Ó, te tiszteletreméltó szent Ismeretlen. Pénz — jöjjön el utánad apád, anyád, jöjjenek el a testvéreid és fiaid... Bocsáss meg, ha régi, jó babonából kissé megköpködlek... Ezres... Ezres!... Diadal!... És ezt én neked köszönhetem... Zsanika. Kapsz selymet, bársonyt, nagy kalapot és apró cipőcskét aranybrokátból.

Átölelte Zsanikát, de az kitépte magát a karjai közül...

— Vidd vissza neki!... Vidd vissza neki!... Az ördög volt ez, a rontás, az átok... Én érzem... A tekintete a beleimet tépte. Tele vagyok betegséggel és félelemmel, mióta rám nézett...

De Hiller Béni nem hallgatott reá. Kinyitotta a műteremajtót sarkig. Megállt a küszöbön...

— Anyám, anyám, hívja be azt az öreg susztert... Hamar!... Hamar!...

— Mit akarsz már megint?...

— Maga csak hívja be az öreg susztert!...

Hillerné kiszólt az ajtón.

— Hiller, Hiller, gyere be!

Hiller a rongyos zöld köténnyel dörzsölte a tenyerét.

— Mi kell?

— A fiad hívott.

Béni bevonszolta az apját és az anyját a műterembe. Magasra tartotta az ezreseket:

— Ide nézzetek!... No, susztermajszter, ma én fizetek. Félre ezzel a rongyos köténnyel. Nincs tovább suszteráj!... Megjöttek a medvék!

NEGYEDIK RÉSZ.

XVIII.

Hét hónapja múlott a tavaszi tárlatnak, amelyik híressé tette a Rongybabakirálynőt és a kép festőjét, Hiller Bénit. Szétkapkodták a legkisebb vázlatát is. A Rongybabakirálynőért műgyűjtők versengtek Billing Jeromossal, de az ragaszkodott tulajdonához. Azóta megfestette Zsanikát mint Szolvejget, mint Grätchent és mint Juliát.

Ott ült most Hiller Béni a Billing Jeromos dolgozószobájában és a táncoló hetéráról beszéltek. Ezt a képet kívánta most Billing Jeromos. A modell természetesen Zsanika legyen.

— A nagy Teréz talán jobban megfelelne a kép tárgyának — mondta óvatosan Hiller Béni és a cigarettája végére nézett.

A hangja közömbös volt.

Billing finoman mosolygott.

— Én alkalmasabbnak találom Zsanikát.

— A nagy Terézben több a romlottság.

— És kevesebb a finomság — felelte Billing Jeromos. — A nagy Teréz közönséges... mondjuk, közönséges modell... Pap Zsanika

a finom szerető, az előkelő, gyöngéd hetéra. Hallatlan kitartás és intelligencia van ebben a lányban. Hét hónap alatt megtanult németül, most francia leckéket adat magának, zongoratanárt járat és Ritka Dávid naponta három órán át olvassa vele a művelődéstörténelmeket és filozófiát.

Béni nevetett.

— Köszönöm szépen. Nem rajongok a diplomás, kékharisnyás szeretőkért. Nekem mindegy, ha a nevét sem tudja leírni. A fontos, hogy kedvemre csókoljon.

Billing Jeromos hallgatott egy keveset. Zsanikára gondolt, aki már közel hét hónapja lakott a kis villában a Kálváriadombon. A villát Jeromos vásárolta neki és rendeztette be Bénivel válogatott raffinériával. Azonban a villa kapujának kulcsát még nem kapta meg Zsanikától. De ő tudott várni.

Majd... Majd...

Halkan szólalt meg.

Itt van a névsor, Béni? Elhozta? Az ünnepséget meg fogjuk tartani a Paradicsom-villában.

— Bele fog egyezni? — kérdezte Béni kicsit kételkedve.

Billing Jeromos arca elsötétült. Most megjelent rajta az az erőszakos kifejezés, amelytől Zsanika mindig irtózott. Szemei föllángolták.

— Akarom, hogy megtartsuk. És amint mondtam, Pongrácz József úr is jelen lesz. Pongrácz József úr, de ő sem fogja tudni, csak mikor már megérkezett, hogy kinek a vendége.

— Ez könyen fog menni, — vetette közbe Béni. — Meg fogom kérdezni, hogy van-e kedve nagyot mulatni finom háznál, finom lányokkal? El fog jönni.

— És Ritka Dávid is. Őt majd én hozom.

— És én a kis Verhovay grófot, a kamarást, az nagyszerűen tud inni. Azután jön Vende Károly az újságíró, ő elhozza Rőt Fáncsit is. Olyan lány az, mint egy vörös párduc. Hallatlan teremtés. És a nagy Teréz...

Billing ismét mosolygott és most megkérdezte Bénitől.

— Ismeri már Zsanika a nagy Terézt?

— Nem, ő nem tud erről — felelte Béni. — De ez nem is fontos — tette hozzá könnyedén. — Én fölöslegesnek tartok minden magyarázatot.

— És ő? Ő sem kér magyarázatot? — Fürkészte Jeromos.

Béni kitérőleg felelt, hogy most már hetek óta nem ült neki Azután az büszke, gőgös lány... Az tud szenvedni, tűrni és inkább a nyelvét harapná kettőbe, minthogy megalázkodjék.

— És ki lesz még ott? — tért vissza Billing Jeromos az ünnepségre.

Béni elővette a keskeny cédulát és olvasta a névsort.

— Helyes — egyezett bele Jeromos. — Abba maradunk tehát. Zsanika nem fog tudni az egészről. Ezt én meglepetésnek szántam. A lakomáról én gondoskodni fogok. Az első este, amikor ő megérkezik a villába és beköltözik a Gránát Irén szobáiba. Gránát Irén a kezét fogja tördelni a koporsójában. Siratni fogja a selymet, a drága kincseit, gyöngyeit és diadémjait. A napot pontosan tudatni fogom. Még ma beszélek Zsanikával. Én magam utazom Pokol-falvára a munkásokkal, kárpitosokkal. Tehát nem felejtjük el: Pongrácz József... Hiller Béni... — és hozzátette még gondolatban — Ritka Dávid és Billing Jeromos...

Ezt akarta. Odahurcolni eléje a szeretőit. Amit sohasem tudott megtenni Gránát Irénnel...

... Kikísérte Bénit. Miután az távozott, becsöngette a titkárját.

— Titkár úr, — mondta a nagy, feketeszemű és szinte még hamvasarcú ifjúnak — felmegyek a Kálváriadombra. Holnap valószínűleg elutazom, készítse el a sürgős leveleket.

A titkár meghajolt.

— A kocsit kérem — szólt még utána, mielőtt az kiment.

*

Sárga selyemtunikában feküdt a nyugágyban Pap Zsanika. A haja lebontva hosszan nyúlt alá, szinte eltakarta az egész testét. Jeromos az arcára takarta illatos fürteit.

Még utánagondolkozott a Zsanika szavainak, azután felelt rábeszélőn, suttogón.

— Mint fejedelemnő fogsz visszatérni oda, ahonnan koldusszegényen, árván, elhagyatottan indultál el. Akkor utolsó voltál köztük, most első leszel. Kezet fognak csókolni neked, hajlongani fognak előtted. Az egész falut szolgálatodra rendelheted, ha jól esik. Hogy nem lesz ott senkid! Hogy egyedül éreznéd magadat... Vidd el magaddal Ramslinét. Akit akarsz, viheted. Vidd Ritka Dávidot. Ott is tanulhatsz tőle. És a német tanár... francia tanár. Az én új titkárom németül, franciául, olaszul beszél. Ő vele majd lehet gyakorolni... Odahivatom...

Zsanika még mindig kibúvókat keresett. Reszketett, ha arra gondolt, hogy oda kell visszatérnie, abba a faluba. Nem, nem akarta viszontlátni azt a körtefát... A sapkásnét és a fiát, Pongrácz Józsefet...

Forróhideg futott végig a testén, mikor rájuk gondolt.

Billing Jeromos fölkelt a helyéről és föléje hajolt. Nézte ragyogó, selymes bőrét, átködlött rajta piros vére.

— Ott fogsz lakni a Gránát Irén szobáiban — suttogta. Te leszel Gránát Irén. Meg fogom mutat-

ni a ruháit, a kösöntyűit és minden drágaságait. Te leszel Gránát Irén. Mert az vagy te... Lásd, itt ez az illatos gödör a nyakadon. Majd meghaltam, úgy kértem, hogy mámorossá ihassam magamat ez illatos gödröcskéből. Ő nem engedte... De te... te meg fogod engedni, Gránát Irén...

Mohón és szomjasan tapadt a nyakához.

Zsanika fölemelte a kezét, védekezni akart. Mikor megérezte az ajkát, gyorsan Bénire gondolt, csak azért, hogy eme másik férfi mögé bujhasson ez elől. De hiába. A szája forró volt, kigyújtotta a testét az érintése...

És míg érezte a forróságot szerteáradni ereiben, gyűlölettel, irtózattal gondolt erre a másik énjére.

Ökölbe szorultak a kezei.

— Jeromos, — mondta élesen — vigyázz, nem ezt igérted.

Az nem hallotta szavait. Akkor belekapaszkodott a vállaiba.

— Menj... menj... Már elfelejtetted, amit igértél? — kérdezte újra.

Minél vadabbul ösztökélte a vágy feléje, annál gyűlölködöbben rántotta vissza magát tőle.

— Azt igértem — lihegte a férfi — hogy minden akaratodat teljesitem... Hogy várni fogok, amíg hívni fogsz, akarni fogsz, Gránát Irén...

— Gránát Irén... Gránát Irén — ismételte Zsanika és a bensejében a messze-messze idők viszhangja támadt. Tiltakozni akart, de ez a hang nem engedte, elrévedezve figyelt rá... Gránát Irén... Gránát Irén... Homályos, érthetetlen képek zsibongták körül... Nem tudta, honnan jöttek és hová tűntek el... Gránát Irén...

— Fáj a gőgödnek Gránát Irén, hogy az töltse kedvét véled, aki alázatos kutyád, rabszolgád

volt eddig... Gránát Irén, te félsz tőlem, de miért félsz, nem érzed, hogy szeretlek, hogy megőrülök érted? — harcolt véle Jeromos. — A Paradicsom-villába jössz velem, Gránát Irén. Táncolni fogunk a selyemréten, hemperegni a bársonyfüvön. Ott foglak megtanítani szeretni, Gránát Irén... Ott leszel az enyém...

Simogatta tetőtől-talpig az ajkával, csókolta, ahol érte minden porcikáját. És ízről-ízre telítette meg szomjúsággal, egyenként ölte meg benne minden parányát az ellenállásnak.

— El fogsz jönni? — kérdezte...

Zsanika halálsápadtan felelte:

— Holnap délig válaszolni fogok.

Jeromos diadalmasan nézett le rá. Ő már bizonyos volt a feleletben.

— Jól van. Várok holnapig, de azért minden előkészületet megteszek. Délután már odautazom. És míg én ott leszek, te is fölkészülsz, Zsanika.

— Ha megyek, Ramslinét magammal viszem.

— Már mondtam, nem bánom.

— Az boldog lenne, ha kikerülne nyomorúságából.

— Üzenni fogsz holnap?

Nem, én magam fogok elmenni hozzád, Jeromos. Hirtelen még azt kérdezte:

— És a lányod?

— A lányom utazni fog a társalkodónéjával és az öreg dadával.

Most ragaszkodott ehhez a tárgyhoz, mert tudta, hogy nem szereti, ha róla beszél.

— Ha találkoznám vele holnap, mikor hozzád megyek?

— Az lehetetlen. Ő sohasem jön az első emeletre. Neki, tudod, külön lépcsője van a második emeletről. Ő nem jön le hozzám soha.

— És ha mégis? A lányok szeszélyesek..

— Nem tudná, ki vagy... Ő arra nem is gondol...

Amazt elöntötte a keserűség...

— Ő arra nem is gondol... Persze, mert ő más világból való, neki külön élete van... Hogy is gondolhatna ő egy ilyenre, mint én. Az ilyen kitaszítottra, kiközösítettre. Nem tudom, miért, néha a lányod után kívánkozom, Jeromos.

Elhallgatott és elgondolkozott. Azután ellenállhatatlan kényszernek engedve mondta:

— Azt szeretném, ha mindent megmásíthatnék az életemben. Ha olyan lehetnék én is, mint ő. Akkor sokat lennék együtt a lányoddal. Fésülném azt a szép aranyhaját. Simogatnám galamb orcáját... Mondd, Jeromos, beszélt ő már rólam?

— Egyszer beszélt, igen.

— És mit beszélt? Persze, rosszat beszélt. Ő persze lenéz engem. Ó, nagyon jól tudom, hogy ők hogyan gondolkoznak rólunk. A tiszták, a gőgösek... Ők azt hiszik...

Jeromos félbeszakította:

— Nem mondott semmi rosszat. Ő senkiről sem szokott rosszat mondani.

— Akkor megmondanád, mit beszélt.

— Semi különöset...

— De mégis...

— Már magam sem tudom... Azt kérdezte, mi az a modell tulajdonképen? Azonban erről jut eszembe, — próbált más tárgyba kapni Jeromos — megbeszéltem a »Táncoló hetérát« Hiller Bénivel. És ő azt kérdezte, mit gondolok, nem volna-e a képhez alkalmasabb modell a nagy Teréz?

Zsanikának a szempillája sem rebbent.

— Az csakugyan alkalmasabb, én is azt hiszem. És te mit mondtál, Jeromos?

— Én ebbe tulajdonképen nem avatkozom bele. Ez nem az én dolgom.

— Ehhez a képhez nem is ültem volna... Hanem láttam én egyszer egy képet... Az rendkívül érdekes volt. A Salome tánca volt az a kép. Bibor mezőben gázol bokáig, mintha csak vérben gázolna... És a kezében — így a két tenyerén — így tartja a János fejét.

Jeromos holtrasápadtan tántorodott hátra.

— Hol láttad te azt a képet?

— Egy Juszuf nevezetű kereskedőnél láttam. Ritka Dávid kísért el oda. Ahhoz a képhez igen... A szőnyegen heverve... Mi bajod, Jeromos? — kiáltotta ijedten és felugrott helyéről...

— Semmi, semmi... Te csak beszélj, Gránát Irén...

XIX.

A villa, ahol lakott, a Kálváriadombon épült, a domb tetején. Köröskörül üres, elhagyott telkek voltak, telenőve fákkal, bozótokkal. És a domboldal is csupa lombos, dús fa. A nyitott ablak előtt ült Pap Zsanika. Ritka Dávid volt nála. Fehér turbán volt a fejére csavarva Dávidnak. Selymes, átlátszó, puha kelméből készült turbán. Kiteritve széles, hosszú fehér lepel volt az, amelybe hétszer csavarhatták volna kinyújtóztatott tetemét. A keletiek szent halotti leple, amelyet állandóan a fejükre csavarva viselnek. Ritka Dávid hetek óta turbánban és hosszú kaftánban járt. Az arca összement, ráncos lett, mint a kiszikkadt aszaltszilva. A fehér turbán alatt ragyogott a feketeségtől. Apró zsámolyon ült a pamlag mellett, a bő kaftán eltakarta egész testét, domborodott a zsámolyon, mint valami éktelen nagy púp. Kiterített könyv feküdt a térdén, abból olvasott.

Ezt olvasta:

»Mi értékesebb neked: a lelked vagy a földi gazdagság?

Mi a nagyobb rossz: lelked elkárhozása, vagy földi kincseidnek elpusztulása?

Bizony, mondom, a földi javak fölhalmozása hiábavaló és múlékony dolog...«

A nyitott ablakon keresztül őszesti szellő lengett be. Gerjedelmes illatokat hordozott könnyű szárnyán. A szoba megtelt húsító és mégis vágybizseregtető levegővel. Pap Zsanika a pamlagon feküdt, átlátszó, fehér selyemben. A lábán nem volt harisnya, úgy bujtatta bele sarkatlan, arannyal hímzett lágypiros szattyánból varrt török papucsba. A bőre vakított a piros szattyánban, mikor kidugta lábát a bő ruha alól. Kinézett az ablakon keresztül az égre. Az ég olyan volt, mint a feneketlen kút, amelyik színültig telt meg kristályos kék vízzel. A víz tetején millió és millió tündöklő gyémánttücsök ugrált. Zsanika az ide-oda ugrándozó gyémánttücsköket követte tekintetével. Oda sem nézett Ritka Dávidra, úgy mondta:

»Elbúcsúzom tőled falusi ártatlanságomnak te vastag takarója, kék búzavirágos slingelt pargchetszoknya...«

Ritka Dávid úgy tett, mintha nem is hallotta volna, fordított a lapon és tovább olvasott.

„Nincs nagyobb rossz a vágyakozásnál,
Mert a vágy szülőanyja a szenvedélyes tetteknek.

Boldogok és alázatosok, mert ők örökség szerint birják a földet...

Tartóztasd tehát magad és bízzál átalakulásodban...

Mert a legfelső lét valóban létezik...«

Zsanika hirtelen felült.

— Valóban létezik, Dávid? Beszélj nekem a túlvilágról és Istenről beszélj nekem... Van-e túlvilág, mondd?

Dávid becsapta a könyvet és komolyan felelt.

— Valóban van, Pap Zsanika.

— És a legfölsőbb lét az persze odafönn van?

— Odafönn.

— Abban a kékségben? Nincs az nagyon messze?

— Lajtorja odáig a te tiszta lelked...

Zsanika most már egészen Dávid felé fordult. Összegömbölyödött a pamlagon.

— Az én tiszta lelkem? Hol van az én tiszta lelkem, te Ritka Dávid? Ugyan ne akard magadat egészen útálatossá tenni előttem ezzel a papolással. Mi ütött beléd ezzel a turbánnal és ezzel a kaftánnal? Az egész világ kinevet téged, de te attól még nem lettél több, sem jobb, sem okosabb... Csak a képed lett olyan, mint a Kákóné tavalyi susinkája a geszti vásáron...

Dávid változatlan arccal felelt.

— Én keresem az igaz utat, mert ráébredtem, hogy e földön nincs más lehetőség, mint megtalálni az igaz utat.

Zsanika hetykén nevetett.

— Hallgass, te vén képmutató. Másokat bolonddá tarthatsz, de én ismerlek. Ismerlek téged a Három Hetesből és még emlékszem arra az éjszakára, amikor engem először elkisértél. És én láttalak téged üldögélni óraszámra a Hiller Béni műtermében, amikor meresztetted a szemedet, mint a beteg csuka... Én tudok rólad mindent, te istentelen kutya, mindent tudok azóta, amióta ki mered nyitni a szádat és úgy sóhajtoztál a küszöbön, mint egy hideglelős viziló. Annyit mondok neked, hogy ne merj még egyszer a szemem elé kerülni ezzel a rongyos könyvvel és ezzel a turbánnal, mert kilökjlek... Be sem engedlek.

Odanyúlt a pamlag előtt álló apró asztal-

kára és megrázott egy furcsa kis rézcsengetyűt, amilyet falun a fehérszőrű borjacskák nyakára szoktak akasztani. Vékonydongájú, ijedtképű, szeplős nőszemély lépett be.

— Giza, Giza!...

— Tessék!

— Ha az úr holnap ebben a kaftánban jön és ebben a fehér csudában, akkor nem vagyok itthon, érti?

— Igenis, értem.

— És holnapután sem, és sohasem a fekete kaftánnak és fehér turbánnak... Most kimehet.

Mikor betette maga után az ajtót, fölkelt, az ablak elé ült alacsonylábú, fonott mély karosszékbe.

— Hallottad?...

— Hallottam, — válaszolta Ritka Dávid — és hallottam tegnap este valakit, amikor kétségbeesetten szűkölt, vonított valami után, amibe kapaszkodhatnék, hogy felszínre bírjon vergődni a posványból, amelybe nyakig merült.

Zsanika felugrott, kiperdült a szoba közepére és dühösen rikácsolta:

— Ma nem akarok ráemlékezni és semmire sem akarok emlékezni! Menj a pokolba a tudományoddal, ha csak ennyit ér. Nem arra kértelek, hogy felzaklasd a lelkemet. Nekem nincs is lelkem. Nem is kell hogy legyen. Szeretném tudni, hogy az én fajtámbelinek mi szüksége van a lélekre? Ki fogom dobni az ablakon, elégetem a könyveket, amiket a nyakamra hurcoltál. Te gyilkos! Te hóhér! Hogy merted felnyitni a szemeimet? Mit csinálsz te velem? És mit csináltok ti mindannyian, amikor a toronytetőre hurcoltok, hogy annál jobban megmérhessem a mélységeket, amelybe taszítottatok. Holnaptól kezdve csak kenőasszonyt tartok, aki illatos kenőcsökkel fogja puhítani a bőrömet.

ráspolyozni, és rózsaszínre festeni a lábamon a körmöket. Kitanult, vén kerítőnőt hivatok holnap, azt fogadom mesteremnek. Kioktatom magamat a szerelem fortélyairól. Az az én foglalkozásom, hallod e? Mi közöm van nekem a te bölcseidhez? Addig volt jó nekem, amíg a betűt nem engedtem közel magamhoz. Te gyalázatos! Nem bírod felfogni, mit tettél velem? A halálraítéltnek az élet gyönyörűségeiről beszélsz...

Már az ablaknál állt, odatámaszkodott az ablakfélfához. Az ablakon hűvös áramlat tódult be. Tompa dörgés hallatszott. Az ég aljáról ólomszínű felhők gomolyodtak felfelé villámgyorsan. Ritka Dávid melléje lépett. Az egyik fele a mennyboltozatnak, ameddig beláthatták, felhőkkel volt már borítva. Lejjebb és lejjebb húzódtak a felhők és minél inkább közeledtek, annál sötétebbnek, félelmesebbnek mutatták magukat. A másik fele az égnek átlátszóan, csudálatosan kék maradt és tiszta, árnyéktalan.

Ritka Dávid felmutatott az égre.

— Látod-e Pap Zsanika, ilyen a te lelked. Nézd, az egyik fele telítve van paráznasággal, bujasággal, hiúsággal, restséggel. A másik fele pedig, amelyik most kezd ébredezni, ilyen tiszta kék...

Dörgött, csattogott, villámok csapkodtak. Zsanika elhúzódott az ablaktól.

— A Vidróczky lelke — suttogta. — Otthon most azt mondják, hogy bomlik a Vidróczky lelke... Tudod-e, — tette hozzá kisvártatva, hogy Billing Jeromos hová invitál engem? Mit gondolsz hová? Nézd, nézd most azt a felhőt, — szakította félbe önmagát. — Ezt itt a fenyőfa fölött! Látod! Olyan, mint egy szárnyasangyal a kereszttel! Magasra tartja a keresztet... És az mellette! Rettentő nagy hal, rettentő kerek szája van, csapkodja a vizet a farkával... Most

átváltozik... A kereszt lehajlott, nyúlik, egy evezőlapát lett belőle... A szárnya összecsukódott... Nagy, erős kar... Már nem evezőlapát... Ormány... Látod, milyen nagy ormány... Ahá! Most a nagy hal belekapott az ormányba... Most harapják egymást... De belejutnak a nagy karéjba és az bekapja mind a kettőt...

Az ablakdeszka koppant... Újból koppant...

— Itt van az első csepp...

Leült egy mély karosszékbe... Összehúzódott, a két könyökét a térdére támasztotta és állát a tenyerébe hajtotta.

— Meg sem kérdezed, hogy hová hívott Billing Jeromos?

— Hová hívott?

— A Paradicsom-villába.

— És mit feleltél neki?

Úgy tett, mintha nem hallotta volna a kérdést.

A fák alatt már egészen sötét volt, hirtelen ereszkedett le az este a borulattal. A szoba is megtelt homállyal, már alig láthatták egymás arcát. Csak a fehér turbán világított.

Hogy én most oda visszamenjek, — mondta egészen halkan, elnyujtottan. — Oda... Onnan belátni az egész falut... A Horkayék kertjét...

Újból elhallgatott... A dombon vörös csillag kapaszkodott fölfelé a gyalogúton. Meg-megvillant itt-ott a fák között és jött egyre följebb a domtetőre... A lámpagyujtogató.

— Nem jön — mondta halkan Zsanika gondolatban elkalandozva. Hiller Bénit kilenc napja nem láttam... Már kilenc hete, vagy talán kilenc hónapja, mit tudom én... Elhagyott az első napon... Jól emlékszem, mit mondott azon a reggelen... Akkor ismertem meg ezt is... Ezt, azt a Billing Jeromost, akitől azóta sem

bírok szabadulni. Ó megéreztem, amikor először néztem a szemébe. Már akkor láttam a szeméből, hogy ez nem rendes ember... Azt mondta Hiller Béni azon a reggelen: Csodaszép volt, olyan szép többet sohasem lesz... Nézz meg engem... Jól nézz meg... Ritka Dávid. Tudod, ki vagyok én? Az akit mindig elhagynak. Lekapcsolnak... És tudod, ki vagyok én? Aki ezután nyúlik utánuk, mint a véres rongy, a kerék után, amelyik keresztülgázolt rajta... Mi ez én rajtam? Átok?!... Átok, hogy igazán szeretem őket és ők... ők el sem hiszik nekem...

— Zsanika, elhoztam a könyvet, akarod, hogy inkább erről beszéljünk? Miért gyötröd magadat? Rossz asszonyi szokás csupán — hidd el — mindig az elmult rosszra nézni vissza és így hamvazni be a jelenvaló percet a mult pernyéjével. Miért mindez? Miért keseregsz a tegnapod miatt, holott előtted még a holnap... A tegnapon már túl vagy és a holnap, a holnap mindent megadhat. Hidd el, csupán a gyáva, érdemetlen ember nem tudja eléggé becsülni a holnapot... Holnap, a szép titokzatos, drága holnap. A teremtés legnagyobb ajándéka, hogy *Holnap*-ot adott nekünk... Holnap: minden meg nem történtnek drága foglalatja, a holnap még előtted van. És tiéd a ma is... A jelenvaló perc. Tehetsz vele, amit akarsz. Megronthatod magadat, avagy felemelheted magadat a jelenvaló percben... Lehetsz jó és lehetsz rossz, hiszen már tiéd és még tiéd a jelenvaló perc... Ezt a mait, ezt a mostani jelenvaló percedet — várj — majd én megszépítem neked. Akarod és én megnyugtatlak: Akard és a betű egy jobb világba visz bennünket. Olvassak?

— Elhoztad az ígért könyvet? — kérdezte halkan Zsanika és bensó izgalma még ott reszketett hangjában. — Miért csábítasz megint a

könyvvel? Ez arról van? Mondd, arról beszél ez a könyv, arról, ami rejtett előttünk?

— Igen, ebben a könyvben benne van az. Hallgasd Zsanika:

»Világosság az, amit nem láthatunk, bármennyire fürkésszük is.

A Csend az, amit nem hallhatunk, akárhogy is figyelünk rá.

Az Üresség az, amit nem tapinthatunk, ha utána nyúlunk is.

Mivel mindez a nagy Ismeretlen, ennélfogva a nagy egységnek, Taonak (Isten) tekintjük . . .«

Ritka Dávid ölébe eresztette a könyvet. Figyelmesen nézett Zsanikára.

— Megértetted egy kicsit?

— Nem egészen — felelte az őszintén.

— Ez a Világosság, ama világosság, amit csak a lelki szemeiddel láthatsz: a szellem világossága... Az a »Csend«, amelyről itt hallasz, a »felsőbb, a jobb lét« csendje és a »felsőbb lét« üressége az, amit az érzékeiddel nem tapinthatsz. Az a lét, amikor megszabadultál bűnöző és esendő testedtől és közelebb jutottál a világszellemhez.

És most hallgasd tovább:

»Akiben szeretet lakozik, az erős; aki megelégedett az bátor; aki szerény, az fennkölt és üdvözülni, fog. Az emberek azonban elfordulnak a szeretettől, ezért gyöngék; nincsennek megelégedve, ezért bátortalanok; nem szerények, ezért örökké kapaszkodók. Mindnyájuk a halálba rohan.

Vagyis: Akiben még nem fejlődtek ki a felsőbb lelki erők, minők a szeretet, a jóság, bizalom, remény, áhitat, *élő hit* stb, az földi halála után újra meg újra kénytelen reinkarnálódni mindaddig, míg eléri a földi rendeltetését... A testnek bölcsessége a halál, de a léleknek bölcsessége élet és békesség...«

Zsanika összekulcsolt kezekkel hallgatott. Könnyek fojtogatták a torkát. Leborult a pamlagra. A szelíd szavak lepereglek rá, a langy esőcseppek. Szinte nem is bírta követni értelmüket, csak lehulltak rá, mint halk melódiák, amelyekben nagy, mélységes emberi szomorúság oldódott föl.

— Még — kérte — még olvass, Dávid...

— Egy másik könyvet is hoztam — felelte az — majd abból olvasok. Nézd meg Zsanika, a könyvek könyve ez: a biblia. A boldogtalanok vigasza, a boldogok fékezője, a bölcsesség hives patakja, özvegyek hitvese, árvák apja: a biblia ez.

— Olvass belőle nekem, Dávid.

És ő olvasott:

»Örvendezz ifjú a te ifjúságodban és vidámitson meg tégedet a te szived a te ifjúságod idejében és járj a te szivednek utaiban és szemednek látásiban: de megtudjad, hogy mind ezekért az Isten téged ítéletre vonszon!

Vesd el a haragot a te szivedből és vesd el a gonoszt a testedből; mert az ifjúság, mint szinte a mi születésünk, hiábavalóság!«

— Mert az ifjúság, mint szinte a mi születésünk, hiábavalóság — ismételte Dávid. Ez az. Az élet mélysége és magassága van ebben és az ember, aki ezt megértette úgy, hogy viselni tudja, az az ember lebirja az életet. Mert a dolog ott kezdődik, amikor már tudod, hogy az élet olyasvalami, amit el kell viselni, mert elviselni kötelesség és a kötelességet teljesiteni jó. Kötelesség, rettentően súlyos és kemény kötelesség és nem pedig »három a tánc« a koporsóig.

Zsanika fölemelte a fejét:

— Ha ez igy van, akkor mi a cél?

— Ezt ne kérdezd soha. Valamint azt sem, hogy mit szól a másik arról, vajjon mely úton

mégy ama ismeretlen cél felé? A fontos csupán, hogy tiszteletben tartsd ama másiknak köreit. Hogy mi a cél? A cél, hogy a kötelességet te urald mindig és nem pedig az téged. Hogy mi a cél? Az én célom, hogy szeresd azt, amit én szeretek és a te célod?... Mit tudsz te még erről? A te célod: a mindenség, mert te a megnyugvást, az összhangot akarod... És most halljuk tovább:

»És emlékezzél meg a te Teremtődről a te ifjúságod idejében, mig a veszedelemnek napjai el nem jónek és mig eljőnek az esztendők, amelyekről azt mondjad: Nem szeretem ezeket!

Amig a nap megsetétedik, a világossággal, a holddal és a csillagokkal egybe; és mig sürű felhők elérkeznek az eső után. — — —

ám a nagy fekete farkas és bezörgetett az ajtón:

Nyiss ajtót, kicsike leány.

A kicsike leány kinézett a kulcslyukon...

Nem nyitok ajtót, — így felelt — mert te fekete vagy és így nem lehetsz az én anyám.

Akkor elment a farkas a liszteshez, azt fölfalta és bekente a fekete pofáját, négy fekete körmét liszttel fehérre. Megint bezörgetett:

Nyiss ajtót, leányka, csupáncsak egy falás, akkorka vagy...

A leányka egy falás volt, csupáncsak akkorka, kinézett és látta, hogy fehér a képe, fehér a körme:

Énekelj hát, az estéli éneket énekeld, majd megtudom, hogy anyám vagy-e?

A farkas erre énekelni kezdett...

Ritka Dávid elhallgatott egy percre, azután egészen más, könnyed hangon kérdezte:

— És mit gondolsz, mit tett a kicsike leány, csupáncsak akkorka, mint egy falás?

Azt gondolom, hogy nem engedte be.

— Rosszul gondolod, beengedte... Beengedte, mert rossz hallása volt...

— Vagy talán olyan nagyon félt szegény ott az erdő mélyén, oly egyedül, hogy a félelem elvette az eszét és elfelejtette anyja énekét...

— Még egy másik mesém is van, Zsanika. Ez három szörnyű gonosztevőről szól. Egy cellába voltak csukva ők hárman. No, nem alhattak ők ott a zsuppból való fekhelyen. Így szólt az egyik a csillagtalan éjszakában:

Mindezek után pedig most már csak arról van szó, hogy menthetné meg az ember a lelkét?...

Jó könyveket kellett volna olvasni — mondta a másik.

Az mind semmit sem ér — legyintett a harmadik. A kezdet volt rossz. Akinek van jó

apja, anyja... Az neveli, gondozza testét-lelkét... azután már késő minden... Minden késő. — Igen, minden késő, amikor már ott ülünk a cellában mondani kell: mindezek után pedig hogyan mentse meg az ember a lelkét? Hidd el, a legtöbben itt gonosztevői vagyunk az életnek... Amíg még van rá idő, nem lapozzuk az élet jó könyvét és időnek előtte elszakadunk az élet bölcs emlőjéről...

— Vannak azután, — felelte Zsanika végtelen szomorúsággal, — vannak sokan kitett gyermekek is, mi történjék azokkal?

Azokkal mi történjék?

XX.

A leány mutatóujját a mennyezetig érő könyvszekrény oldalához támasztotta. Előrelépett, de azután úgy maradt, mintegy libbenve, mintha csak repülni akarna. Hófehér, habkönnyű ruhája elterült körülötte. Fehér felhő a vörös szőnyegen. Kicsit előrehajolt, nézte a fiút. Az ráhajolt az íróasztalra, írt. A fiú nem vette észre, hogy ott áll a háta mögött. Aranyszínhaja szabadon omlott vállára, csak a nyaka fölött szorította össze régi, zafírral és igazgyöngyökkel kirakott csat.

— Titkár úr! — mondta Billig Jeromos leánya — Hayde.

Mikor megszólította, megijedt és olyan mozdulatot tett, mintha el akarna szaladni, fölugrott.

Nagyságos kisasszony, parancsol?

Egy percig úgy álltak, szótlanul. A leány még mindig támaszkodva egy ujjával a szekrényhez. A fiúnak az jutott eszébe, hogyha az az egy pont nem tartaná leszögezve, rögtön fölrepülne angyalszárnyakon.

— Mit csinál, titkár úr?

Meghajtotta magát. Még csak most jutott eszébe, hogy üdvözölje.

— Kezét csókolom.

— A papát kerestem. A papa nincs itthon? — kérdezte Hayde.

— Még ma nem láttam Billing urat. Tegnap említette, hogy utazni készül.

— Papa elutazik?

— És hová?

— Pokolfalvára. A villát akarja rendbehozatni. Kicsit összerázkódott a leány.

— Juj! Milyen borzasztó név ez: Pokolfalva. Én csak egyetlenegyszer voltam abban a villában, de nem akarok többet odamenni soha...

Az íróasztal felé indult. Meglátta a teleírt sárga lapokat. Hirtelen elkomorult az arca:

— Mit írt? A papának?

— Nem, ezt magamnak.

— Magának írta? Hogyan — magának?

A fiú is odalépett az íróasztalhoz, rátette a kezét a teleírt lapokra.

— Ma még magamnak. Lehet, hogy valamikor mások is fogják olvasni. Mások is. Sokan, az egész világ. Néha, úgy érzem, hogy az, amit én mondani fogok nekik, végig fog harsogni az egész világon. Hogy nincs is más dolgom itt, csak elmondani azt, ami üzentetett általam...

Tágranyílt szemekkel hallgatta a leány. A szeme kék volt, kerek és mélységes kék. Tele ragyogó sugarakkal, de valami különösen erős kifejezőképességgel. Csakugyan tudott beszélni a szemével. Most a lelke tapsolt a szemében.

— Beszélj, csak beszélj: biztatta a fiút és az szemébe szédülten folytatta.

— Ez itten a vallomások könyvéből való. Sárga papirosra írtam, mert ilyen sorokat nem szabad hideg, merev, fehér lapokra írni. A fehér szín túlságosan méltóságos és ünnepélyes ehhez. De ez a sárga él, melegít, belső tüze van.

A leány lebocsátkozott a szőnyegre és megült ott mint egy fehér hattyú. Összekulcsolta a kezét:

— Olvassa el, titkár úr.

Ijedten hallgatott el.

— Olvassa el, kérem szépen. Nem fogom elmondani senkinek, akármi van benne.

— Nem azért... de lehetetlen... — mégegyszer mondta — lehetetlen. Mindenki másnak igen, de önnek, lehetetlen. — Későn vette észre, hogy többet mondott, mint amennyit akart.

A lány most már megsértődött.

— Miért éppen nekem nem? Azt hiszi, nem értem meg?

— Ó, dehogy!

— Vagy... vagy... akkor miért nem?

Hallgatott.

— Vagy nem tart rá méltónak?

— Ne kérdezzen... Nem mondhatom meg soha... De esküszöm, hogy nem azért... Sőt ellenkezőleg... az egész világon senki másért, csak önért, csakis önért érdemes gondolkozni... És senki mást nem tartok rá méltónak...

Közbevágott.

— Akkor miért nem? Jó, majd akkor én olvasom el halkan... Nem is szóval, csak a szememmel...

Fölugrott és a kezébe vette a lapokat és olvasta; A vallomások könyvéből. Versek prózában. Írta: Harmath Dénes.

A fiú el akarta venni tőle, akkor összeért a kezük. Lankadtan bocsátotta le a karját.

— Ne, ne...

— De... de... Vagy pedig mondja meg, hogy miért nem akarja?

— Nem tehetem.

— Akkor igen. — És kisimította a lapokat...

— Megöl, ha elolvasta...

— De miért? Akarom tudni, miért?

— Mert... mert — gyötrődve kényszeritette ki magából a szavakat. — Mert belevettem az ön nevét, Hayde... Verítékcseppek gyöngyöztek ki homlokán, amíg ezt kimondta. Az megütődve bámult rá egy pillanatig, de mindjárt utána gyermekes örőm hajnalodott ki az arcán. Tapsolt, ugrándozott, mint diadalmi zászlót lobogtatta a lapokat:

— Az én nevemet!... Az én nevemet! már most okvetlen el kell olvasni... Elolvasni... Elolvasni... Akarom látni, mit irt rólam...

Leült a pamlagra és a térdére fektette a lapokat.

— Titkár úr, most nem szabad onnan megmozdulni. Ha mozdul, kimegyek és ezeket elviszem.

Halkan kezdett olvasni:

»Dalolok hozzád a néma...«

— Nem, ezt nem birom... Inkább elolvasom én... De ne felejtse el, hogy én nem akartam... Én nem kezdtem... Nem én kezdtem...

— Olvassa... Olvassa...

— De nem fog megharagudni?

— Nem.

— Becsületszavára?

— Becsületszóra!

Elvette tőle a lapokat. Belenézett... Benső szorongattatás tette sötétebbé a szemeit.

— Hiszen ez az egész csak olyan képzelődés... Tudja... Csak úgy leirtam ezt...

Tehát:

...Dalolok hozzád a néma éjszakából... Dalolok hozzád Mennyei Harmat, Égi Tisztaság.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

És azután:

Meg fogok halni miattad, Hayde, de szerettelek.

Kivülről halk kopogtatás hangzott be. Ők nem hallották, ők ketten, valami másra figyeltek

mostan. Az ajtó nyílott és besuhogott Pap Zsanika. Könnyű galambszürke selyemruha simult karcsú alakjához. A fején átlátszó, gyöngyszínű, széles peremű kalap. Picike lábaira szürke selyemcipőcske feszült.

... Meg fogok miattad halni, Hayde, de szerettelek — olvasta a titkár.

Zsanika megállt közvetlenül az ajtó előtt.

— Mi ez? Kik ezek? Ez a kalászhajú, ez a hófehérarcú és az a hozzáimádkozó Gabriel arkangyal?

»Neked írok és neked élek, Hayde«...

A hangjának belső zengése volt. Az arca kitüzesedett, ó, az arcán majd kicsattant az a leírhatatlan, ami az egész valóját betöltötte. Felnézett és pillantása elfogta a lány tekintetét. És egybekapcsolódtak a szemükön keresztül. A szunnyadó vágyak, az ébredező ösztönök, mindez, amiről ők még maguk sem tudtak, sugárzott ki révedezve a szemükön keresztül. Ez kongatott most a szívükben és a kondításra ezer és ezer apró csengő válaszolt csilingelve. Muzsikált a vérük minden csöppje. Az ébredező élet szimfóniáját dalolta a vérük. Ama újból és újból visszatérő, kezdettől fogva vezető dallam volt ez, játszották ők is a maguk képére és hasonlatosságára. Mert így játssza valamennyi. Egyik gyorsabban, a másik lassúbb ütemben vezeti, teljes erővel ez, halkan, egészen elfinomodottan amaz, bágyadtan ez, rettentő, mindent lebíró erővel, amikor megzendül, fölharsan az az örökké egy melódia... Figyeltek rá és Pap Zsanika látta, hogy amit hallanak, az olyan szép, amilyen szépnek ő nem hallotta soha. Vagy hallotta talán, de régesrégen elhalt a fülében és ami megmaradt belőle, összhangnélküli, fájdalmas zűrzavar. Nem bírt mozdulni, csak nézte őket és amíg nézte, névtelen keserűség szoritotta össze a szívét.

Jó szenvedni te miattad... — olvasott a

fiú. — Édes a tűz, amelyben porrá égek miattad... A szívem lázasan ver, a halántékom tűzben ég és tűz kering ereimben...

Zsanika lehúnyta a szemét. Az arcát a szavak elé tartotta és hagyta, hogy rátűzzenek a forró sugarak.

— Szeretem a napot, — mondta most a lány halkan. — Nyáron, amikor vörösessárgán izzik minden. Körös-körül a fák lankadtan állnak, a fehér porszemcsék megcsillannak a levegőben; a föld forró, mint a tűzes kemence és az ember, ha lehúnyja a szemét, csak vöröset és lilát lát. Lilásvörös lángoló karikákat...

Elhallgatott.

A hirtelen beállott némaságban mozdult valami mögöttük. Titokzatosan, nyugtalanítólag.

Hátranéztek és meglátták Zsanikát.

— Mikor jött? — Mindent hallott — nyilalt bele az agyukba és a vér elöntötte az arcukat.

Zsanika előrelépett.

— Én kopogtattam, de —

Hayde szeme elé vonta hosszan leomló, bő ujját a ruhájának. Lassan, vontatott léptekkel ment kifelé, de a küszöbnél még megállt egy pillanatra, leeresztette a kezét és még egyszer megnézte egymást ez a két asszonyi teremtés. A Billing Jeromos lánya — Hayde és Pap Zsanika, a Rongybabakirálynő. Fürkészőleg, kitartóan a két tekintet kereste és úzte egymást a levegőben, csapongtak, keringtek, végül összecsapott a két szempár. Most így maradtak némán, hangtalan belemeredve egy a másba, összekapaszkodva, mozdulatlan. Egybeforrva egyetlen ponton, ahol összpontosult minden indulat, szenvedély, szeretet és meg nem magyarázható gyűlölet és vad félelem, már-már kicsattanva, — de fékezve mégis.

— Mivel szolgálhatok? — kérdezte a fiú és előrelépett, de megállt, nekiütődött ama kettő

közé feszült láthatatlan acélhúrnak, fennakadt benne.

Hayde kiment, a függöny összeomlott mögötte.

Zsanika fölemelte a karját, ösztönszerűleg akarta visszatartani. Mikor eltűnni látta, olyat érzett, mintha valami pótolhatatlan szakadt volna ki az életéből. Igen, érezte, ismét érezte, hogy mondania kell valamit ennek a leánynak, feltétlenül meg kell mondania azt, ami a szívét szorongatja valahányszor gondol reá... És most itt, a közvetlen közelében mégsem bírt szólni... Csak nézte azt az üde, édes, hamvas arcát... Aranyhaját... szerette volna magához vonni... A haját simogatni...

Harmath Dénes feléje fordult:

— Parancsol? — kérdezte.

Zsanika fölemelte fátyolát és akkor felismerte a fiú.

— Parancsol? — kérdezte újból és kis fölényesség volt a hangjában.

— Billing urat keresem!

— Nemrégen ment el itthonról, de ha üzenni óhajtana. Én a titkárja vagyok, Harmath Dénes. Önagysága képét gyakran láttam a Billing úr dolgozószobájában...

— Harmath Dénes... Harmath Dénes — ismételte Zsanika és nem bírta levenni a szemét az arcáról.

Most eszébe villant és meglepődve mondta, hirtelen.

— A Ramsliné fia!?

Az elvörösödött, azután elsápadt.

Zsanika tudta miért. Villámgyorsan kereszteződtek benne a gondolatok. Azt szerette volna mondani neki, hogy azért nem kell sápadni és vörösödni és az anyjáról akart volna beszélni, a szegény, nyomorult félbolondról, aki csak érte és miatta él. Érzékeny és megható szavakkal az életről, a világról és ahogyan ebben a világ-

ban egy lánnyal történhetik. Hogy ő még fiatal, de majd meg fogja egyszer érteni mindezt... És ezt nem úgy kell felfogni... Ilyeneket akart volna mondani, de csak ezt kérdezte:

— Hogy került ebbe a házba?

Még sápadtabb lett, dacosan felelt.

— Nagyon egyszerűen. Házitanító voltam Biró takarékpénztári igazgató úrnál. Ott ismert meg Billing úr. Már régebben. És most fölajánlotta nekem ezt az állást. Különösen azért, mert több idegen nyelvet beszélek. Két hónapja lesz, hogy itt vagyok a házban.

— Úgy? — mondta halkan Zsanika és fürkészőleg nézett rá még egyszer.

Arra gondolt, hogy ezzel akar neki leckéket adatni Billing Jeromos a Paradicsom-villában...

Hallgattak és pillanatokig álltak szemközt szótlanul. Zsanika szólalt meg.

— Majd később még egyszer feljövök. Az első emeleten nem találtam senkit a dolgozószobában, azért jöttem föl a másodikra... Kis szünet után hozzátette: — És ő... ő? Gyakran olvas neki verseket?... A függöny felé intett, amelyiken a lány eltűnt és nézte, hogyan borul lángba a fiú arca...

— Úgy... Úgy...

— Bocsánat... nem értem...

— Nem fontos...

Az ajtó becsapódott mögötte.

XXI.

A Paradicsom-villában voltak.

A kulcs sírva fordult meg a zárban, az ajtó is nyöszörgött, mikor felrántotta.

— Amióta kivitték innét, látod, ide még nem tette be a lábát senki.

Az ablakhoz lépett, kitaszította, az illattól

terhes, nyári levegő benyomta a vakító világosságot.

Billing Jeromos sorra nyitogatta a szekrényeket. A szoba megtelt mindenen áthatoló, régi illatokkal...

— A ruhái, az ékszerei, a selymek és bársonyok. A világon ezeket szerette a legjobban. Csakis ezeket... És itt van ő maga. — Rámutatott a fekete fátyollal letakart életnagyságú képre.

Zsanika fölemelte a kezét, el akarta vonni a leplet, de Jeromos tiltakozólag intett.

— Még nem. Majd amikor kimentem.

— Talán félsz tőle? — kérdezte pajkosan Zsanika.

— Úgy van, félek — válaszolt kínosan, súlyosan ejtve e szót. Hogy rámveti a szemét és megfog; megkötöz, béklyóba ver és én újból szűkölni, vonítani fogok utána.

Kezét a füléhez téve hallgatódzott.

— Figyelj csak Zsanika, jól figyelj. Talán meg fogod hallani te is, mert beitták a falak, magukba temették a bútorok a jajveszékelésemet. Úgy még nem szerettek asszonyt ezen a földön — odalépett az egyik szekrényhez, meglebbentette a ruhákat. — A húsomból szövette, az idegszálaimmal fércelte és gyöngyöztette a vércsöppjeimmel. Én voltam a híd, az én testem és rajtam járt át mulatozni — a túlsó oldalra... és én tudtam, de szerettem. Még nem érintettem asszonyt azóta, de te ma fel fogsz öltözni az ő ruháiba. Nézd meg jól a képet... Itt vannak mind-mind a diadémok, gyöngyök, láncok, karkötők és lábperecek. Válogasd ki pontosan, megtalálod mind. Emberi kéz nem nyúlt hozzájuk. Az övé utoljára. Ő szereti simogatni, villogatni, becézgetni napfény mellett, de az mind illett neki. Arra való volt... Ha ő rakta föl magára, megelevenedett rajta a lánc, kígyó lett belőle. Gyűrűzött, imbolyogva kúszott a testén. Körül-

fogta, nyújtózott — előrenyúlt és gyöngyszemeivel megigézett, vont-vonzott és mikor már mellette voltál, a lábánál feküdtél, belevájta méregfogát a szívedbe. Szürcsölte a véredet, megitta a véredet és megfiatalodott tőle. Szerelmes férfiak vérével fiatalította magát. Én tudtam, de szerettem őt... Ma felveszed azt az uszályos sárga selymet, azt a hét fátyolosat, azt amelyikben bármely férfi neki adta volna a János fejét... Kívánsz valamit?

— Köszönöm, nem, majd csengetek Ramslinénak, ha szükségem lesz rá.

Jeromos kiment. Zsanika becsukta mögötte az ajtót. Egy pillanatig tétovázott, azután lassan vonta le a fátyolt a képről. Finom porfelhő szállt föl a leheletkönnyű szövetből. Ragyogó szépségében tündökölve nézett vele szembe Billing Jeromosné. Zsanika meglepetésében halkan fölsikoltott. A szeme, a szája, az orra, a homloka... az a tömött, élő, csudás haja — mind-mind ő az, ő Pap Zsanika... Meredten nézte a képet... — — »Gránát Irén« — suttogta — ez vagy te Gránát Irén... És én, én ki vagyok? Mondd, én ki vagyok itt a te helyeden, Gránát Irén...

...Még egyszer megnézte a képet, azután önmagát. Igen, az. Az utolsó hajszálig, a leghalványabb redőzetig — az...

Elgondolkozva állt meg a nyitott ablak előtt. Az ablak alatt a kivilágított virágházban ültek a férfiak. Beszélgetésük hangja felhallatszott az ablakba. Valaki különvált közülök, oda húzódott az óriási hársfa alá, a padra. Cigarettázott, néha megvillant a sötétben a cigaretta tüzes vége. Jobban kihajolt és akkor megismerte az alakjáról.

— A titkár — mondta halkan és már kinyitotta a száját, hogy odahívja az ablak alá. Az utolsó pillanatban mégis meggondolta. — Nem — suttogta, de tekintete továbbra is ott maradt

nála. Csudálatosan szép volt az este. Odafönn messze, végtelen messze — és mégis olyan közel — a halvány ezüstmező telehintve millió és millió fényszállal. A szálak közt fennakadva kisebb és nagyobb csillogó, ide-odaugráló gyöngyszemek. Nem, ilyen szépnek sohasem látta az eget a városban. Ott nem jön ilyen közel, a csillagok nem néznek ilyen figyelmesen. Be, egészen a szíve közepébe az emberi lénynek. És ez a nagy-nagy csendesség a kertben, a fák között a kerten túl, a dombon is túl — ott a faluban.

A faluból nem látszott semmi, csak egyetlen fénypont. Megismerte. A lelkészlak ablaka világított, az a ház már a dombtetőre támaszkodott. A háta mögött pedig ott volt az ispánék háza. Az ispánudvar a nagy eperfával, az a csűr, az az istálló...

A magasságban szikrázva gyúlt ki egy fényes pont, végigszántott az égen, tüzes barázdát hasított rajta, belebukott a sötétségbe. Zsanika sokáig nézett oda, ahol eltűnt. Hová lett? Honnan jött? Mi volt? Nem látott csillaghullást, amióta elment ebből a faluból. Pedig mennyire szerette nézni azt a játékot, amikor angyalok parittyáznak csillaggombokkal. De sok éjszaka feküdt a csűrben, kocsisszűrbe takaródzva és nézett bele a nyári éjszakába. Akkor még nem tudott semmit a nagy világról, az életről — önmagáról. Ártatlan volt még akkor. Tudatlan — és boldog. Akkor még nem tudta, mi a csillaghullás. Azt várta, leste, hogy egyszer, a titkok éjszakáján megnyílik előtte az ég kapuja. Az a mennyei kapu, amelyik csak egy szempillantásig marad tárva az emberfia előtt — minden emberfia előtt egyetlenegyszer egész életében. De aki akkor mögéje pillantott és belekiáltotta akaratát, annak megadatik az erő, megnyergelni az életet... De most olybá tűnt fel előtte, hogy nem jól értet-

ték meg odafönn a kiáltását. Vagy talán ő volt az, aki elvétette a szót? Ő volt az, aki nem azt mondta, amit kellett volna... Igen. — Ő már bepillantott a kapun. Már tudta, mi van mögötte. De sokat is megtanult azóta, amióta utolszor feküdt a nyitott csűr alatt.

Mély bársonykarosszéket húzott az ablak elé. Beleroskadt, előrehajolt. A két tenyerét arcára takarta. Sokáig maradt úgy magába merülten. Arra gondolt, hogy milyen csudálatos is ez az egész, ahogyan vele történt. Ez ahogyan ő idekerült a Paradicsom-villába, ezekbe a tündérruhákba. Ki hitte volna ezt, amikor még ott támaszkodott a kert vasrácsához — kívülről, mezítlab .. Ő a legutolsó, a falu cselédje. A kegyelemkenyéren nevelt, a kitett gyerek. Miféle erő emelte őt át a kerítésen? Tanította meg írni-olvasni, finoman beszélni, szavakkal játszani, kettős értelmet adni egy szónak. Mi lett belőle?

Felsóhajtott.

Mi lett belőle? Hol tart már? Most, mikor végiggondolta, neki magának is hihetetlennek ettszett az egész. Mintha még csak tegnap lett volna, mikor összekötözte a kis batyut és egy hajnalon felkerekedett és kilódította magát az országútra. Látta most magát, ahogyan előreporoszkált. Milyen gyámoltalan volt, milyen tudatlan, — milyen tiszta. Tiszta és üde, mint a Vidróczky-patak vize, amelyikben akkor fürdött meg utoljára. Nem győzte dörzsölni, mosni magát. Félt, hogy ott a városon azért mégis ő lesz a legszennyesebb. Ma már másképen gondolta ezt. Elfogta a vágy ledobni magáról a selymeket, a gyémántokat és gyöngyöket, lerohanni a domboldalon és belevetni magát a patak vizébe. Ugyan le bírná-e mosni róla? — Pongrácz József, Hiller Béni, Billing Jeromos .. eq ez még nem minden... Nem is ez a minden.

talán nem is ez a legfontosabb... Hanem a többi, az, amit nem is lehet részletezni, megmagyarázni. És mégis az a döntő. Azok az esték a külvárosi vendéglőkben, a kávéházak, az a füst, az a szenny, az az egész környezet, a szavaik, a belőlük kiáradó szürke füst... Rászitált, rákérgesedett, úgy érezte most, hogy soha semmi nem moshatja le mindezt róla...

Pongrácz József... Hiller Béni... Hogy is van csak?...

Az ajtót óvatosan nyitották be. Keskeny résen nyomta be magát Ramsliné. Az örök életükre megrémített emberek szoktak úgy belépni, olyan halkan, minél kisebb helyet foglalva el. Csakhogy dugva maradjanak, senkinek útjába ne kerüljenek. Szegény, összelapított lelkű emberek! Szegény sarokba dobottak, elhasználtak, kifacsartak, fölöslegessé lettek, ki nem elégítettek — szegény Ramsliné...

Egy percig állva maradt az ajtóban, azután meglátta szenvedőn meggörnyedve:

— Zsanika!

Összerázkódott, felriadt.

— Te vagy, Ramsliné? Úgy megijedtem.

— Nem vetted észre, amikor beléptem. Már terítve van. Mindjárt jönni fog érted. Kigyújtsak?

— Ne, olyan jó így... Így sötétben. Jaj, bár sohase világosodnék ki többet körülöttem. Ha most meg tudnék halni, elmlúni...

— Te beszélsz így?!...

— Ramsliné, ne bolondítsuk egymást... Mondd meg, miért, mi célból az egész? Ezért a rongyért? És még ez sem magamért, őértük ez is... Hogy bujálkodhassék szemük a selyemmel, a bársonnyal, hogy kívánatosabbnak találják a húst. Minek az egész, ha nincs örömem benne? A napnak minden órájában nagyobbra nő utálatom. Miért tehát? Beteg vagyok tőlük. Fájnak nekem, ha az jut eszembe, hogy ki kell

mennem közéjük, hogy rám fognak nézni, meg tudnám fojtani őket. Vagy magamat. Vagy valami mást, ilyet. Fölkelt, kinézett az ablakon. Kis hallgatás után megszólalt:

— Látod, ott a domb alatt? Csak éppen, hogy a körvonalai látszanak annak a parasztháznak. Inkább csak sejteni lehet. Most ott szeretnék lakni. — Még hozzátette: — Mindent, csak azt nem, ami van ...

Ramslinné egészen melléje lépett, arcába nézett:

— De mi bajod, mégis?

Zsanika hallgatott.

— Már hetek óta más vagy.

— Igen, más.

— Egyszerre változtál meg.

— Igaz. Egy pillanatig tartott az egész. Megütötte a fülemet a hangja és én meglepődve néztem föl rá. Ennyi volt. Egy délután ... Finom úri szobában, ők ketten olvastak valamit. A fiú — a lánynak. Nem vettek észre engem és én arcukba pillantottam. Oda volt írva az arcukra az, amit nekem sohasem lett volna szabad meglátnom. Meg tudod te ezt érteni? Látod, akkor tudtam meg, hogy ki vagyok én. Úgy soha nem nézett énrám férfiszem és sohasem fog nézni rám, ahogyan az a fiú nézett arra a leányre. Gondolkozz ezen egy kicsit. Én ott állok az ajtóhoz támaszkodva. Ők nem veszik észre, ha összedőlne körülöttük a négy fal, ha a tető szakadna a lábuk elé, ők azt sem vennék észre. Egész külön világban vannak ők abban a pillanatban, kiválva mindenből, eltávolodva mindenkitől. Egészen egyedül, felemelkedve láthatatlan szárnyakon, elszakadva önmaguktól is. Csak a szeme él mind a kettőnek, az egész testük a szemükbe költözött és a lelkük a hangjukba ömlött át. Így állnak ők ott egyedül, magukra maradva a

végtelenségben; a fiú akkor vallja meg a leánynak a szerelmét. És a keze nem mozdul egyiknek sem. A szájuk sem, mintha testetlenek volnának. Vártam. Én vártam mozdulatlanul. Hogy majd, azután, később... De nem... Mert ott nem az volt a fontos... érted ezt te, Ramslinéné?... Hogy én akkor tudtam meg, milyen messzire vannak ők, és hol maradtam én... Hogy én lemaradtam, elvettek tőlem valamit... Már tudom, hogy mit...

Kívülről léptek hallatszottak, hangos beszéd. Megrándult a teste, mint a jól idomított paripáé, mikor meghallja a trombitaszót.

— Gyűjts föl, fiam Ramslinéné — és odalépett a tükör elé. — Itt is a tükörön. Mind a három lángot. Igazítsd meg, nem gyűrődött össze a ruhám?

Amint forgolódott körülötte, élesen vált ki a fényes lapról az ő arca mellett tükörképe.

— Te egészen megfiatalodtál, Ramslinéné! Nézd meg csak magadat. Látod, megszépültél.

Igen, mások is mondják. A kóbor kutya jó gazdára talált, már nem zörögnek a csontjai...

Mégis csak valami jó a rosszban. Pap Zsanika — hogy is mondjam — megegyezik Billing Jeromossal — és a kóbor kutya enyhelyre talál... Ezt vesd most egybe, ahogyan ez a kettő találkozik. Én már tudom, te nem tudod és nem is fogod megtudni, Ramslinéné, pedig nagy a tudományod. Itt van ni a tenyerem. Találd ki, mi lesz ma este?

Komolyan hajolt a tenyere fölé:

— Megtudsz ma este valamit, amit nem tudtál eddig. Vissza fog térni, ami elmult, teneked azonban nem lesz kedvedre.

Zsanika elrántotta a kezét.

— Tudsz valamit, te áspis, ugy-e, tudsz?

— Tudok.

— És elhallgatod . . .

— Ha akarod, meg is mondhatom. Úgyis megtudod elég korán.

— Beszélj!

De mielőtt felelhetett volna, kitárta az ajtót és belépett Billing Jeromos. Sokáig állt az ajtóban mozdulatlan. Nézett Zsanikára, azután a képre. Összehasonlította a kettőt.

— Gránát Irén — suttogta és hevesen rántotta magához Zsanikát. — Te kegyetlen, te gyalázatos, visszajöttél. Meg foglak ölni a szerelmemmel . . .

XXII.

Az ötödik csésze feketénél Hiller Béni hátradőlt a bíborszínű brokáttal bevont karosszékben. Ma ismét beszélő kedvében volt. Az ebédlőszoba falai ugyanolyan bíborbrokáttal voltak bevonva és a selymes, puha szőnyeg a talpuk alatt, mint elömlő vérfolyam.

— Egyszer, — mondta Hiller Béni — az még akkor volt, amikor az Eszme után szaladgáltam, találkoztam valahol egy berlini milliomos özveggyel. Mindegy, hogy hol. Alighanem Ischl-ben, az Erzsébetkirályné pincevendéglőjében. Odafönn az étteremben kül- és belföldi princek miatt nem mertek jóllakni a bécsi bugrisok, lenn a pincében pedig egy hosszú asztal mellett a »Madame«-ról pletykáztak világhírű írók, komponisták és színészek. A »Madame« arról volt nevezetes, hogy megszöktettette magát a nagy komponistával és most egy millióért sem akarta átengedni a helyét a fülemilés villában. A szóbanlévő komponista az asztal felső végén bujt meg a sarokban. Keserűen önmagába süllyedt lepittyedt alsó ajka mögött. Érdekes rajzú ember volt. Roppant nagy hom-

lok, pici szemek, kicsi tömpe orr, szép érzéki száj, hegyes áll. Sokszor nézett aggódva az ajtóra. Félt a madametól, akitől megszökött, de tudta bizonyosan, hogy utána fog jönni, botrányt fog csapni és hazacipeli. Istenem! ez is szerelem...

— Mondjuk, — szólt közbe a kis Verhovay, a karcsú kamarás.

Hiller Béni nem zavartatta magát. Mélázva kavarta a feketét, a szeme szomorú volt, felfakadt a lelke mélyéről az évek során legyűrt szentimentálizmus.

— Azt hiszem, elkövetkezik mindnyájunk életében az óra, amikor ráébredünk, hogy az egész komédiából csak ez ért valamit: a hímnek és nősténynek mindenen keresztülgázoló, vad ragaszkodása. A többi: cafrang, hazugság, takaró. — Billing Jeromos mondta ezt.

Még ott ültek az asztalnál, de a székeket már hátrább és összébb tologatták. Pap Zsanika az asztalfőn ült, a tányérja szélét kocogtatta apró ezüstkanálkával. Az asztal végére nézett. Ott az asztal végén Pongrácz József ült. Már tudta Zsanika, hogy mit akart mondani Ramsliné, amikor Billing Jeromos belépett. Hiller Béni volt a Ponrácz József szomszédja.

Ültek szép rendesen egymás mellett. Nem marakodtak össze, meg sem ugatta egyik a másikat. Az emberek tudnak így is...

— És mi történt a milliomos özveggyel? — kérdezte a csendőrhadnagy.

— A milliomos özvegy rettentően csúnya volt. Kétségbeejtően, vigasztalanul otromba és szerette a művészeket. Bolondult utánuk. A Gmundeni-tó mellett csudaszép villája volt, félig a vízre építve. És jachtja hófehér, azon rándultunk ki az Orth János kastélyához. Igen, mert meghívott magához. Nemcsak engem, mindnyájunkat. El is mentünk. Volt ott egy

müncheni operaénekes, aki akkor egy bécsi borkereskedőnéért őrjöngött. Annak a borkereskedőnének volt egy tizenhatesztendős lánya, annál szebbet még életemben nem láttam. Hallottam is róla, hogy egy főherceg járt akkor utána. Azután volt ott egy szobrász a feleségével, egy írónő és még sokan... Estefelé, uzsonna után hajókáztunk a fekete vizen. Elcsavarogtunk a fedélzeten, egyszerre csak ott voltam az özveggyel kettesben a hajó végében. Huszonkét esztendős voltam akkor... No... A hajó ringatott, bársonyszéken ültem, a víz fekete, kifürkészhetetlen, köröskörül égbenyúló hegyek, a Schlafende Grichin... A dekoráció felséges. Mintha egy patakocska csörgedezett volna bennem. Tiszta patak a föld középpontjából eredő, de rajtam keresztül folyt bele a világoceánba... Van így néha. Akkor érzi meg a földi féreg a végtelent... Egy irodistalányba voltam akkor szerelmes. Buta lány volt, de ártatlan a homloka. Bizonyisten látszott rajta az ártatlanság.

Vende Károly csúfolódva szakította félbe Hiller Bénit:

— A végtelenség. Minden férfi megérzi magában a végtelenséget, amikor egy ártatlan irodistalány után szalad.

— Ez a különbség a nő és a férfi között. A férfi akkor érzi meg a végtelenséget, amikor szalad és még nem — a nő pedig akkor, amikor már igen — ezt Verhovay mondta.

— Más különbség nincs is közöttük, — jegyezte meg a mandulaszemű nagy Teréz igen finom hangon. Ott ült Billing Jeromos mellett és egész este nagyon irigyelte Pap Zsanikát. — De nem is tudom, mirevaló folyton a különbségeket keresni. Sokkal eredményesebb megtalálni azokat a pontokat, ahol hasonlítunk — igaz-e Zsanika?

Zsanika azonban nem hallotta. A titkárt ültette most maga mellé. A metszett poharat vérszínű malagával töltötte tele és odanyújtotta neki. Ránézett és a szemei forrón tüztek feléje:

— Titkár úr, még eddig egyetlen csöppet sem ivott? Egész este figyeltem.

A titkár nem nyúlt a pohár után.

— Nem szoktam, nagyságos asszony.

— Most, az én kedvemért... és mondja meg, mire gondolt az imént, amikor olyan messze nézett?

— Az ember sok mindenre gondol, — felelt az kitérőleg és most az arcába nézett Zsanikának fürkészőleg. A poharat még mindig nem érintette. »Mit akar tőlem?« — gondolta. — »Miért éppen velem foglalkozik?«

— Titkár, maga még mindig nem iszik, — és odakoccintotta a poharát az övéhez Zsanika. — Igyunk.

A titkár fölkapta a poharat és egy hajtásra ürítette ki.

— Így! És most beszéljen nekem arról, amit akkor olvasott. Akkor, amikor először találkoztunk. Holnap olvasni fog nekem belőle... Itt, a fák alatt... Délelőtt, napsütésben. Mondja, titkár úr, szereti a napot? Beszéljen arról, hogy mit szeret?...

Hiller Béni még mindig a milliomos özvegynél tartott.

— Az özvegy is éppen ezt a pontot akarta megtalálni — folytatta — ott a hajó végében, a harmóniáról beszélt, olyasvalamit, hogy ő már csak ezt keresi, a szép beszélgetéseket, finom hangulatokat, szóval azt a bizonyos lelket, amelyikkel harmóniába tudna összeolvadni. Mikor ezt a szót »összeolvadni« kimondta, nem tudom, miért, folyton egy ráncosszárú csizmára kellett gondolnom. Szegény ráncosszárú csizma.

Egyébként sajnáltam, de konokul megközelíthetetlen maradtam. Azonban a jacht szép volt, a sárga kis szalon is szép, ahol illatos cigarettát szívtunk és közben óvakodtunk tőle, hogy arcába kelljen néznünk az özvegynek. Mikor visszatértünk a villába és beléptünk a kivilágított ebédlőbe, először döbbentett meg a szép. Szíven ütött a szép, belémvágott az öklével. Szép volt a terem, olyan tökéletesen, kiszámítottan szép, hogy elállította a lélekzetemet. Valahogy megcsapott akkor a fuvallata annak a felsőbbrendű életnek, amit csak a vagyon adhat meg. Az okosan fölhasznált pénz. A pénz, amikor szolgálatára rendelik a szépnek. Minden élt abban a teremben. Kigyózott minden vonal, világítottak a színek. A bútorok, a képek, ahogyan odaállították és elhelyezték, egy lámpaernyő, éppen az az odaillő szín és fodor — minek részletezzem én ezt nektek? Nem birtam ki, átrohantam a szomszédos szobába, levágtam magam a pamlagra és sírtam. Összegörcsölődött öklömet rászorítottam a szememre. Így sírtam én akkor is, amikor először szerettem. Egy főhercegnő volt az én első szerelmem. Tizenhétéves főhercegnő, egyetlenegyszer láttam egy verniszázson. Véletlenül találkozott a tekintetünk, — egyetlenegyszer. És én két esztendeig szerettem. Két évig voltam tiszta a kedvéért, két éven keresztül nem volt más vágyam és akaratom, mint felnőni hozzá . . . Ott akkor azon a pamlagon fekve visszagondoltam arra a két esztendőre . . . A sétákra a palota előtt . . . A várakozásokra, hogy lássam — a kocsiját . . . Két esztendőn át neki és érte éltem . . . No és végül beláttam, hogy még sem birok odáig nőni . . . Hanem az özvegy milliomosné pamlagán nem adtam olyan könnyen. Ott megfogadtam szentül, hogy egyszer nekem is kell szolgálnia . . . Hogy a szépet kényszeríteni fogom. Igen, hogy odakényszerí-

tem magamhoz, hogy szeretőmmé teszem... És mégis elmentem onnan, abból a villából, vissza a kis irodistalányhoz. Nem volt bennem elég nagystílűség. Szentimentális lelkek hajlandók azt mondani, hogy ez az igazi szerelem. Nevetséges: a kisszerűség, a földhözragadottság, a szűk látókör ez volna a szerelem? Ha akkor valaki megmagyarázta volna nekem, hogy mi a különbség a savanyú krumplifőzelék és a szarvasgomba között. Ma már tudom... Na, talán már jobban is tudom, mint illenék, mint amennyire hasznos tudni...

Az inasok kitárták a szalonajtókat. A magas, faragott, festett arany- és ezüstszálakkal himzett paravánok árnyékában csoportosan helyezkedtek el. A hölgyek a mély karosszékekben, az urak elnyúltak előttük a szőnyegen. Az inasok odatologatták közel hozzájuk a likőrös és dohányzóasztalkákat, azután eltűntek. Halkan beszéltek és halkan kacagtak. Ittak és cigarettáztak. Jelentéktelen dolgokról beszéltek, de ahogyan kimondták a semmitmondó szavakat és a pillantások, amivel végigsimították egymás arcát, az elárulta gondolataikat. Valaki a zongorabillentyűkkel játszott, egy-egy ütem végigbizsergett rajtuk. A kezek néha eltévedtek. Fokozatosan sülyedtek bele abba a boldog öntudatlanságba, amely megfeledkezik minden másról és csak arra az egyetlenre emlékszik még, ami jót férfi és asszony nyújthat egymásnak — amikor már egyik sem több, csupán csak a meztelenre vetkőzött férfi és asszony.

— Most nézd meg őket, — mondta Ritka Dávid és a háta mögé állt Pap Zsanikának. — Látod, úgy-e, egyformák? — mutatott rájuk. Az még akkor is a titkárral beszélt. Az udvariasan fölugrott és felkínálta a helyét Dávidnak. Zsanika kedvetlenül ráncolta homlokát, de nem szólt. Dávid leült. — Leomlott minden válaszfal,

rangkülönbség. Egyformák ... Ilyenkor nem ajánlatos józannak maradni közöttük ... Nekik jobb, mint nekünk. Mind mosolyog, most mind az élet királyának érzi magát ... Valahol olvastam, hogy az egész életből csak annyi ér valamit, amennyit szeretni bírunk. Talán Maupassant mondja ezt, vagy valaki más. Alighanem más is mondta, olyan gondolat ez, amely okvetlen megfordul egyszer minden embernek az agyvelejében. Ha nem is ilyen határozottan, de megérint egyszer mindenkit. Talán akkor, amikor minden dolgok értéktelenségére először ébred rá az ember fia. Arra, hogy hiábavaló a legrettentőbb erőfeszítés, egyszer mégis csak jön a nagy takarodó ... Miért volt tehát az egész komédia? ...

Pap Zsanika bágyadtan mosolygott. Vörös bársonnyal bevont koronás, magastámlájú székben ült. Olyan volt az a szék, mint egy trónus. Ő pedig benne az aranyruhás, gyémántdiadémos királyné.

— Ma te is másképen beszélsz, Dávid, mint nem is olyan régen, a hegyoldalon, a villában. Az igaz, hogy akkor turbán volt a fejedre csavarva és tisztult életről ábrándoztál. Akkor ... akkor ... én sem tartottam még Billing Jeromosnál. És ha én azt mondanám neked, hogy sohasem voltam közelebb az igazihoz, mint ma, akkor mit szólnál te erre? Tudod mit, ne válaszolj. Elengedem neked, de most menj, tűnj el barátom, mert ott látom jönni dicső, első szerelmemet. Ügyesen siklott el mellettem egész este, most pedig besétál az oroszlán barlangjába.

Pongrácz József csak akkor riadt föl, amikor Zsanika rászólt:

— Pongrácz úr!

Egy pillanatig tétovázott, de azután ottmaradt mellette mozdulatlanul.

— Jól sikerült a vizsga? — kérdezte Zsanika egyszerűen, inkább szomorúan, mint szemrehányólag. — Hirtelen élessé lett a hangja: — És mit keres itt, Pongrácz úr?

— Nem tudtam, hová jövök. Hiller Béni hívott. Azt kérdezte, van-e kedvem egy jó vacsorához? És én ráálltam. És ha... ha tudtam volna is... Mit bánod te... Hiszen csak örvendhetsz, ha megmutathatod nekem a tündérkirálynő aranykoronáját a gyémántcseppekkel. Arról álmodtál már akkor is... Most azután, lásd, megvan az aranykorona. Örvendj neki.

— No lám, ha valaki hallaná, még azt hihetné, József, hogy én hagytalak el téged és nem te engem.

Még mindig úgy ült ott, félig hátradőlve a mély székben. Körülsugározva a drágakövektől és a csillárok fehér fényétől, csakugyan az volt most, a tündérkirálynő. József nem bírta elfordítani a tekintetét róla. Kereste benne a régit, aki valamikor az övé volt. Nem, ebben az öntudatos nézésű, ragyogóan szép asszonyban nem bírta föllelni Pap Zsanikát. A félénket, a gyámoltalant, aki sírva vonaglott a lábai előtt. Akkor elverte a küszöbéről. Ez volna csakugyan az ő régi kedvese? Ez volna Pap Zsanika, akivel együtt kereste a kék selyempántlikát?... Anélkül hogy rágondolt volna, kimondta félhangosan:

— Azt a kék selyempántlikát...

Zsanika elkapta a gondolatát. Már nem kellett róla beszélniök. Nem volt szükség szavakra, kifeszült közöttük az a kék selyempántlika. Megérezték az illatát annak a nyári éjszakának. Egyszerre mozdultak és odaléptek az ablakhoz. A sötétségbe elmerülten ott állt az a kertefa. Istenem, az a kertefa... Amikor átemelte a sövényen és lelkeveszetten futottak egymás

mellett a körtefáig. Ott leroskadtak... Minden úgy történt, mintha rájuk parancsolták volna.. És most itt álltak egymás mellett illedelmese.n, finoman és néznek le az emeletes villa magas ablakából, a csiszolt üveglapok mögül, a körtefa aljára. Milyen mélyen lenn van, milyen messze... messze... És ők is egymástól messze... messze...

Azonban most, hogy újból szemközt állt vele, egyszerre fölmerült előtte minden, ami azóta történt vele... Iszonyodva nézett rá, rettenve hátrált előle. —

Túl a nagy szárnyasajtón japánosdit játszottak. Leheveredtek körbe a puha szőnyegekre. Urak és hölgyek összevissza. A nők a színes, illatos selymekben kiviritottak a tarka szőnyegmezőkből, mint nagy-nagy mályvarózsák. Arcukat a csillár felé fordították, mint a nap felé!

— Erősen süt a nap, bántja a szememet, — mondta a nagy Teréz.

A kis Verhovay fölugrott. Fölgyújtotta az egyik sarokba helyezett, régi bronzoszlopon nyugvó villanylámpát. Sárga selyemből kerek korong volt kifeszítve a láng köré. A többi lángot egyetlen mozdulattal oltotta ki. Bágyadt félhomály simult rá a teremre. Csak a sarokban égett a halványsárga gömb, az is úgy, hogy félig lehúnyta szempilláit. Rejtett mozdulattal mélyebbre bocsátkoztak a homályba, amely gyöngéden borította be őket.

— Jó szeretni, — mondta a nagy Teréz és behúnyta a szemét, hogy jobban figyelhesse mint árad el benne, hogyan húzódik föl az agyára az édes vágy. — Nagyon jó szeretni. Soká tartott, amíg ezt észrevettem, mert nincs nehezebb, mint rátalálni a szerelem valódi ízére.

— A szerelem lényege elrejtőzik az emberek elől, mint a nemestüzű gyémánt a sziklák mélyében. Ki kell csiholni, fel kell fedezni a szerelmet. Kevés embert ismertem, aki méltó-

képen tudott volna beszélni a szerelemről — jegyezte meg Hiller Béni. A tömeg, a legtöbbje sohasem jut tovább — bocsássatok meg ezért a kitételért, lehetőleg szépen fogom mondani, a malacistállónál. Éppen ezért azután nem is merik emlegetni, mert valami olyas lesz ez az életükben, mint valami más, amit szintén titokban szoktak elvégezni. Nyomorult fajzat és az ő életük formája. És közben csak rájuk kell nézni, hogyan pipeskednek, gőgösködnek, milyen elbizakodottan sétálnak — a szemétdomb tetején. Már tudniillik — éltük szemétdombján. Ott mereszkedik a sok buta hústorony a domb legtetején és kárál-kukorékol, meg van győződve róla, hogy ő kukorékolja életre a napot...

— A szerelem lényege... A lényege az, hogy lényegtelen, — folytatta Jeromos.

— Hogy érted ezt? — kérdezte Verhovay és a homályban a nagy Teréz orgonavirágszínű selyemfodraiba merítette kezét. Amint érintette a fodrokat, finom illat szállt fel közülük, lehúnyta a szemét és mélyen szívta magába az illatot. — Hogyan értsem ezt, hogy lényegtelen? Azt akarod mondani ezzel, jelentéktelen? Hiszen ez merénylet az emberiség ellen... Szegény Jeromos, te azt mondod, lényegtelen?!...

Szánakozva, gúnyosan kacagott és arcát a fodrokba temette.

— Egészen ellenkezőleg értettem, — válaszolt Jeromos és a másik szobába nézett.

Ott az ablaknál még mindig egymás mellett állt Zsanika és Pongrácz József. Most megfordultak. Sápadtak voltak és nehéz mozdulattal léptek előre. A ravatal mellől szoktak úgy elindulni az emberek. Vagy pediglen házasságtörő szerelmesek a sebtiben vetett ágy mellől. Már mögöttük minden lezárva, elrejtve, a terhét mégis ők cipelik tovább...

... Ellenkezőleg — ismételte Jeromos. Lényegtelen, azaz meg nem állapítható, nem körvonalozható. Mi a dolgok lényege? Éppen az, ami meg nem másítható, ami éppen úgy van, ahogyan van. A gyümölcsnek a magva, az a benső tartalom, ami mindig egy és ugyanaz, legfeljebb a burok, a kifejezés más. Ami kívülről adódik a tartalomhoz. De a lényeg változhatatlan. Maga a lényeg, a valódi fogalom. A szerelemnek nincs valódi fogalma. Az emberek persze úgy tesznek, mintha volna. Mintha az egésznek az volna a célja, hogy végül is odakerüljenek az asszonyok a keservek ágyára és sűrű jajveszékelések között életet adjanak még egy embernek. De ki bizonyította ezt be valaha szegről-végre, hogy csakugyan így van és nem másképen?...

— Ezen vitatkozni sem lehet, — vetette közbe Ritka Dávid.

Zsanika és József előbbre jöttek. Zsanika könnyedén az ajtóhoz támaszkodott. Figyelt. József feléje hajolva beszélt. A szava most hallatszott egy kis percig, mert mindenki hallgatott, arra várt, mit fog Jeromos válaszolni.

— Később azután megtudja az ember, — mondta József — hogy mégis tovább lehet menni.

Jeromos a távolságon keresztül Zsanika szemét kereste. Áthatóan nézett rá és erősen akarta, hogy elfogja a pillantását. Mintha figyelmeztetni akarta volna arra, amit mond. Zsanika csakugyan ráemelte a tekintetét és szemeik a szőnyegeken heverők fölött cikázva találkoztak.

— Tudniillik nem azoknak volt-e és van-e igazuk, — mondta vontatottan Jeromos — akik a szerelemben a mindenek felett való örömöt keresték és tisztelni tudták ezeket az örömöket és nem rúgták föl, nem vetették meg, miután fetrengtek és henteregtek benne. Minden népeknél, akik eddig voltak és vannak, csak azt lát-

tam, hogy ugyanannyi időt, ha nem többet fordítottak szerelmi ügyeiknek elintézésére, mint amennyit például isteneiknek rendbentartására. Volt oltára a szerelemnek és volt úgy is, hogy máglya és korbács volt a csók jutalma. De a két véglet között meg nem szünt a kölcsönös vonzattatás és taszítás. Nevezték őket papnőknek vagy heteiráknak, — vagy pedíglen örömleányoknak — ők mindig velejárói és kísérői maradtak annak a másik szerelemnek, amelyről előbb szólottam. Sőt nemcsak kísérői, hanem a legtöbbször a súlypont erre az oldalra billent. Mi tehát a lényeg? Hol az igazi lényeg?

— A lényeg ez, bölcs barátom, — vágott közbe Hiller Béni, aki kissé bizonytalanul jött be a harmadik szobából, Rót Fáncsival. Ennek a Fáncsinak — úgy mondták — a legfehérebb bőre volt akkoriban az egész városban — látod, ez a lényeg, hogy én ölelek addig, amig te elmélkedsz róla. Mit akartok ti szerencsétlenek? Fövő vízben akartok ti aranyhalat tenyészteni? A szerelemről fogtok ti itt elméleteket gyártani? Ki hallott még ilyet? Azt akarjátok ti megállapítani, hogyan nő a fű? Láttál már két embert, akinek a csókja egyformaizű lett volna? Itt vannak a mesterek — és rámutatott a nőkre. — Kérdezzétek meg tőlük, hogy volt-e már úgy, hogy kétszer egymásután érezték volna ugyanazt a borzongást... Van-e, vagy nincs-e lényege? Fontos ez? Hozd egyensúlyba vele önmagadat, édes felebarátom, ez a lényeges. Különben megsavanyodsz és te is oda fogsz tartozni, a lepittyedt tokájú gödények közzé. Nézd csak, hogyan ülnek köröskörül, megáporodva a lényegességükben, beléjük zápult, májbajossá tette őket az, hogy ők kitalálták a lényeget. Ők eldöntötték, ők kijelentették az élet értelmét. Szegény nyavalyások, szegény egysínenhaladók..

Mind megpenészednek, mert nem ismerik a viharokat.

Zsanika, mialatt beszélt, egészen közel ment hozzá, csendesen a vállára tette a kezét.

— Beszélni akarok veled, Béni...

Hiller Béni nyomban elereszteti a lányt.

— Nézd, Hiller Béni, most így akarok veled beszélni. Hogy ő is itt legyen — és odamutatott Pongrácz Józsefre. — Vagy talán még jobb lesz négyesben? Jeromos! Jeromos!

Hangosan hívta és az odament hozzá.

— Várj, Dávid, neked is jut még kicsike hely az asztalunknál. A szögletecskére, úgy a legvégén az egyik sarokban, irgalomból.

Az egyik asztalhoz indult és a férfiak mentek utána. Amíg előttük haladt, az volt az érzése, hogy testéből nőttek ki. Kinőttek belőle, mint a vadhajtás és nem bírnak leszakadni róla. Ha levágják erőszakosan, kinőnek újból, minden egyes rész megelevenedik és megsokasodik újból.

— Így. Egy kis édességet is fognak kapni az urak tőlem. Hiszen tudom, az urak szeretik az édességet.

— Milyen finom lettél, rongybabakirálynő, — gúnyolódott Hiller Béni.

— Igen, lásd, ezt tőled tanultam. Emlékezz csak vissza, te mondtad egyszer: »Előbb manikűrözd ki a karmaidat. Azután beléjük vájhatsz, marcangolhatod őket, még kezet is fognak csókolni érte.«

Odatette eléjük a nehéz ezüstből ötvözött zsardinettós tálat. Cukrozott datolyát szúrt föl kis pálcikára és odanyújtotta Jeromosnak.

— Egy kis manikűrözés az egész, egy kis csiszolás, kívülről és belülről. Először úgy is jó, azon módon beletapadva feketén, mint a föld. Később jön a mosószappan, azután kemény kefe, kemény, mint a sörte, felvérzi a húst. Azután

a puhító kenőcsök, szagos olajak, a finom ráspolyok, a rozsaszínű festékek, a puha, kellemes fényesítő bőrpárnácskák. Egy kis csiszolás... és végül lekopott teljesen az eredeti szín, az a régi külső — és marad, mi marad? A rongybabakirálynő — a mindenki lánya, ez marad... Ez marad...

Felzokogott, felugrott és kiszaladt. Zavarodottan siettek utána. Kérlelték és ő akkor szembefordult vélük.

— Takarodjatok előlem. Nem értitek, hogy gyűlöllek titeket, hogy az undortól és gyűlölettől meg kell betegednem, ha rátok nézek. Milyen szépek vagytok így együtt... Hahaha... Így együtt, egymás mellett... Bárcsak halnátok meg... Nyelne el a föld velem együtt... És te, te Billing Jeromos, ezt merted tenni velem, hogy idehoztad őket...

Jeromos kihívóan nézett az arcába, egészen szorosan állt eléje. Ott állottak most kicgyenesedve, magasan kinyújtózva egymás előtt. Lobogva a szenvedélytől...

A többiek kihúzódtak a szobából, egyedül maradtak, észre sem vették.

— Ezt merted, te gazember, te gyilkos...

— Gránát Irén, — lihegte Billing Jeromos. — Így... Így... most egészen ő vagy... A lelked fenekéig ő... Viseled az aranykösöntyűket, roskadozol a selymek és gyöngyök alatt, amiért az orrommal túrtam a földet és kábító gyűlöletet köpködsz a szemembe... Gránát Irén, így, így szeretlek... Tépni, marni foglak, gyilkolni fogjuk egymást, de elszakadni nem birsz tőlem, mert megigéz, elvarázsol ez a pokoli szerelem... Ez a síron túl is tartó, pokoli szerelem...

— Elém állítottad őket...

— A többit is, Gránát Irén. Fel fogom kutatni őket, a föld alól is kikaparom, ha odabujtak előlem. És eléd fogom állítani a szeretői-

det, te alávaló, te! Emlékszel még, amikor zokogva fetrengtem a lábaidnál? Amikor esküdöztem, könyörögtem, egyetlen szóért és te elfordultál... Kinevettél és befelé fordultál... A halálba bujtál akkor előlem, de most itt vagy... Itt vagy, húsból és vérből...

— Őrült... őrült...

Rettenve húzódott el mellőle...

— Igen, őrült... Okos, bölcs bolond, a te bolondod, Gránát Irén...

— Én nem vagyok Gránát Irén...

— Az vagy, Gránát Irén vagy. A szemed, a szád, az orrod, a kezed, a lábad... És az a drága tested... Most nem zárkózhatsz be vele a harmadik szobába... Most bezzeg ideadod, amikor akarom...

— Nem, nem, soha...

— Így... így... Gránát Irén.

— Te utálatos... Azt hiszed, játék? Nem érzed, hogy gyűlöllek...

— Gránát Irén, így — — —

És odaroskadt eléje és csókolta a ruhája szegélyét...

XXIII.

Harmath Dénes följegyzései a Paradicsom-villában — — —

...Élek mostan ebben a villában, ennek a nőnek a közelében, akitől lélegzeni is alig tudok. Meneküljek bár a kert legmesszibb zugaiba, sólyomszeme mindenütt észrevesz és mihelyt észrevett, máris magához parancsol. Szinte érthetetlen az a szenvedély, amellyel rávetette magát az idegen nyelvek tanulására. Rendszert azonban nem tart ebben sem, mint ahogyan nincsen rendszer egész életében, sem hangulataiban, sem cselekedeteiben. Mintha lehetséges

volna az élet rendszer nélkül. A természetben minden bizonyos rendszeren, törvényeken épült föl. Csak a vak nem ismeri föl eme törvényeket és az ostoba nem vonja le belőle a következtetéseket. Valahányszor közelebb jutok a természethez, mindig újra és újra megállapítom ezt. Ilyenkor kitárul előttem a mindenség és belenézek a legislegmélyére és átfogom az egészet tekintetemmel. Megvilágosodnak előttem a dolgok, a látásom kitisztul, felszakad a köd, a füst, amivel a város fátyolozta szemeimet.

Most tervezek egy könyvet, amelyben végtől-végig akarom bebizonyítani, hogy a népek mindig akkor pusztultak el, amikor eltávolodtak a természettől. Egyáltalán be kell már egyszer mutatni példázatokban és ábrázolásokban, hogy mennyivel különb a fák, sőt az állatok élete is az emberénél... Itt természetesen abból kell kiindulnom; tisztáznunk kell a kérdést, mi az élet valódi célja? Mi az, amire felépítjük az életet, amiért megadatik a kegyelem és erő, hogy bár akadályokon keresztül, de mindig haladhassunk a kitűzött cél felé... Mi az, amiért élni érdemes? Mi tehát az élet értelme?...

Most közelről látom ennek az asszonynak az életét, aki előttem a szoborrá vált, megtestesült tisztátalan öröm, tiltott és bűnöző szerelem. Ez az asszony az én szemeimben a szerelem élő paródiája, még jobban mondva szatiraja. Ez az asszony itt járkál körülöttem és én benne látom minden időnek ama asszonyát, aki a teremtő férfierő botrányköve. Az a gát, amelyen keresztülbukik a nemes paripa és kettétöri a gerincét. A rossz asszony, a tiltott öröm, mit tehetek róla, hogy nem tudom másképen látni. Ha a mélyére hatolok, akkor belátom, magammal hoztam a feneketlen irtózatot, amit velük szemben érzek... Én szegény anyám... Ezt kaptam örökül tőled, ezt a beteges irtózást,

amellyel először is téged martalak meg... Most itt élek anyámmal egy födél alatt. Először így, együtt, amióta öntudatosan tudom elbírálni a dolgokat. Eleinte messziről figyeltük egymást. És én láttam zavaros nézését kitisztulni, mikor arcomon pihent tekintete. Mindig együtt van ezzel a nővel. Anyáskodik vele. Istenem, mennyi megható szeretet van benne. Sokszor látom, hogy szalad utána a kertbe a meleg kendővel, beburkolja, ápolja és gondozza, alázatos kutyája. Mindezt azért, mert lehetővé tette, hogy együtt legyen velem. És én?! Istenem, én... Bizonyosan nem alszik éjszaka, csakhogy rám gondolhasson. Este, reggel illatos teák az éjjeliszekrényemen, fölkenve a mézes-vajaskenyér, ahogyan gyermekkoromban szerettem. Egyik délelőtt, amikor sétámról hazatértem, tele volt aggatva a szobám virággal tömött illatzacskókkal... Ki tudná felsorolni ama apró számtalan jeleket, amelyeknek kitalálására csak a valódi anyai szeretetnek van tehetsége. És látom ezeket a jeleket jártomban és keltemben. Találkozom velük, kínőnek előttem a földből, mint a gyöngyvirágok és ibolyák, — ott is, ahová nem vetették el a magvát. Mert én nem vetettem magvát ennek a szeretetnek, sőt kigyomláltam, kitéptem tövestől az életemből. Akkor még túlságosan fiatal voltam, kevés megértéssel, az egészből csak azt láttam: a Ramsliné fia.

Most sokszor szeretném átölelni, fejemet a mellére hajtani, hiszen valamikor mégis csak onnan szívtam az életet és azt mondani neki:

— Drága, szent anyám...

De amikor odáig jutok, már mellette állok, akkor a torkomon akad a szó. Talán azért, mert mindig ezzel a másikkal látom, akiről végre is túlságosan jól tudom, kicsoda. Nem bírom ezért lelkemben az anyát különválasztani attól a másiktól, akit nem bírok befogadni, akitől kény-

telen vagyok mélységes undorodással elfordulni.

Holott érzem, hogy mindez ellentmondás bennem. Én, aki a természet igazságát hirdetem, hogyan bírom ily hevesen elítélni azt, ami végezetül mégsem más, mint az emberben a természetes. Természetes, ez igaz, de a természetesnek csúf elfajulása, az örökkévaló tisztának eldurvitása. A természetben a legutolsó, a legtökéletlenebb állatok élnek csupán oly fajtalan életet, mint az ember. Én tudom ezt és látom ezt az asszonyt... Ó!...

Ma hosszabb beszélgetésem volt vele, az asszonnyal. Változatosság okából ma a német irodalomról kellett beszélnem. Összevissza veszi sorra, ma német, holnap francia, tegnap olasz és így aszerint, ahogyan éppen eszébe jut. Eljutottunk Grätchenig. A drága, az egyetlen kis Grätchenig, aki olyan nagyon szeretett és olyan rettentően fizetett érte.

— A halál nem mindig a legrosszabb, — mondta ő és erősen rám nézett.

Egyáltalában nem szeretem, mikor ilyen érzelmesen néz, az pedig éppen borzasztó, hogy velem vitassa meg az örök tragédiát.

— »Nem gondolja-e, — így mondta ő — hogy a legtöbb hozzám hasonló nőben van egy kicsike Grätchenből?«

Először történt, hogy ilyen nyiltan beszélt erről velem. Én azonban kitértem előle.

Engem azért küldtek ide, hogy idegen nyelvekre tanitsam őt, nem pedig hogy lelki tanulmányokat végezzek vele. Nem is tudom, miért ragaszkodott ily görcsösen ahhoz, hogy én legyek a mestere, valószinűleg anyámnak akart örömet szerezni ezzel. Kénytelen vagyok beismerni, hogy ez bizonyos nemesszívűségre mutat...

A probléma tehát az: megfejteni az élet értelmét, azaz rátalálni kiküldetésünk igazi céljára. Ez pedig nem lehet más, mint az öröm, a boldogság. Századunk legnagyobb szerencsétlensége, hogy elfelejtette a nevetést. Mi nem tudunk nevetni. Úgy járkálnak az emberek körülöttem, mintha valamennyinek az orravére folynék. A legtöbb ember titkos jelöltje a melankóliának. Úton-útfélen csendes bolonddal találkozom, aki hangosan vitatkozik önmagával, számol, számít, — egészen a bolondokházáig. Fekete ruhák, fekete ráncok, keseredett görbe árkok az ajkak körül, koraősz, kopasz fejek, gond és szürkeség mindenütt. Hol van a sziget, ahol az öröm égszínű kék és vérpiros virága nyílik? Még amikor örvendenek is?! Amikor találkoznak, hogy felviditsák egymást, hogy együtt vigadjanak és örvendezzenek. Harsogó, boldog nevetések helyett lelohadt bólongatások, nyavalygós bölcselkedések, szemenszedett rákfenéi a társadalomnak. Ezt boncolgatják, szagolgatják a szerencsétlenek... Nem tudnak, egyszerűen nem tudnak örülni. Kinevelték belőlük a nevetést. Nemzedékről-nemzedékre addig és addig szoktatták el őket a nevetéstől, míg végre teljesen leszoktak róla... Miért tehát az élet?

Igavonó barom volna az ember? Azért születtünk, hogy húzzuk keseredetten azt a döcögő, nyikorgó talyigát, azt a búval megrakottat?

Ez nem cél, ez nem igaz...

Ki az, aki újból megtanit bennünket a nevetésre?

... Jöjjetek velem a széles mezőkre, a lankás domboldalakra. Nézzétek a lágy hullámvonalat, amely olyan bársonyos puhán ívelődik fel a dombra, le a völgybe. Még magán viseli utolsó ölelését a tengernek, amellyel végigsimította, mielőtt az örökvizek eltakarodtak a szárazföld-

ről. Köröskörül ölelkező hullámvonalak. Beleolvadnak egymásba. A széles termőföld a lankás legelőbe, a lankák a szagos szőlővel teleültetett domboldalakba és a domboldal az ég felé törtető, rengeteg erdővel borított hegyoldalakba. A hegység a kevély, szikár sziklákba. Ez már csak mohát és havasi rózsát terem... Ölelkező vonalak... Termékeny ölelkezések...

Jertek oda velem és nézzétek, minden örvendezik, annak örvend, hogy él...

Egyedül te nem tudsz örülni ennek, nyomorult ember... Meg kell tanítanom titeket az örömre, mert ez az élet értelme...

...És ti mit tesztek mindeme tiszta örömökkel? Belefojtjátok egy ilyen asszonynak a tarsolyába... Amikor örömet kerestek — fajtalankodtok. Büzhödt mocsárrá lápositottátok a szép szerelmet és fejetek búbjáig bukva belé, orrotokon és szájatokon keresztül bugyborékol belétek a békanyálas zöld lé... Ez a ti örömötök! Ezt nevezitek boldogságnak...

...És ki a ti örömötöknek forrása?... Ime, az örömlány... Ez a tépelődő, ez az önmagával és a világgal elégedetlen, aki reggeltől estig nem találja a helyét és éjfélután még nem bír aludni, mint a kisértet jár a folyosókon, — mintha elvesztett lelkét keresné. Örömtelen örömök, boldogtalan boldogok... Nagyon roszszul rendeztétek be ezt...

XXIV.

A nap még elég magasan jár az égen és a fák alatt a füvön világos napfoltok legelésztek. Sűrű erdő volt. Az erdőszélen vénséges, öreg tölgyek, olyan vastag törzzsel, hogy három férfi alig birta volna körülölelni az odvas, nedves faderekakat. Mindenféle csodálatos jelek

kérgesedtek meg a fák bütykös felületén. Különleges ábrázolások, szinte belekövesedve a gombás, mohos törzsekbe, mintha a tovaszárnyaló évtizedek, az utánuk következő időknek hagytak volna ilyenformán híradásokat. A vastag fagyökerek kinyúltak az erdőből, elkúsztak a dűlőútig és keresztbe feküdtek az úton. A nagy szárazságban a föld leporzott róluk. Láthatóvá lettek az ágvastagságú gyökerek, ahogyan felhorzsolta, tépte őket a kocsikerék. A fa pedig megdőlt koronájával lenézett felsebzett gyökérkarjaira, mintha csak fájdalmában hajtotta volna félre a fejét. A porban hosszú sorban lapos, piros bogarak másztak. Szép sorjában a fehér porban. A dűlőút túlsó oldalán a szántóföld kezdődött.

Zsanika, Ritka Dávid, Harmath Dénes és Ramslinéné megálltak a fák alatt. Addig Dáviddal elöl ment, de most az erdőszélen megállt, hagyta, hogy Ramslinéné és Dávid elhagyják őket és ő hátramaradt Dénessel. Ez úgy tett először, mintha nem venné észre a szándékát, ki akart térni előle, de Zsanika szeliden szólt rá:

— Miféle bogarak ezek itt az úton?

Dénes lenézett a porban rajzó piros állatkákra.

— Ezek a temetőbogarak, nagyon elmés apró kis lények; egyszerűen úgy oldják meg az erdő temetkezési problémáját, hogy felfalják az elhullott bogarakat.

— Ilyen sokat soha életemben nem láttam együtt. Úgy látszik, megelégelték ezt az erdőt és most kivándorolnak. Csakúgy rajzanak kifelé!

— Igen...

— És milyen komolyan mennek...

Ramslinéné és Ritka Dávid eltűntek a fák között. Dénes azt nézte, milyen irányba fordultak be.

— Miféle könyv ez a kezében? — kérdezte

most Zsanika és a könyv után nyúlt. Amikor elvette tőle, alig észrevehetőleg érintette a kezét. Dénes rögtön visszahúzta az ujját.

— Ez? Tulajdonképen a legérdekesebb írások közül való, amit valaha is olvastam, de mégsem birok vele mindenben egyet érezni. Egészen véletlenül akadt ma a kezembe, amikor sietve követtem nagyságos asszonyt.

— Ó! már megint nagyságos asszony... Hiszen megkértem, hogy hagyjuk el a címzéseket és ünnepélyes megszólításokat. Vagy attól fél talán, hogy túlságos bizalmasakká válnának beszélgetéseink és a tanitvány nem tisztelné eléggé mesterét?

Lassan haladtak lefelé a fák alatt. Benn a végtelen, ünnepélyes csöndben megállt, szembefordult véle és még egyszer kérdezte:

— De még mindig nem mondta, hogy miféle könyv ez?

— Egy táncosnőről szól és egy aszkétáról. Van benne egy rész, a filozófusok vitája, ez különösen érdekes.

— És miben nem ért vele egyet?

Egy pillanatig tétovázott, azután hirtelen felelt:

— A táncosnőt a végén fehérszárnyú angyalok szárnyaikon az ég kellős közepébe viszik, az aszkétáért pedig eljönnek az ördögök. Nagyon is jól értem, mit akart az iró, ki csodálatosan szépen vezeti a könyvön végig szándékát. Ő azt bizonyítja, hogy a legnagyobb emberi bűn elfojtani magunkban az emberit. Hogy kedvesebb az Isten előtt a megtért örömlány, mint a magát rettentően sanyargató szent. Az örömlány megtisztul a könyvben, felemelkedik; a szent pedig lezuhan a hit magas oszlopáról, ahová fölkapaszkodott, belefullad a förtelmekbe. Szinte érezni bűzét fekélyes, elevenen rohadó testének... A szent...

Zsanika áthatóan nézett a fiúra. Szinte természetellenesen fehér volt ennek a bőre a fák árnyékában. Vállban kissé előrehajolt, de nyakát hátraszegte, úgy nézett most szembe vele. Csaknem egyforma magasak voltak. Ajka körül finom mosoly játszadozott, mintha kissé gúnyolódott volna vele, mikor erről beszélt. A szél játszadozott gyűrűs hajával, fehér, szellemes homloka fölött. Vérpiros, íjas, kicsattanó szájának volt valami leírhatatlan élveteg kifejezése és ott voltak azok a kis gödröcskék is, amelyeket oly igen szerettek a férfiak csókolni az anyjánál. Zsanika nézte és végtelen vágyódást érzett, hogy megnyerje magának, hogy legyőzze azt az idegenkedést, amit a fiú nem bírt elleplezni.

— Miért mondja ezt nekem? — kérdezte szomorúan.

Egy pillanatra csakugyan megbánta, mert megütötte a szivét a hangjából kicsengő alázatos szomorúsága. Már valami kiengesztelő, gyöngéd szót keresett, de a következő percben megérezte a kezét. Selymesen, mégis hízelkedően csúszott a kezefejére az asszony keze. Óvatosan, de mégis keresve a rést, amelyen át a szivéig kúszhatna. Ez egyszerre kijózanította. Sértődötten lépett hátra:

— Mit gondol ez, — villant a fejébe — hogy én is a gyáva húsimádók közé tartozom? Szemét, rongy nő — gondolta magában. — Mit akar tőlem ez a kitartott nő? Hirtelen Haydéra gondolt, az egyetlenre, a tisztára, az ő szemében minden asszonyok elsejére. Neki hódolt, amikor ennek még érthetőbben akarta tudomására adni, hogy mennyire nem törődik vele.

— Én a könyvről beszéltem, nagyságos asszony, — felelte hidegen. — Az író gondolta ki ezt az alakot, életben aligha akadna mása.

— Miért? Nem hisz a megtisztulásban?

— Abban, ahogyan ez átszellemül, nem. Aki úgy élt, mint ez, nem fogja bírni egyszerre kiszakítani magát abból az életből. Ó, az efféle táncosnők igazán nem lesznek angyalokká!

— Egy szóval, teljesen elveszettnek tartja a könyv hősnőjét? Az ő számára nincs kiút? Nincs is joga hozzá, hogy keresse?...

— Ezen a problémán gondolkoznom kellene, nagyságos asszony. Mindig hangsúlyozta ezt. Ezeket a kérdéseket nem lehet csak úgy odadobni.

Elhallgatott. Szótlanul mentek. Zsanika egyre gyorsabban, hevesebben lépett, az ösvény közöttük kígyózott. Ösztönszerűleg mentek a két oldalán, mintha ezzel valaki élőt övekeltek volna maguk közé. Így mentek gyorsabban és gyorsabban. Zsanikában örvénylett, forrt az indulat. Összeszorította a fogait, mert félt, hogy rátámad, átkozódni fog akarata ellenére. Gyűlölte most ezt a fiút, aki így mert vele beszélni. A bosszúra gondolt, arra, hogy ráparancsol Jeromosra, kidobatja a házból anyjával együtt. Látta éhségtől és nyomorúságtól elgyötörten, kéjelegve gondolt arra, hogy lábai előtt fog fetrengeni, úgy fog rimánkodni bocsánatért. Szeretett volna valami rettenetesen sértő szót vágni hozzá, kipofozni tartózkodásából. Ösztönszerűen talált rá a keresett szóra.

— Haydé, — mondta és kihívóan nézett Dénesre — csinos név, csak kissé vadregényes. Régóta ismerik egymást? Szeretném, ha beszélne róla, a kicsikéről.

Az megállt, hirtelen összeszorította a száját, leírhatatlan pillantást vetett az asszonyra, azután megfordult és szótlanul hagyta ott. Utána hangzott Zsanika hangos nevetése.

Nevetett, nevetett, még mindig nevetett, de a szeméből kifakadtak a tehetetlen keserűség könnyei. A sárga földig lealázottnak érezte

magát. Ledobta magát a földre, arcát a tenyerére fektette.

— Mintha csak szemembe vágta volna, hogy nem kellek neki — ismételte százszor egymásután, hogy jól megértesse azt önmagával. Látta gúnyos mosolyát, hallotta hideg hangját.

Honnan szedi vajjon mindezt a Ramsliné fia? — Ki tudja, ki volt az apja? Talán valami nagy, igen nagy úr. Végre is — ki tudhatja? No lám, alapjában véve egészen egyformák vagyunk. Ez nem ismeri az apját, ő pedig se apját, se anyját. Úgy volna rendjén, hogy összeboruljanak... Menedéket találjanak egymásnál... Igen, valóban, se apját, se anyját, — tért vissza ehhez a gondolathoz és még soha — gyermekkorában sem — érzett olyan fájdalmat elhagyatottsága miatt, mint most. Megfordult, felnézett az égre és elgondolta, hogy a végtelen ég alatt senkije, senkije nincsen. Mi ő tulajdonképen? A kitartott nő, akit akkor rúgnak ki, amikor jól esik. Ha nem paríroz szépen, kiparancsolják a szobából, de először jót húznak a lapockájára... Ki ő tulajdonképen? Lám, csak ez a kölyök is hogy beszélt vele?

Ujból düh fogta el, hogy visszagondolt az imént lejátszódott jelenetre. Az volt az érzése, hogy arcul vágták. Ököllel vágtak az arcába. De mit is akart ő voltaképen ettől a gyerektől? Hiszen ez még nem is tud a csókhoz. Neki azonban nem is a csókja kellett... Azt akarta, hogy úgy álljon előtte, mint az előtt a leány előtt látta állani Azt akarta, hogy szeresse — szerelemmel. A szerelmet akarta tőle, a tisztát, a csóktalant, a neki még ismeretlent...

A bokrok zörrentek a háta mögött, nem vette észre. Csak akkor rezzent össze, amikor két forró ajkat érzett lecsapni a szájára. Beleharapott az ajkába Billing Jeromos.

Nekifeszítette a kezeit a vállának, szabadulni akart, de nem bírt. Kinyitotta a szemét, látta szorosan, az arcához közel, sápadt arcát. Feltóduló forró vére kiszínesítette sárgás bőrét, a szeme alatt, a homlokán a forró láz verejtéke harmatozott, az ujjai belemarkoltak a vállába, mint a tüzes horgok. Mintha beleköpött volna az arcába, mindenütt, ahol a csókja érte. Mintha beszennyezte volna, ahol érintette. Elviselhetetlenül szenvedett, szabadulni akart tőle minden áron. Eltépte a száját a szájától.

— Nem, nem, — lihegte — hagyj el...

Jeromos nem felelt, de visszarántotta. Ellentállása még inkább tüzelte, szította vágyát. Visszarántotta magához, jobb kezével a feje alá nyúlt, kissé fölemelte és fogait újból ajkába vájta.

— Te, te édes, — mondta neki, miközben felcsókolta kiserkedt vérét. — Most ne, ne ellenkezz velem...

Némán, elfulladva birkóztak a fák alatt, tökéletesen megfeledkezve arról, hogy bármelyik pillanatban meglephetik őket. Zsanika úgy harcolt, mintha az ártatlanságát védte volna. Ebben a férfiben, aki éppen akkor lepte meg, mikor a tiszta szerelemről ábrándozott, minden férfi ellen harcolt, a férfi ellen. Elborította a gyülölet tetőtől-talpig, minden porcikája megrándult bele. Mintha attól függött volna minden, az élet és halál, hogy most megszabaduljon ettől, aki tapadt hozzá és a száján keresztül a testét-lelkét akarta felszívni magába. A vampir. Fölhúzta a lábait, kirántotta az egyik karját a válla alól és öklözte, ahol csak érte. Minden erejét összeszedte és megpróbálta lerázni magáról. Jeromos elernyedt egy pillanatra, mintha engedett volna. Már megkönnyebbülten lélegzett, már azt hitte, igen, győzött, sikerült megszabadulni tőle. De csak egy szempillantásig tartott. Jeromos

egyetlen kis mozdulattal gyűrte karját ismét maga alá. Elgyöngült, alig bírt lélegzetet venni. A szeme, szája megtelt könnyekkel. A sírás elöntötte egész mivoltát, felzokogott. Jeromos hirtelen visszahúzódott tőle, félig felemelkedett, de nem engedte el.

— Mi lelt voltaképen? — kérdezte meglepetve és föléje hajolt.

Zsanika nem felelt, csak zokogott.

— Azt kérdezem tőled, mi bajod, — faggatta Jeromos — mi ez? Komédia? Mit akarsz?

Felült, a két kezével átkulcsolta a térdét, lecsüggesztette a fejét és nézte a száraz, barnult levelekre lehulló könnyeit. Fájdalmasan tört ki belőle:

— Nem bírom tovább ezt az életet...

Jeromos fölkacagott, hogy messze hangzott a fák alatt.

— No lám, ez jókor jutott az eszedbe. Nem bírja tovább ezt az életet. Ilyet se hallottam még életemben... És miért nem?...

— Mi közöd hozzá, — felelte Zsanika és fölugrott mellőle. — Rosszul mondtam, téged nem bírlak tovább, nem kellesz, értetted? Nem kellesz...!!

— Mondd így még egyszer és kilencvennégy szem igazgyöngyöt kapsz tőlem estére... Gyere... Haza fogunk menni...

Átfogta a csuklóját, egészen közel vonta magához és vitte a gyalogút felé a fák alatt...

XXV.

Tudta, hogyha kilépnek a kanyarulat mögül, akkor már látni fogja a házakat. A falu ott feküdt előttük. Kezét önkéntelenül szorította szívére. Telihold volt. Nappali világosságban fürödtek a háztetők. De volt ebben a világos-

ságban valami sajátságos. Mintha áttetsző finom háló feküdt volna mindenen. Fehér háló, amelybe hajszálvékony fekete szálak vannak szőve. Ez a fekete árnyékolás szomorú színezetet adott a dolognak. Az a kifejezéstelen szomorúság mindjobban béklyóba verte Zsanikát, néha azt hitte, egy lépést sem bír továbbmenni. Olyankor belekapaszkodott Dávidba.

— Fáj a szívem, Dávid. Tedd csak ide a kezedett, érzed, hogyan ver?

Figyelte a szívverését.

— Talán nagyon is siettünk.

— Nem, ez nem attól van. Ezt én már régebben éreztem. Hiszen ez természetes, ennek el kellett jönnie. Gondold meg, mennyit dolgozott az én szegény szívem. Most figyelmeztet, egyre gyakrabban. Félreveri a harangot, veszedelem elé harangoz. Olyankor hasgatódzik körülötte, elkezd fájni, ahol hasgatódzott. A szívem nehezen piheg, szomorúság folyik ki belőle vér helyett. A szomorúság elárad az egész testemben, a lábujjamhegyéig. Csak sírni, sírni olyankor. Összetörni a sírástól, mint a tetézve-tetézett, féktelen szerelemtől. Legvégül pedig jön valami egészen különleges érzés. Várj csak, megmondom neked. Egy pillanatra elszakad minden szál, amely élőt az élőhöz kötözte és én kiesem a létből. Köröskörül nincs más, csak nyugtalanító üresség. Félek olyankor nagyon. Dávid, érted ezt? Olyanféle ez, mintha mély-mély szakadék fölött lebegnél egy szál deszkán, éppen a közepén és akkor a deszka elkezdene recsegni a talpad alatt. Lehet, hogy a következő pillanatban... Az egész csak pillanatokig tart, de tovább nem is lehetne kibírni. Az a nyomás, amit a feltóduló, forró vérhullám okoz. Óda lő először a mell alá, onnan felfröccsen az agyba. — Azután következik az az üres perc... Elfelejtek mindent abban a percben —

és tudom, hogy elfelejtettem ... Ez a legrosszabb, hogy tudom ezt...

A kanyarulatban ott volt a mérföldkő, hozzátámaszkodott. Ellhallgatott, elgondolkozott. Teljesen elmerült gondolataiba. Nézegette a fákat, szemben az ismerős temető sírkeresztjeit. Valamikor sokat bujkált ott abban a temetőben. Domboldalon feküdt a temető, kettőbe osztotta a szőlők közé vezető út. Keskeny, magas kereszteket szokott faragni a pokolfalvi asztalos. És minden keresztnek a végére ácsolt valami kupolaféle díszt. Olyanok voltak most ezek a kupolás keresztek a holdsütésben, mint az egymásmögött guggoló báránybőrsapkás emberek. A halottak kibujtak a sírokból és fázósan húzódva a sipka alá kuporogtak a sírokon. Zsanika nézte őket, ismerőst keresett közöttük.

— Mennyi új sír, Dávid — mondta halkan Zsanika — nézd, egész az útszéléig jöttek már. — Szoktál te gondolni a halálra?

— Most ne beszéljünk erről...

— Szoktál gondolni rá, az elkerülhetetlenre?

— Miért gondoljak rá többet a kelleténél? Lesz idő úgyis, hogy már nem bennem lesz a gondolat, hanem a gondolat fogad be engem.

— Mikor először gondoltam rá komolyan, az borzasztó volt. Amikor megértettem, hogy nem kerülhetem el, hogy okvetlen beleütközöm, akármerről indulok és bármerre tartok...

Dávid elhatározottan indult el.

— Nem akarok erről beszélni többet. Este azt kérdezted, elkísérnélek-e a faluba? Én mondtam, igen. Azért mondtam, mert beszélnivalóm lenne veled, Pap Zsanika.

Otthagyta, elindult, Zsanika kedvetlenül ment utána.

— Már régen meg akartam mondani, talán még azon éjszakán, amikor először kísértelek el abból a kocsmából...

Elakadt, de összeszedte magát és folytatta.

— Később is sokat gondolkoztam ezen, amig te könyvek fölé hajolva lázas türelmetlenséggel lested szavaimat... Akkor akartam mondani, hogy hagyd itt ezeket, valamennyit és...

— Látod, ott a templom, mellette a papék háza és mögötte... ott... Az az ispánház!

Belevágott a szavaiba, Dávid rápillantott és észrevette, hogy nem is hallotta a szavait. Nem figyelt rá, csak hagyta beszélni. Hagyta — igy tett vele mindig. Tűrte, megtűrte és ő nem birt fellázadni ez ellen. A törpe Ritka Dávid.

— Igen, az ispánlak, — ismételte Zsanika után és nézett abba az irányba, amerre mutatott.

— Ugyan mi lett Bencsik Rozálból? Most úgy szeretném tudni, mi lett Bencsik Rozálból? Ugyan melyik házban lakik? Le akarok ülni Bencsik Rozál mellé a fejőszékre és beszélgetni akarok Bencsik Rozállal.

Elhaladtak a zúgó mellett. Egy percig nézték a hegy alól kirohanó vizet.

— Mikor még egészen kicsike voltam, úgy gondoltam, hogy egy nagy, borzasztóan nagy ember fekszik ott belül a sziklában és az köpködi ki rettentő szájából a vizet. Nézd, nem olyan!

De olyan volt. A forrásvíz halkan csobogva gurgulázott ki a hegy alól. Széjjelömlött, mikor kiszabadult a szűk résből, szélesen terítette szét apró hullámait. Vízinövény tenyészett a friss vízben, ellepte egészen némelyik helyen a víz felületét. Most feketének látszott ez a haragos zöld növény.

— Az óriás, látod, csúfolódik velünk, — mondta Zsanika. — Igaza van, ha csúfolódik.

Most ráesett a tekintete egy nagy lapos kőre a forrás szélén. Odament a kőhöz, sokáig nézte.

— Itt ültem, látod, nagyon sokszor.

Letelepedett a kőre. Nem takarta el az

arcát, de nem szólt sokáig. Ült a kövön, nézte a vizet, mereven, mozdulatlanul. A víz egyforma időközökben bugyborékolt ki örök forrásából.

— Ha sokáig hallgatja az ember, csakugyan olyan, — vélte Dávid — mint az elfojtott nevetés. Valaki nevet ott a szikla alatt. Az óriásra ráhengerítették a sziklát, meg akarták ölni, de ő bírja nagyszerűen és csak nevet magában, azon nevet, hogy akkor rázza le a sziklát, amikor akarja, akkor majd felugrik és szétüt maga körül... Nevet.. Nevet...

— Hódy Veron is mindig hallotta a nevetést... Menjünk tovább.

Dávid meg akarta fogni a kezét, nem engedte.

— Itt most bekanyarodunk a kertek alatt.

Beértek a faluba. A házablakok mind sötétek voltak, aludt minden ház, még a kutyák is csak álmukban vakkantottak.

— Ez itt a bíró háza. Látod? Ez a Horkayé, ez a Bencsikéké, ez a vót bíróé... Várj... Amott az ispánház... Emitt a sapkás Pongráczéké... Itt a Jány-kútja. Oda gyerünk.

Nem ment mindjárt közel a kúthoz. Minél kisebb lett a távolság közötte és a kút között, annál óvatosabban lépett. Lábujjhegyen járt, vigyázva, attól félt, eltaposs valamit, ami most is ott van a kút körül, a porban. Lehajolt, kereste, föl akarta venni.

— Most is rajta van a fedő.

Leült a kút kávájára, úgy, mint akkor.

— Tudod, miért nevezik Jány-kútnak? — kérdezte.

— Miért?

— Mert egyszer, beleölte magát egy lány, akit elhagyott a szeretője. Ezt ő beszélte el akkor éjszaka. Hogy azért csináltatták rá ezt a nagy fedőt.

Hirtelen felugrott, szaladt a Pongráczék házához. Megverte öklével az ablakot és gyorsan

lekukorodott az ablak alatt. Várakozott egy kevesett, akkor újból megöklözte az ablak fáját.

— Ki az, — hangzott ki a házból.

— Hazajáró lélek, — felelte hangosan és elfutott az ablak alól. Dávid utána.

Megkerülte a házat, a patakig meg sem állt. Ott át a pallón, a túlsó parton pedig megint felment a víz mellett a Pongráczék házáig.

— Ott a szederbokor, nézd, Dávid. Itt a palló, itt akadt meg a vödör — és itt a kerítés. A Horkayék kertjének a kerítése. Gyere, meg fogjuk keresni kék selyempántlikámat. Hátha kiveti a föld ezen az éjszakán.

Átlendült a sövényen és cikázva futott a fák között. Villant ide-oda a fák alatt.

— Melyik volt, melyik az a fa?! Mondjuk, hogy ez — és megállt az egyik alatt. — Most azután megnézem ezt a fát. Te voltál? — kérdezte a fától. — Ha te voltál, miért nem zuhantál le rám akkor. Itt álltál mereven és csak nézted. Te föld, te sem nyiltál kettőbe, hogy elsülyedjünk mind a ketten. Miért nem? Miért nem?

Levágta magát a földre.

— Itt mindenki csak áll és nézi összetett kezekkel, ami a másikkal történik!

Dávid lekuporodott melléje. Mikor már nem bírta tovább hallgatni csukló sírását, összeszedte minden bátorságát és alig-alig érve hozzá, végighúzta tenyerét reszkető vállán.

— Zsanika! Zsanika!

Az érintéstől egyszerre meleggé vált benne minden indulat.

— Ne merj hozzám érni, te féreg! Mit akarsz tőlem? Ha egyet nem néznék, itt nyomban megfojtanálak. Itt kellene belédszorítani galád férfilelkedet. Mit csináltatok ti velem, mivé tettetek engem? Jajaj nekem! Jaj nekem! Most visszajöttem ide, mert azt hittem, hogyha visszajövök, akkor megtalálom itt egykori magamat és elvi-

hetem neki . . . Annak, akit szeretek. Tudd meg, hogy szeretem. Mindannyian tudjátok meg, hogy egyedül őt szeretem. Mindazt szeretem benne, ami belőlem hiányzik. Mindazt szeretem benne, amit ti elszedtetek tőlem. Azt a tiszta, üde száját szeretem, még rajta van a hamva. Azt a halvány, könnyen piruló arcát szeretem, még szűzies. Nedves, sugaras szemét szeretem, két fenekedtelen örvényét hitének és ábrándjainak. Telisdedtele vagyok szerelemmel iránta. Nem bírok szabadulni tőle sem álmomban sem ébrenlétemben. Mit tegyek, hogy szeressen? Dávid, adj tanácsot nekem, mivel nyerhetem meg a szívét? Már nem tudok mást, csak rágondolni, nincs más akaratom, csak az ő tetszését kiérdemelni. Olyan ez rajtam, mint valami bűvölet, attól a perctől fogva, mikor megpillantottam. Addig is tele volt vele az életem. Szüntelenül róla beszélt, érte siránkozott az a boldogtalan anyja. Leirta előttem mindenféle formájában. Hallottam gügyögését a pólyában, láttam, mikor félénk első lépését próbálgatta. Még álmában is őt hívta, körülöttem volt szüntelen, pedig akkor még azt sem tudtam, hogy kék-e a szeme, vagy fekete? . . . Akkor találkoztam véle a házában, amikor odamentem hozzá, — Jeromoshoz — hogy mindörökre eljöjjek tőle. Ott találkoztam véle és őmiatta követtem Jeromost a Paradicsom-villába. A közelébe akartam lenni: magamhoz vettem az anyját, ápoltam. Kedvében jártam . . . és ő . . . és ő . . . Dávid! ő nem bír rámnézni, mert fáj a szemének, ha engem lát. Hazudtam, hizelegtem Jeromosnak. A szerelem mindenféle fortélyával csikartam ki tőle, hogy elküldje hozzám a Paradicsom-villába. Azt mondtam, tanulni akarok tőle. Nem tudom, hogyan és miképen akartam végbevinni, hogy szeressen . . . Azt hittem, nem lesz ez olyan nehéz . . .

Tördelte a kezét és mégis ismételte:

— Nem tudom, hogyan akartam ezt végbevinni... Dávid, itt ülsz, hallgatod kétségbeesésemet és nem tudsz segíteni rajtam.

Csüggedten felelte neki:

— En segítsek neked ebben? Én?

— Ha te engem azon az éjszakán nem arra tanítottál volna, amire megtanítottál... Mért nem kergettél akkor vissza a falumba? Te is csak mélyebbre taszítottál, úgy mint a többi.

Dávid nem tudott felelni erre, mert érezte, hogy igaza van.

— Most itt ülsz előttem és gunnyasztol, mint a beteg tuzok. Eljöttél ide is utánam. Vonszolod magadat a nyomomban, várod a koncot te is. Azt hiszed, nem tudom, mit akarsz? Mind azt akarjátok tőlem.

Váratlanul elöntötte a harag. Sokszor volt ez így vele. Felfakadt benne az indulat és olyankor látszólag minden ok nélkül vad gyűlöletet érzett minden és mindenki iránt. Tehetetlenül tombolt akkor benne az indulat, hogy megszabaduljon tőle, ész nélkül zuhintotta rá arra, aki útjába akadt.

— Te beteg állat, még te is mersz vágyódni utánam? Azt hiszed, nem láttam át rajtad az első perctől kezdve?... Mit bánom, ha itt fe jsz is megfulladni tőle a szememláttára. Tudd meg, téged gyűlöllek a legjobban valamennyi között. Te mérgezted meg a lelkemet a könyveiddel. Hiller Béni kezdte, te pedig folytattad. Ha nem tudok, akkor most nem bírnám megmérni gyötrelmeimet. Lennék olyan, mint a többi fajtámbéli... Gyűlöllek, gyűlöllek... Mind, magamat is, ezt az egész otromba életet...

Jaj!

A szívéhez kapott.

Jaj!

A válla rángatódzott, a kezei reszkettek, behúnyt szemekkel feküdt a fák alatt. Minden

idegszála fellázadt ellene és rázta, rángatta a testét.

Ritka Dávid ellentmondás nélkül hallgatta, most letérdelt melléje, térdére vonta a fejét, simogatta az arcát, várta, hogy a roham elmúljon. Lassacskán engedett a feszültség, ellágyult és megjelentek a könnyek. Keresztültört minden gátat a könnyáradat és záporozva folytak ki belőle a könnyek. Szemén, száján, orrán keresztül ömlöttek belőle, mintha minden könnyé vált volna a bensejében. A sóhajtások valami roppant mélységből szakadtak ki belőle, egész bánatgomolyokat felhőztek körülötte. Sírt... Már nem gondolt hozzá semmit, már azt sem tudta jószerivel, miért sír, de a könnyáradat forrása nem akart elapadni, buzogtatta ki magából életének keserű levét. Az oldalába belenyilalt, megfájult a feje, elkábult az agya, kisgyerekes, vékony hangon nyöszörgött:

— Elég, Istenem, elég már...

Dávid ismételte:

— Elég már... Elég... Itt ülök melletted és ha az én rongyos életemmel megválthatnám egyetlen könnyedet, bizony nem gondolkoznám, mit cselekedjem... Nem tudom, figyelsz-e arra, amit mondok neked?... Az imént megvádoltál engem, súlyosan támadtál rám... Nem mondtam ellent. Most azonban halld meg, hogy Ritka Dávid nem úgy gondolta egy pillanatig sem... Nem úgy... Magam sem tudom, hogyan, de úgy egyetlen percig sem... Talán olyasmit, hogy elmúlik majd egyszer az a lázas, forró fiatalság, a vér lehiggad, meglátod az igazi képét mindennek... Talán ilyen órára gondoltam, mint ez mostan... Hogy akkor is melletted leszek, hogy csak én leszek melletted és azt fogom kérdezni tőled, akarsz-e velem jönni? Itt hagyni mindent, elszakadni mindenkitől és elindulni, új életet keresni. Ezért vezettelek én téged a könyvek-

hez... Én beléd láttam, én megláttam kívánatos, ruganyos húsod mögött élő lelkedet. Vajjon nem őt, eleven lelkedet keresem-e az első perctől fogva? Hiszed-e, hogy még mindig itt volnék, ha az köt, ami a többit? Akarsz-e velem jönni, Pap Zsanika? Még van idő? Új utakon fogunk elindulni. Elmegyünk innen olyan világba, ahol nem ismer bennünket senki... És el fogjuk kezdeni újra. Nem kérek tőled semmit. Nem várok igéretet, sem biztatást. Csak azt engedd, hogy melletted lehessek, hogy, hogy én...

— Már késő, Dávid, már nem lehetséges... Ha előbb hívtál volna, mielőtt amazt megismertem... Késő, Dávid... Lekéstél, szegény barátom. Lekéstünk mind a ketten... Új utakra csak vele indulok... Vele... vagy talán egyedül... De így nem tovább...

XXVI.

Zsanika felnyitotta egy pillanatra a szemét, szétnézett félighúnyt pillái alól még félálomban, úgy mint az ébredező gyerekek szokták, amikor azt álmodják, hogy olyan nagy darab csokoládét ettek ebédre, mint egy utca. Még nem akart felébredni, aludni szeretett volna még, de gondolatai már nyújtózkodtak, forgolódtak benne és felverték.

Sóhajtott, fölkelt az ágyból, az ablakhoz ment, elhúzta a függönyt és kinyitotta az ablakot. Kinézett és a szemközti erkélyes szoba ablakára esett a tekintete. Az volt a Dénes szobája. Visszafeküdt az ágyba, befelé fordult, leszorította a pilláját.

A hűs reggeli levegő beáradt a széles ablakon, odahúzódott az ágyáig és megérezte a fűszeres illatokat, amint befelé hömpölyögtek. Különösen a verbéna édeskés húsos illatát, ezt

nagyon szerette. Minden átmenet nélkül Dénesre gondolt. Mindarra, amit az erdőben mondott neki olyan kegyetlenül. Feltette magának a kérdést, miért? Egy pillanatig sem gondolt arra, hogy ez a fiú őt csakugyan nem szereti. Valami van közöttünk, vigasztalta önmagát, még kimagyarázatlan. El kell oszlatni minden félreértést, ezt a sok látszólagos nehézséget.

Lehúnyt pillái mögött egeszen belesüppedt most gondolataiba. Lejjebb és lejjebb csúszott az agyába föltolakodó szavak közé. Rajzottak a szavak körülötte, mint a sikamlós, laza iszapnak a szemcséi. Elengedte magát, hagyta, hogy lassan-lassan ellepjék a szemcsék.

Mindez csak látszólagos — siklott beljebb és valahol maga mellett, egészen közel érezte Dénest. Miért éppen ő volna az, aki elfordul tőlem, holott én még sohasem akartam ilyen őszintén és ilyen tisztán szeretni. Nem jól kezdtem el az egészet. Az ilyen fiatal lélek hamar megretten és visszariad. Egészen másképen kellett volna... Talán, ha őszintén, ha nyiltan beszélek vele... Ha ezt mondom neki:

Nézd, én méltatlan vagyok hozzád, a te tiszta fiatalságodhoz... Én messzi útról jövök, mint ama Magdaléna, nagyon messzi útról jövök én. De tele van a szivem jó szándékokkal, erősíts meg engem az én jó szándékaimban. Nézd, jövök hozzád, a te erős és tiszta fiatalságodhoz, hagyd, lehajoljak a forrás fölé, hagyd, hogy szomjamat olthassam a forrás vizénél.

Az ablak alatt a kertben a kerekes kút nyikorgott.

— Meg kell olajozni, mert ezt rettenetes hallgatni. Meg fogom mondani Ramslinénak, hogy olajoztassa meg — ezt csak úgy mellékesen gondolta, azután újból visszazökkent az eredeti vágányba, de most más irányból.

— Vagy ha az anyjáról kezdenék beszélni. Ha előbb az anyjáról, azután önmagamról. Ha arról, hogy itt vagyok előtte bús életemmel, hogy mindez, amit körülöttem lát, nekem förtelem. Hogy szenvedek, szenvedek és miatta viselem mindezt a szenvedést. Hogy ez az egész út csak érette volt, csak azért, hogy egyszer elérjek hozzá...

Hagyja ott azt a másikat!

Itt megállt. Hazudni akart önmagának. *Vele* eddig még sohasem mert vitatkozni. Nem, azzal az aranyhajúval, a fehérarcúval. De most végezni akart. Most egyszerre világosan, határozottan látta, hogy ő áll közöttük. Róla kell beszélnie. Róla most azonnal, mindjárt. A fehér árnyéknak meg kell halnia. Vissza fogja venni tőle, ellenében minden erejét, megbirkózik vele.

Most, mindjárt.

Kifelé fordult. Az ég alján rózsaszínben tündökölve sütkérezett a nap. Vidáman mosolygott köröskörül és ahová odavetette aranyos szeme sugarát, minden visszanevetett rá. Fölült, belenézett a napba, kidugta finoman rajzolt, nyerges lábát a selyempaplan alól. Belelépett aranyos papucsába. Az ágy karjára oda volt készítve puha, könnyű, bő japáni selyem reggeli köpenye. Belebujt. Összekötötte a hosszú sárga selyemövet és a puha finoman hullámzó redők lágyan övezték kerek csípőjét. A mosdóhoz lépett és az illatos szájvízzel kiöblögette a száját. Halkan nyomta le a kilincset, kidugta a fejét, körülnézett, kisurrant, Déneshez ment.

A világosság keresztülszűrődött a fehér vászonfüggönyön, félhomály volt a titkár szobájában. Míg az ágyáig ment, tekintete körülsiklott a szobán, látta az íróasztalt a szétrakott fehér lapokkal, a magas, keskeny vázát a rózsaszínű virágos ágakkal, az ágya mellett.

székre rakott ruháit, a cipőit az ágya előtt. És beszívta az alvó test illatát, amely könnyedén érzett a bezárt szobában és testének melegét. Mélyen szívta be. Leült az ágya szélére és nézte az arcát.

Kissé sápadt volt és finom verejték gyöngyözött homlokán. Az egyik karját a feje fölé emelte, a bő hálóköntös visszacsúszott, látszott izmos, fiatal karja, egészen a válláig. A barna, sűrű pihe alsó karján. A felső gomb kigombolódott, a melle egyenletesen emelkedett, a nyaka barna volt és oly fiatal még, olyan üde. Még nem szívták, marták éhes asszonyszájak sima bőrét.

Nézte az alvót, nézte és kereste, kergette most azokat a szavakat. Azokat a szavakat: tisztaság... Magdaléna... megjavulás... és... és mindez... mindez... Mindez a más, ami nem hasonlit az ő eddigi életéhez... A lélek... a magasságos Isten... a megtisztulás... hagyni mindent, ami eddig volt... az új utak...

A fiú szája nyitva volt félig, a szép vérvörös szája... Valami olyan ömlött el Zsanikában, hogy most itt ő a tudósabbik, a szerelemben okosabbik és aki itt fekszik előtte, az még ártatlan, akit el kell vennie magának, meg kell hódítania. Felébreszteni a boldogságra, megtanítani mindarra, amit még nem tud, adni neki az örömből, az örömök legtisztább, legtüzesebb borából, hadd mámorosodjék meg tőle, hadd szédüljön bele a hetedik mennyországba és azután, azután majd szeretni fogja. Mindez megsuhintotta, mint a szárnyrebbenés. Keresztül száguldott rajta, végigsimitotta és megremegtette a kezét, amikor fölemelte és odatette a szivére.

Egészen könnyedén a szivére az egyik ujját. Bekopogtatott a szivén, szabad-e? És rátette a fülét, hogy meghallgassa, mit válaszol? Forró arca érintésétől megmozdult, felébredt félig, a

karját lejjebb csúsztatta és akkor megérezte a ráboruló nőt. Valamit mondani akart, felkiáltani, csudálkozni, de akkor már meglátta gömbölyű, tökéletes vállát és megérezte a szive fölött ruganyos mellét. Megsütötte a forróság a bőrét, az édes tűz átfűtötte és megbizseregtette a testét véges-végig, egészen a lábujjhegyéig. Elkábult, megszédült, de azután magához tért, felemelkedett és belenézett az arcába. Most felismerte, — és elpirult.

Valahonnan a lelke fenekéből felmerült előtte a valóság, az ő szándékai, Hayde... Hayde... az ő tiszta szerelme... az ő szent drága fiatalsága és ez, hogy úgy akarja neki megőrizni magát tisztán, hogy ő nem akar tudni erről a másik asszonyról, hogy ő ezt nem akarta... nem akarta... nem szabad... nem szabad...

De a vére keringett benne, mint az eleven tűz, az ujjai az asszonyi test felé görbültek, megragadták és közelebb vonták. Az pedig, mintha csak erre várt volna, kigyulladt ettől az egyetlen mozdulattól, mint az égő csóva. Egyszerre egy szempillantás alatt lángolt fel benne minden elfojtott vágya, sóvárgása. Egész elhibázott, megalázott életének minden jóvátételét érezte abban, mikor ez a forrón áhított tiszta fiatalság ölelte magához. És odaadta magát neki. Úgy adta oda magát, mint még soha senkinek.

Felzokogott, mikor ajkát az ajkára szorította és a könnyek kiömlöttek a szempillája alól és amikor vállára fektette a fejét, akkor azt érezte: íme, felkapaszkodott az olajfák hegyére, most már túlemelkedett mindenen, mert drága, tiszta, hű szerelmese tartja őt karjaiban. Mert ebben a szerelemben nincs semmi más, csupán csak szerelem... Oh szerelem! Szerelem! Az a másik szerelem, az a tiszta szerelem. Így nyújtotta oda neki az ajkát. Benne volt abban a mozdulatban minden, minden, amit

addig gondolt, érzett. Minden vágya és álma, akarása és küzködése. Benne volt vajudó, epedő szerelme, lázas vergődése, boldogsága és boldogtalansága, benne volt minden, amit önmagáról tudott és nem tudott... Az egész elmult és leendő élete volt, azt adta oda neki, azt, amikor kitárta a két karját, hogy elfogadja tőle megváltó szerelmét.

Ő ezt hitte...

A fiú pedig minderről nem tudott semmit... Neki annyi volt az egész, hogy egy szép asszony fölébresztette az ágyban... és ő... és ő... még nem volt húszesztendős.

*

A szája egészen a szájánál volt és kérdezte:

— Szeretsz?

Ez a szó kissé kijózanította Dénest.

Hogy szereti-e? Kit? Ezt az asszonyt? Nem, nem igaz, azt a másikat szereti, az egyetlent, akire még sohasem gondolt így...

— Szeretsz? — ismételte Zsanika türelmetlenül. — Szeretsz? — és lehúzta az arcát, fürösztötte illatos húsában.

Hallani akarta tőle ezt az egyetlen szót. Annak pedig zsongott a feje, zúgott a füle.

— Persze, — felelte bizonytalanul.

Az ujjai belemerültek a hajába, végigszaladtak a nyakán, a vállán, körülcirogatták az ujjai, felverték minden idegszálát, beleültették a testébe száz helyen a sürgető, követelő vágyat.

— Szeretsz?

— Igen, igen.

Nem, nem így. Az a szó kellett.

Nedves, tüzes ajkával simogatta most a bőrét, belevájt apró fogaival, mintha pici tüzes vésőkkel véste volna bele magát a testébe. Tűzforrások forrtak föl a testén, eleven tüzes állatok futkároztak rajta végig.

— Szeretsz? — és ezzel a szóval ismét odaidézte közéjük azt a másikat. Fehér alakja újból megjelent a lángoló vörös felhőben, ott libegett, összehúzódott, káprázó szemei előtt. Kimondhatatlanul elszorult a szíve. Rettentő szégyent érzett, lehúnyta a szemét, hogy ne lássa. Nem, nem akarta látni...

— Szeretsz? Mondd, hogy szeretsz! — égetően sürgette, ki akarta belőle csókolni. Kellett neki ez a szó, az élete függött tőle. Akarta ezt a szót, ezt, ezt akarta. — Szeretsz-e édes, drága, egyetlenem? Mondd, hogy szeretsz! Mindenem, virágom, mondd, hogy szeretsz!

Ismét elkábult. Visszacsókolta, ahol érte.

— Nem érzed?

— Azt a szót mondd, azt az egyetlen szócskát. Ha tudnád, hogy én mióta... Amikor megláttalak, abban a pillanatban a tiéd voltam. Úgy jelentél meg, mint a kinyilatkoztatás és azóta nem volt más vágyam, szándékom, akaratom, csak te... te... Ott álltál előtte és beszéltél hozzá: valamit olvastál neki...

Haj! Most megint taszította minden szavával. Odaékelte ismét közéjük, szinte érezte kezének hűvös érintését. Meg bírta volna ölni ezt az asszonyt, hízelgő szájára vágni az öklével, hogy kibuggyanjon belőle a vér. Már csak azt várta, hogy a nevét kimondja. Csak azt merje: a szájára venni a nevét. Arra a gyalázatos szájára. El akarta rántani magát tőle. El akarta és miközben ezt gondolta, beszívta minden pórusával a forróságát, megrészegedett, elszédült a tüzes zuhanyban... De volt az egésznek mégis valami keserű mellékíze, valami rossz érzés minden vágya mögött, ez nyugtalanította, bántotta, el akarta ezt felejteni. Mintha valaki ott állt volna fölöttük mereven, kinyújtózkodva, érezte szúrós pillantását. A keblére bujt, magához rántotta parancsolón:

— Add, add ide magad!

Adja tehát ez az asszony a részegségét, a tökéletes felejtést, az öntudatlanságot... Adja már.

Szorította vállát, hogy megroppantak a csontjai.

— Szeretsz? — nyilazta az bele a szíve kellős közepébe.

Igen... igen... igen... már mondta volna, de megbénult a nyelve, ösztönszerűen hökkent vissza ettől a szótól...

Igen... persze... mindig... ahogyan akarod...

— Azt a szót mondd! Azt az egyetlen szót! Mondd nekem ezt a szót, mondd: szeretlek... Mondd te édes, fiatal húsom, te virágzó bokrom, add nekem e szót. Szeretsz? Szeretsz?

Ha megkövezték volna, akkor sem bírta volna kimondani. Kínzottan lihegte:

— Ne, ne gyötörj tovább... Hiszen kínzol...

Zsanika elsápadt.

— Szeretsz, mondd, hogy szeretsz!

— Nagyon, nagyon...

Azzal a szóval adós maradt.

*

Az asszony már nem volt a szobájában, mikor mély álmából felébredt. Az első pillanatban nem emlékezett semmire. Csak a feje volt kábult és nehéz. Odalépett a mosdóhoz, belemártotta arcát a hideg vízbe. A víz érintése nagyon jól esett, fürösztötte az egész fejét. A köd felszakadt agyáról. Fokról-fokra tért vissza minden az emlékezetébe. A törülközőt magára csavarta, megállt, az ajtóra bámult, mintha most látta volna kilépni rajta. Elment. Eltűnt.

Kilépett az életéből, ezt határozottan, kiélezetten érezte. Nincs tovább, elmult. Jött, elhozta magát, ő elfogadta, azután elment. Tovább nincs. Az életéhez, a szívéhez, a szerelméhez

semmi köze az egésznek. Azt nem adta oda neki, az a másiké. Az íróasztalához közeledett, leült a székre, lekönyökölt. Arra gondolt, hogy most bizonyosan várja az az asszony. Azt várja, hogy oda fog menni hozzá, hogy lábai elé veti magát, kiszolgáltatja neki testét-lelkét. De ő nem megy, azért sem megy. Valami elégtételt érzett erre a gondolatra. Hogy meg fogja alázni, megszégyeníteni. Úgy fog viselkedni, mintha semmi sem történt volna. Lehajtotta a homlokát az íróasztalra, eltakarta a szemét és halkan mondta ki a nevét:

— Hayde...

Önkénytelenül kulcsolta össze a kezét:

— Hayde!

Kereste a magyarázatot. Át- és átkutatta a lelkét, felhánytorgatott mindent, behatolt a rejtett zeg-zugokba. Nem, az asszonyt nem találta sehol. Egy gondolattal sem közeledett hozzá addig az óráig, lelke azé a lányé kizárólagosan, osztatlanul. Az asszony eljött és odaadta magát. Azt az egyetlen szót azonban nem bírta kicsikarni tőle. Azt a szót ösztönszerűen védte meg csorbítatlanul. Az már a másiké. Megkönnyebbülten sóhajtott föl. Még megfordult benne a miért és azért... Még tünődött egy keveset. Mi tehát az ember, ez az egész milyen furcsán van így?... De mindig csak így nézte a saját szempontjából. Az asszonnyal egy szempillantásig sem törődött. Végül elhatározta, hogy azonnal ír Haydenak. Alázatosan, szerelmesen, egész lelkével és a szobája ajtaját kulccsal fogja bezárni minden este...

...Valaki kopogtatott. Határozatlanul várt egy félpercig.

Talán csak nem?

— Ki az? — kérdezte és már készen volt arra, hogy nem engedi be, ha csakugyan ő.

— Én vagyok, — hangzott lágyan, panaszkodón. — Én vagyok, fiam.

Ez a szó »fiam« átmászott a kulcslyukon, beosont az inge alá óvatosan, mint a gyík. Ügyetlen lábacskáival a szíve körül tapogatódzott.

Kinyitotta neki az ajtót, bejött, tétován nézett körül, a pamlag felé indult, de félútban habozva állt meg. Várta, hogy felszólítsa rá: üljön le.

— Tessék, anyám — és a pamlagra mutatott. Leült, de csak a szélére.

— Olyan soká nem keltél fel. Úgy féltem már, valami bajod van. Kiskorodban a szíved kicsit gyönge volt. A nagy betegség után, mikor fogakat kaptál...

— Ugyan, ne gyötrődjék, nincs nekem semmi bajom.

Önkénytelenül nyújtózott. Ramsliné nézte széles vállát, domború mellét. Tekintete büszkén siklott végig rajta, finomvonalú szép lábain. Elmosolyodott: az ő fia. Az egész világ felfordulhat, ez mégis csak az ő fia. Feléje nyújtotta a kezét.

— Fiam...

Odament hozzá, leült melléje. Végigsimította a homlokát, valami megkönnyebbülést érzett. El fog oszlani végre minden félreértés és talán módot is fognak találni a végleges közeledésre. Már tudniillik ő. Hiszen eddig is ő volt, csakis ő... ő szakadt el tőle, az anyjától, de ez nem erőszakosan történt. Észrevétlenül nőtt ez benne, mind jobban és jobban hatalmasodott el rajta. Jól emlékezett rá, mikor történt.

Mint a szerelemre éhes kandurok csavarogtak a mellékutcákban, többen fiatal fiúk. Mosdatlan szájjal beszéltek. Egészen fiatal volt még, a kezdet kezdetén, alaposan undorodott attól, amit tett, de röstelte bevallani. Mentek léhán

és a fiúk akkor este a »Vörös békában« az asztalukhoz ültettek két olyan lányt. Akkor este érezte először azt az elviselhetetlen, gyötrő utálatot.

Ramslinéé csendesen nézte a fiú arcát és követte gondolatait. Kiolvasta a szeméből hol jár. Megfogta a kezét alázatosan:

— Neked azonban az anyád voltam és szerettelek, — mondta halkan és elhallgatott.

Mikor bejött hozzá, akkor arra készült, hogy most az egyszer el fogja mondani az egészet. Ezredikszer állt már az ajtaja előtt, az utolsó pillanatban azonban elhagyta a bátorsága, visszafordult. Most, most itt ült már, itt ültek egymás mellett. Beszélhetett volna, de nem birt többet mondani. Miről beszéljen vele? Az apjáról, arról, ami közöttük történt? Hogyan mondja neki, merről kapjon bele. Megerőltette az eszét, egészen belefáradt.

Dénes az arcába nézett, elöregedett arcocskájába, a kihúnyó gödröcskékbe ajkai körül. Még emlékezett rá, amikor ez az arc tele volt örömmel és kacagással. Feneketlen két szemében huncut ördögöcskék bujkáltak, a vidámság fáklyái lobogtak benne. Kivilágított a jókedv a szemén, mint hibátlanul tündöklő ablakon. És a haja, szegény megfakult, mégritkult haja. Milyen tömött volt, ápolt, selymes... szegény, szegény asszony. Itt ült gyámoltalanul, ügyetlenül a pamlag szélén. Olyan félénken. A gyermekétől fél. Rettenetes, csakugyan nagyon szomorú ez. Mozdulni sem mert, mereven nézett most föl rá, a kihallgatására várt. Mindenféle kínos kérdésekre, majd bele turkálnak ezek az életébe, feltúrják az egész kazalt, vasvillára szedik a sok gazt, dudvát.

— Szegény, szerencsétlen asszony — sóhajtotta a fiú hangosan, belemerülve egészen a gondolataiba.

Ramslinénak egyszerre tele lett könnyel a szeme. A feje lebicsaklott a mellére, keservesen nézett a fiára. Ha megértené, ha odavonná magához, ha kisírhatná magát nála.

Az pedig kinyújtotta utána a kezét és magához vonta. Mikor már ott volt a feje, egészen közel hozzá, átjárta valami fájdalmas, különös érzés. Leírhatatlan szánakozás. Megfogta a kezét, végigsimította:

— Nem tehetünk róla, — mondta vigasztalón és megismételte: — Nem tehetünk róla.

Az anya sírt. Azután borzasztó gyorsan kezdett beszélni, össze-vissza kevert közel- és távollevő dolgokat. Egyszerre akart most elmondani mindent. A hosszú éveket, amig várta és kereste. A szenvedéseit, amik az őrülethez vitték közel. Közben újra és újra visszatért a fiú betegségéhez, a kórházhoz. Ezt nagyon sűrűn emlegette, hogy ő akkor nem tudta mit csinál, ő azt nem is úgy gondolta. De mégis azért volt az egész, a bűnhődésnek azért kellett jönnie, mert a többi nem volt bűn. Ő csak egy szegény asszony volt, aki élt, ahogyan tudott. Istenem, mások is vannak olyanok, ki tehet arról. Belemegy az ember, maga sem tudja hogyan, azután már nem lehet visszafordulni, de ő nem is akart, mert közben mindig rágondolt a fiára. Bizony éhezett, rongyos volt, de gyüjtött neki pénzt. Becsületes, jó pénzt, a levelezőlapokból, a jóslásból... Neki gyüjtötte. Ha meghalt volna előbb, akkor is ott maradt volna utána, hogy lássa, mindig-mindig várta az anyja.

— Mert én tudtam, hogy te vissza fogsz jönni. Én ismerem a te jó szívedet, tudtam, hogy vissza fogsz jönni hozzám. Hogy az csak valami átok rajtunk, de az majd el fog mulni. Mikor Zsanika eljött és megmondta, hogy ezentúl nála fogok lakni, én mindjárt tudtam, hogy megfor-

dult a sorsom, kezdődik a jó. Jó volt hozzám ez a leány, fiam, nem is tudod, milyen nagyon jó.

Dénes felemelte a fejét, összehúzott szemöldökkel, kutatólag nézett az anyja arcába. A lelke mélyéig akart nézni.

Mit akar?

De az visszanézett nyiltan, gyanutlanul és ő elröstelte magát. Közelebb vonta, egészen közel.

— A jóságos Isten küldött az útjába. Azt is csak az én kedvemért csinálta, hogy idejöjj. Mert neki sokat panaszkodtam. Ő tudta az én bánatomat. Ezért jöttél te ide, fiam. Fiam, fiam, fiam, — ismételte sokszor egymásután, hallgatta a szó zenéjét. Kóstolgatta a szó édességét. Fiam, édes fiam. Kis fiam...

— Édesanyám — felelte és a hangja elfátyolozódott visszaszorított könnyeitől. — Milyen kár, hogy előbb, már sokkal előbb nem jöttél.

— Nem mertem.

— Rossz voltam hozzád, bocsáss meg.

— Nem tehetünk róla, — mondta most Ramslinė. Nem tehetünk róla. — Így kellett történnie.

— Szeretném, ha megértenéd, hogy nem azért...

— Tudom, édes fiam, tudom — bólogatott halk szomorúsággal, mint aki most már mindent lát és mindent ért. — Tudom bizony...

— Ha akkor lett volna valakim, ha megmagyarázta volna valaki, abban a borzasztó órában. De olyan rettenetes volt. Te ezt nem érthetted...

Nem szakította félbe, figyelmesen hallgatta.

— És később is, sokszor mentem volna én. Mindig húzott, ösztökélt valami, de akkor újra és újra eszembe jutott és nem bírtam... Irtóztam...

— Szegény kis fiam..,

— És azután jött valami más és ez olyan döntő fontosságú volt... Elhatározó...

Elhallgatott. Anyja kérlelte.

— Miért nem mondod? Az anyádnak. Most már mindent el kell mondani, ki kell nyitni minden ajtót, hadd legyen világosság.

— Igazad van anyám, ki kell nyitni minden ajtót. Amikor Jeromoshoz kerültem, megismertem őt, a leányát. A Billing Jeromos leányát. Megjelent az életemben, mint a mennyei világosság. Az égből leszállt tisztaság. És minél tisztábbnak láttam őt, annál félelmetesebbnek önmagamat... egy kis tétovázás után mondta ki, egészen halkan, hogy ezzel is enyhítse a szót... a származásomat. Nem birtam mást érezni, csak feneketlen útálatot és ha arra gondoltam, hogy honnan jövök én és ki ő... Amikor összehasonlítottam magamat vele... Ez volt, lásd éppen ez... És ha egyszer erről kellene beszélnem vele...

— Aki szeret, fiam, mindezt másképen fogja föl. Olyan jó megbocsátani annak, akit szeretünk. Megbocsátani valamit, amiről végeredményben senki sem tehet. El tudod te gondolni fiam, hogyan botorkálunk végig az életen, egyik árokból a másikba? Hogyan adódik minden az akaratunkon kívül?

Dénes most ebben e pillanatban ennek a napnak a reggelére gondolt. Erős és nagyszerű szerelmére és arra, hogy mégsem birt mocsoktalan maradni. És most sokat megértett, nagyon sokat. Így önmagán keresztül tett meg pillanatok alatt oly hosszú utat, amilyet a bölcs és mélységes könyveken át sohasem járhatott volna végig.

— A nők, ha szeretnek, nem ítélnek szigorúan, — mondta Ramsliné és arra gondolt, hogy a fia szeret. Mást szeret.

Lehajtotta a fejét.

Az ő fia Billing Jeromos leányát.

Milyen zürzavarosan bogozódik. kapcsolódik össze minden — gondolta el. Jeromos, Zsanika, a fiam, én, Ritka Dávid...

— Milyen zürzavarosan bogozódik — ismételte hangosan.

— Vagy pedig milyen világosan, következetesen, egymásután, — ismételte a fia. — Láncszem — a láncszembe. Feltűnik egy arc, azután letűnik. Felbukkan az oceánból és újból elmerül. És évek mulva újból felmerül és akkor kiderül, hogy miért jött először. Hogy az nem volt véletlen. Hogy ami később történt, mind abból következett...

Ramsliné könnyedén simitotta végig a homlokát.

— Nem jó ilyen mélyen elgondolkodni rajta.

— Én mindig ezt csinálom, anyám. A hogyanján, a miértjén gondolkozom. És le is irom, amit gondolok.

— Leírod fiam. El fogod olvasni nekem, amit irsz. Én is szerettem volna sokszor leirni. Kimuzsikálni magamból. Ha én tanultam volna, akkor talán meg tudtam volna csinálni. Most majd te fogod leirni. Én is elmondom majd neked, ahogyan én képzeltem, amit én láttam belőle...

— Igen, anyám. Együtt leszünk ezentúl. Többet nem fogunk elszakadni egymástól... És majd később is, ha egyszer... Amikor én megirtam a nagy munkát és... és...

... És... és...

Az anyja odahajolt hozzá és megcsókolta.

— Nem fogsz itt maradni nála, anyám. Ezt nem engedhetem. Velem fogsz lakni. Mikor visszamegyünk, egy napig sem hagylak nála. Mellettem leszel... Majd találok én arra módot. Többet fogok dolgozni. Újságoknak fogok irni. Forditani fogok könyveket.

— Jól van, édes fiam. De így sem olyan borzasztó. Hiszen nem olyan rossz nő ez. Sokkal rosszabbak is vannak. És hozzám úgy-e jó?

Dénes nem válaszolt.

Még nem tudott beszélni erről. Elmondani, hogy mennyire zagyván vannak ők így ennél az asszonynál, nem is ennél az asszonynál, de Billing Jeromosnál, aki ezt az asszonyt kitartja, fizeti és ő, aki a Billing Jeromos leányát szereti... De belefáradt...

— Csak hadd folydogáljon az élet tovább — sóhajtott Ramslinė és hirtelen fölkelt. Most jutott eszébe a fiát is megkérdezni.

— Éhes vagy úgy-e? Nem is csöngettél a reggeliért.

— Igen, nagyon éhes vagyok.

— Hozom fiam, rögtön hozom, — és még hozzá tette:

— Ma reggel Zsanika se kérte a reggelit. Nem tudom miért. Talán elaludt.

XXVII.

Zsanika délután hat óráig nem engedett be magához senkit... még az ételt is úgy vette át az ajtónál. Kizárólagosan vele akart most együtt lenni. Minden gondolatát csakis neki szentelni és szüntelenül tudni akarta, hogy most őt várja.

Fehér selyem ruhába öltözött. Nem volt ezen semmi más disz, csak a saját anyagából készült keskeny fodrok. Ezt a nyakig csukott, ártatlan ruhát vette magára és a hajába fehér rózsát tűzött. Így pihent a mély karosszékben és várta a — vőlegényét. Várta egész délután, de nem jött. Már hat óra volt és még mindig nem jött. Hirtelen megrémült. — Talán valami baja van?

Talán... talán... Vagy pedig, óh! hogy erre nem gondolt. A szerelmes emberek édes ravaszsága... Talán még egyszer oda várja. Belekapaszkodott ebbe az ötletbe, hozzácövekelte magát.

Várja, ő is vár... a szobájában...

Leste az ajtót egész délután ő is. Csipkefátyolba burkolta magát, úszott utána a hosszú csipke, mint a menyasszonyi fátyol. Végigfutott a folyosón, már arra sem vigyázott, hogy észre ne vegyék.

Benyitott hozzá, ott ült az íróasztalánál. A háta mögé osont és belenézett abba, amit ír. Belenézett, sikoltott, elkapta tőle és mint a forgószél rontott vissza a szobájába.

»Hayde, tisztaság mennyei kelyhe, szentséges, fehér láng, leborulok előtted háromszor és bűnös arcomat lehajtom előtted a porba. A te rabszolgád íme eljött hozzád ma is, hogy vallomást tegyen előtted arról, ami a szívében lakik... Mert te vagy a kezdet kezdete és a végek vége...«

Elolvasta egyszer-kétszer, elolvasta számtalanszor, mert valahol a sorok között mégis csak fel akart fedezni egy szemernyi hazugságot. Azt leste hiúztekintettel, hogy rátalál valamely résre, amelyen keresztül megpillanthatja önmagát, azt ami délelőtt közöttük volt, legalább a nyomát annak. Azonban helyén volt minden szó abban a levélben. Át volt itatva minden egyes betűje a legforróbb áhitattal, ez volt ő: Az első szerelem. Eltántorodhatott, eltévedhetett egy pillanatra, de ruganyosan pattant vissza, átlépett rajta, elrúgta magától. Mi volt neki ez az asszony? Pap Zsanika, mi volt neki?

Kaland, még annál is kevesebb. Már túl volt rajta...

Nem haragudott, nem dühöngött, megbénult benne minden, meghalt egy pillanatra. Görcsösen

szorongatta a levelet, könnyek után kapkodott, de nem bírt sírni, megkövesedett benne a fájdalom. Nyomta a mellét mint a kő és összeszorította a gégéjét. Azt hitte megfullad minden pillanatban. Bedőlt abba a karosszékbe, amelyben az imént még őt várta. Ott ült benne és várta fehérben, mint menyasszony a vőlegényét...

XXVIII.

— Nézd Dávid, most ne szólj közbe, azt akarom, hogy hallgass meg engem. Hiszen a legokosabb volna, ha neked sem beszélnék erről, mert alapjában véve az úgy sem segít sem rajtam, sem rajtad, ha elmondom ezt. Mégis elmondom neked, mert asszony vagyok, Pap Zsanika vagyok, valakinek el kell mondanom, nem bírom el magam. Nagyon sokáig ültem ott a karosszékben, borzasztó nagyon sokáig. Igen-igen nagy útat tettem meg előre és hátra, ezt elhiheted nekem. Az egész életen, az egész világon keresztülmentem. Persze csak a saját életemen és saját világomon. Nevetséges azt gondolni, hogy valaki itt bele tud hatolni a mások életébe. Hogyan akarod ezt végbevinni, mikor a karodban tartod a másikat, tapadsz hozzá testeddel, lelkeddel, egész mivoltoddal és annyit sem tudsz róla, hogy zöldnek látja-e a zöldet abban a pillanatban, vagy pedig pirosnak. Mit akarsz te itten, mennyit tudhatsz te meg itten, hiszen csak azt tudod, ami kívül van rajta, a szemed előtt. Még azt sem olyannak látod, amilyen.

A lábai előtt ült Dávid apró bársonyzsámolyon. Lehajolt hozzá és végigsimította a haját.

— Ó, te szegény, hűséges öreg kutyám, egyedül csak te vagy jó hozzá... a szegény, megvetett kitartotthoz. Mert az vagyok én, látod

ennyi, semmivel se több. Megpróbáltam kikapaszkodni a partra, minden erőmet feltettem erre, egész életemet, és visszarúgtak a posványba, vissza a közepébe. Öreg kutyám, most már belátom, hogy itt nincs segítség. Ez az én végzetem.

Elhallgatott.

Már egészen besötétedett odakünn, a hold az ablak előtt függött, mindjárt a hársfa fölött. Halvány, sápadt, keskeny ív, ezüstös árnyéka valami beteg csillagzatnak. Ültek a sötét szobában, nem láthatták az arcát egymásnak.

— Rólad is mit tudok én? Sohasem mutattad meg magad egészen. Ki vagy? Honnan jöttél? Mit akartál? Magad sem tudtad talán világosan. Vonszoltad te is a végzetedet, úgy mint én az enyémet. Gazdag vagy Dávid, nyitva előtted a világ szépsége, de te beálltál nevelőnek Pap Zsanikához. Erre tetted fel az életedet, mert ez a te végzeted. Te én utánam futottál, én pedig te előled más után. Kergetősdi... kergetősdi... Amott a cél, ott szabad megállni, lélegzetet venni... ott annál a nedves fánál, a négyszögletes koporsónál. A cél, a megálló, lélektelen vén fa. Mindegy neki, ki öleli át, ki tapad hozzá. Kergetősdi. Mindig más után szaladtam, lelkemszakadtából futottam, én mindig odaadtam magamat, én mindig szerettem és ők, ők nem láttak bennem mást: csak a kitartottat, a megvehetőt. Birkóztam velük, kifelé úsztam mindig, de ők visszalöktek. Ez valami átok, ez az én végzetem, most már belátom. Nincs mit tennem ellene, el kell viselni. Bennem van a métely, át van itatva a vérem, minden porcikám, nem szabadulhatok tőle. A végzetem ez...

— A végzetem ez — ismételte vontatottan. — Nincs menekvés...

Még egyetlen ablak sem világosodott ki körülöttük. Csendes volt az egész ház, mintha

minden élet kihalt volna körülöttük. A szomorúság kiáradt belőle, kihuzódott az ablakon, ráfeküdt a fákra, virágokra, lankadtan, bágyadtan hajoltak meg az ágak, virágszárak. Egy tücsök cirpelt halkan, de ez nem törte meg a csendet, csak érezhetőbbé tette. A mélységesen mély csendet.

A gondolatokat termelő csendességet. Amikor minden felszinre jut, és kivilágosodik, ami az életet igazította és irányította. Amikor az okok és összefüggések érthetőkké válnak és az út eleje és vége találkozik. A kör bezárul az ember körül. És az ember megérti az egybekapcsolódást.

Ritka Dávid ráfektette nagy, csunya fejét a Zsanika térdére.

— Mit akartam? Ezt akartam egészen egyszerűen. Itt feküdni a lábaidnál és arra várni, hogy belémbotlasz egyszer. Szerettelek. Kell ennél több? Szerettelek. Senki úgy, mint én, mert én voltam az, aki lelket leheltem az agyageédenybe. Senki úgy, mint én, aki tudója vagyok a gondolataidnak, aki láttálak küzdeni és harcolni önmagaddal. Itt feküdtem a lábaidnál és vártam feltámadásodat, arra vártam, mikor a jobbik felülkerekedik...

— Soha, soha többet — suttogta Pap Zsanika. — Már vége van, már elbukott örökre. Jaj, jaj!

Sikoltozott, jajveszékelt. A fájdalom nyögött, hörgött benne.

— Szégyen és gyalázat rajtam. Ide, ide rúgott a szivem közepébe. Meg tudnám ölni. Megérdemelné, hogy a két kezemmel fojtogassam. De nem... Nem tehet róla... Senki sem tehet róla. Ez így van és nincs segitség ellene...

Most még csak azt szeretném tudni, mi lesz holnap? Lesz-e még holnap? Minek és miért legyen holnap?

— Azért Pap Zsanika, mert sohasem tudhatod, mit hoz a holnap? Jobbat is hozhat.

— Vagy rosszabbat...

— Nézz az én életemre és lásd, én várom a holnapot. Ugyan mért is ne várnám be? Hiszen érdemes végignézni, ha másért nem, már csak azért is, hogy lássam, hogyan folytatódott a játék...

XXIX.

Azt a villát kereste föl ott a Kálvária-dombon. Ott lakott már egyszer abban a villában, amikor fordult az élete Hiller Béni és Jeromos között. A fejébe vette, hogy ott akar újra lakni, abban a szobában. Csupáncsak egyetlen kosárral érkezett és nem kisérte más, csak Ramslinė. Kivitte ezt az asszonyt, mert ez minden pillanatban a fiára emlékeztette. Már nem akart mást, csak erre emlékezni. Belátta, hogy nincs segítség ellene. Beleégette magát a húsába, minden idegszálába ez a szerelem, nem birta kitépni magából. Megadta magát. Nem remélt már semmit, de még várt — valami csudát.

Kifeküdt az erkélyre, az ősz csalóka sugarai játszadoztak körülötte. Kibujt a nap, lelövellte sugarait, akkor pillanat alatt felderült minden. A levelek, virágok enyhületesen mosolyogtak, az erkély vasrácsán a rézveret vidáman csillogott. A nap ismét elbujt. Akkor elborult minden, valahonnan csipós, hideg lehelet áramlott, a virágok fázósan borzongtak össze, a faágak lankadtan bólogattak lefelé. Zsanika feljebb húzta a takarót.

— Nem akartál velem jönni. El akartál te is hagyni, vén Ramslinė.

Elhallgatott. Sápadt arcát elfordította. Sötét

gyűrűk árkolták a szemét. Mély gödrök voltak a szeme alatt, lehúnyta a pilláit.

— Hideg van, már ősz van. Szeretem az őszt, — tette hozzá álmodozva. — Minden szomorú köröskörül, sejtelmes bucsúzkodó. Elmegy valami örökre, szép volt, de elmult visszahozhatatlanul. Emlékszel Ramsliné arra a kis költőre? Dehogy, te azt nem ismerted, még egészen fiatal volt, szép verseket irt, nagyon szép verseket. És elhozta nekem a verseit. Ide hozta el, amikor itt laktam a dombon. Ültem vele itt sokszor ezen az erkélyen, látod. Itt olvasta a verseit. Tüdővészes volt szegény. Szép gyerek volt, kerekfejű, feketeszemű. Emlékszem egyik versére, nem egészen pontosan, várj csak, elmondom neked:

Visszafordította a fejét és kissé nyújtva a szavakat, félig énekelve mondta:

Megcsendült fülemben ...
Hallga, csak hallga ...
Mely ismeretlen csendülés ...
Megcsillant szememben ...
Nézd — íme nézd ...
Mily ismeretlen csillanás! ...
Ismeretlen hang ...
Ismeretlen fény ...
Ki vagy, mi vagy, mondd,
Rejtelmes arcú látomás? ...
Ki vagy tünő hang? —
Hol vagy tünő fény?
Ki vagy ismeretlen látomás?
Én életed voltam ...
És most hová mégy?
Eltünt: nem felelt ...

— Ugye szép? — kérdezte kis hallgatás után. — Ó nagyon szépen tudta ezt elmondani, akkor nem is tudtam, milyen nagyon szépen ...

Ismét elfordította fejét, lenézett a völgybe. Lenn a város volt, cikk-cakkos, zeg-zugos sötét

folt, a lilásszürke párázatban, hosszú, sötét, merev póznák nyúltak ki belőle, a gyárkémények. A kémények fölött gomolygó színes ködök, a köd fölött átlátszó üresség, azután dombok, a dombokon túl kertek, ismét dombok és ismét kertek, a kertek fölött már közelebb felfelé kígyózó fekete ösvények, elszórt villák. Lapos tisztás a dombtetőn és afölött az erkély. Ő maga az erkélyen, alatta a levegőég. Nézett a városra, fel az égbe és le a völgybe. Tátongott ez alattuk, mint mélységesen mély kétségbeesés. Ösztönszerűen kereste az összefüggést önmaga és a város között. Feküdt az őszi napsütésben. Az erkélyen alatta volt az út és ő behunyt szeme előtt látta felfelé jönni az egész életét. Jött feléje a fekete úton, folydogált felfelé, mint medrében megfordult hegyipatak. Lassan hömpölygettek hullámai kődarabokat, törmelékeket, iszapot, ágakat, leveleket, mindazt, amit lefelé rohanvást magukkal ragadtak. A víz azonban egészen átlátszó volt a patakban és tisztán lehetett átlátni rajta felszínétől a fenekéig. És ő rámeresztette tekintetét a vízre. Életének tükörképére. Látni akarta és megérteni az összefüggéseket. Kinlódott, az érthetetlennel akart most egyensúlyba jutni minden áron.

— Most látom az egészet, te Ramslinė, — suttogta maga elé — úgy látom, mintha itt feküdnék a tenyeremen.

Kinyújtotta keskeny fehér kezét és odatartotta eléje a tenyerét.

— Itt tartom a tenyeremen az egész életemet. Itt van ez a keskeny árok, keresztbemetszi az egészet, egyenes vonalban. Ez a főút. Mellékutak ágaznak ki belőle, jobbra egy, balra is egy. Azután számtalan ösvény, összebogozódott, egymást keresztező gyalogutak, nem látszik sem az eleje, sem a vége egyiknek sem . . . Itt fekszik a tenyeremen az egész életem, látom magamat ezen

a legfőbb úton, a mellékutakon, ösvényeken és gyalogutakon. Látom menni és bukdácsolni. Így mentem én mindig lehunyt szemekkel, mint az alvajáró. És ha most az Isten ítélőszéke előtt állnék, így, a nyitott tenyeremen az életemmel — eleven tanuságtétellel a kezemben — akkor is csak azt mondanám, hogy nem érzem magamat sem rossznak, sem bűnösnek. Az igaz, nem is tagadhatom, voltak többen férfiak körülöttem. Fatörzsek, keresztbe döntve az utakon és ösvényeken. De az én hozzájuk tartozásom az olyan szövevényes volt, pedig egyszerűnek és mindennapinak tetszett. Nekik ez volt talán mindennapi és egyszerű, de én szüntelenül keringtem, forogtam, szűköltem a fatörzshöz kötözött nyakörvön. Én nem bírtam belenyugodni, valahogy nem úgy volt sohasem, ahogyan lennie kellett volna. Ez az én nagy mentségem. Nem nehéz ezt megérteni, hidd el Ramsliné. Nem tudtam belenyugodni egy pillanatra sem abba, hogy úgy élek, ahogyan élek. Forgattam a számban az életemet, rágódtam rajta, de nem bírtam lenyelni. A csömör epés íze mindig benne volt a számban. Dáridóztam és hejehujáztam. És szomorúsággal voltam viselős egész idő alatt. Én gondolkoztam azon, hogyan élek. Én tudtam, hogy mit csinálok. Én láttam világosan az örvényt, míg hánytorogtam benne. És az a borzasztó, hogy még sem bírtam másképp. Átok volt rajtam, lehúzott ez átok, belebunkózott a gödörbe. Keserves volt, de ezután másképen lesz. Elhatároztam ezt ...

Ramsliné egyenesen ült mellette a széken. Kicsit sovány volt és fekete ruhát viselt. A haja már őszült, a két halántéka fölött megritkult és fehér lett. Kezeit ölében pihentette, a két karját valahogy leszorította, támogatta magát két karjával, egyenesen tartotta a derekát. Ott ült szárazon, keskenyen,

szögletesen. Semmi sem volt már benne a régi Ramslinéből. Szigorú, sovány, vén templomos asszony volt ez a Ramsliné, tudója a rossznak és jónak. Bevallotta már, mivel tartozik és tudja, hogy mit követel. Vontatottan beszélt, lehiggadtan, mint aki régesrégen messze van attól, amiről most beszél. A hamu beszélt egykori lángokról és tüzekről.

— Nem úgy volt, ahogyan lennie kellett volna, mert te sem arra születtél, meg én se voltam arra való. Te gondolkoztál rajta, én pedig gyermeket szültem. Így nem lehet.

— Mintha egy másik valaki vigyázott volna éberen a lelkemben. Ott kuporgott belül, behúzódva egy szögletbe. Ült és figyelt. Az egyik szemét nyitva tartotta éjjel-nappal. Nem birtam tőle szabadulni, néha lökött egyet rajtam, akkor elbuktam. Belülről gúnyosan nevetett, olyankor kitátotta a száját és röhögött. És még valamit... Vitt valami idegen vágyakozás, meglepett ez minduntalan, mint valami ragály és elsodort. — Ramsliné, én szerettem őket. Én őszintén és igazán szerettem, én mindig azt hittem, ez az igazi. Ők azonban nem hitték nekem. Én az Isten oltára előtt is csak ezt fogom mondani: én valóban nem úgy akartam, de igazán szerettem, ők pedig nem hitték el nekem. Én megmaradtam volna egy mellett. De összebonyolódott az egész, meglökött valaki és én gurultam tovább. Nem tehetek róla. Én tisztának érzem magamat. Sokat sírtam, megfürödtem a könnyekben. Többet sírtam, mint nevettem. Ha más nem is lett volna, csak ez az egy... Az az utolsó nap a Paradicsom-villában. Ramsliné, te nem tudsz arról, de az Isten bizonyosan tud róla. Megfizettem mindenért. Elhiheted, abban az órában megfizettem. Most már kvittek vagyunk. Most újból lehet kezdeni...

Ramslinné felfigyelt.

A Paradicsom-villában?... Az utolsó napon, no lám!

Zsanika kicsit hallgatott. Felkönyökölt, az arcába nézett Ramslinénak.

— Mikor láttad a fiadat, Ramslinné? — kérdezte és elpirult.

— A fiamat? — és észrevette a pirulását. — A fiamat? Mikor feljöttünk ide a dombra, akkor utoljára.

— Most boldog vagy, úgye, mióta kibékültetek? Beszélj a fiadról, Ramslinné...

Kicsit tétovázott, az ujjait nézte, de megkérdezte:

— Mit mondott neked, arról a lányról?

— Nem beszélt semmiféle lányról és én nem is tudok semmiféle lányról.

— Ramslinné, te hazudsz! Te most nem akarod megmondani az igazat. Beszélj róla.

Izgatott lett, türelmetlenül követelődzött.

— Mindent, mindent tudni akarok róla. Érted, mindent tudni akarok. Nagyon szereti? Úgye szereti? Mikor találkoznak, hol találkoznak? Sokat beszél róla? És mit beszél róla?

Ramslinné hallgatott és figyelni kezdett.

— Beszélj róla, arról az időről, amikor még egészen kicsike volt. Mikor gügyögni kezdett s járni tanult. Úgye édes volt akkor, nagyon édes. És mikor nőni kezdett! És te el birtál szakadni tőle, idegenekre bíztad!... Ha az enyém lett volna, inkább loptam volna, öltem volna, még sem bízom másra. Én ölni tudtam volna érte... És... és... mondd csak, szereti az a lány is, igazán szereti?... Tud is még az ilyen szeretni! Ez csak szerettetni tudja magát... Ez nem bírja megmérni sem a mélységét, sem a magasságát a szerelemnek...

Hátrahanyatlott, eltakarta az arcát, a tenyere mögül suttogta:

— És rólam szokott-e beszélni? És mit szokott rólam beszélni?

— Rólad? Az én fiam?

— Igen, a te fiad! Mi volna ebben különös? Nem beszélhet rólam a te fiad? Mi vagyok én, hogy a te fiad rólam nem beszélhet? No lám, a Ramsliné fia nem is beszélhet Pap Zsanikáról. Talán bizony...

Hirtelen elhallgatott, mert Ramsliné felkelt a székről és magasan kiegyenesedve állt meg előtte.

— Mit akarsz te az én fiamtól? — kérdezte — mit akarsz te, te az én tiszta, ártatlan fiamtól?

— Mit akarok tőle? — alig hallhatólag ismételte — mit akarok tőle?

— Az én fiamtól?

— A te fiadtól? És ha akarnék valamit tőle? — tette hozzá, és most áthatóan nézett a Ramsliné összehúzott, szúrós szemébe.

Szótlanul fürkészték egymást. Szembeszálltak. Egyszerre egy szempillantás alatt minden más elmult körülöttük, csupáncsak két asszony maradt ott: az asszony, aki akart és az anya, aki ellene vetette magát a másik akarásának.

— Te akarod az én fiamat, te mindenkié, te, te semmirevaló, te mered a szemedet felemelni az ő fiatal életéhez! Az ő fiatal életét akarod megrontani elnyűtt testeddel-lelkeddel — villogott a Ramsliné szemében.

— Az ő fiatal élete kell nekem. Az kell nekem, mert szeretem, mert úgy szeretem, hogy az életem-halálom ez a szerelem. Megkóstoltam a száját és még mindig érzem az ízét. Belekóstoltam üde, tiszta fiatalságába, azért nem birok most már meglenni nélküle — vitatkozott és védekezett Zsanika.

Mereven néztek még mindig. Két egymásnak szegezett dacos homlok, két összeszorított, keskenyre harapott asszonyszáj, begörbült ujjak. Két dühödt, veszett macska, közöttük a macskakölyök leharapott feje, most nézik az elgurult, véres, gömbölyű fejet.

Talán vissza kellene ragasztani. . Talán ... jobb lett volna nem beleharapni ...

A szótól féltek mind a ketten. Tudták, hogy azok a szavak jóvátehetetlenek lennének. Csak úgy némán birkóztak, lihegve, lélegzet után kapkodva, zihálva.

Zsanika visszaesett a nyugágyba.

— Menj, menj Ramsliné. Menj! Most ...

Megfordult és bement a szobába.

Zsanika ott maradt egyedül.

— Talán jobb így, — vigasztalta magát — egyszer ennek is el kellett jönnie ... De miért? Miért félti olyan nagyon tőlem, hiszen szeretem ...

Valaki fölfelé jött az úton, már az erkély alatt állt, de ő csak akkor vette észre, mikor köszönt:

— Jó estefelét, szép Zsanika. Szabad felmenni?

A feleletet nem várta meg Hiller Béni, belépett a kapun. Néhány perc mulva már ott állt mellette az erkélyen. Föléje hajolt, a száját akarta megcsókolni.

Zsanika eltaszította magától:

— Ugyan ...

Hiller Béni kicsit gúnyosan nevetett.

— Ejnye, de harapós lettél, szépem. No, tudod mit, a régi kedvéért. Ma délután szépen sütött a nap és ha tudnád, milyen tisztességes formád van így lesimított hajjal, sápadtan, nyakig betakaródzva. Az embernek kedve volna veled

megcsalni az uradat. Majdhogynem azt mondtam: nagyság, mikor meglátlak.

Vidáman nevetett, közelebb húzta a széket, szembe ült vele.

Zsanikát minden szava úgy érte, mint az arculütés. Mintha ott látta volna állni a háta mögött Ramslinét, hallotta, hogy ismétli metszően, vérigsértően:

— Mit akarsz te az én ártatlan fiamtól? Te, akihez csak úgy beállít egyik vagy másik, benyithat hozzád, amikor jól esik. Teheti, joga van hozzá...

Elfordította a fejét és elnézett Béni fölött, úgy kérdezte:

— Mi keresnivalód van itt, Hiller Béni?

Az nem tudta, mi megy végbe a másiknak a lelkében, tréfára fogta az egészet.

— Ami a keresést illeti, elég sokáig kerestelek. Napokig tartott, amíg nyomodra akadtam. Talán bizony szent életre készülsz itt titokban?

Nem felelt neki, csak nézett rá merően, áthatóan. Hiller Béni furcsállotta a hallgatását, az arckifejezését.

— No, talán megbénult a nyelvecskéd? Némaságot fogadtál?

— Nincs mondanivalóm a számodra, Hiller Béni. Legfeljebb az, hogy semmi keresnivalód itten...

Újból nevetett.

— Talán mégis van. Ma a vázlatkönyvemet nézegettem. És ott láttalak magam előtt tízféle alakban. A te szép testedet láttam, úgy ahogyan ideadtad nekem. A művészetemnek adtad és nekem adtad... és eszembe jutott az édessége azoknak az éjszakáknak... Ezért jöttem ide, hozzád... eljöttem, mert...

Felugrott a nyugágyról, villogó szemekkel, dühödten ugrott neki.

— Elhallgass, te átkozott, csak annyit mondok, hallgass! Hallgass!

Rikácsolt, hadonászott a kezével, a haja bomlottan lobogott. Lefoszlott róla minden finomság, a régi Pap Zsanika volt mostan, a Bencsik Veron neveltje...

— Takarodj előlem, eltakarodj, mert a tíz körmömmel szedem ki azt a gyalázatos szemedet... Te pimasz, te orcátlan, te gazember... gazember...

Hiller Béni sápadtan hátrált előle... Elszédítette az indulat. Felemelte a kezét.

— Te őrült, te, mit merészelsz?!

Zsanika egészen közel ment hozzá:

— Próbáld meg, próbáld meg hozzám érni.

Olyan közel voltak egymáshoz, hogy az arcuk csaknem érintkezett. Az érthetetlen dühtől sápadozva és pirulva, fujó, ziháló lélekzettel meredtek egymásnak. A féktelen, vad düh szikrát vetett a szemükben. Megfeszült a testük, mint a megfeszített húr, az ujjaik rángatództak, ökölbe szorultak. Így álltak szemközt.

— Próbáld meg, — ismételte Pap Zsanika, — merjél érinteni! Próbáld meg, de...

Nem fejezte be, megbénult benne minden, megállt a gondolat, az egész teste fellángolt a szenvedélyes gyűlöletben. Itt állt előtte most ez az ember, ez a Hiller Béni. Beléje és eléje vágódott mostan, amikor minden akaratával, minden idegszálával, minden atómjával a multjától kivánt elszakadni. És ez jött, odacövekelte magát vigyorgón és ezer szájjal ordította, bizonyította a jelenléte: nem lehet, nincs továbbvezető út a számodra Pap Zsanika.

Szét tudta volna tépni ezer darabra.

— Mit akarsz? Miért jöttél utánam? Nem volt még elég? Nem fogok tőletek megszabadulni soha? — csikorogta a foga között. — Menj innen, míg szépen vagy... Mind menjetek! És ne lássak többet egyet sem, ha jót akartok...

Betántorgott a szobába. Lerogyott a pamlagra, eltakarta az arcát...

Hiller Béni megfordult, utánanézett, de ott maradt az erkélyen. Első pillanatban csakugyan a távozásra gondolt, de azután meggondolta magát, maradt. Tudni akarta, mit jelent ez? Várt, majd lehiggad. Az ő haragja már elfüstölgött. Csak nem fog megsértődni? Ugyan kitől? De mi lelte ezt? Talán nincsen pénze — villant meg benne. No, édes Istenem, azt másképen kellene kérni. Hiszen utóvégre egypár tizest mindig kaphat tőle. Utóvégre a Rongybabakirálynőtől ő nem sajnálja.

Ramslné benyitott a szobába, széjjelnézett, kiment. Zsanika még mindig a pamlagon feküdt, rázkódott a válla. Béni lábujjhegyen közeledett hozzá. Leült a szőnyegre előtte.

— Zsanika!

Felnézett rá.

— Miért nem mégy el? — kérdezte most már szomorúan, halkan, összetörten. — Értsd meg, hogy megöltök, hogy nem bírom tovább. Nem bírom.

Nagy kerek könnycseppek gördültek ki a szeméből, tömött, nehéz könnycseppek: jéggyöngyök.

— Mi történt veled? Beszélj. Nincs pénzed?

— Ne kérdezz, miért kérdezed? Mi közöd hozzá?

Még egyszer fellángolt a haragja, gyorsan, hevesen lökdöste, dobálta rá a szavait.

— Mi közöd hozzá? Még nem adtam eleget neked? Elvetted tőlem a testemet, megvetted garasokon. Használtál és kihasználtál engem. Odakentél a vászonra, azután beleráncigáltál az ágyadba. Neked az sem volt elég. Belegázoltál az agyvelőmbe. Elültettél belém gondolatokat, aminőkről addig sohasem hallottam. Megmérgezted a lelkemet, elszédítettél, hogy nem tudtam többé megkülönböztetni a fehéret a feketétől. Ezt tetted velem... És mikor már elég volt belőlem, tovább adtál Jeromosnak. Ezt tetted velem, megrontottál engem... Rámszabadítottad az ördögök hadát... hogy az a hatalmas Isten verjen meg téged azért, amiért ezt tetted velem... És most menj a szemem elől. Ne lássalak többet ebben az életben. Egyiket sem akarom látni...

Hiller Béni gondolkozott egy pillanatig, felrántotta magát a földről, leverte magáról a láthatatlan port és a Zsanika szavait. Megvetőleg legyintett:

— Vagy bolond vagy, vagy pedig részeg.

Megfordult és otthagyta.

A másik szobában megkérdezte Ramslinét:

— Mi lelte ezt?

Ramslinné kelletlenül válaszolt:

— Én nem tudom.

Elment. Még gondolkozott egy keveset, de azután kiverte a fejéből az egészet.

— Eh, mit — mormolta — az ilyen esztelen teremtés! Csak nem fogom komolyan venni...

Mire a városba ért, már túl volt rajta.

Zsanika ott maradt mozdulatlanul.

— Így nem lehet... Így nem lehet tovább, — ismételte görcsösen — így nem lehet tovább élni.

Bizonyosságot akart azonnal, tisztázni a helyzetét, megoldani az életét.

— Ramslinè! Ramslinè lelkem!

Bejött.

— Fel fogok öltözni. A városba megyek. Add ide a... — gondolkozott, hogy melyik ruháját vegye fel. — A szürke posztó utcai ruhámat add ide. Fehér selyemblúzt hozzá.

— Hová akarsz most menni, mindjárt este lesz.

— Csak add ki a ruhámat.

A szekrényhez ment, Zsanika a cipőjét szedte elő. Ramslinè háttal fordulva hozzá: kérdezte közömbös hangon:

— Én is veled menjek?

— Nem, egyedül megyek.

Most megfordult.

— Hová akarsz menni?

Zsanika elkínzottan nézett föl rá, összekulcsolta a kezét.

— Ramslinè ne kínozz engem, ne gyötörj a kérdéseiddel. Mit akartok tőlem? Rám jöttök mind és öldököltök, taposotok a szívemen. Beletaposotok a földbe, mint a dudvát. Te Ramslinè, voltam én valaha rossz hozzád ebben az életben? Mondtam én neked csak egyetlen rossz szócskát? És most te is ellenem vagy. Mind ellenem vagytok. Nem akarjátok engedni, hogy fölemeljem a fejemet... Miért? Olyan rettentő nagy bűn az, ha egy magamfajtája ráébred a valóságra, bepillant egy pillanatra az igazságba és az igazság fénye mellett lépést cserél és utat vált. Nem akarok rosszat, ezt elhiheted nekem...

— Ami neked nem rossz, rossz lehet az másnak — vágott a szavába sötéten Ramslinè. Csak egyet mondok neked, Zsanika. Velem tehetsz, amit akarsz. Én tudom, mit tettél értem, én fizetek is érte, ahogyan akarod. Kiszolgáló, alázatos cseléded vagyok és leszek, de csak én... Érted, csakis én...

Fenyegetőn emelte föl a szavát, vijjogott:

— Csakis én. Máshoz nincs jogod.

— De van jogom máshoz is. Jogom van hozzá, hogy az utolsó csepp véremig védelmezzem az életemet. És én most az életemért harcolok. Feltettem rá az életemet...

— Mire tetted fel az életedet? Kire?... Kire?

Mintha csak az egész világnak harsogta volna most oda a titkát, arra az élesen, kihívóan föltett kérdésre. Kiegyenesedett büszkén:

— A fiadra!

— Az én fiamra, az én tiszta, ártatlan gyermekemre!

— Én is tiszta vagyok!

— Te, te vagy tiszta? — Gúnyosan, csúfolódva nevetett — te, te vagy?

Megragadta a két vállát, megrázta, hogy tehetetlenül lóbálództak a karjai:

— Ne merjél nevetni és ne merj ellenem tenni, vigyázz!

— Vigyázni fogok, de a gyermekemre! És annyit mondok, hogy te is vigyázz! Te tudod, hogy mit szenvedtem érte!

Összecsapta a kezét a feje fölött:

— Istenem, Istenem, mit szenvedtem érte, amikor otthagyott, ellökött magától és a közelébe se mehettem! Most megbocsátott nekem, s szívéhez ölelt, közel engedett magához és én vigyem rá az átkot. Éntőlem, belőlem eredjen a szerencsétlenség!

Zsanika lehajtotta a fejét, odahúzta magához:

— Miért félted tőlem? — mondta halkan, egészen halkan és azon volt, hogy minden alázatossága benne legyen a hangjában. — Miért félted tőlem, mikor szeretem?... Nem érted: szeretem, jobban, mint a saját életemet!... Nem érted, hogy mi az nekem, hogy őt szeretem!...

— Boldogtalanná fogod tenni... Útját fogod szegni. Visszarántod abba, amiben született. Ő kigázolt belőle és te visszarántod...

Hirtelen elhallgatott, felragyogott az arca, világosság gyúlt ki a szemében.

— Milyen balga vagyok én, amikor tőled féltem. Hiszen engem, a tulajdon édesanyját se bírta szeretni; nekem, a szülőanyjának se bírta megbocsátani azt, hogy kicsoda... Mehetsz már felőlem. Nem féltem tőled a fiamat. Az én fiam nem fog téged szeretni sohasem. Tiszta leányt szeret az én fiam. Tele van azzal a tiszta szerelemmel minden porcikája. Ahhoz akar felnőni, arra a leányra tette föl az egész életét. Egy hosszú-hosszú éjszakán keresztül beszélt nekem arról a leányról, kinyitotta előttem a lelkét és én bepillantottam ebbe a lánggal égő kohóba. Nagy ember lesz az én fiamból, mert nagyon tud szeretni és nagyon tud hinni. És az a lány is szereti őt és feleségül fog menni hozzá az a lány. Olyan igaz ez, mint igaz, hogy a nap süt a fejünk fölött...

Zsanika iszonyodva hallgatta.

— Miért mondod nekem mindezt, miért örvendezel olyan nagyon a halálomon?

Nem beszéltek többet. Gyorsan felöltözött és elment otthonról.

XXX.

Nyilegyenes út volt, sárguló levelű fákkal, sok-sok le-föl nyüzsgő emberrel. Nők, férfiak, tarka összevisszaságban. Könnyen jártak, nem látszott rajtuk, hogy az életet hordozzák a vállukon. Kifelejtették magukat az életből. Az utca közepén autó bömbölt végig, az után pedig öt ember haladt fegyveres katonák között. Az első

embernek kötél volt csavarva sokszorosan a csuklója körül .Magasan tartotta az öklét, a kötél megfeszülve nyúlt hátra a magasan tartott ökölről és rácsavarodott a következő két ember kezére. Annak a két embernek már együvé volt kötözve a feltartott ökle. A kötél megfeszülve továbbnyúlt és magához rántotta, leszegezte a leghátulsó embert is. Így mentek ők. Furcsán nyúlt ki a feszülő zsineggel összeszorított ökől az emberek feje fölött. Belebunkózták magukat a levegőbe az utca fölött. A nyüzsgő emberáradattól megkülönböztetetten vált el az összekötözött ökől. Zsanikát kifejezhetetlen undorodás fogta el. Felfordult benne egy pillanat alatt minden érzés. Szánalom, keserűség, gyűlölet, undor, — minden, minden, mikor úgy látta haladni őket, összekötözve, a szarvuknál fogva.

— Ez az, — gondolta — selymek, parfümök, nevetés, könnyű élet, paloták, faburkolat, autók és kétfogatúak és mindennek a közepén végighúz, a felszínen úszik a zsinegre kötött ökől. Ez az!

Belépett a Billing-ház kapuján.

Mig elhaladt a portás előtt, az járt a fejében, hogy megkérdi, itthon van-e a kisasszony. A következő pillanatban azonban már letorkolta magát ezért a gondolatért. A második lépcsőn mégis megfordult.

— Itthon van a kisasszony? — kérdezte.

— Nincs, kezit csókolom.

Megkönnyebbülten haladt tovább. Jól esett neki az a tudat, hogy nincs a közelben az a lány.

Az a lány! Annak írta akkor a szerelmeslevelet! Ama napnak a délutánján. Egyszerre elbátortalanodott. Már ott állt a szobájának az ajtaja előtt, de tétovázott. Nem találkoztak azóta,

hogy akkor búcsú nélkül elutazott. Mit fog mondani, mikor meglátja? És ő, mit mondjon ő neki? Csak egy szempillantásig tartott az egész, amíg keskeny, remegő keze a kilincset lenyomta. Az ajtó kitárult, meglátta azt a kedves, szép fejét, azt a drága szemét, szerelmetes, egész valóját.

Felsírt benne minden szenvedés és vágy, megfeledkezett minden másról, az egész világról, a Billing Jeromosról és Ramslinéról. Nem emlékezett többet sem levelére, sem kétségeire, elsülyedt, szétfoszlott minden és mindenki, az az egy volt élő valóság, hogy most itt vannak egymáshoz egészen közel.

— Édes, — mondta neki és átölelte szenvedélyesen. — Kedves, kedves, jó, drága, szerelmes szívem.

Csókolta, ahol érte, fürösztötte csókjaiban. Végigsimogatta becéző ujjaival. Sugárzott minden pórusából rajongó szerelme, úgy eltelt a boldogsággal, hogy észre se vette amannak tartózkodását. Nem vette észre azt, hogy hagyta magát csókolni, de nem viszonozta gyöngédségét.

Oda vonta maga mellé a pamlagra és míg letette kalapját, kesztyűjét, folyton csevegett.

— Milyen jó, hogy ismét itt lehetek nálad. Rossz volt nélküled, nem is volt az élet. Csak éppen voltam. Ismered azokat a furcsa növényeket, azokat a semmiben gyökeredző hosszúszárú futókákat? Lapos, széles leveleikkel tétován tapogatódznak a levegőben és bizonytalanul bocsátják széjjel hosszú, hosszú, vékony gyökérkarjaikat az űrbe. Folytonfolyvást keresik, hogy mihez tapadjanak, mibe kapaszkodjanak. Olyan szánalmasak ezek a szegény, a végtelenben ideoda ingó, semmihez és senkihez tartozó növények... Miért vannak? Kiért vannak? kérdez-

tem, amikor elnézegettem szomorú mivoltukat. Mióta elmentem tőled, így láttam magamat. Mindig csak így utánad kapaszkodva. Nyújtogatva feléd vágyakozó karjaimat. Kerestelek, kerestelek.

Kisimította fehér keztyűjét, a megszokott mozdulattal. Letette a pamlag melletti székre. Az arcába, szemébe nézett Dénesnek, felkuporodott egészen a pamlagra. Összegömbölyödött, mint a kisgyerek. Az ujjahegyével simogatta a haját, szemöldökét, arcát, száját. Megcsókolta az ujjai hegyét és így érintette.

— Nesze, nesze, behintelek ezer csókkal. Mutasd magadat. Most látni akarlak, magamba szívni külön minden részecskédet. Hisz ez már nem is jó, amennyire én téged... Hallgass, ne szólj közbe. Te azt nem tudhatod. Meg sem értheted. Sohase fogod megmérni tudni az én szívem mélységeit.

A fiú pedig ült ottan, mint akire forró zuhany szakad és ő nem bír menekülni. Nem bír, el van szédülve, kábulva, azt sem tudja, mihez fogjon. Nézett rá, látta sugárzó arcát és a szemét. Azt a szép szomorú szemét. Ködös borongás barnállott mindig a szemében. Szomorú, beszédes szeme volt, mint az őznek. Nagy, nagy, szinte állati szomorúság volt az az örök szomorúság, — nincs ellene fegyver, nincs védekezés, mert ez mindig ott van, — ha másutt nem, leülepedve a lélek fenekére. Egy vigyázatlan mozdulat, egy belehullott szó és máris zavarossá teszi a kristálytiszta vizet.

Mit feleljen neki? Félt a szótól, nem akarta megbántani, de közösséget sem érzett vele. Ez a nagy, szenvedélyes szerelem oly idegen volt. Olyan távol állott tőle, mint az a délelőtt, amelyen ő már túl volt. Túl rajta örökre. Nyomtalanul tűnt el az életéből. Mit mondjon neki?

Istenem, szegény asszony, milyen nagyon szeret! Milyen kár! Szegény, szegény!

Felemelte a kezét és megsimogatta a haját. Hátrasimította, a keze után nyúlt, szerette volna visszavezetni így kézenfogva a helyes útra, mint az eltévedt gyermeket.

Ennyit adhatott neki és ezt oda is adta. Zsanika lehajolt a kezére és megcsókolta. Belecsókolt a tenyerébe, minden ujját külön-külön csókolgatta.

— Már gondolkoztam az életünkről. — Így mondta: az életünkről — és felnézett rá. Mert ezután másképen lesz. Te nem is tudod, én egészen megváltoztam. Még nem birtam elrendezni pontosan, hogy hogyan és miképen, de az az egy bizonyos, hogy változtatni fogunk rajta. Azt majd együtt fogjuk megbeszélni. Sok mindenről kell még beszélnünk. Én el akarok neked mondani mindent. Nem akarok elhallgatni semmit. Én érzem, hogy te mindezt meg fogod érteni. Én jobban ismerlek téged. De ezt majd később... majd... majd... Minek is beszélek róla... De azt sem tudom, mibe kapjak előbb... Szeretném odaadni neked a lelkemet, testemet, egész eddigi életemet, egyetlen szóban, egyetlen mozdulatban. Hogy lásd kívülről, belülről... hogy megértsd, tisztán láthasd... Nesze, nesze, itt van.

A két kezéből fészket csinált. Összegömbölyítette a tenyerét.

— Húnyd be a szemed, nyisd ki a szád! — tréfálkozott. De hirtelen elhallgatott.

Az arcába nézett Dénesnek és látta, hogy nem mosolyog. Elsápadt. Komolyan, mereven ült mellette, kiegyenesedve és valahogy visszahúzódva az elől, ami körülötte van.

Talán az bántja, hogy itt vagyunk a Jeromos házában. Talán nem birja most elfelejteni egy

pillanatra sem... Talán azért mert az ajtó nincs becsukva... Talán... De édes Istenem, talán... talán... Mindenre gondolt, csak arra nem, hogy a fiú most is azt a lányt látja maga előtt, hogy oda idézte közéjük és beburkolózott szerelmébe mint szűzmáriás fehér selyemzászlóba. Nem, erre nem gondolt.

Ráhajolt egészen, a vállára tette a fejét és úgy nyújtotta fel az ajkait, mint a rákészöntött serleget. Fölkínálta a tekintetével.

— Igyál, igyál, édes. A tiéd...

Az lehajolt és a homlokát érintette. Könnyen, alig érezhetően.

Zsanika felriadt, megrettent.

Nem, ez nem lehetséges.

— Miért vagy ilyen, Istenem — kérdezte és tágranyílt szemmel meredt az ajkára.

Mit fog mondani?

Mit is mondott volna? Kitért a kérdés elől, ahogyan legszívesebben az útjából szeretett volna kitérni, kiesni egy pillanat alatt az egész életéből, úgy hogy meg se érezze. Mert ez olyan vigasztalan volt így, annyira reménytelen, de mégis... de nagyon megható... Egy asszony, feléje nyújtva magát, telides-tele édes, forró szerelemmel. Olyan új volt, szokatlan. Most azonban nem szédült el tőle, itt volt körülötte a levegőben annak a lánynak tiszta, áhítatos, szűzi szerelme, itt volt benne a levegőben. Mély lélegzetet vett.

— Valaki jöhet, — mondta mentegetőzve és távolabb húzódott. — És itt, az ő házában és itt van mindjárt a lánynak a szobája is...

Zsanikának a mellére bicsaklott a feje, mintha lebunkózták volna. Megsejtette a valóságot. De nem akart még hinni benne. Lehetetlennek tartotta, hogy ez a fiú, akit ő olyan határtalanul szeretett, akinek úgy átengedte magát,

ne szeresse őt. Hogy éppen ez ne szeresse. Ott fetrengtek a lábai előtt a többiek, leborultak a szépsége előtt és imádták a csókját. Csak ez maradna közömbös, éppen ez az egyetlen egy? Hiszen ez lehetetlen, hiszen érezte az ölelését, érezte forró száját azon a délelőttön... Nem, nem feledkezhetett el arról...

Az nem lehetséges... az nem lehetséges...

Belekapaszkodott a vállába mind a két kezével és hozzátapadt oly szorosan, eggyé akart vele olvadni. Arcához simogatta az arcát, forró lélegzetével lángra akarta lobbantani. Behúnyta a szemét, suttogott:

— Az életem élete vagy... mindenem vagy... Nem tudtam eddig, mi a csók és mi a szerelem. Most tudom, mióta téged ismerlek. Istenem, ez a drága két karod... Úgy szeretem a karjaidat... Külön-külön mindegyiket. Nevetséges, még a ruhádat is szeretem. És megcsókolta a ruháját. Sírni tudnék, amiért azelőtt is éltem, mielőtt veled találkoztam. De az nem is igaz — az nem én voltam eddig. Én érzem, hogy csak azóta vagyok én, mióta téged szeretlek... Te... Te... Így akarok élni mindig, így, a szívedre borulva. Várj csak, a szíved dobogását akarom hallgatni.

Lecsúszott eléje a szőnyegre, szívére szorította a fülét...

Ssss... ne mozdulj... Most hallom... Milyen nyugodtan ver a te szíved!

Megragadta a kezét.

— És a kezed is... Hideg a kezed, mint a jég... És milyen hallgatag vagy — halkan, halálos leverten ismételte: — hiszen te nem is szólsz hozzám...

— Dehogynem, csak...

Elakadt.

Nem, nem, ne mondj semmit. Inkább semmit, — tenyerét a szájára szorította és ő nem

csókolta meg a tenyerét. — Te nem tehetsz róla, te nem tehetsz róla, — súgta a szívének — senki sem tehet róla. Megértettem, amit dobogsz. Megértettem, hogy nem nekem, nem értem dobogsz. Ha az volna itt, ha azzal beszélnél így, akkor repesnél, akkor dörömböznél, majdnem kiszakadnál, úgy, mint az én szegény szívem.

— Mit suttogtok ti a szívemmel? — kérdezte Dénes és lejjebb hajolt.

— Azt másnak nem szabad tudni!

Az ajtó előtt könnyű léptek haladtak el, selyemsuhogás hallatszott, Dénes elvörösödött a homlokáig, elhúzódott Zsanikától, az ajtó felé fordította a fejét.

Zsanika látta a pirulását és látta, hogyan fordul utána, az ajtón keresztül hogyan követi lépteit.

— Bocsásson meg, csak egy pillanatra, de valamit okvetlen el kell intéznem... rögtön jövök, — mondta, és felkelt mellőle. — Itthon van, hazajött, — gondolta. És nem tudott többé mást akarni, mint elmenni, megszabadulni ettől a helyzettől, kiszakadni belőle rögtön.

— Csak menj, — felelte Zsanika, és lehervadtak róla a karjai. — Menj csak nyugodtan.

Látta az ajtó felé menni, látta kilépni, felszívta magába, még egyszer, tetőtől-talpig, az alakját, mert tudta, hogy most látja utoljára az életben. Legeslegutoljára.

Betette az ajtót maga után.

Ott maradt egyedül és most már tudta, hogy vége mindennek. Igaza volt Ramslinénak.

Nem, nem fogja őt ez az ember szeretni soha. Leborult a helyére, zokogott szivettépően, görcsösen, rágta, tépte, rángatta a sirás, mint a vihar. Irtózatosan, elviselhetetlenül fájt a szive. Összezsugorodott benne, a görcs szorította, préselte, nem bírt lélegzetet venni, kékült, vörö-

södött, fulladozott. És a feje is hasgatódzott. A nyakából, vállából és melléből fájdalomnyilak céloztak bele a feje tetejébe, mindig egy pontra, hogy azt hitte, a velő kizökken, kifröcsköl belőle. Reszkettek, remegtek a kezei, lábai, a válla rángatódzni kezdett. Tépte, rángatta a görcs egész testét.

— Nem, ezt nem lehet elviselni, ez már sok, túlságosan sok, — nyögte. Ha ott lett volna valaki, aki egyetlen résztvevő mozdulattal enyhíteni, segíteni próbálna. Ha lett volna valaki, aki megnedvesíti egy csepp vízzel kinjában összeharapott szájaszélét. De egyedül volt, egyedül, egyedül... mint a hóviharba kivert, beteg kutya...

Kábultan, kimerülten nézett körül, keresett valamit. Nagyon erősen valamit, égetően érezte most ennek a hiányát és meg akarta találni rögtön, egy szempillantás alatt. — Megtalálni, megtalálni, az majd segít, az szüntetni fogja az elviselhetetlen kinját.

A kis táskája után nyult, lázasan keresett, abban van, igen — abban. Kinyitotta és kivette belőle az üvegcsét.

— Ez az, ez le fogja csillapítani, ez szünteti a görcsöt, ez megsegíti, ez elaltatja, el — elaltatja.

— Istenem, — sóhajtotta, szájához emelte az üvegcsét, összecsücsörítette, a száját és mintha csókolódzott volna, amig szivta az üvegcse tartalmát az utolsó cseppig.

Így csókolódzott össze *vele is!*...

Ujjai közül kicsúszott az üveg... utánanézett...

Egy pillanatra sem bírta elfordítani róla a szemét. És benne volt elmélyedt tekintetében, kitágult pupillájában, ott volt egész fájdalmas, zűrzavaros élete és elcsudálkozása afölött, hogy ez így történik vele.

Két édes, piros ajka fájdalmasan feszült egymásra. Egészen elsápadt, a vére lehúzódott az arcából, valahová, másüvé szorult. A homloka elfehéredett, egyszerre kiszélesedett a homloka, mint széles, sápadt lap, világított a fején. Sima lap, ráírva láthatatlan tintával az egész életének a története, titka. Láthatatlan tintával írva oda, mégis leolvashatóan.

Kinyújtotta az ujját, odaértette az üvegcse szájához, most utólag megismerkedett vele. Ime a csúcspont, ahová el kellett jutnia. Lassan, lassan elernyedt benne minden. Kicsit megborzongott, végtelen nyugodt lett, megfontolt minden mozdulata. Nem sietett, most már tudta, hogy nem késik el onnan, ahová el kell érkeznie. Mélységesen elgondolkozott minden mozdulata előtt, mint aki nem akar megfeledkezni semmiről, mert tudja, hogy amit most elfelejt, az pótolhatatlanul van elmulasztva örökre. A haját lebontotta, hátrafésülte és befonta két ágba, hosszan leeresztve, úgy, mint régesrégen, nagyon régen. A haja még most is leért a ruhája széléig.

Istenem! Nem volt mit beléfonni, kék selyemszalagját régen elvesztette. Eltünődve vette kezébe a nehéz fonatokat, egy-egy szál kimaradt, lesimította. Olyan más lett lesimított, két hosszú fonatával, sápadt merev arcával.

Kinyújtózkodott.

Istenem! — sóhajtotta, — elgondolkozott azon, kit hagy itten. Ki fog utána sírni, mert pótolhatatlanul fog hiányozni az életből... Istenem! sóhajtotta még egyszer... Talán Pongrácz József? Az már elérte azt, ami miatt rajta keresztül lépett. Az lett már belőle, úr, fekete ternóban járathatja az édesanyját... Régesrégen túl van az Pap Zsanikán... Vagy Hiller Béni... annak is mi volt ő? Modell?...

Nem éppen olyan közönséges, mint a többi, de mégis csak olyasvalami... Vagy Billing Jeromos? Ez szerette-e? Ez sem őt szerette, csak a saját őrületével játszadozott rajta keresztül. Ez a Billing Jeromos... Testetlen fantomot üldözött a fél életén keresztül és benne a testetlen valamit testesítette meg... Már ennek sem fog hiányozni. Már az is kiélte a bosszúját, már nem bánta, ha van,vagy nincsen... Már nem volt messze az az idő, amikor az is tovább ment volna és ő nézhetett volna utána... Ki van még? Ritka Dávid. Lám, az is elmaradt az utolsó állomásnál, az is otthagyta... Véges végig nem bírt kitartani... Egyedül van most itten, teljesen egyedül, elkülönítődve, kiválva, elszakadva a többitől... Egyedül... Nem segíti most senki, neki magának kell elvégezni, elmondani, hogy volt, mint volt és mi van...

— Istenem!...

Istenem!...

Valami kényszerítette, hogy kapaszkodjék a magasba, el akarta érni, megragadni... megragadni. És ő kapaszkodott, erőlködve az egész testével felfelé, felfelé kapaszkodott...

Fel a vállaival, a mellkasával, görcsösen rángatózó térdeivel és különösen két nagy szemével, mert a szemei szüntelenül látták azt a pontot, ahová okvetlen fel kellett jutnia.

Fel, fel!

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Sötét volt már a szobájában, amikor Dénes fütyörészve benyitott. Áthatolhatatlan sötétség, nem bírt semmit megkülönböztetni, csak a gomolygó sötétséget látta, — mégis megütődve állt meg közvetlenül az ajtó előtt. Nyugtalanság lepte meg, nem mert egy fél lépést sem tenni, mozdulni sem mert, félt, hogy hozzáütődik valamihez.

Megérezte, hogy valaki van a szobájában. Valaki — egészen ismeretlen valami, titokzatos, közel hozzá, mellette.

Most eszébe jutott, hogy őt hagyta ottan, amikor kiment. Ó! teljesen megfeledkezett róla. De nem is lehet már itten. Az lehetetlen, mit csinált volna ennyi ideig? És ő egészen megfeledkezett róla, igen, Chopin-dalokat játszott Hayde!... Felcsavarta a villanyt és látta maga előtt kinyújtózva, a szőnyegen, egész hosszúságban. A lába csaknem odaért a lábához. Feküdt hidegen, mereven a pamlag előtt, ott, ahol még nem régen térdenállva kínálta neki a csókját. Borzadva csapta az arcára a kezét, megfordult és kirohant a szobájából, hívta Billing Jeromost.

Jeromos szótlanul hajolt Zsanika fölé, az első pillanatban olyan nehéz volt felfogni, megérteni, hogy Pap Zsanika fekszik ottan halottan. Pap Zsanika.

Megfogta a kezét.

— Vége, — mormogta — vége. Most megpillantotta mellette az üvegcsét. Rámutatott. — Nézze! Mi ez? Mit jelent ez?

És miért éppen itt? Ebben a szobában? — kérdezte és fürkészőleg nézett a Dénes arcába.

— Nem tudom, — felelte halkan, mert érezte, hogy tartozik neki ezzel azért a szerelemért, amelynek végtelen súlyt és jelentőséget adott a halál. — Nem tudom...

— Talán rosszul lett hirtelen, — mostanában sokkal gyakrabban kínozta a szívbaja és idejött be, — próbálta magyarázni Jeromos. — Lehet, hogy maga sem tudta, mennyit vesz be. Orvosért kell küldeni azonnal, és ügyeljen, hogy Hayde ne vegyen észre semmit. Reggelre elszállítjuk. De elsősorban orvost, habár itt nincs segítség...

Még állt mellette egy pillanatig. Szeretett volna valamit tenni, amivel kiengesztelné ezt a halálában oly megközelíthetetlenül ottfekvőt.

Szétnézett. Az íróasztalon, magas vázában, virágok voltak. Karcsú, magasszárú, finom, büszke virágok.

Kivette és a mellére tette a Hayde virágait.

— Menjen kérem, sürgette Jeromos.

Vette a kalapját, felöltőjét és elsietett.

És Jeromos egyedül maradt a halottal.

Letérdelt hozzá, arcát a hajába merítette, simogatta a kezét.

Gránát Irénnek neveztelek, — mondta halkan — mert olyan nagyon hasonlítottál hozzá, amíg éltél. És te szidtál ezért, mindig szidtál, de hagytad, hogy szeresselek, és kinozzalak, és én szerettelek és kinoztalak. És most elmentél... Mért mentél el?

— Megérezted, hogy már kiégett az olthatatlannak hitt láng, hogy hamvadóba a parázs?...

— Jó voltál, Pap Zsanika, szép és jó voltál... de valami mégsem volt egészen rendjén nálad. Ismerted és szeretted a könyveket és ez nem való olyan leánynak, aminó te voltál...

— Én mégis szerettelek. Gránát Irént felejtettem nálad és te hagytad, hogy egészen elfelejtsem. Köszönöm ezt neked. Köszönöm, Pap Zsanika. Szép koporsót kapsz ezért tőlen és siremléket, hófehér márványból. Kiterjesztett szárnyú angyalt állítok sírod fölé, az fog vigyázni rád álmodban.

Jó lesz így? Mondd, jó lesz? — kérdezte halkan és ajkára szegezte tekintetét és várta, hogy felelni fog...

XXXI.

... A tanyásasszony ott a ház előtt hirtelen szokatlan borzongást érzett nehéz testében. Megállt és odatámaszkodott a terméskőből faragott tömbhöz, — mindjárt a kapu előtt. Valami feszült a két oldalában, azt hitte, mindjárt ki is szakad egyszerre, mindkét oldalán. Letette teli kosarát. Reggel jött be a piacra, tojást, csirkét és tejfelt hozott be. Eladta és azután bevásárolt. Csipkét, selyembatisztot, hófehéret. Most éppen az állomásra ment volna, de egyszerre csak nem bírt továbbmenni. Minden ideg ki akart szakadni a lábából, a derekából. A keresztcsontját éles késsel hasogatta a görcs! Jaj Istenem, Istenem, Istenem! sóhajtotta háromszor az Isten nevét és kiverte a hideg verejték az egész testét.

— Mi lesz mostan?...

Az lett, éppen az lett! Végül mégis észrevették, mi van vele. Felfogták és bevitték a portásszobába. Ott letették az ágyra, az ágy mellé a kosarát és abban a pillanatban, amikor Pap Zsanika odafönn utolsót rándult, felsikoltott lenn a portásszobában az újonnan született élet. A gyereket a karjára kapta a tudósasszony és magasra tartotta. — Lány! — kiáltotta, — kicsi lány! De milyen finom, ni, az arca! Olyan szép, mint az égből leszállt angyal! —

XXXII.

A lélek háromszor körülkeringte a földön nyújtózkodó testet és kiröppent a szobából. A sötétségen keresztül könnyedén szárnyalt fölfelé. A csillagos égen fényjelt látott, csak ő láthatta. Feléje tartott. Szállt, szállt, csapongott, nem volt már semmi köze a földhöz — egyetlen szálacska sem kötözte oda többé, nem érzett porszemnyi terhet sem. Csupa tiszta lélek volt már ő, egyenesen hasította keresztül a mindenséget. Maga körül ismeretlen lelkeket érzett elsurranni, bolygókat és más lényeket, — ezek nem voltak hozzája hasonlatosak. Óvatosan került ki mindent, irtózott tőle, hogy hozzáérjenek.

Szállt, szállt, mindig fölfelé. Nem tudta, hová, de emelkedett följebb és följebb, mert ismeretlen erő lendítette és vonzotta. Most zenét hallott. Olyan tündéri zenét, amilyent eddig csak álmában hallott néha és egyetlen egyszer, karácsony éjszakáján, — még egészen kicsike gyermekkorában, a mikor kívülről térdelt a templom küszöbe előtt. A zene oly hivogató volt, oly bensőséges és csodálatosan üdítő és megnyugtató. Belemerült abba a zenébe, fürdött benne és csudálatosan megifjodott tőle. Nem, olyat még sohasem hallott. Vitték azok a mennyei, tiszta hangok, megnövelték és megacélozták a szárnyait, eltöltötték színültig vidámsággal, — édesen mosolygott. Körülnézett. Aranyszínű és halvány rózaszínű gomolyokat látott maga körül, egészen elmerült abban a tündéri fényben, rózsaszínű ködben és zenében.

— Lélek, állj meg — a szavak odaszegezték helyéhez, nem mozdult többé.

Nem látta, ki beszél hozzá, de mégis úgy érezte, hogy mindenen keresztül hatoló tekintet járja át, meg át. Remegés nélkül állta a tekintetet, holott tudta, nem maradhat az előtt rejtett egyetlen parányа sem lélekvoltának.

— Billing Jeromosné lelke, te visszatértél vezeklésed nehéz útjából, a te keserves utad íme elvégeztetett.

— A lélek megremegett. Most visszaemlékezett és egy pillanat alatt átfogta és megértette egész földi életét, most már tudta, mi volt, miért volt?

Most már tudta, miért volt...

Nagy fájdalom maradt benne a visszaemlékezés után, de a mindenen keresztülhatoló szózat újra szólt:

— Nyisd ki a szemed, lélek, nézz vissza és mondd, amit látsz.

A lélek nézett, látott és mondta:

— Fehér tanyát látok, a zöld mezők és táblaföldek szélén. Most megállt a kicsi tanya előtt, leveszik a csöpp lánykát a kocsiról és viszik be a virágoskerten át. Az ember a karján tartja a lányt, föltakarja a fehér leplet, a nap körülragyogja a gyermek testét. Csupa ragyogás körös-körül... Oh! — — —

Hallgatom, ezt mondja:

— Mintha már éltünk volna egyszer. Mintha valamikor régesrégen már vártad volna tőlem ezt a szót és én akkor nem adhattam neked. Most feléd kínálom teljes erőmből: szeretlek, szeretlek!...

A lélek boldogságtól ragyogva itta a szavakat, köröskörül mámorosan zengett: szeretlek! szeretlek! szeretlek!

— Most menj, mert kiérdemelted, vedd el, tiéd leszen.

OLCSÓ REGÉNY

A legjobb elbeszélők gyűjteménye, amely a hazai és külföldi írók legjobbjainak legszebb műveit bocsátja forgalomba. Kiállítása finom, kedves és művészies. Ajánljuk e könyvalakú, értékes regénygyűjtemény megszerzését, mert 8—10 koronát érő kiváló regények ára ebben a vállalatban

3 korona, a régi kötetek ára pedig 2 korona.

Az Olcsó Regényből egy év alatt
két és fél millió kötet fogyott el!
Minden kötet művészies rajzzal
díszített borítékban jelent meg!

Megjelentek és még kaphatók az itt felsorolt kötetek:

Leblanc: Arsène Lupin kalandjai.
Ambrus Zoltán: Tóparti gyilkosság.
Arcübasev: A démon.
Mikszáth Kálmán: Mácsik, a nagyerejű.
Leblanc: A piros hetes.
Eötvös Károly: Házassági viszontagságok.
Stacpoole: Csendes mocsarak.
Heltai Jenő: Hét sovány esztendő.
Tolsztoj: Két huszár.
Kuprin: Rybnikov kapitány.
Szekula Jenő: A fekete báró.
Andrejev: A kormányzó.
Wells: Hoopdriver úr kalandjai.
Leroux: Elátkozott karosszék.
Futrelle: Aranytányérok.
Zangwill: Mary Ann.
Anatole France: Thais.
Leblanc: A szőke hölgy.
Mikszáth: A vén gazember.
Conan Doyle: A brigadéros kalandjai.
Prévost: Manon Lescaut.
L. J. Vance: A szürkeruhás leány.
Elvestad: Aki egy várost kirabolt.
Marcel Prévost: Laura kisasszony.
Bródy: Faust orvos.
Mikszáth: A tekintetes vármegye.
Upton Sinclair: Az iparbáró.
Bruun: Van Zanten boldog évei.
Ch. L. Philippe: Perdrix apó.
Dickens: Karácsonyi ének.
Barry Pain: Lélekcsere.
Tolsztoj: Iljics Iván halála.
Kabos: Két halott regénye.
Knut Hamsun: Viktoria.
Pierre Loti: Egy spáhi története.
Bródy Sándor: A kétlelkű asszony.
Bret Harte: Egy bánya története.

UJABB KÖTETEK HAVONKÉNT JELENNEK MEG.

NÉHÁNY SZÓ

A HIRES KÖNYVEK

GYÜJTEMÉNYÉNEK CÉLJÁRÓL, JELENTŐSÉGÉRŐL ÉS PROGRAMMJÁRÓL.

Az Athenaeum irodalmi és nyomdai r. t. Zola: Thérèse Raquin-jével megindította a »Hires Könyvek« című gyüjteményes vállalatát. A címe egyúttal a programmja is ennek a könyvsorozatnak. Tudniillik olyan könyvek gyüjteménye lesz, amelyet a hazai, vagy a külföldi közönség egyhangú itélete hiresekké avatott. Nem új könyvek sorozata a »Hires Könyvek«, hanem

a világirodalom legkiválóbb oly alkotásainak kincsestára, amelyek vagy tárgyuk, vagy szerzőik vagy bármely más egyéb körülmény folytán hiresekké váltak. Mindezek a könyvek kitünő forditásban, a mai viszonyokhoz mérten elsőrendü kiállitásban kerülnek a magyar közönség elé. Ez a »Hires Könyvek« célja és jelentősége.

ZOLA: THÉRÈSE RAQUIN-*jét*
eddigi beosztásunk szerint a következő remekművek fogják követni:

BALZAC: A 30 ÉVES ASSZONY
SHAW: BARBARA ŐRNAGY
MERESKOVSZKI: ÖRÖK UTITÁRSAINK
(Ewige Gefährten)
DE AMICIS: A SZIV
stb. stb.

Ez a rövid programm is bizonyitja, hogy valóban »Hires Könyvek«-et akarunk a magyar közönségnek nyujtani. Nem túlozunk, ha azt állitjuk, hogy az új könyvsorozat megindítása egyik legnagyobb jelentőségü eseménye a magyar irodalomnak és könyvpiacnak. A »Hires Könyvek« kötetei részletfizetésre is kaphatók a Magyar Könyvterjesztő Vállalat r.-t.-nál Budapest, VII., Erzsébet-körút 7. III.

A Modern Könyvtár újabb kötetei:

NIETZSCHE: A VIDÁM TUDOMÁNY.

568—70. kötet. — Ára 5 K 40 f.

A komor tépelődésekkel telt nagy filozófus »VIDÁM TUDOMÁNY«-a a legérdekesebb és legkülönösebb aforizmák gyűjteménye. Mindenképpen érdekes könyv, úgyszólván minden erkölcsi, esztétikai, sőt logikai érték átértékelője. Az élethez való rajongó ragaszkodás, a magával és a világgal tehetetlen pesszimizmustól való elfordulás, az igaz szépre való szomjuhozás szólal meg ezekben a rövid, csattanós aforizmákban. A Modern Könyvtárnak ez az új kötete közelebb fogja hozni Nietzsche egyéniségét, rapszódikus és mégis mélységes gondolkodását, tisztán csillogó költészetét és rendületlen, meg nem félemlíthető és meg nem vesztegethető igazságérzetét. A fordítás nehéz munkáját *Sebestyén* Károly kitünően végezte el.

KNUT HAMSUN: A SZERELEM RABSZOLGÁI.

574—75. kötet. — Ára 3 K 60 f.

A nagy északi írónak hat elbeszélését tartalmazza ez a kötet. Knut Hamsun sajátos írásművészete és érdekes világfelfogása tükröződik valamennyiben. Inkább a lélek pontos rajzára fekteti a súlyt és alakjainak különös beállítására. Sokszor szólaltatja meg az érzések lágy akkordjait is, de cselekményei és előadása mindig közelebb áll az élet fanyar és igazságtalannak látszó realitásához. Dr. ifj. *Bókay* János mesteri fordításban ültette át Knut Hamsun novelláit magyar nyelvre.

PORITZKY: NOVELLÁK.

571—73. kötet. — Ára 5 K 40 f.

Apró lélekrajzai a körülöttünk sürgő-forgó emberek egyes különös típusainak. Mindegyik alakjában van valami különös, valami nagyon emberi és valami nagyon tragikus. Ezekből az elemekből természetesen a legtöbbnyire apró drámák tevődnek össze. Poritzky értékes írói tulajdonsága, hogy úgy témáival, mint előadásával az olvasó érdeklődését állandóan ébren tudja tartani. A kitünő fordítás *Sztrokay* Kálmán művészi munkája.

FLERS, CAILLAVET ÉS REY: A LEGSZEBB KALAND.

591—94. kötet. — Ára 6 korona.

A jeles francia színműírók ötletes darabja *Heltai* Jenő pompás fordításában éppoly élvezetes olvasmány, mint mulattató vígjáték.

AZ ATHENAEUM KIADÁSA.
KAPHATÓK MINDEN KÖNYVKERESKEDÉSBEN.

SZINI GYULA: A SMARAGD
ÉS EGYÉB ELBESZÉLÉSEK.
576—79. kötet. — Ára 5 K 60 f.

Szini ebben a kis kötetben ritkaságokat, különösségeket gyűjt és mond el rövidre fogva, szinte az anekdota technikájával. Minden darabban az emberi léleknek valamely furcsaságáról van szó, valami meglepő emberi érzésről, mely valahol ott táncol az apróka szeszély és a beteges nagy indulat között. Néha határos már az őrültséggel, mint az öreg smaragd-bolond történetében, aki a világ legdrágább ékkövekként őriz egy értéktelen kavicsot, vagy egy enyhe caprice csak, mint a dán táncosnőben. Néhol a véletlen játszik bele e mindig kissé fantasztikus históriákba, melyekben némiképpen új köntösben találkozunk Szinivel, akinek halk és diszkrétséget kereső tónusait most erősebb színesség váltja fel. Friss, invenciózus apróságok ezek a kis novellák, melyekhez finom megfigyelések és választékos formák adnak jó keretet, együtt pedig érdekes olvasmányt.

BALZAC: KÉT ELBESZÉLÉS.
SARRASINE. — FACINO CANE.
580—81. kötet. — Ára 3 K 20 f.

»*Sarrasine*« a címe az első elbeszélésnek, amely a fantasztikusnak és realista elemnek pompás vegyülete. Középkori, Borgia-vágású alakoknak belehelyezése egy előkelő párisi szalon légkörébe, valóban Balzac tollára méltó bizarr téma. Épp így a »*Facino Cane*«, a Párisba vetődött vak olasz zenésznek a szerelem égőn piros színfoltjaival tarkított sötét históriája is több, mint érdekes. Balzac írásművészete mind a két nagyszerű témából remekművet alkotott. A stílusos fordítás *Kosztolányi* Dezső művészi munkája.

BRÓDY SÁNDOR: EGY FÉRFI VALLOMÁSAI.
544—47. kötet. — Ára 6 korona.

A szerelem változatainak hivatott előadója az illusztris szerző. Elmesél nekünk egy csomó szerelmi történetet, igénytelen novellákba rejtve el azt a sok témát, ami nagyobbszabású regények számára is kiválóan alkalmas lenne. A férfi vallomásaiból a női psziche pompás rajza bontakozik ki, amelyet minden elbeszélés egy-egy markáns vonással gazdagít.

PONTOPPIDAN: MÁRTHA AZ ÖRDÖG LEÁNYA.
563—65. kötet. — Ára 5 K 40 f.

Pontoppidant Magyarországon úgyszólván nem ismerik, pedig hazájában a *legnagyobb elbeszélők* közé számítják. Mindig érdekes, sokszor a fantasztikus határát érintő témái közül a legkitünőbbek közé tartozik a »Mártha az ördög leánya«, amely *Schöpflin* Aladár szép fordításában került a magyar közönség elé. Nemcsak élvezetes olvasmány, hanem valóban értékes, irodalmi becsü mű ez a regény, amely megjelenésekor nagy könyvsikert aratott.

AZ ATHENAEUM KIADÁSA.
KAPHATÓK MINDEN KÖNYVKERESKEDÉSBEN.

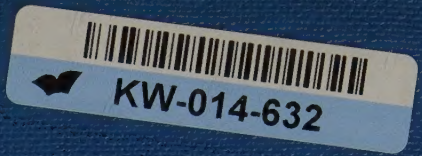
KW-014-632